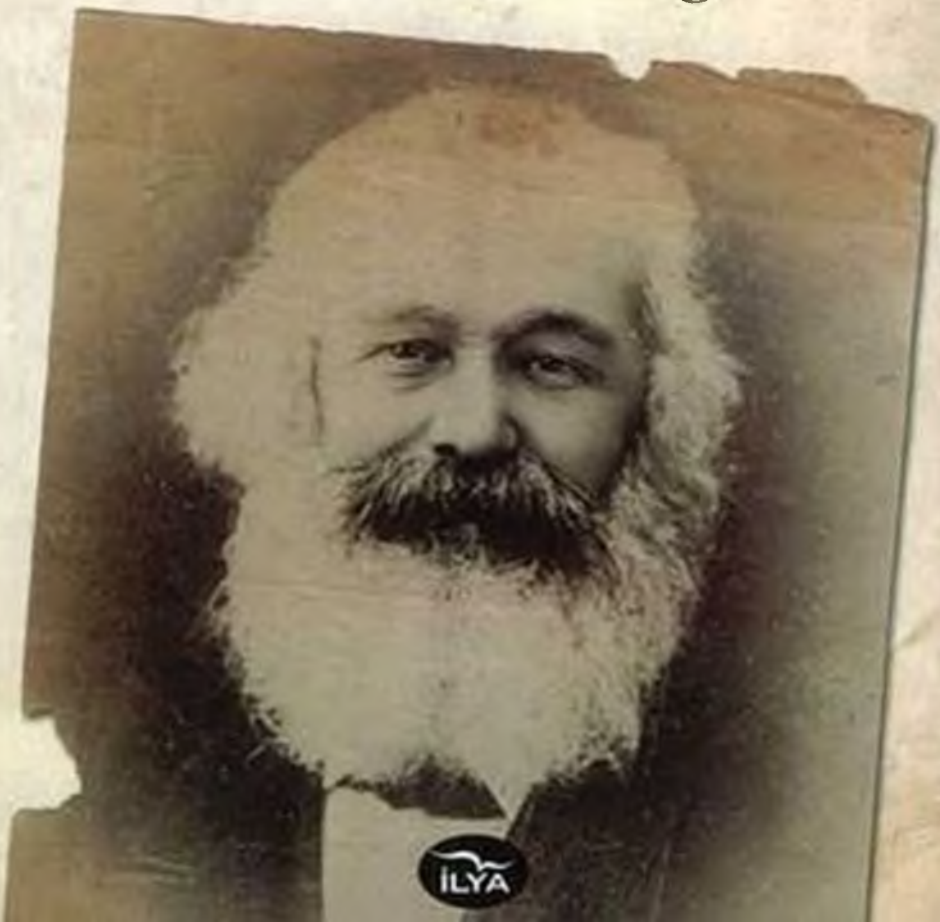
Tarihte İz Bırakanlar Dizisi

Karl Marks

Yaşam Öyküsü

1. Cilt

Franz Mehring

İLYA

KARL MARKS
Yaşamöyküsü

(I. Cilt)

Franz Mehring

İngilizceden Çeviren
FEYYAZ ŞAHİN

İLYA
TARİHTE İZ BIRAKANLAR DİZİSİ

İLYA	**TARİHTE İZ BIRAKANLAR DİZİSİ – 06**
Adı	**Karl Marks: Yaşamöyküsü**
Yazarı	**Franz Mehring**
Çeviren	Feyyaz Şahin
Gen.Yayın Editörü	Sevim Korkmaz Dinç
Orijinal Adı	Karl Marx: The Story of His Life
Yayın No	204

© Copyright	2009, İlya İzmir Yayınevi, İzmir - Türkiye 5846 Sayılı Yasa'ya göre tüm hakları İlya İzmir Yayınevi'ne ait olup kısmen veya tamamen, izin alınmadan basılamaz.

ISBN	TK: 978-9944-260-57-2 I.C.: 978-9944-260-58-9
Baskı	Birinci Baskı, 2009 İZMİR İkinci Baskı, 2010 İZMİR
Basıldığı Yer	İlya İzmir Yayınevi Matbaası
Adres	İlya İzmir Basım Yayın Medya Yapım Dağıtım Pazarlama Sanayi Tic. Ltd. Şti. Refik Tulga Caddesi No: 21 Çamdibi/İZMİR Tel: 0232 462 75 86(pbx) - Faks: 0232 462 32 19 info@ilyayayinevi.com.tr www.ilyayayinevi.com.tr

Franz Mehring (1846 Pommern-1919 Berlin)

Wilhelm dönemi Almanyası'nın önde gelen Marksist politikacısı, tarihçisi ve edebiyat eleştirmeniydi. Eserleriyle, tarihsel maddeciliği sosyal demokrat edebiyat ve tarih eleştirisinin yöntemi haline getirdi. Karl Liebknecht ile Rosa Luxemburg'un yakın çalışma arkadaşı olan Mehring'in siyasi çalışmalarına, neredeyse tümüyle, II. Enternasyonal'de ve Alman Sosyal Demokrat Partisi'nde ortaya çıkan oportünizme karşı mücadelede Marksizmin savunucusu damgasını vurdu.

Feyyaz Şahin

1987 İstanbul doğumlu olan Feyyaz Şahin, Yıldız Teknik Üniversitesi İngilizce Öğretmenliği Bölümü'nden mezun olmuştur. Çevirmenlik yapmaktadır.

İÇİNDEKİLER

I. CİLT

Birinci Bölüm: İlk Yılları 9
1. Ev ve Okul 9
2. Jenny von Westphalen 14

İkinci Bölüm: Hegel'in Öğrencisi 19
1. Berlin'de İlk Yıl 19
2. Genç Hegelciler 25
3. Kendini Bilme Felsefesi 32
4. Doktora Tezi 37
5. Anektoda ve Rheinische Zeitung 43
6. Ren Kurultayı 49
7. Beş Aylık Mücadele 55
8. Ludwig Feuerbach 65

Üçüncü Bölüm: Paris'te Sürgün Yaşamı 73
1. Deutsch Französische Jahrbücher 73
2. Felsefi Bir Bakış Açısı 80
3. Yahudi Sorunu Üzerine 84
4. Fransız Uygarlığı 90
5. Vorwarts ve Marks'ın Sınırdışı Edilmesi 95

Dördüncü Bölüm: Friedrich Engels 105
1. Ülke ve Kişi 105
2. İngiliz Uygarlığı 112
3. Kentsel Aile 115
4. Esaslı Bir Sosyalist Yapıt 123

Beşinci Bölüm: Brüksel'de Sürgün Yaşamı 127
1. Alman İdeolojisi 127
2. Gerçek Sosyalizm 130
3. Weitling ve Proudhon 135
4. Tarihi Materyalizm 140
5. Komünistler Birliği 154
6. Brüksel'de Propaganda Çalışmaları 158
7. Komünist Manifesto 165

Altıncı Bölüm: Devrim ve Karşı Devrim 171
1. Şubat ve Mart Günleri 171
2. Haziran Günleri 174
3. Rusya'ya Karşı Savaş 178
4. Eylül Günleri 184
5. Köln Demokrasisi 190
6. Freiligrath ve Lasalle 194
7. Ekim ve Kasım Günleri 196
8. Bir İhanet Eylemi 202
9. Ve Bir Başka Korkakça Hile 207

Yedinci Bölüm: Londra'da Sürgün Yaşamı 211
1. Neue Rheinische Revue 211
2. Kinkel Meselesi 216
3. Komünistler Birliği'nde Bölünme 221
4. Sürgün Yaşamı 228
5. Onsekizinci Brumaire 233
6. Köln'de Komünist Davası 238

Sekizinci Bölüm: Marks ve Engels 247
1. Deha ve Toplum 247
2. Benzersiz Bir İttifak 254

II. CİLT

Dokuzuncu Bölüm: Kırım Savaşı ve Kriz 7
1. Avrupa Politikası 7
2. David Urquhart, G.J. Harney ve Ernest Jones 13
3. Aile ve Arkadaşlar 16
4. 1857 Krizi 23
5. Politik Ekonominin Eleştirisi 28

Onuncu Bölüm: Hanedan Değişiklikleri 37
1. İtalya Savaşı 37
2. Lasalle'la Anlaşmazlık 43
3. Sürgün Yaşamında Yeni Mücadeleler 51
4. Ara Dönemler 61
5. Herr Vogt 67
6. Aile İçi ve Kişisel Meseleler 71
7. Lasalle'ın Ajitasyonu 80

Onbirinci Bölüm: Enternasyonal'in İlk Yılları 91
1. Enternasyonal'in Kurulması 91
2. Açılış Töreni Söylevi 98
3. Schweitzer'le Ayrılık 105
4. Londra'da İlk Konferans 110
5. Avusturya-Prusya Savaşı 117
6. Cenevre Kongresi 124

Onikinci Bölüm: Das Kapital 133
1. Doğum Sancıları 133
2. İlk Cilt 137
3. İkinci ve Üçüncü Cilt 147
4. Kapitalin Karşılanması 157

Onüçüncü Bölüm: Enternasyonal Doruk Noktasında 163
1. İngiltere, Fransa ve Belçika 163
2. İsviçre ve Almanya 170
3. Bakunin'in Ajitasyonu 178

4. Sosyal Demokrasi İttifakı 186
5. Basle (Basel) Kongresi 192
6. Cenevre'de Karışıklık 198
7. Gizli İletişim 205
8. İrlanda Genel Affı ve Fransa Referandumu 210

Ondördüncü Bölüm: Enternasyonal'in Çöküşü 213
1. Sedan 213
2. Sedan'dan Sonra 219
3. Fransa'da İç Savaş 226
4. Enternasyonal ve Paris Komünü 233
5. Bakuninci Muhalefet 240
6. Londra'da İkinci Kongre 249
7. Enternasyonal'in Dağılışı 256
8. Hague Kongresi 262
9. Veda Konuşması Sancıları 271

Onbeşinci Bölüm: Son On Yıl 279
1. Evdeki Marks 279
2. Alman Sosyal Demokrasisi 285
3. Yakın Doğu'da Anarşizm ve Savaş 293
4. Yeni Bir Günün Şafağı 297
5. Alacakaranlık 306
6. Son Yıl 308

BİRİNCİ BÖLÜM
İLK YILLARI

1. Ev ve Okul

Karl Heinrich Marks, 5 Mayıs 1818'de Trier'de dünyaya geldi. XVIII. yüzyılın sonu XIX. yüzyılın başında yaşanan sıkıntılı zamanlar sırasında Ren Eyaleti'ndeki resmi kayıtların karışık olması ve yok edilmesi nedeniyle ataları hakkında çok az şey bilinmektedir. Heinrich Heine'ın doğduğu yıl bile hâlâ tartışma konusudur.

Buna rağmen, daha huzurlu zamanlarda dünyaya gelmiş olması nedeniyle Karl Marks konusunda durum o kadar da kötü değildir; ancak halalarından biri, yaklaşık elli yıl önce arkasında geçersiz bir vasiyet bırakarak ölünce, yasal mirasçıları kesinleştirmek üzere yapılan tüm yasal incelemeler, Karl Marks'ın büyükbabası ve büyükannesinin ölüm tarihlerini ortaya çıkaramadı. Büyükbabasının adı Marks Levy'di; ancak daha sonra Levi soyadı isminden çıkarıldı. Bu adam, Trier'de yaşayan bir hahamdı ve 1798 yılında öldüğü düşünülmektedir. Her ne olursa olsun, 1810 yılında hayatta değildi; ancak, eşi Eva Marks (kızlık soyadı Moses), hayattaydı ve onun da 1825 yılında öldüğü düşünülmektedir.

Bu çiftin çok sayıda çocuğu vardı ve bunlardan ikisi, Samuel ve Hirschel, kendilerini bilimsel çalışmalara verdiler. 1781 yılında doğup

1821 yılında ölen Samuel, Trier'de haham olarak babasının yerine geçti. Karl Marks'ın babası olan Hirschel, 1782 yılında dünyaya geldi. Hukuk eğitimi gördü ve Trier'de avukatlık yapmaya başladı. Daha sonra hukuk müşaviri oldu ve Heinrich Marks adını alarak Hristiyanlığa geçti. 1838 yılında öldü.

Eleanor Marks'ın ifadelerine göre Heinrich Marks, soyağacı yüzyıllık bir Haham ailesine dayanan, Henrietta Pressburg adındaki bir Alman Yahudisi ile evlendi. Henrietta Pressburg 1863 yılında öldü. Heinrich Marks ve eşi Henrietta arkalarında geniş bir aile bıraktı; fakat bize bu soyağacı bilgilerini sağlayan vasiyet ile ilgili incelemeler sırasında, çocuklarından yalnızca dördü; Karl Marks, Mastricht'te yaşayan Schmalhausen adındaki bir avukatın ölümü ile dul kalan Sophie, Trier'de yaşayan Conrady adındaki bir mühendisin eşi olan Emilie ve Cape Town'da Juta adındaki bir tüccarın eşi olan Luise hayattaydı.

Fazlasıyla mutlu bir evlilik yaşayan anne babasının sayesinde Karl Marks, en büyük çocuk olan kız kardeşi Sophie'nin yanında neşeli ve kaygısız bir gençlik geçirdi. 'Olağanüstü doğal yetenekleri,' babasında bir gün insanlığa hizmet edecekleri umudunu uyandırırken annesi onu, elinde her şeyin yolunda gideceği, talihli bir çocuk olarak nitelendiriyordu. Ancak Karl Marks, ne Goethe gibi annesinin ne de Lessing ve Schiller gibi babasının çocuğuydu. Marks'ın annesi, eşi ve çocuğuna gösterdiği tüm şefkatli ilgi ile kendisini bütünüyle ev işlerine veriyordu. Tüm yaşamı boyunca bozuk bir Almanca konuştu; bir annenin pişmanlığıyla oğlunun, doğru yolu seçseydi, ne durumda olabileceğini merak etmenin ötesinde düşünsel mücadelelerine hiç dahil olmadı. Sonraki yıllarda Karl Marks, anne tarafından akrabaları, özellikle 'dayı'sı Philip ile yakın ilişkiler kurmuş gibidir. Daha sonra yaşadığı maddi sorunlarda kendisine yardımcı olan bu "iyi ihtiyar delikanlıdan" sıklıkla bahseder. Karl Marks'ın babası, oğlunun yirmi birinci doğum gününden birkaç gün sonra ölmüş olsa da, o da gizli bir endişe ile en sevdiği oğlunun içindeki "şeytanı" görmüş gibidir. Bu, bir ebeveynin oğlunun kariyeri ile ilgili canını sıkan önemsiz ve rahatsız edici endişeden çok, oğlunun kişiliğinde bir taş kadar sert, kendisindeki boyun eğmeye yatkın doğaya yabancı bir şey olduğu ile ilgili belirsiz bir hisli. Bir Yahudi, bir Ren vatandaşı ve bir avukat olarak, Doğu Elbia Prusya aristokratlarının hilelerine karşı üç kere silahlanmış olması gerekiyor-

du; bu, kelimenin günümüzde ifade ettiği anlam kadar kötü olmasa da burjuva kültürü ile büyümüş,Napolyon'un haklı olarak nefret ettiği türden bir "ideolog" olan "Eski Fritz" aydınlanmasına dürüst bir inancı olan Waldeck ve Ziegler türünden bir Prusya vatanseveriydi. Fatihin, Ren Yahudilerine sivil haklarda eşitlik tanımasına ve Ren Eyaleti'ne Napolyon Yasalarını vermesine rağmen, Eski-Prusya gericiliği tarafından durmaksızın saldırıya uğrayıp kıskançlık ile korunan bir değer ile, Marks'ın babası Napoleon'dan nefret ediyordu.

Prusya Monarşisi'nin "üstünlüğüne" olan inancı, Prusya hükümetinin burjuva konumunu koruması için kendisini dinini değiştirmeye zorlayabileceği gerçeği ile bile sarsılmıyordu. Bu durumdan, başka açılardan bilgili kişiler tarafından bile, görünürde ne haklı çıkarılmak ne de bir mazeret gerektiren bir eylemi haklı çıkarmak ya da en azından mazur görmek amacıyla bahsedilmektedir. Tamamen dini bir bakış açısı ile düşünüldüğünde bile, Locke, Leibniz ve Lessing gibi düşünürlerin "sadece Tanrıya olan inançlarını" onaylayan bir adamın sinagogda yeri olamazdı ve o zamanlarda daha hoşgörülü bir rasyonalizmin izlerini 1819 yılının "Prusya Denetim Bildirisi"nde bile bırakan bir sağduyu dininin hüküm sürdüğü Prusya Devlet Kilisesi Cemaati'ne ait olabilirdi.

O zamanlar Museviliğin terk edilmesi sadece dini değil, aynı zamanda ve daha çok, toplumsal bir özgürleşmeydi. Gerçekte Musevi cemaati, Alman düşünürleri ve şairlerinin düşünsel çabalarına katılmamıştı. Moses Mendelssohn'un mütevazi ışığı, "ulusunu" Almanya'nın düşünsel hayatına doğru yönlendirmeyi boşuna denemişti ve tam da Heinrich Marks'ın Hristiyanlığa geçmeye karar verdiği sırada, Eduard Gans ve Heinrich Heine gibileri bunların en önde gelenleri olsa da Berlin'deki bir grup Yahudi genç aynı başarısızlığa uğramak üzere Mendelssohn'un çabalarını yeniden canlandırdı. Bu girişimin lideri olan Gans, teslim bayrağı çekerek Hristiyanlığa geçen ilk kişiydi. Heinrich Heine arkasından sağlam bir lanet savurdu: "Gestern noch ein Held gewesen, ist man heute schon ein Schurke." (*) Ancak bunun üstünden çok geçmeden Heine'nin kendisi de onun örneğini takip ederek "Avrupa kültürü topluluğuna giriş kartını" satın aldı. Hem Gans

(*) Daha dün kahramandı, bugün alçağın teki oldu. –Alm.

hem de Heine, Museviliğin kültürel gelişimine sadık kalan arkadaşlarının isimleri uzun zamandır unutulmuş olsa da yüzyıl Almanya'sının düşünsel çabalarına, kendilerine ait tarihte yer edecek desteği verdiler.

Bu nedenle, on yıllar boyunca Hıristiyanlığa geçiş, Musevilerin daha özgür ruhluları için gelişen bir uygarlaşma sürecivdi ve Heinrich Marks'ın kendisi ve ailesinin 1825 yılında dinlerini değiştirmesi sadece bu bağlamda ele alınmalıdır. Dış koşulların değişimin gerçekleştiği anı belirlemiş olmaması mümkündür; ancak bunlar bunlar nedenleri değildi. Arazi ve tarlaların Yahudi tefecileri tarafından dağıtılması yirmili yıllardaki tarım krizi sırasında gittikçe artan bir biçimde gerçekleşiyordu ve sonuç olarak bu da Ren eyaletinde, şiddetli bir antisemitist dalgayı ortaya çıkardı. Bu durumda bu türden bir nefreti paylaşmak, Marks'ın babası gibi dürüstlüğü sorgulanamaz bir adamın sorumluluğu değildi ve ailesi göz önünde bulundurulduğunda, böyle bir hakkı da olamazdı. Belki de yaklaşık bu zamanlara denk gelen annesinin ölümü, kendisini bir evlada özgü dini duygulardan, tüm kişiliği ile uyum içinde olan hislerden arındırmış olabilir ya da babanın dinini değiştirdiği yılda oğlunun okul çağına gelmiş olmasının son kararda payı olmuş olabilir.

Fakat durum ne olursa olsun, Heinrich Marks'ın kendisini Yahudiliğe ait tüm önyargılardan muaf kılan insancıl bir kültüre ulaştığı ve bu özgürlüğü oğlu Karl Marks'a değerli bir miras olarak bıraktığından şüphe duyulamaz. Heinrich Marks'ın öğrenci oğluna yazdığı çok sayıda mektupta, özellikle Yahudiliğin iyi ya da kötü herhangi bir özelliğine ilişkin bir ihanet izine rastlanamaz. Mektupları, çağın gerisinde kalan babaya özgü, duygusal ve bağlantısız bir biçimde ve gerçek bir Alman'ın coşkuyla sevdiği ve kızgınlığıyla fırtına gibi estiği XVIII. yüzyıl mektuplarını yansıtan üslupta yazılmıştır. "Alışılageldik şair bozuntuluğu" olarak gördüğü şöhret özlemine karşı kesin ve tamamen haklı sayılabilecek itirazlar içerse de mektuplar, oğlunun düşünsel meraklarına burjuva dar kafalılığının hiçbir belirtisi olmaksızın değiniyordu. Ancak, oğlunun geleceği ile ilgili duyduğu tüm sevincin yanında, "ağarmış saçları ve biraz yatışmış ruhu ile" yaşlı adam," kendisini oğlunun kalbinin aklı kadar büyük olmadığı ve bu gözyaşı diyarında insanın avutucusu olan; sıradan fakat daha yumuşak duygulara yer bulamayacağı düşüncesinden alıkoyamıyordu.

Bu anlamda, şüpheleri haklı çıktı. "Kalbinin derinliklerinde" oğluna duyduğu gerçek sevgi; onu kör etmekten çok, onun geleceği görmesini sağladı. Ancak hiç kimse eylemlerinin akıbetini önceden göremeyeceğinden, Heinrich Marks da oğluna hayatı için değerli bir miras olarak sunduğu zengin burjuva kültürünün korktuğu "tanrısal" ya da Faustvari, "şeytanı" açığa çıkaracağını düşünmedi ve düşünemezdi de. Henüz anne babasının evindeyken Karl Marks, Heine ve Lasalle'ın hayatlarındaki ilk büyük mücadelelere neden olan ve her ikisinde de tamamen iyileşmeyen yaralar bırakan büyük şeylerin altından kolaylıkla kalkıyordu.

Büyümekte olan delikanlının yetişmesine okul hayatının ne tür katkıları olduğunu söylemek güçtür. Karl Marks okul arkadaşlarından hiç söz etmedi ve onlardan hiçbiri de onunla ilgili bir bilgi bırakmamıştır. Çok geçmeden lise öğrenimini bitirdi ve 25 Ağustos 1835'de mezuniyet diplomasını aldı. Umut vadeden bu genci okulu alışılagelmiş bir biçimde gelecekteki başarıları ile ilgili iyi dileklerle ve çeşitli konulardaki başarılarına dair basmakalıp gözlemlerle uğurlar. Bununla birlikte, Karl Marks'ın özellikle klasik eserlerdeki en zor metinleri ve özellikle zorluğunun, dilin yapısından çok ana fikir ve düşüncelerin birbiri ile ilişkisinde yattığı metinleri çoğu kez açıklayıp yorumlayabildiğini vurgular. Latince ödevlerinin düşünce zenginliği ve konuyla ilgili açık bir hakimiyeti olduğunu gösterdiğini; ancak konuya uygun olmayan meselelere gereğinden çok yüklendiğini ifade eder.

Son sınavlarında din ve yanı sıra tarih bazı zorluklar çıkarıyordu; ancak inceleme öğretmeni, Almanca kompozisyonunda, aslında bizim de çok daha büyük bir ilgi göstereceğimiz "ilginç" bir düşünce bulmuştu. Yazı konusu "Meslek Seçimi Öncesinde Bir Gencin Düşünceleri"ydi ve Marks'ın denemesi ile ilgili hüküm, büyük bir düşünce zenginliği ve başarılı bir sistematik yorumlamayı içerdiği; ancak diğer yandan yazarının her zamanki farklı ve canlı anlatımların peşinde abartılı arayışlara girme hatasına düştüğüydü. Ve sonrasında kelimesi kelimesine şu kısım aktarılır: "Her zaman kendimize uygun hissettiğimiz mesleği seçemeyiz, toplumdaki ilişkilerimiz bizim onları belirleyeceğimiz bir konuma gelmeden önce az ya da çok belirginleşmeye başlamıştır." Böylece, genç adamın aklında bir fikrin ilk ışıkları, gelişimi ve tamamlanması insanlığa sonsuza dek hizmet edecek bir fikir, yaz yıldırımı gibi kendini göstermişti.

2. Jenny von Westphalen

1835 sonbaharında Karl Marks, Bonn Üniversitesi'ne girdi ve hukuk çalışmalarının kapsamlı ve derinlemesine olmadığı düşünülse de, orada bir yıl boyunca öğrencilik yaptı.

Bu dönemle ilgili doğrudan bir bilgi mevcut değildir; ancak babasından gelen mektuplara bakıldığında bu dönemde bağımsız bir yaşamın tohumlarının büyük bir kısmının atıldığı söylenebilir. İlk olarak babasının "Marks'ın alakasız ve bir sonuca varmayan harcamalarından şikayet ettiğini," görürüz (Marks'ın para hesaplarına bakılınca hayatı boyunca klasik bir para teorisyeni olduğu ve kendi para hesabını pek yapamadığı doğrudur); ancak daha sonra babasının üzgün bir şekilde "vahşi eğlencelerden" şikayetçi olduğu görülür.

Bonn'da geçirdiği mutlu yılın ortalarına doğru, on sekizinci yaşının olgunluğunda çocukluğunun oyun arkadaşı, iki genç kalbin bir araya gelmesi için güçlüklerden uzak bir yol açan ablası Sophie'nin yakın bir arkadaşı ile bir birlikteliğe adım attığında, bir öğrenciye özgü maceranın tüm belirtileri vardı. Fakat gerçekte bu, doğuştan usta olan bu adamın ilk zaferi, bu kızın kendisinde de "bir üstün yetenek" olduğu ve sıradan bir kız için imkânsız fedakârlıklarda bulunabileceğini keşfedene kadar babası için "tamamen anlaşılmaz" gözüken bir zaferdi.

Gerçekten de, Jenny von Westphalen sıra dışı bir güzelliğin yanında, olağanüstü bir ruha ve kişiliğe sahipti. Karl Marks'tan dört yaş büyüktü; ancak yirmili yaşlarının başındaydı. Gençliğinin güzelliğinin ilk görkemli ihtişamını yaşıyordu. Kendisine hayranlık duyuluyor ve kendisiyle flört ediliyordu ve yüksek makamlarda bulunan bir devlet görevlisinin kızı olarak mükemmel bir eş olabilirdi. Jenny von Westphalen, Marks'ın babasının da dediği gibi, varlığının tüm göz kamaştırıcılığını "tehlikeli ve belirsiz bir gelecek" için feda etti; ve Marks'ın babası onu ayrıca rahatsız eden endişeli önsezileri gözlemliyordu; ancak o zamandan "melek kızdan", "büyüleyici kadından" o kadar emindi ki hiçbir hükümdarın kendisini ondan çalmaması gerektiğini oğluna temin ediyordu.

Gelecek kendisini, Heinrich Marks'ın içine doğabilecek en kötü şeylerden daha tehlikeli ve belirsiz bir şekilde gösterdi; fakat gençlik resminin çocuksu incelik ve çekiciliğini yaydığı Jenny von Westphalen,

korkunç acı ve sefaletleri hiçe sayarak bir kahramanın sarsılmaz cesareti ile tercih ettiği adama bağlı kaldı. Talihin en fazla yanında olduğu çocuklarından biri ve rahatlığa daha fazla alışık bir kadın olarak insanların yaptığı gibi hayatın küçük talihsizlikleri ile her zaman başa çıkabilecek yeteneğe sahip olmadığı için, Karl Marks'ın 'hayatının ağırlığını hafifletmesi', kelimenin tekdüze anlamını taşımıyordu, gerçek anlamda onun hayatının eserini sıkıca kavramıştı.

Günümüze kadar ulaşan tüm mektuplarında gerçek bir kadınlık havası vardır. Onun doğası, Goethe'nin tasvir ettiği gibi, kendisini mutlu günlerin keyifli gevezeliklerinde ya da yoksulluk ve mahrumiyet tarafından bir çocuğu çalınmış ve ona sade bir mezar bile verememiş olan trajik Niobe kederinde gösterse de her ruh halinde gerçekti. Güzelliği daima kocasının gururuydu ve kaderleri yirmi yıl boyunca birbirine bağlandıktan sonra, 1863 yılında annesinin cenaze törenine katılmaya gittiği Trier'deki mektubunda şunları yazdığını görürüz: "Her gün (Romerstrasse'deki) eski Westphalen evine yolculuk ettim ve bu ev tüm Roma kalıntılarından daha fazla ilgimi çekiyor; çünkü bana gençliğimin mutlu günlerini hatırlatıyor; çünkü bir zamanlar benim hazinem orada barınıyordu. Her gün sağda solda, önceleri 'Trier'deki en güzel kızın,' 'balo kraliçesinin' kim olduğunu soruyorlar. Bir erkek için karısının tüm şehir anılarında 'büyüleyici bir prenses' olarak yaşadığını görmesi son derece kabul edilebilir bir şey." Ve Marks ölürken tüm duygusallığından arındığı bir zamanda, hüzünlü ve derin duygular uyandıran bir ses tonuyla, hayatının en güzel döneminin Jenny von Westphalen'e geçtiğinden bahseder.

Genç çift, ilk başta kızın anne babasının iznini almadan nişanlandılar. Bu, Karl Marks'ın dürüst babasında küçücük bir korku bile uyandırmayan bir durumdu; ancak çok geçmeden onların rızaları da alındı. Adı ve unvanına rağmen Özel Meclis Üyesi Ludvig von Westphalen, ne Doğu Elbia Aristokratlarına ne de eski Prusya bürokrasisine aitti. Babası Philip Westphalen ordu tarihindeki en kayda değer kişiliklerden birisiydi. Yedi Yıl Savaşında XV. Louis ve Pompadour'un fetih açlığına karşı, paralarını İngiltere'nin verdiği farklı milletlerden askerlerin oluşturduğu ordunun başında Batı Almanya'yı başarıyla savunan Brunswick Dükü Ferdinand'ın resmi sekreteriydi. Philip Westphalen, ordusuyla tüm İngiliz ve Alman generallerinin kar-

şısında Dük'ün gerçek genelkurmay başkanı oldu. Hizmetleri o kadar büyük ölçüde dikkate alındı ki İngiltere kralı ona ordunun ikinci komutanı olmasını teklif etti; fakat Philip Westphalen bu onuru reddetti. Ancak, bağımsız ruhunu bir görevi "kabul edecek" boyutta ehlileştirmesi gerekiyordu, bunu gerçekleştirmesindeki nedenler de Herder ve Schiller'in benzer küçük düşürücü durumlara razı olması ile aynıydı: Kız kardeşini ziyaret etmek üzere Dük Ferdinand'ın karargâhına gelen, İngiliz destek ordularını yöneten general ile evli olan, bir İskoç baronluk ailesinin kızı ile evlenmek istiyordu.

Bu çiftin oğullarından biri Ludwig von Westphalen'di. Babasından tarihi bir isim miras almıştı ve annesi tarafından ataları büyük tarihi hatıraları anıyordu; soyağaçlarında doğrudan yer alan atalarından biri İskoçya'daki Reform mücadeleleri sırasında kazığa bağlanarak öldürülmüştü ve bir diğeri, Argyle'lı Kont Archibald, II. James'e karşı başlatılan bir isyandan dolayı pazar yerinde idam edilmişti. Bu türden aile gelenekleriyle Ludwig von Westphalen, kaba bürokrasinin dilenci-kibirli Aristokratlarının küflenmiş ve bayağı dar kafalılığının çok üstündeydi. Başlangıçta Brunswick'in hizmetindeyken Napoleon, küçük düklüğü Westfalya Krallığı ile birleştirdiğinde bu konumunu sürdürmekte tereddüt etmedi; çünkü miras olarak kalan Guelphler ile Fransız fatihlerinin kendi küçük anayurdunun bozulmakta olan durumunu iyileştiren reformlarından daha az ilgileniyordu. Buna rağmen, bu nedenle gerçekleşen yabancı hakimiyetine karşı çıkışı yine de güçlüydü ve 1813 yılında Fransız Mareşal Davoust'un acımasız yetkilerini hissetti.

Kızı Jenny 12 Şubat 1814'te Landrat (*) olduğu Salzwedel'de doğdu ve bundan iki yıl sonra hükümet danışmanı olarak Trier'e gönderildi. İlk zamanlarının ateşliliğiyle Prusyalı Hükümet Başkanı Hardenberg, aristokratlığın alışılageldik kişilik özelliklerinden en az etkilenmiş en yetenekli adamları, özünde hâlâ Fransa'ya olumlu bakan yeni kazanılmış Ren eyaletine göndermesi gerektiğini fark edecek keskin zekâya sahipti.

Yaşamının sonlarına doğru Karl Marks, Ludwig von Westphalen'den büyük bir bağlılık ve şükranla "sevgili babacan dostu" olarak

(*) Yaklaşık olarak Kasaba Şerifi ile aynı görev.

söz eder ve kendisine duyduğu "evlada özgü sevginin bir damadın formalite gereği yaptığı gösterişten çok daha fazlası olduğunu" kesinlikle ifade eder. Westphalen, Homeros'un şiirlerinden parçaları ezbere okuyabilir ve Shakespeare'in çoğu dramını İngilizce ve Almanca ezbere bilirdi. "Eski Westphalen evinde" Karl Marks, kendi evinin kendisine sunamayacağı ve okulunun daha az verebileceği dürtünün büyük kısmını elde etti. İlk yıllarında Westphalen'in gözdelerinden biriydi ve Westphalen'in kendi anne babasının mutlu evliliğini göz önünde tutarak birliktеliklerine rıza göstermiş olması muhtemeldir; çünkü insanların gözünde aristokrat bir baron ailesinin kızının fakir ve bir memurdan daha fazlası olmayan bir burjuva ile evlenmesi de kötü bir eşleşme olmuştu.

Babanın karakteri, bürokratik bir meslek sahibi haline gelen ve bundan daha kötüsü olan en büyük oğlunda yaşamaya devam etmemişti: Elli yıllardaki gericilik sırasında Prusya İçişleri Bakanı'ydı ve hükümet başkanına dahi en taş kalpli ve gerici Aristokratların feodal isteklerini savunuyordu. Bu erkek evlat, Ferdinand von Westphalen ile Jenny'den on beş yaş büyük olması ve babasının daha önceden yaptığı bir evlilikten dünyaya gelmiş olması nedeniyle kız kardeşi ile yakın ilişkilerde bulunmadı.

Jenny'nin asıl erkek kardeşi, üvey erkek kardeşinin sağında yer alması gibi, babasının seçtiği yolun solunda yer alarak kendisinden ayrılan Edgar Westphalen'di. Edgar zaman zaman eniştesi Karl Marks'ın komünist manifestolarına imzasını atıyordu; ancak asla güvenilir bir destekçi olmadı. Denizaşırı ülkelere yolculuk yaptı ve yaşamı rastlantılarla değişti, birçok farklı yere gidip geri döndü ve kendisinden hep tamamen vahşi bir kişilik olarak bahsedildi; fakat kalbinde Jenny ve Marks için daima sıcak bir köşe ayırdı ve onlar da ilk oğullarına onun adını verdiler.

İKİNCİ BÖLÜM
HEGEL'İN ÖĞRENCİSİ

1. Berlin'de İlk Yıl

Karl Marks, Jenny von Westphalen ile birlikteliğine başlamadan önce bile babası, çalışmalarının Berlin'de sürmesi gerektiğine karar vermişti ve bugüne dek elimize ulaşan 1 Temmuz 1836 tarihli bir belgede Heinrich Marks'ın oğluna izin vermesinin yanında Karl Marks'ın Berlin Üniversitesine girmesi ve Bonn'da başladığı hukuk ve politik ekonomi çalışmalarını sürdürmesi dileğini ifade eder.

Bulundukları konumların birbirinden uzak doğasını göz önünde bulundurarak, Marks'ın babasının temkinli karakteri, şu halde sevgililerin ayrılmalarının istenebileceğini hissetmesine neden olduğundan, büyük olasılıkla nişanlanmaları da bu kararı güçlendirdi. Prusyalı vatanseverliği ve ayrıca belki de ihtiyatlı babasına göre Karl Marks'ın yeterince destek verdiği "ihtişamlı fakülte günleri" geleneğini güçlendirmeyeceği, Berlin'i seçmesindeki etkenler olabilir. Ludwig Feuerbach, Berlin'den bahsederek, "Bu ıslahevi ile karşılaştırıldığında, diğer üniversiteler tamamıyla içki alemi yerlerine benzer." demişti.

Genç öğrenci, Berlin'i kesinlikle kendisi seçmedi. Karl Marks güneşli Ren Eyaleti'ni seviyordu ve Prusya başkenti ona hayatı boyunca çirkin geldi. Kurucusunun ölümünden sonra Berlin Üniversitesi'nde

hâlâ yaşamında olduğundan çok daha fazla geçerli olsa da Hegel felsefesi hakkında hiçbir şey bilmediği için ona çekici gelmiş olamaz. Ve bununla birlikte sonrasında sevgilisinden ayrılması vardı. Gelecekte onunla evlenmeyi kabul etmiş olması ve o zamanki tüm duygusal yakınlıktan feragat etmiş olması, kendisini memnun edeceği umudunu vermiş olabilir; fakat aşıkların bu türden yeminleri herkesin bildiği gibi suya yazılır. Sonraki yıllarda Marks çocuklarına, o zamanlarda annelerine duyduğu aşkın kendisini gözü dönmüş bir Roland'a çevirdiğini ve doğrusu, sonunda Jenny'e yazma iznini elde edene kadar genç ve coşkulu kalbinin rahata kavuşmadığını söylemiştir.

Karl Marks, 22 Ekim 1836'da üniversiteye kaydoldu. Üniversitedeki derslere çok fazla aldırmıyordu ve dokuz yarı yıllık dönem boyunca, genellikle zorunlu hukuk derslerinin olduğu yalnızca on iki dersi aldı ve büyük olasılıkla bu on ikisinden çok az sayıda dersi dinlemeye gitti. Eduard Gans, üniversitede düşünsel gelişimine bir etkisi olan tek öğretim görevlisiydi. Marks, Gans'ın ceza hukuku ve Prusya Medeni Kanunu derslerine katıldı ve Gans'ın kendisi de Marks'ın bu iki derste gösterdiği "üstün çalışkanlığa" şahit oldu. Çoğu kez kişisel faktörlerden etkilenebilen bu türden bir tanıklıktan daha değerli olan ise, Marks'ın bu okulun dar görüşlülüğü ve bayağılı ile yasama ve yasa geliştirme üzerindeki kötü etkilerine karşı etkileyici sesini güçlü bir biçimde yükselten felsefe konusunda eğitimli hukuk bilgini Gans'ı örnek alarak ilk yazılarında tarihi yasa okuluna karşı girdiği amansız polemiktir.

Kendi ifadelerine bakılırsa Marks; hukuku, tarih ve felsefenin yanında ikincil öneme sahip bir disiplin olarak okudu. Son bahsedilen konular düşünüldüğünde, derslerle neredeyse hiç ilgilenmiyordu ve Hegel'in resmi halefi; ancak Hegel'in alelade takipçileri arasındaki en sıradanı olan Gabler'in alışılagelmiş zorunlu mantık derslerine adını yazdırmaktan fazlasını yapmıyordu. Karl Marks, gerçek bir düşünürdü ve üniversitede bile bağımsız çalışıyordu, böylece bir yıl içinde olağan ve devletin desteğiyle yürüyen akademik derslerin on yıl içinde zorlukla verebileceği bilgi zenginliğine ulaştı.

Berlin'e gelişiyle birlikte, "sevginin yeni dünyası" ilgi görmek için gürültü kopardı. "Özlemle dolu ve umuttan yoksun" duyguları, "sevgilisi ve hep seveceği Jenny von Westphalen'e" adanmış şiirlerle dolu

üç çalışma kitabına döküldü. 1836 Aralığında Jenny'nin ellerindeydi ve Marks'ın kardeşi Sophie'nin Berlin'e ilettiği gibi "sevinç ve keder gözyaşlarıyla" karşılandı. Bir yıl sonra anne ve babasına yazdığı uzun bir mektupta şair, kendi ilham perisinin çocuklarıyla ilgili oldukça nezaketsiz hükümlere varmaktadır: "Hepsi duygular açısından sönük ve biçimsiz, hiçbir doğallıkları yok. Her şey havada, olan ve olması gerekenarasında bütünüyle bir karşıtlık var; şiirsel düşünceler yerine retorik yansımalar." Bu günahlar listesinin sonunda genç şair, hafifletici bir durum olarak "belki kesin bir duygu coşkunluğu ya da bir şiirsel heyecan mücadelesini" kabul etmeye hazırdır; fakat bu bile ancak Schiller'in Laura'sında olduğu gibi ve ancak onun kadar doğruydu.

Genelde bu gençlik şiirleri, sıradan bir romantizm ruhunu ifade eder ve bunun belirtileri nadiren görülebilir. Ayrıca, mısralarının tekniği, Heine ve Platen'in her ikisini de okuduktan sonra olabileceğinden daha acemice ve zayıftır. Bu nedenle Marks'ın sahip olduğu ve kendisini bilimsel yapıtlarında gösteren büyük yetenek, olağandışı yollardan gelişmeye başlamıştı. Dilinin sembolik gücü ile Marks, Alman edebiyatının en büyük ustalarının seviyesine ulaştı ve kupkuru bir biçemin bilimsel başarının ilk koşulu olduğunu düşünen zayıf ruhlulardan farklı olarak yazılarının estetik uyumuna çok büyük bir değer verdi. Yine de mısralar, ilham perilerinin beşiğine yerleştirdiği hediyelerden biri değildi.

Ailesine yazmış olduğu mektuplardan anlaşıldığı kadarıyla, şiir onun için ikinci derecede öneme sahip bir ilgi alanı olmalıydı. Kapsamlı bir şekilde hukuk çalışabilirdi ve her şeyden önemlisi, felsefe ile mücadele etme arzusu duyuyordu. Heineccius, Thibaut ve yetkin kişileri okudu, *Pandects*'in (*) ilk iki kitabını Almancaya çevirdi ve bir hukuk felsefesi temellendirmeye çalıştı. Marks'ın "başarısız" dediği bu yapıt, neredeyse 300 sayfa tuttu; (**) ancak bu da bir yazı hatası olabilir. Sonunda "bir bütün olarak yanlışlığı" gördü ve yeni bir metafizik sistem tasarlamak amacıyla sonrasında çabalarının akılsızlığını bir kez daha fark etmek üzere kendisini felsefenin kollarına bıraktı. Çalışmaları sırasında, örneğin okuduğu Lessing'in *Laocoon*'u, Solger'in *Er-*

(*) Justinyen'in "Corpus juris civilis" (Kamu Hukuku Esasları) kanunu.

(**) Yazıcıda basılmış on altı yazı sayfası.

vin'i, Winckelmann'ın *Sanat Tarihi* gibi kitapların özetini çıkarma ve aynı zamanda izlenimlerini not etme alışkanlığını edindi. Ayrıca Tacitus'un *Germania* eserini ve Ovid'in *Ağıtlar*'ını çevirdi ve kendi başına, daha doğrusu dilbilgisi kitaplarından İngilizce ve İtalyanca öğrendi; fakat fazla ilerleme kaydedemedi. Klein'in *Ceza Hukuku*'nu ve *Yıllıklar*'ını ve ayrıca tüm yeni yazınsal ürünleri okudu, ancak bu sadece yeri geldiğinde ve boş zamanlarındaydı. Dönem sonu yeniden "ilham perilerinin dansına ve Satirlerin müziğine" adandığında, gerçek şiirin ülkesi çok uzaklardaki peri sarayı gibi gözlerinin önüne serildi ve kendisinin tüm yaratıları bir hiç haline geldi.

Böylece ilk dönemin sonucu "uykusuz geçen geceler, verilen çok sayıda mücadele, ele geçen içsel ve dışsal dürtülerdi"; ancak çok az kazanım vardı: Doğa, sanat ve dünya ihmal edilmiş, arkadaşlar kaybedilmişti. Bunun yanında sağlığı aşırı efor nedeniyle kötüleşti ve doktor tavsiyesi üzerine o zamanlar hâlâ sakin bir küçük kasaba olan Stralau'ya taşındı. Stralau'da hızla sağlığına kavuştu ve düşünsel mücadelesine yeniden başladı.

İkinci dönemde çok çeşitli bir bilgi yığınına yetkin hale geldi; ancak bilgilerin durmayan akışında değişmez bir kutup olduğu gittikçe daha fazla belirginleşen, Hegel'in felsefesiydi. Marks'ın bu felsefeyle ilk tanışması oldukça bölük börçüktü ve "garip ve kabaca oluşturulmuş ahengi hiç hoşuna gitmedi; ancak ikinci bir kısa hastalık döneminde başından sonuna kadar okudu ve çok geçmeden genç Hegelcilerin topluluğuna kapıldı ve burada düşüncelerin çatışmasında, "içinde yankılanan sesleri susturmadan, yaşadığı zamanın felsefesine gittikçe daha fazla bağlandı ve bu da kendisinde bu kadar olumsuzluğa karşı doğrudan doğruya bir öfke oluşmasına neden oldu.

Karl Marks tüm bunları anne ve babasına anlatır ve mektubunu babasının söz verdiği gibi bir sonraki yılın paskalyasında değil, bir an önce eve dönmek için ailesinden izin isteyerek bitirir. Fikirlerinin oluşumu sürecinde zihninin maruz kaldığı "çok sayıda kararsızlığı" babasıyla tartışmak istediğini ve yalnızca anne ve babasının "sevgili varlığı" ile "huzursuz hayaletleri" yatıştırabileceğini belirtir. Bu mektup, genç Marks'ı açık bir biçimde görebileceğimiz bir ayna olduğundan bugün bizim için büyük bir değer taşır, ancak anne ve babası ta-

rafından olumlu bir şekilde karşılanmamıştı. Zaten rahatsız olan babası, her zaman korktuğu "şeytan" ı birdenbire yeniden fark etti ve oğlu, çocuğu gibi sevdiği "belli bir kişiye" aşık olduğundan ve onurlu bir aile, görünüşte ve dünyanın alışılageldik yöntemlerine göre sevgili çocukları için tehlike dolu ve iç karartıcı olabilecek bir ilişkiyi onaylamaya ikna edildiğinden, bu şeytandan iki kat korkuyordu. Marks'ın babası, farklı bir hayatın oğlunun "kutsal görevlerini" yerine getirmesine izin vermesi koşuluyla, oğlunu izleyeceği bir hayat akışına zorlayacak kadar inatçı değildi; ancak yaşlı adamın şimdi ileride gördüğü şey, güvenli bir limanın gözükmediği fırtınalı bir denizdi.

Bu yüzden, "herkesten daha fazla fark ettiği "zayıflığına" rağmen," bir kereliğine katı olmaya karar verdi ve cevabında kendi üslubunda katıydı ve sınır tanımayan abartı, hüzünlü iç çekişleri izliyordu. Oğluna sorunlarını nasıl çözdüğünü sorar ve cevabı onun yerine verir: "Tanrı bize yardım etsin! Düzensizlik, bilimin tüm alanlarında dar kafalı bir şekilde kol gezmek, kasvetli bir gaz lambasının altında bunaltıcı düşüncelere dalmak... Değişiklik olarak, elindeki bira bardağından, dağınık saçları ve skolastik sabahlığı olan bir evlada geçiş. Tiksindirici bir çekingenlik ve kendi babanın düşüncelerinin de dahil olduğu kabul edilebilir her şeyi önemsiz bir konuma koymak... Toplumsal saygınlıklardan Jenny'nin aşk mektuplarının ve bir babanın iyi niyetli uyarılarının acıması düzensizlik içinde pipo tutuşturucuları olarak kullanıldığı –bu arada daha da sorumsuz bir düzensizliğin sonucu olarak üçüncü kişilerin ellerine düşmelerinden iyidir– kirli bir odaya kapanmak..."

Ve sonra melankoliye kapılır ve acımasızlığını sürdürmek için doktorunun yazdığı ilaçlar ile kendisini güçlendirir. Karl'ın başarısız idaresi şiddetli bir şekilde azarlanmaktadır. "Benim değerli oğlum, tüm öğütleri hiçe sayarak ve bütün geleneklere karşı ve en zengin kişinin 500 talerden daha fazlasına ihtiyaç duymamasına rağmen, biz paradan yapılmışız gibi yılda 700 taler harcıyor." Şüphesiz, Karl'ın ne savurgan olduğunu ne de boşa para harcayan birisi olmadığını kabul eder; her hafta yeni sistemler icat eden ve sonrasında bir yana atan bir adamdan bu kadar önemsiz şeylere kafa yorması nasıl beklenebilir ki? Herkesin eli Karl'ın cebindeydi sağda solda herkes hile ile parasını harcıyordu.

Mektup bir süre bu üslupta devam eder ve sonunda baba sert bir biçimde oğlunun eve dönme isteğini geri çevirir. "Şimdi eve dönmen aptalca olurdu. –Yine de ödemesi yapılan– derslere aldırmadığının oldukça farkındayım. Ancak en azından dikkat edilen uygun davranışlar konusunda ısrar ediyorum. Diğer insanların fikirlerinin kölesi değilim; ancak kendi hesabıma dedikodu yapılmasını istemiyorum." Karl önceden karar verildiği gibi Paskalya'da ya da on gün öncesinde eve gelebilirdi; çünkü babası o kadar titiz değildi.

Tüm bu şikâyetlerden, evladın kalpsiz olduğu serzenişini hissedebiliriz. Bu sitem daha sonra Karl Marks'a karşı tekrar tekrar yöneltildiğinden, ilk kez ve muhtemelen haklı bir şekilde ortaya atıldığı bu durumda da söylenebilecek çok fazla şey yoktur. Şımartılmış bir uygarlık tarafından korkakça bencilliklerini bahane etmek için uydurulan "hayattan sonuna kadar keyif alma" yaygın sözü, elbette anlamsızdır. Daha eski bir söz olan "dehanın kendisine sıradan insanlardan daha fazla izin verme hakkı" da aynı şekilde anlamsızdır. Marks'ın karakterinin ayırt edici özelliği olan durmaksızın en yüksek gerçeğe ulaşma mücadelesi, kalbinin derinliklerinden doğmuştur.

Bir defasında açıkça ifade edildiği gibi, derisi "insanlığın çektiği acılara" sırtını dönmesine izin verecek kadar kalın değildi ya da Hutten'in aynı düşünceyi dile getirdiği gibi: Tanrı, insanlığın ortak acılarının ona diğerlerinden daha şiddetli bir şekilde dokunmasına neden olan bir kalbin ağırlığını yükledi. Hiç kimse "insanlığın çektiği acıların" temel nedenlerini ortadan kaldırmak için Karl Marks kadar bir şey yapmamıştır. Gemisi fırtına ve stres boyunca ve düşmanlarının aralıksız ateşi altında hayatın yüksek denizlerinde dalgaları yararak yoluna devam ediyordu. Bayrağı daima direğin tepesindeydi; fakat bordadaki hayat ne kaptan ne de mürettebat için pek rahat olmuştu.

Marks kesinlikle ona en yakın olan insanların hislerine karşı duyarsız değildi. Savaşçı ruhu gerektiğinde kalbindeki duyguları hükmü altına alabilirdi; ancak onları asla tamamen bastırmadı ve olgunluk çağında kendisi de hayatının acımasız talihi dolayısıyla en yakınındakilerin kendisinden daha fazla acı çektiğinden mutsuzlukla yakınmıştır. Genç öğrenci hızla babasının endişelerine karşı vurdumduymaz olmadığını gösterdi. Vakit geçmeksizin ve annesini hüsrana uğratarak

ve kızgınlığı çabucak geçen babasını memnun ederek Paskalya yortusunda bile eve gitme isteğinden vazgeçti. Babası şikâyetlerini sürdürdü; ancak abartmalarından vazgeçti: Soyut düşünme sanatında kesinlikle oğluna rakip olamayacağını yazdı. Ayrıca, mabedin en iç kısmına dalmadan önce gerekli terminolojiyi incelemek için çok yaşlıydı; ancak bir noktada soyut akıl yürütme pek yardımcı olmadı ve tam da bu noktada oğlu, akıllıca ağırbaşlı sessizliğini sürdürdü. Görünüşte oğlun bir ailenin babası için ne kadar değerli olabileceğini fark etmekte başarısız olduğu önemsiz para konusu... Ancak, yorgunluğun kendisini teslim olmaya zorladığını ifade etti.

Ne yazık ki bu son cümlenin kendisini yeniden mektuplarda göstermeye başlamış olan şakacı ruh halinden daha ciddi bir anlamı vardı. Heinrich Marks beş haftadır hapsolduğu hasta yatağından kalktığında tarihler 10 Şubat 1838'i gösteriyordu. Sağlığında ayağa kalkmasına izin veren olumlu gelişmenin devamlılığı sağlanamadı ve görünüşe bakılırsa karaciğer hastalığı olan sorun kendini tekrar göstererek üç ay sonra, 10 Mayıs 1838'de hayatını kaybedene dek daha da kötüleşti. Ölüm, kalbini ağır ağır kıracak olan hayal kırıklıklarından kendisini bağışlamak üzere tam zamanında geldi.

Karl Marks babasının varlığının onun için ne anlama geldiğinin her zaman farkındaydı ve babasının kendisini kalbinin derinliklerinde saklamış olması gibi, oğlu da kendisiyle birlikte mezara götürdüğü güne kadar kalbinin yanı başında babasının fotoğrafını taşıdı.

2. Genç Hegelciler

Babasını kaybettiği 1838 baharından sonra Karl Marks, Berlin'de üç yıl daha geçirdi ve Genç Hegelcilerin arasında geçirdiği düşünsel yaşam, Hegel felsefesinin sırlarına varmasını sağladı.

O zamanlar Hegel'in felsefesi Prusya Devlet Felsefesi olarak görülüyordu ve Kültür Bakanı Altenstein ile kişisel danışmanı Johannes Schulze tarafından özel bir gözetim altına alınmıştı. Hegel, Devleti tinsel düşüncenin gerçekliğini, safakıl, mutlak ve dolayısıyla en önemli görevi devletin bir üyesi olmak olan birey karşısında en yüksek doğru

olarak yüceltti. Bu devlet öğretisi, demagog avının (*) günahlarının bile şeklini değiştirdiğinden, doğal olarak Prusya bürokrasisi tarafından oldukça iyi karşılanmıştı.

Hegel'in felsefesi ikiyüzlü değildi ve onun politik gelişimi, devletin tüm hizmetkârlarının en iyi başarılarını kucaklayarak, monarşik yönetim biçiminin neden en ideal hükümet düzeni olarak gördüğünü açıklar. En fazla egemen sınıfların devlet yönetiminde belli dolaylı haklardan yararlanmaları gerektiğini; ancak bu hakların bile kurumsal bir biçimde sınırlandırılması gerektiğini düşünüyordu. Modern meşrutiyet anlamında halkın genel temsilini düşünmeye Prusya kralı ya da onun danışmanı Metternich'den daha hazır değildi.

Buna rağmen, Hegel'in kendi tasarladığı sistem ile bir filozof olarak benimsediği diyalektik yöntem bağdaştırılamaz bir karşıtlık içindeydi. Varlık kavramı ile yokluk kavramı verilir ve ikisinin karşıtlığından daha yüksek bir fikir olan "oluş" kavramı ortaya çıkar. Her şey bir akış, sürekli bir değişim, gelişme ve sonlanma durumunda olduğundan her şey bir ve aynı zamandadır ve değildir. Buna bağlı olarak tarih de aralıksız bir evrim sürecinde alçaktan yükseğe doğru çıkan bir gelişme sürecidir. Tarih biliminin en farklı dallarındaki evrensel bilgisiyle, kendisine ait, saf düşüncenin tüm tarihsel olaylarda kendini gösterdiği düşüncesiyle uyumlu olan form içinde bunu kanıtlamaya çalıştı. Ancak Hegel, tüm dünyanın hayat verici ruhu olduğunu belirttiği bu saf düşünce hakkında daha fazla bilgi vermez.

Bu nedenle Hegel'in felsefesi ile Frederick Williams'ın Devleti arasındaki bağlılık, çiftlerden her birinin diğerinin çıkarına hizmet etmeye hazır olduğu sürece devam eden bir anlaşma evliliğinden daha fazlası olamazdı. Bu, Carlsbad Kararları ve Demagog Avı zamanlarında kusursuzca işledi. 1830 yılındaki Temmuz Devrimi Avrupa gelişmesine o kadar güçlü bir itici güç verdi ki Hegel'in yöntemi, sisteminden daha güvenilir görülmeye başlandı. Temmuz Devriminin Almanya'daki etkileri zayıflamaya başladığında ve mezarlığın sessizliği düşünür ve

(*) "Demagog" Metternich döneminde kıtadaki Radikal ve Liberallere verilen addı ve demokratik kışkırtmaların tüm biçimleri 1819 yılında Karlsbad Kararları ile yasaklandığından Demagog'lar yasadışı suçlu ilan edildi. "Demagog Avı" onlara karşı yürütülen zulüm kampanyasına verilen addı.

şairlerin topraklarına yeniden yerleştiğinde, Prusyalı aristokratlar, modern felsefeye karşı kullanmak üzere Ortaçağ Romantizminin eski köhne köklerini yeniden kazmak için acele ettiler. Hegel'in hayranlığının açık fikirli bürokrasinin amaçlarına aristokrasinin amaçlarından daha az yönelmiş olması ve Hegel'in bürokratik devleti yüceltirken halk arasında, tüm feodal geleneklerin başlangıç ve sonu ve tüm sömürücü sınıfların son çaresi olan dini muhafaza etmek için hiçbir şey yapmış olmaması, bu durumu daha da kolaylaştırdı.

Bu nedenle ilk çatışma dini alanda gerçekleşti. Hegel, İncil'deki öyküler ile aynı şekilde dikkate alınması gerektiğini; çünkü inancın genel ve gerçek olaylarla bir ilgisi olmadığını belirtti. Bunun ardından genç bir Suabiyalı olan David Strauss, tanrının sözlerini amansız bir ciddiyetle ele aldı. İncil'e ait tarihin normal tarihi eleştiriye tabi tutulması gerektiğini savundu ve bu talebi 1835 yılında çıkan ve çok büyük bir sansasyon yaratan "İsa'nın Hayatı" eserine taşıdı. Strauss bu kitapta, Hegel'in oldukça küçültücü bir biçimde "sahte-aydınlanma" olarak bahsettiği XVIII. yüzyılın burjuva aydınlanma hareketinin düşünüş tarzını ilerletti. Strauss'un diyalektik düşünme becerisi, soruna kendisinden önce yaklaşan yaşlı Reimarus'tan daha etraflıca eğilmesini sağladı. Strauss, Hıristiyanlığı bir aldatmaca ve Havariler'i bir grup dolandırıcı olarak görmedi, ancak İncil'in öğretilerinin söylencesel öğelerini ilk Hıristiyan topluluklarının bilinçaltı yaratıları ile açıkladı. Yeni Ahit'in büyük bir kısmını İsa'nın hayatı ile ilgili tarihi bir rapor olarak kabul ediyordu ve İncil'de bahsedilen daha önemli olaylar için tarihi bir temel oluştururken, ona göre İsa'nın kendisi de tarihi bir kişilikti.

Politik olarak düşünüldüğünde, Strauss tamamen zararsızdı ve yaşamı boyunca da öyle kaldı. Ancak politik belirtiler, 1848 yılında Arnold Huge ve Theodor Echtermeyer tarafından Genç Hegelciler'in yayın organı olarak kurulan *Hallische Jahrbücher*'de sesini çok daha keskin ve açık bir biçimde duyuruyordu. Bu yayın ayrıca edebiyat ve felsefe konularını da ele alıyordu ve ilk başta, Eski Hegelciler'in

(*) *Hallische Jahrbücher* (Halle Yıllıkları): O zamanlar Almanya'da yaygın olup aslında bir yazılar derlemesi olsa da 20 Bogen ya da 320 sayfadan fazla olanlar dışında tıtız bir şekilde daha kısa yayınları kapsamasına rağmen sansürü önlemek amacıyla çıkmış bir gelenek.

çamura batmış yayın aracı olan *Berliner Jahrbücher*'e bir ters cevap olmanın ötesinde bir amacı yoktu. "Burschenschaft" hareketinde (*) yer alan ve demagog avı kurbanı olarak Köpenick ve Kolberg'de sekiz yıl hapislik hayatının acısını çeken Ruge, genç ölen Echtermeyer ile ortaklığında hızla liderliğe geçti. Ruge, ilk başlardaki yazgısını trajik bir şekilde görmedi ve daha sonra şanslı bir evlilik kendisine Halle Üniversitesi'nde öğretim görevliliği kazandırdı. Rahat bir yaşam sürdü ve, ilk baştaki talihsizliklerine rağmen bu durum, Prusya devlet sistemini özgür ve adil olarak görmesini sağladı. Kendi kişiliğinde, eski Prusyalı memurların kötü niyetli "Hiç kimse meslek yaşamında din değiştiren bir demagog avcısı kadar hızlı ilerleme kaydedemez." sözünü doğrulamak istemiş olabilirdi; fakat sorun da buydu.

Ruge bağımsız bir düşünür ve gerçek bir devrimci ruh değildi; fakat tanınmış bir derginin editörü olacak kadar eğitim, çalışkanlık ve savaşçı ruha sahipti ve bir kez daha kendisini, gerçeklikten uzak olmayan bir şekilde, düşünsel ürünlerin toptan satış tüccarı olarak adlandırmıştı. Onun liderliğinde *Hallische Jahrbücher*, tüm itaatsiz ruhların, basına başka herkesten daha fazla canlılık getirebilecek avantaja –hükümetin bakış açısıyla talihsizliğe– sahip adamların buluşma yeri haline geldi. Örneğin bir destekçi olarak David Strauss, İncil'in hatasızlığını göstermek için canını dişine takarak mücadele ederek, okurların dikkatini tüm Ortodoks din bilimcilerin yapabileceğinden daha fazla çekmiştir. Ruge'un otoritelere derginin "Hegel Hristiyanlığı ve Hegel Prusya'sını" propagandasını yaptıklarının güvencesini verdiği doğrudur; ancak zaten romantik gericilik tarafından yeterince baskı altında olan Kültür Bakanı Altenstein onun verdiği teminatlara güvenmedi ve Ruge'un hizmetlerinin tanınması için bir devlet ataması elde etme ısrarlarından etkilenmedi. Bunun sonucunda *Hallische Jahrbücher* Prusya'nın özgürlüğünü ve adaletini mahkum eden prangaları parçalamak için bir şeyler yapılması gerektiğinin farkına vardı.

(*) "Burschenschaft" hareketi, gelenekçi aristokrat öğrencilerin "birliğine" karşı bir burjuva demokrat öğrenci oluşumu olarak 1815 yılında Jena'da kuruldu. Özgürlükçü ve militan bir ruha sahipti ve bunun sonucunda 1819 yılındaki Karlsbad Kurultayı'nda alınan kararlar ile baskı altına alındı. "Burchenschaften" varlığını sürdürmektedir; ancak doğal olarak ilk yıllarındaki anlamını uzun zaman önceyitirmiştir.

Karl Marks'ın aralarında hayatının üç yılını geçirdiği Berlinli Genç Hegelciler'in neredeyse hepsi Ruge'un *Hallische Jahrbücher* dergisinde yazıyordu. Dernek üyeleri çoğunlukla üniversite öğretim görevlileri, öğretmenler ve yazarlardan oluşuyordu. Marks'ın ilk mektuplarından birinde babasına Berlinli arkadaşlarından en "içten"i diye anlattığı Rutenberg, Berlin Askeri Lisesi'nde coğrafya öğretmeniydi; ancak iddia edildiğine göre bir sabah hendekte sarhoş bulunduğundan, aslında "Habsburg ve Leipzig gazetelerinde kötü niyetli makaleler" yazdığı gerekçesiyle okuldan atıldı. Eduard Meyen, Marks'ın, neyse ki gün ışığı görebilen yalnızca iki şiirini yayımlayan kısa ömürlü bir gazeteye mensuptu. Max Stirner, Berlin'deki bir kız okulunda öğretmenlik yapıyordu; ancak Marks ile aynı anda dernek üyeliği yaptığı düşünülmemektedir ve ikisinin birbirini kişisel olarak tanıdığına dair bir kanıt yoktur. Nasıl olursa olsun, bunun pek önemi yoktur; çünkü ikisi arasında düşünsel bir ilişki gerçekleşmemişti. Diğer yandan, derneğin en önde gelen iki üyesi, Berlin Üniversitesi'nde öğretim üyeliği yapan Bruno Bauer ve Dorotheen Modern Bilimler Belediye Ortaöğretim Okulu'nda öğretmenlik yapan Karl Friedrich Köppen'in, Karl Marks üzerinde büyük etkileri olmuştu.

Karl Marks, Genç Hegelciler'in kulübüne katıldığında yirmi yaşında bile değildi; ancak sonraki yıllarda da sıkça yaşandığı gibi, yeni bir topluluğa katıldığında, çok geçmeden o topluluğun merkezi haline geliyordu. İkisi de Marks'tan yaklaşık on yaş büyük olan Bauer ve Köppen, çok geçmeden onun üstün zekâsının farkına varmışlardı ve hâlâ onlardan çok şey öğrenecek bir konumda olan ve öyle yapan bu genç adamdan daha iyi bir yoldaş isteyemezlerdi. Köppen'in, Büyük Prusyalı Frederick'in yönetime gelmesinin (*) yüzüncü yıldönümünde yayımladığı coşkulu polemik, "Trier'li Arkadaşı Karl Marks'a" ithaf edilmişti.

Köppen'in büyük bir tarih birikimi ve yeteneği vardı ve *Hallische Jahrbücher*'de yayımlanan yazıları bu gerçeği doğrular. Büyük Fransız Devrimi sırasında yaşanan terör devrinin ilk gerçek tarihsel değerlendirmesini Köppen'e borçluyuz. Modern tarih yazarlığı, Lee, Ranke, Raumer ve Schlosser ile en etkileyici eleştiriyi bir araya getirdi

(*) Almanca metin yanlışlıkla doğuma gönderme yapmaktadır.

ve İskandinav mitolojisi ile ilgili Jakob Grimm ve Ludwig Uhland'ın yapıtlarının yanında önemli bir yer tutan tanıtım yazılarından, diğer yandan eski Hegel felsefesine pek iyi düşünceler beslemeyen Schoppenhauer'in bile dikkatini çeken Buddha ile ilgili uzun bir yapıta kadar uzanan çok çeşitli tarihi alanlarda dolaştı. Köppen gibi bir adamın "bizi vaat edilen toprakların girişinden geri çevirenlerin hepsini silah ve kılıç ile yok etmek için" Prusya tarihinin en kötü despotunun "ruhunun dirilmesini" özlemle beklemesi, Berlinli Genç Hegelciler'in içinde yaşadığı tuhaf ortam hakkında bize biraz fikir verebilir.

Ancak, iki faktör kesinlikle göz ardı edilmemelidir: Öncelikle romantik gericilik ve onunla bağlantılı her şey, "Yaşlı Fritz"in hatıralarını karartmak için elinden geleni yaptı. Köppen'in kendisi de bu çabaları şu şekilde tanımladı: "Korkunç bir yaygara: Eski ve Yeni Ahit borazanları, erdemli Yahudilerin harpları, öğretici ve tarihi gaydalar ve diğer korkunç enstrümanlar ve tüm bunların arasında Tötonik (*) bas tonunda gürleyen özgürlük marşları..." Ve ikinci olarak, hiçbir yerde Prusya kralının yaşamına ve eylemlerine adalet getirecek eleştirel ve bilimsel inceleme yapılmamıştı ve böyle bir yapıt için şüpheleri ortadan kaldıracak gerekli kaynaklar ortaya çıkarılmadığından böyle bir inceleme yapılamazdı. Büyük Frederick, bir "aydınlanma" şöhreti yaşıyordu ve bu da kendisinin bir kesim tarafından nefret edilip başka bir kesim tarafından hayranlık duyulması için yeterliydi.

Köppen'in kitabı da XVIII. yüzyıl burjuva aydınlanma hareketinin düşünüş tarzını ele almayı amaçladı ve Ruge ile Bauer, Köppen ile Marks'ı birleştiren esas özellik, aslında hepsinin bu hareketten yola çıkmış olmasıdır; felsefi bir Jakoben topluluğunu temsil ederek Almanya'nın fırtına ile kaybolan ufku ile ilgili bir *Mene Mene Tekel Upharsin* (**) yazmışlardı. Köppen, XVIII. yüzyıl felsefesine karşı

(*) Töton: Pancermenizm kuramcılarına göre Eski İran, Hindistan, Eski Yunan ve Romalıları içeren sarışın, mavi gözlü, dahi ve üstün hayali– ırk. (Yayımcının Notu)

(**) Eski Ahit'te, Daniel:5'te, 25-28. ayetler: (Kralın sarayının duvarına yazılan kehanet, bilmece.)

Aramicede: *Mene* (Mina) 28.55 kg karşılığı Yakındoğu ağırlık birimi. 50 şekele denk. *Tekel*: Shekel sözcüğünün telaffuzu. 11 grama karşılık gelen ağırlık birimi. *Peres* (Upharsin): 14.275 kg karşılığı ağırlık birimidir. 1 mina'nın yarısı.

Bilmecede, "*Mene*, Tanrı krallığınızın günlerini saydı ve onu sonuna ulaştırdı; *Tekel* ölçülerle ağırlığınız ölçüldü ve *Peres* krallığınız bölündü, Medler ve Persler arasında paylaştırıldı." olarak yorumlanır. Kehanetin sonucu olarak Kral Belshazzar öldürüldü ve Medli Darius kral oldu.

"yüzeysel nutukları" çürüttü. Can sıkıcı yönlerine rağmen, burjuva aydınlanmasının öncüleri olan filozoflara çok şey borçluyuz. Onların tek kusuru yeterince aydınlanmamış olmalarıydı. Köppen burada sadece, bacak bacak üstüne atıp oturan, ebediyen ve tekdüze bir biçimde "Kutsal Veda" hakkında gevezelik eden, arada bir yalnızca dans eden Bayaderler'in dünyasına şehvet dolu bakışlar atmak amacıyla ara veren, Hegel'in düşüncesiz taklitçileri, "düşüncenin kimsesiz tövbekârları," "mantığın eski Brahmanlarına" saldırır.

Ok hedefini buldu; çünkü Varnhagen, büyük olasılıkla Köppen'in" dinsiz parazitler, anayurtsuz, inançsız, vicdansız, kalpsiz, ne sıcağı ne soğuğu, ne mutluluğu ne acıyı, ne sevgiyi ne de nefreti hissedebilen, Tanrısız ve şeytansız, "bataklık kurbağaları", cehennemin giriş kapısında oturup kabul edilemeyecek kadar değersiz olan zavallı yaratıklardan açıkça söz etmesi nedeniyle kendini yaralı hissederek Eski Hegelcilerin yayın organındaki metni suçlu buldu.

Köppen "Büyük Kralı" sadece "büyük bir filozof olarak onurlandırdı; ancak savunmasında geçerli olan Frederic dönemi bilgi anlayışının standartlarının hoş görebileceğinden daha ileri gitti. "Kant'tan farklı olarak, Büyük Frederick'in aklın iki formu fikrine katılmadığını" belirtti: "oldukça dürüstçe ve cesaretle şüphelerini, karşı çıkışlarını ve olumsuzlamalarını kendisiyle birlikte ortaya koyan teorik akıl ile başkasının kötü bir biçimde yaptığını iyileştirerek onun çocukça oyunlarını aklamak üzere, koruma altında ve halkın yararına olan pratik akıl. Asil ve pratik akıl ile karşılaştırıldığında; ancak en saf toyluk hali onun kuramsal uslamlamasının özellikle aşkın olduğunu ve Yaşlı Fritz'in Sans Souci'nin yalnızlığını aklından çıkardığını düşünebilir. Tam tersine, Kral asla filozofun arkasında kalmadı."

Bugün Köppen'in ileri sürdüğü fikirleri tekrarlayan herhangi biri kendisini kesinlikle, Prusya tarih ekolünden gelenlerin de içinde yer alabileceği en saf toyluğun suçlamalarına maruz kalma durumunda bulabilir; 1840 yılı için bile Kant gibi yaşadığı sürece aydınlanma üzerinde çalışan bir filozofun yapıtını, onun saray soytarılarını oynamaktan memnun olan Fransız dehalarının üstündeki Borussialı despot tarafından sahnelenen sahte aydınlanma oyunu ile aynı kategoriye sokmak, fazla ileriye gitmek olurdu.

Köppen, orada yaşayan bütün Genç Hegelciler için zararlı olan Berlin yaşamının olağandışı yoksulluğu ve boşluğu altında sıkıntı çekiyordu ve kendisini buna karşı diğerlerinden çok daha rahatlıkla savunması gerekmesine rağmen, bu onu diğerlerinden daha çok etkiledi. Bu durumu hiç kuşkusuz tüm kalbiyle yazdığı bir tartışmada belirtti. Berlin, Ren eyaletindeki endüstrinin orada yaşayan burjuva bilincine verdiği manevi destekten yoksundu. Bunun sonucu olarak, o zamanın sorunu pratik biçimini aldığında, Prusya sermayesi Köln ve hatta Leipzig ve Königsbers sermayesinin gerisine düştü. O günün Berlinlilerine atıfta bulunarak Doğu Prusyalı Walesrode şöyle dedi: "Bilindik sokak soytarısı tavırlarıyla kafelerde oturup eğlenirken, Cerf ve Hagen, Kral ve günün olaylarıyla dalga geçerken kendilerini son derece özgür ve cüretkâr görüyorlar." Berlin aslında bir askeri garnizon ve ikâmet edilen bir şehirden fazlası değildi ve küçük burjuva halk tabakası, her bir saray görevlisine gösterdiği korkakça bağımlılığı kötü niyetlerle çekiştirerek bu durumu telafi ediyordu.

Bu türden bir muhalefetin düzenli buluşma yerlerinden biri de Köppen'in anladığı biçimde bir Frediric yönetimi aydınlanması düşüncesinden ödü kopan aynı kişi olan Varnhagen'in sağladığı dedikodu salonuydu.

Genç Marks'ın, halkın arasında adı ilk kez duyulan kitapta belirtilen görüşleri paylaştığından şüphe etmemiz için hiçbir neden yoktur. Köppen'i oldukça iyi tanıyordu ve onun üslubunu büyük ölçüde benimsedi. Kısa süre sonra yolları farklı yönlere doğru ayrılsa da ikisi de daima iyi arkadaşlar olarak kaldılar ve Marks yirmi yıl sonra bir ziyaret ile Berlin'e geri döndüğünde Köppen'i "tam da eskisi gibi" buldu ve bir arada mutlu saatler geçirerek yeniden buluşmalarını kutladılar. Çok geçmeden, 1863 yılında Köppen öldü.

3. Kendini Bilme Felsefesi

Ancak, Berlin'deki Genç Hegelcilerin gerçek lideri Köppen değil, özellikle karşılığında Strauss'dan etkili bir azar işitmesine neden olan, Strauss'un *İsa'nın Yaşamı* kitabına saldırırken gösterdiği büyük küstahlıktan dolayı gerçekten de ustasının istediği gibi bir öğrenci olarak tanınan Bruno Bauer'di. Bauer, kendisini başarı vadeden yetenekli

bir genç adam olarak gören Kültür Bakanı Altenstein'in korumasından yararlanıyordu.

Fakat Bruno Bauer bir kariyer meraklısı değildi ve Strauss, Bauer'in günlerini Ortodoks lideri Hengstenberg'in "katı skolastik düşüncesi" içinde geçireceğini ilan ederek, başarısız bir kahin olduğunu gösterdi. Tam tersine 1839 yazında Bauer, Eski Ahit'in tanrısını, öfke ve intikâmın tanrısını, Hıristiyanlığın tanrısı olarak sunmak isteyen Hengstenberg ile büyük bir fikir çatışmasına girdi. Yazınsal atışmalar, akademik polemiklerin sınırlarının dışına çıkmadı; fakat eski gücünü kaybetmiş ve tetikte olan Altenstein'in safi olduğu kadar intikâm peşinde olan Ortodoks'un şüpheli bakışlarından korumasını kaldırmasına neden olacak kadar keskindi. 1938 sonbaharı yıl sonunda kendisini bir profesörlüğe atamak amacıyla Bauer'i Bonn Üniversitesi'nde öğretim görevlisi olarak görevlendirdi.

Fakat Marks'a yazdığı mektuplara bakılırsa Bruno Bauer, şimdiden kendisini Strauss'un çok ötesine götürecek olan bir düşünsel gelişme dönemine girmişti. Strauss'un ayakta tuttuğu son yıkıntıları da tahrip eden bir İncil eleştirisine başladı. İncil'in öğretilerinde tarihi gerçeğin zerresi olmadığını, içindeki her şeyin fantezi ürünü olduğunu ve Hıristiyanlığın bir dünya dini olarak klasik Grekoromen dünyasına zorla sokulmayıp bu dünyanın doğal ürünü olduğunu ileri sürüyordu. Bu gelişme ile Hıristiyanlığın kökenlerini bilimsel yöntemlerle araştırma olasılığının yolunu açmıştı ve tam da bu sırada yönetici sınıfın menfaatlerine uygun olarak İncil'in öğretilerini yeni bir biçime sokmakla meşgul olan modern, çağa uygun saray ve salon din bilimcisi Harnack'ın(*) Bruno Bauer tarafından açılan yolun devam ettirilmesine yönelik çabaları şiddetli bir şekilde kötülemesi, nedensiz değildir.

Bu düşünceler Bruno Bauer'in kafasında olgunlaşırken, Karl Marks onun yanından ayrılmayan dostuydu ve Bauer kendisinden dokuz yaş küçük olan arkadaşını en yetenekli yoldaşı olarak görüyordu. Marks'ı kendisini takip etmek için ikna etmeye çalışmaya başladığında tam olarak Bonn'a yerleşmemişti. Bonn'daki bir profesör topluluğunun Berlin'deki Hegelci topluluk ile karşılaştırıldığında "açıkça kültürsüz"

(*) Harnack 1930 yılında öldü.

olduğunu söyledi. Berlin daima düşünsel etkinliğin merkezi olmuştu. Bonn'da bol miktarda –onların deyimiyle– eğlence vardı –aslında Marks ile Berlin caddelerini geçerken Bonn'da kaldığı zaman boyunca olduğundan daha fazla eğlenmişti. Marks "önemsiz incelemesi"ni bitirmeli –ne de olsa Aristoteles, Spinoza, Leibniz dışında hiçbir şey gerekmiyordu– ve bu gülünç saçmalığı bu kadar ciddiye almamalıydı. Bonnlu filozofları alt etmek çocuk oyuncağıydı. Hepsinden önemlisi, birlikte yayınlayabilecekleri radikal bir yayın organı gerekiyordu; çünkü Berlin'de *Hallische Jahrbücher* ile ilgili dedikodular artık dayanılmaz hale gelmişti. Ruge için üzgündü; fakat ne diye 'parazit' kelimesini yazısından çıkarmamıştı ki?

Bauer'in mektupları arada sırada devrimci tonlar taşır; fakat onun aklından geçen daima felsefi bir devrimdi ve devletin düşmanlığından çok desteğine güvenme eğilimindeydi. Bu tür savaşların her zaman toplu ölümlerle gerçekleşmesi gerekmese de Prusya'nın ancak Jena'ları aracılığıyla ilerleme kaydedebileceğinin anlaşıldığı 1839 aralığında Marks'a çok az sayıda mektup yazdı; birkaç ay sonra, koruyucusu Altenstein ve eski kralın ölümlerinin ardından kendisini "devletin varlığının en büyük düşüncesine", dört yüz yıl boyunca asil çabalarını Kilise ve Devlet arasındaki anlaşmazlığın sonlanması için harcayan soylu Hohenzollern Hanedanı'nın aile ruhuna adadı. Bauer aynı zamanda bilimin, kilisenin iktidarı ele geçirme çabalarına karşı devlet düşüncesini savunmasının başarısızlığa uğramayacağının sözünü verdi; devlet hataya düşebilirdi; bilimden şüphe edebilir ve korkutma silahını kullanabilirdi; fakat akıl da doğal olarak düştüğü yanılgılara rağmen devlete aitti. Yeni kral bu bağlılığı uyumlu gerici Eichorn'u Altenstein'ın halefi yaptı ve Eichorn da vakit kaybetmeden devlet düşüncesiyle bağlantılı olduğu kadarıyla, bilimin özgürlüğünü gözden çıkardı; daha doğrusu, akademik öğretimin özgürlüğünü kilisenin zorla egemenlik elde etme çabalarına feda etti.

Politik olarak düşünüldüğünde, Bauer, Köppen'den çok daha az güvenilirdi. Köppen, şaşırtıcı bir biçimde genel aile düzeyinin üstüne çıkan Hohenzollern ile ilgili bir hata yapabilirdi; ancak bu soylu hanedanlığın "aile ruhu" ile ilgili bir hataya düşecek biri değildi. Köppen, Hegel ideolojisine Bauer kadar aşina değildi; ancak Bauer'in politik basiretsizliğinin, felsefi zekâsının ters yüzü olduğu da göz ardı edil-

memelidir. İncil'in öğretilerinde, ortaya çıktıkları dönemin düşünsel birikimini keşfetti. Onun tamamen ideolojik bir bakış açısıyla benimsediği görüşüne göre Hıristiyanlık; Grekoromen felsefesinin düzensiz karışımı ile klasik dünyanın kültürüne karşı galip gelmiş olsa da modern diyalektiğin açık ve özgür eleştirisi, Hıristiyan-Alman kültürünün ağır yükünü ortadan kaldırarak çok daha büyük bir başarı kazanabilirdi.

Ona bu etkileyici güveni veren şey, kendini bilme felsefesiydi. Yunan yaşamının ulusal parçalanması ile gelişen ve Hıristiyanlık dininin meyve vermesini sağlayan Yunan felsefe ekolleri, Septikler, Epikürcüler ve Stoacılar bu isim altında birleştiler. Kuramsal derinlik konusunda Plato ile ya da evren bilgisi anlamında Aristo ile karşılaştırılamazlardı ve Hegel tarafından aşağılayıcı bir şekilde karşılanmışlardı. Ortak amaçları korkunç bir felaket ile bu zamana kadar kendisinde bulunan ve onu güçlendiren her şeyden ayrılmış olan bireyi, kendisi dışındaki her şeyden bağımsız hale getirmek, iç dünyasına yeniden dönmesini , tüm dünya etrafında yıkılıp giderken sarsılmadan sürebilecek bir akıl sağlığı ile gerçek mutluluğu aramasını sağlamaktı.

Fakat, der Bauer, yok olmuş bir dünyanın yıkıntıları üzerinde zayıflamış ego, kendisinin tek güç olduğu korkusunu duyar. Kendi genel gücünü kendisinin dışındaki yabancı bir güç olarak temsil ederek kendi bilincinden uzaklaşır ve ona yabancılaşır. Ağzından çıkan bir nefesle doğa yasalarının üstesinden gelen, düşmanlarına boyun eğdiren ve yeryüzünde bile kendisini dünyanın hakimi ve her şeyin yargıcı olarak ilan eden Tanrı ve Efendi ile İncil, Roma'da tüm haklar üzerinde egemen olan ve ölüm ile hayat üzerindeki tüm gücü dudaklarında taşıyan dünya hakimine düşman bir kardeş; ama yine de bir kardeş yarattı. Buna rağmen insanlık, Hıristiyanlık dininin esareti altında, kendisini gittikçe daha fazla büyüyen bir özgürlüğe hazırlayacağı ve sonunda kazanılması gereken zaman geldiğinde tamamen ele geçirebileceği eğitimi almıştı. Benliğin sonsuz bilinci, kendisini fark ederek, anlayarak ve kendi özünü algılayarak kendi yabancılaşmasının ürünleri üzerinde güç sahibi oldu.

Günümüzün felsefi dilinde kullanılan tipik anlatım biçimini bir kenara bırakacak olursak, Yunan kendini bilme felsefesinde Bauer, Köppen ve Marx'ı çeken şeyin ne olduğunu daha basit ve anlaşılır te-

rimlerle ifade edebiliriz. Aslında burada burjuva aydınlanma hareketinin düşünüş biçimini ele alıyorlardı. Yunan felsefesinin kendini bilme ekollerinden doğa felsefesinin dahileri, Demokritos ya da Herakleitos ya da daha sonra gelen soyut felsefe temsilcilerine dek Plato ve Aristoteles ile karşılaştırabilecek kişiler ortaya çıkarmamıştı; fakat büyük bir tarihi rol oynadılar. İnsan zekâsına yönelik yeni ufuklar açtılar ve ne Plato ne de Aristo'nun aşmayı hayal ettikleri sınırları, hem Helenizmin ulusal sınırlarını hem de köleliğin toplumsal sınırlarını ortadan kaldırdılar. Ezilenlerin ve ızdırap çekenlerin dini olan ve ayrıca ezici ve sömürücü gücün dini olana kadar Plato ve Aristo'yu tekrar gözden geçirmeyen ilkel Hıristiyanlığın meyve vermesini başarıyla sağladılar. Hegel, genel anlamda kendini bilme felsefesini üzerinde fazla durmadan ele almış olsa da ruhsal bireyselliğin tüm soyluluğu ve güzelliğini merhametsiz elleriyle yok eden Roma dünyasının zavallı halinin ortasında, bireyin içsel özgürlüğünün önemini özellikle vurguluyordu.

XVIII. yüzyıl burjuva aydınlanması, kendini bilmeye yönelik Yunan felsefelerini yeniden canlandırdı: Septiklerin şüpheleri, Epikürcülerin dine duydukları nefret ve Stoacıların cumhuriyetçi duyguları.

Aydınlanma hareketinin kahramanlarından biri olarak gördüğü Büyük Frederick üzerine yazdığı yapıtta, Köppen şu ifadeleriyle aynı şeylerden bahsediyordu: "Epikürcülük, Stoacılık ve Septisizm, antik organizmanın sinirleri, kasları ve bağırsak sistemini temsil eder. Dolaysız ve doğal birliktelikleri, birliğin ortadan kalkmasıyla yıkılan, klasik antikitenin güzellik ve erdemini ortaya çıkardı. Büyük Frederick her üçünü de güçlü bir biçimde büyük bir ustalıkla kullandı. Onun dünya görüşü, karakteri ve tüm hayatında en önemli etkenler oldular." Marks, Köppen'in burada söylediklerinden en azından bu üç felsefenin Yunan yaşamında "daha derin bir anlam"a sahip olduğu kısmına katılabilirdi. Eski arkadaşlarının aklını kurcalayan sorun, Marks için de aynı öneme sahipti; fakat o bu konunun üzerinde daha farklı bir üslupla hareket etti. O, ne dinin çarpıtıcı aynasında ne de bir despotun felsefi uğraşılarında, kendisinden önce gelen tanrılara hoşgörü göstermeyen, "en üstün Tanrı olarak insanın öz bilinci"nin peşindeydi. Düşünce sistemlerinin ayrıca Yunan ruhunun gerçek tarihine ulaşması için ipuçları sunduğu bu felsefenin tarihi kökenlerine indi.

4. Doktora Tezi

Bruno Bauer, Marks'tan "önemsiz araştırmalarını" bir yana bırakmasını istediğinde, bunun için geçerli nedenleri vardı, 1839 sonbaharında Marks sekiz dönemdir okuyordu. Bauer kesinlikle, kelimenin bilindik ve kabul edilemez anlamıyla Marks'ın bir sınav telaşı yaşadığını zannetmiyordu ve asla Bonn'daki felsefe profesörlerini ilk karşılaşmada ağzı açık bırakacak niteliklerde olduğunu düşünmüyordu.

Bilgiye olan doymak bilmez açlığı zor problemleri hızla çözmesini sağlarken, acımasız özeleştirinin sorunları aynı hızda çözmesini engellemesi, Marks'ın kişiliğinin ayırt edici bir özelliğiydi ve ömrünün sonuna kadar öyle kaldı. Marks, alışıldık bütünlük duygusuyla Yunan felsefesinin en karanlık derinliklerine inmiş olmalıydı ve kendini bilme felsefesinin yalnızca üç düşünce sisteminin birkaç terim ile açıklanmasının onun için bir önemi yoktu. Süreklilikleri açısından aslında gereğinden fazla hızlı bir şekilde kendi yapıtını yarıda bırakan Bauer'in bunu anlaması güçtü, daha sonra Engels'te de göreceğimizden daha güç... Engels bile bazen özeleştiriye bir sınır ve son getirememesinden sabırsızlık duyardı.

Fakat, "önemsiz araştırma" Bauer için olmasa da Marks için başka güçlükler ortaya çıkardı. Babası hâlâ hayattayken Marks, aynı sırada bir meslek sahibi olma kararından tam olarak vazgeçmeksizin akademik iş yaşamına girmeye karar verdi; ancak Altenstein'ın ölümüyle birlikte profesyonel iş yaşamının en çekici ve çok sayıdaki dezavantajını telafi eden özelliği, üniversite kürsüsündeki profesörlere bağışlanan görece'li özgürlük ortadan kalkmaya başladı. Bauer de öğretim görevlisi cübbesinin bundan başka hiçbir işe yaramadığını belirtmekten asla yorulmadı.

Aslına bakılırsa, Bauer'in, Prusyalı bir profesörün bilimsel araştırmalarını müsaade ya da engel olunmaksızın yürütemeyeceğini fark etmesi için çok zaman geçmesi gerekmedi. 1848 Mayıs'ında Altenstein'ın ölümünden sonra, Kültür Bakanlığı'na birkaç aylığına, öncekinin Bauer'e Bonn'da sürekli bir mevki sağlama sözünü yerine getirmek isteyecek kadar eski üstünün hatırasına saygı duyan Kişisel Danışman Ladenberg getirilmişti. Ancak, Eichhorn, Kültür Bakanlığına atandığı gibi, Bonn'daki Teoloji Fakültesi, Bauer'in profesörlük

başvurusunu, fakültenin uyumunu bozacağı gerekçesiyle geri çevirdi. Ladenberg, Eichorn'un yönetiminde, üstlerinin gizli onayından emin olduklarında Alman profesörlerinin gösterdiği az rastlanır kahramanlığı eski gücüne kavuşturmakta başarılı oldu.

Bauer sonbahar tatillerini Berlin'de geçiriyordu ve haber kendisine ulaştığında, Bonn'a geri dönmeye hazırlandı. Çok geçmeden arkadaş çevreleri arasında dini ve bilimsel okullar arasında onarılamaz bir gedik açılıp açılmadığı ve bilimsel okulları destekleyen birinin bilimsel vicdanı ile bir teoloji fakültesi üyeliğine kabul edilip edilemeyeceği ile ilgili tartışmalar başladı. Bauer, Prusya devletine olan olumlu tutumunu sürdürdü ve edebi yapıtlarla ilgileneceği ve bu sırada devlet fonundan destek alacağı yarı resmi öneriyi geri çevirdi. Tam bir savaşçı ruhuyla ve çok geçmeden kendisini takip edecek olan Marks ile krizi en yukarıya taşıma umuduyla Bonn'a geri döndü.

İkisi birlikte radikal bir dergi çıkarma düşüncesinden vazgeçmedi, fakat Marks'ın Ren Üniversitesi'ndeki akademik kariyer ümitleri büyük ölçüde azaldı. Bauer'in arkadaşı ve asistanı olarak Bonn'daki profesörler zümresinin düşmanca karşılamalarını dikkate almak zorundaydı ve Bauer'in Bonn'da her şeyin "yoluna gireceği" haklı görülebilir umuduyla önerdiği gibi Eichorn ve Ladenberg'e yalakalık yapmak hiçbir şekilde aklından geçmiyordu. Bu tür konularda Marks'ın düşünceleri oldukça katıydı, bu kadar kaygan bir yolda kendisine güvenme eğiliminde olsa da er ya da geç dengesini kaybedebileceğinin kaçınılmaz olduğunu görmek zor değildi; çünkü Eichorn gerçek rengini göstermekte gecikmeyecekti. Berlin Üniversitesi'ndeki fosilleşmiş Hegelcilerin bir ayağı çukurda topluluğundan kesin olarak bir kereliğine ve son kez kurtulmak için yaşlı haliyle nihayet bir amaca varabilmişti. Eichorn, rektör olarak Kraldan, Strauss'u Halle'da profesörlüğe getirmesi için saygılı bir dilekçe sunan Halle Üniversitesi öğrencilerini terbiye etmeyi amaçlayan Schelling adlı bir profesörü atadı.

Tüm bu manzaraya bakarak, bir Genç Hegelci olarak Marks, sınava kesinlikle Prusya'da girmeme kararını verdi. Mücadeleden kaçma niyeti olmasa da Eichorn'un hevesli uşaklarına kendisine eziyet etme şansı vermek istemiyordu. Aslında durum bunun tam tersiydi! Doktorasını küçük üniversitelerden birinde yapmaya, bilgi ve kapasitesinin bir kanıtı olarak iddialı bir önsöz ile doktora tezini yayımlamaya ve

bundan sonra Bonn'a yerleşerek Bauer ile önerilen dergiyi yayımlamaya karar verdi. Böylece Bonn Üniversitesi'nin kapıları ona tamamen kapanmayacaktı; çünkü "yabancı bir üniversite"nin Doktor Promotus'u olarak, kendisine bağımsız bir öğretim görevlisi olarak üniversite özgürlüğünün verilmesi için sadece bir iki formaliteye uyması yeterli olacaktı.

Bu, Marks'ın gerçekten de uyguladığı plandı. Nisan'ın 15'inde, Jena Üniversitesi tarafından yokluğunda kendisine, Demokritos ve Epikür doğa felsefeleri arasındaki farkları ele alan yazılı bitirme çalışması dolayısıyla Felsefe Doktorası derecesi verildi. Bu bitirme tezi, Marks'ın Epikür, Stoa ve Septik felsefe anlayışlarını bir bütün olarak Yunan felsefesi ile ilişkileri açısından ele alacağı daha kapsamlı bir yapıtın ileriye yönelik kısmıydı. Şimdilik bu ilişkiyi bir örneğe dayandırarak ve yalnızca bir kuramsal felsefe ile ilişki içinde sundu.

Eski Yunan doğa filozofları arasında, materyalizme en fazla bağlı olan filozof Demokritos'tu. Hiçbir şey yoktan var olamaz. Hiçbir şey yok edilemez. Tüm değişim sadece parçaların bir araya gelmesi ve ayrılmasından ibarettir. Hiçbir olay rastlantı eseri gerçekleşmez ve gerçekleşen her şey mantığa bağlı ve gerekliliken dolayı gerçekleşir. Atomlar ve boşluktan başka hiçbir şey yoktur, kalan her şey düşüncedir. Atomlar sonsuz sayıda ve biçimdedir. Sonsuz uzayda sonsuza dek bölünerek, büyük atomlar, daha hızlı bölünerek daha küçük atomlarla çarpışır ve maddesel hareketler ve dönüşler dünyaların oluşumunun başlangıcı ile sonuçlanır. Sayısız dünyalar bir arada ve birbiri ardından oluşur ve yok olur.

Epikür, bu doğa anlayışını Demokritos'tan aldı; ancak bu anlayışta belli değişiklikler yaptı. Bu değişikliklerden en ünlüsü, "atomların sapması"ydı. Epikür'e göre, düşüşleri sırasında atomlar bir "sapma"ya uğruyordu; yani dikey olarak değil, bir doğru hattan saparak düşüyorlardı. Cicero ve Plutark'tan Leibniz ve Kant'a kadar birçok filozof bu türden bir fiziksel imkânsızlığı ileri sürdüğü için Demokritos ile alay etti ve onu, ustasından aldığı modeli yalnızca bozan bir taklitçi olarak andı. Buna rağmen, bu fiziksel anlamsızlığın suçlanmasına paralel olarak, Epikür felsefesi, büyük ölçüde Demokritos felsefesinin sadece önemsiz parçaları, yüzyılların fırtına ve gerilimini aşındırabilmesine rağmen, Lucretius'un didaktik şiirlerinde yaşamaya devam etmesi

sayesinde klasik dünyadaki en gelişmiş materyalist sistem olarak görülmektedir. Kant, "cüretkar bir keşif" olarak atomların sapmasını reddetti, buna rağmen –Plato ile kıyasla– Epikür'ü duyumsalcılığın ve düşün tarihinin en asil filozofu olarak gördü.

Marks, doğal olarak Epikür felsefesinin fiziksel mantıksızlığını inkâr etmedi ve "Epikürün fiziksel olayları açıklamasındaki keyfi sorumsuzluğunu" eleştirdi; fakat Epikür için tek test ölçütünün duyuların tanıklığı olduğunu belirtti: Epikür, güneşin çapının iki fit (*) olduğuna inanıyordu; çünkü gözüne öyle gözüküyordu. Buna rağmen Marks, bu saçma olduğu apaçık olan fikirleri birkaç cümleyle reddetmekle yetinmeyerek fiziksel mantıksızlık içindeki felsefi mantığın izini sürmeyi hedefledi. Bitirme tezinde not olarak hocası Hegel'i onurlandırmak için kullandığı güzel sözlerle uyumlu hareket etti. Burada, bir hoca bir tutarlılık günahı işlediğinde felsefe ekolünün onu suçlamak yerine kökenlerinin bulunduğu prensibin yetersizliğiyle açıklamaya çalışıp böylelikle bilincin ilerlemesinde görünmesi gereken bilgi ilerlemesine dönüştürmeye çalışması gerektiğini belirtir.

Kendi içinde Demokritos için amaç olan şey, Epikür için yalnızca bir araçtı. Epikür doğayı anlamayı amaçlamaktan çok, felsefi sistemini destekleyecek bir doğa fikri oluşturmayı hedefliyordu. Klasik dünya tarafından bilindiği biçimiyle kendini bilme felsefesi, üç ayrı ekole bölünmüştü ve Hegel'e göre Epikürcüler soyut tekil benlik bilincini, Stoacılar soyut genel benlik bilincini temsil ederken, tek taraflı her iki dogma da Septikler tarafından tek taraflı olmaları yüzünden eleştiriliyordu. Ya da daha sonra gelen bir Yunan felsefesi tarihçisinin aynı ilişkiyi dile getirdiği gibi: Stoacılık ve Epikürcülükte öznel ruhun bireysel ve genel yönleri, bireyin atomik izolasyonu ve bütüne panteizmsel teslim oluşu, aynı taleplerle birbirleri ile uzlaştırılamaz bir şekilde yüz yüzeyken, bu antagonizm, Septisizmde nötrleştirilmiş haldeydi. Ortak amaçlarına rağmen, Epikürcüler ve Stoacılar, farklı çıkış noktaları nedeniyle birbirlerinden uzaklaşıyorlardı. Bütüne teslim oluşları Stoacıları, her olayın gerekliliğinin belitsel olduğunu düşünen deterministler ve politik olarak değişmez cumhuriyetçilere dönüştürürken, din alanında kendilerini batıl ve zincire vurulmuş mistisizmden kurtaramıyorlardı. Kendisine Epikürcülerin Demokritos'a olan tutumlarına

(*) 122 cm.

benzer biçimde az bir nezaketle yaklaşsalar da bütüne teslimiyetin en uzlaşmaz kendini bilme biçimini aldığı Herakleitos'tan destek beklediler. Diğer yandan, yalnız birey prensibi, Epikürcüleri felsefi olarak indeterministler, her bir bireyin özgür iradesinin savunucuları ve politik olarak pasif kurbanlar haline getirdi. İncil'in uyarısı; "Sizin üstünüzde gücü olan insanlara itaat edin." Epikür'den kalan bir mirastır. Bu tutum aynı zamanda onları tüm dini sınırlamalardan kurtarmıştır.

Marks da bir dizi keskin gözlem ile "Demokritosçu ve Epikürcü doğa felsefesi arasındaki farkın" nasıl açıklanabileceğini gösterir. Epikür, atomun bir kavram olmasının ötesinde madde oluşunun yanında formunu ele alarak varlığının yanında özüyle de ilgilenirken, Demokritos sadece atomun maddesel varlığı ile ilgilendi. Epikür atomu, fenomenler dünyasının maddesel temeli olarak ele almasının yanında yalnız bireyin simgesi, soyut birey öz bilincinin formel prensibi olarak da görür. Demokritos, atomların dikey düşüşünden tüm olayların zorunluluğu sonucunu çıkarırken Epikür, atomların düşüşleri sırasında düz çizgiden sapmalarını sağladı; çünkü böyle olmasaydı –Epikür felsefesinin bilinen en iyi yorumlayıcısı Lucretius'un didaktik şiirlerinde sorduğu gibi– özgür irade, kaderin merhametsiz akışından zorlukla çekip alınan özgür irade nerede kalırdı? Bir fenomen olarak atom ve bir kavram olarak atom arasındaki bu çelişki, Epikür felsefesinin tamamında kendini gösterir ve fiziksel fenomenlerin klasik dünyada çokça alaya alınan gelişigüzel açıklamasını benimsemeye zorlar. Epikür'ün doğa felsefesinin çelişkileri yalnızca, dünyevi ve sonsuz varlıkları soyut birey öz bilinci prensibini ortadan kaldıran ilahi bedenlerin hareketlerinde uzlaştırılabilir. Bu nedenle Epikürcü doğa felsefesi tüm maddesel maskaralığı terk eder ve Epikür de Marks'ın kendisini adlandırdığı gibi, "en büyük Yunan aydınlanmacısı" olarak, cennet tepelerinden gelen uğursuz bakışlarıyla insanlığın gözünü korkutan dinin zorbalığına karşı savaşır.

Bu ilk yapıtında Marks, Epikür felsefesini yorumlamasının detayları sorgulanabilirse de yaratıcı bir düşünür olduğunu gösterir. Aslında onun bağımsız düşünceleri bu yapıtta çok daha da belirginleşir; çünkü tek itiraz, Marks'ın Epikürcülüğün temel prensibini geliştirdiği ve bu prensipten Epikür'ün kendisinden daha açık sonuçlar çıkarmış olması olabilir. Hegel, Epikür felsefesinin prensip üzerinde düşüncesiz-

lik olduğunu belirtir ve kendi kendisini eğitmiş bir adam olarak yaratıcısının sıradan insanların diline büyük önem vererek Marks'ın açıkladığı biçimiyle Hegel felsefesinin kuramsal anlatım biçimiyle zenginleştirmediği doğrudur. Bu bitirme tezi ile Hegel'in öğrencisi, kendi olgunluk diplomasını imzalar. Diyalektik yöntemi büyük bir ustalıkla kullanır ve üslubu, öğretmeni Hegel'i karakterize eden; fakat maalesef sempatizanlarının yoksun olduğu ifade canlılığını yansıtır.

Ancak bu çalışmada Marks, hâlâ tamamıyla Hegel felsefesinin idealist tabanında yer alıyordu ve günümüz okuru için en şaşırtıcı yönü ise Demokritos'la ilgili olumsuz hükümlerdi. Marks, Demokritos'un tüm yaptığının, deneyimin sonuçlarını açıklayan bir hipotezi ve onun harekete geçirici prensibini ortaya koymak olduğunu ve bu yüzden bu hipotezin asla tamamlanmadığını ve doğal fenomenlerin pratik sorgulamasını maddesel olarak etkilemediğini belirtir. Diğer yandan, fiziksel fenomenlerin açıklanmasındaki gelişigüzellik ve telkin ettiği soyut birey, öz bilince rağmen Epikür'ü atom biliminin kurucusu olarak över. Marks, bu sonuncusunu, tüm gerçek ve güvenilir bilimi tarafsız hale getirir; çünkü kendisini şeylerin doğasında gösteren tekil birim değildir.

Bugün bu mesele artık tartışılmamaktadır. Bir atom bilimi varsa ve küçük madde parçacıkları teorisi ile hareketleri sonucunda tüm fenomenlerin oluşumu, doğal fenomenlerle ilgili modern araştırmaların, ses yasalarının, ışık ve ısı ile maddesel bedendeki kimyasal ve fiziksel değişimlerin açıklanmasına temel oluşturuyorsa, bunun öncüsü Epikür değil, Demokritos'tu. Fakat, o dönemin Marks'ı için felsefe, daha doğrusu soyut felsefe, o kadar bütünlüklü bilimdi ki içinde kişiliğinin özü gözler önüne serilmiş olmasaydı güçlükle anlayabileceğimiz bir sonuca varırdı.

Söz konusu Marks olduğunda yaşamak her zaman çalışmak, çalışmak da savaşmak anlamına geliyordu. Bu nedenle onun Demokritos'a karşı çıkmasına neden olan şey, "harekete geçirici bir prensip" yoksunluğu ya da daha sonraları belirttiği gibi "daha önceki tüm materyalizmlerin temel zayıflığıydı". Şeylerin, gerçekliğin ve duyumculuğun öznel olarak, uygulamada, insanın duyumsal etkinliklerinde değil; sadece konu ya da düşünce olarak değerlendirilmesi. Ve diğer yandan, Epikür'de onu cezbeden şey, bu filozofun dinin ezici ağırlığı karşısında başkaldırmasına ve buna meydan okumasına imkân sağlayan "harekete geçirici prensipti."

"Weder von Blitzen geschreckt, noch durch das Geraune von Gottern, Oder des Himmels murrenden Groll" (*)

Marks'ın bitirme tezi ile birlikte yayımlamak istediği ve kaynpederine ithaf ettiği önsöz, bastırılamaz ve vahşi bir savaşçı ruhu yansıtır. "Felsefenin dünyayı fetheden ve kısıtlanmamış kalbinde hâlâ bir damla kan aktığı sürece, düşmanlarına daima Epikür'ün sözleriyle meydan okuyacaktır: 'Kalabalığın Tanrılarını aşağılayan kişi değil; ancak kalabalığın Tanrılarla ilgili düşüncelerini kabul eden kişi Tanrısızdır." Felsefe Prometeus'un beyan ettiklerini reddetmez:

"Mit schlichtem Wort, den Gottern allen heg' ich Hass." (**)

Ve görünüşte bozulmuş esenliklerinden şikâyet edenlere Prometeus'un Tanrıların hizmetkârı Hermes'e verdiği cevabı verir:

"Fur deinen Frondienst gab' ich mein unselig Los, Das sei versichert, nimmermehr zum Tausche dar." (***)

Prometeus, felsefe kayıtlarındaki en soylu aziz ya da kurban değildir. Bu, Marks'ın arkadaşı Bauer'i bile dehşete düşüren meydan okuyucu önsözün kapanış kısmıydı; fakat Bauer'in "gereksiz gözü peklik" olarak gördüğü şey açıkça, hem mücadele hem de çekilen çilelerde kaderinde ikinci Prometeus olmak olan bir adamın itiraflarından daha fazlası değildi.

5. *Anektoda* ve *Rheinische Zeitung*

Geleceği için kurduğu tüm planlar, romantik gericilikten gelen başka darbeler ile yıkıldığında Marks, yeni kazandığı kariyerin diplomasını cebine henüz yerleştirmişti.

1841 yazında Eichorn, İncil'in öğretilerine karşı eleştiriler nedeniyle Bruno Bauer'e karşı başlatılan utanç verici bir kampanya ile tüm teoloji fakültelerini seferber etti. Halle ve Königsberg dışında tüm üniversiteler bir çırpıda Protestan akademik özgürlüğüne ihanet etti ve Bauer

(*) Ne yıldırımdan ne de tanrıların tehditlerinden korkmuş, ne de gökyüzünün gürültülerinden. –Alm.

(**) Açıkça söylemek gerekirse tüm tanrılara karşı nefret besliyorum. –Alm.

(***) Emin olun, sizin alçak kölelik düzeniniz için asla kendi talihsiz kaderimi değiştirmem. –Alm.

teslim oldu. Bu olay ile Marks'ın Bonn Üniversitesi'nde bir tutunma noktası elde etme umutlarının tümü ortadan kalktı.

Aynı zamanda bir radikal felsefi dergi çıkarma planı da çöktü. Yeni Kral kendisini basının özgürlüklerinin destekçilerinden biri saydı ve onun isteği ile hafifletilmiş bir sansür düzeni oluşturuldu. Bu düzen tam olarak 1841 yılının sonunda gerçekleşebildi ve o zaman da basın özgürlüğünün romantik coşku ile sınırlanacağı görüldü. Kralın anladığı biçimde bir basın özgürlüğü. Konseydeki bir karar, Ruge'dan,Leipzig Wigand'da basılan ve yayımlanan dergisini Prusya basın denetimine ibraz etmesini, aksi takdirde Prusya eyaletlerinde yasaklanmasına hazır olmasını bildirdiğinde de görüldü. Bu eylem Ruge'u "özgür ve adil Prusya'sı" ile ilgili 1 Temmuz 1841'den itibaren dergisini *Deutsche Jahrbücher* olarak yayımladığı Dresden'e taşınmasına neden olacak kadar aydınlattı. Aynı zamanda kendi insiyatifini kullanarak, Bauer ve Marks'ın gözden kaçırdığı daha keskin tavrı benimsedi ve bu da onların kendilerine ait bir dergi kurmak yerine onun yayımladığı dergiye destek vermeye karar vermelerini sağladı.

En sonunda, Marks doktora bitirme tezini yayımlamadı. Artık acceleye getirilmesine gerek yoktu ve yazarının daha sonra söylediklerine bakılırsa bir bütün olarak Epikürcü, Stoacı ve Septik felsefeler üzerine yapılan çalışmanın bir parçası olarak yeniden ortaya çıkana kadar bir kenara bırakılmıştı. Sonradan görüleceği gibi oldukça farklı türden politik ve felsefi meseleler, Marks'ın ilk amacını gerçekleştirmesine izin vermedi.

Bu meselelerin en önemlilerinden biri, sadece Epikür değil, aynı zamanda Hegel'in de kusursuz bir ateist olduğunu kanıtlamaktı. 1841 Kasım'ında Wigand, "Hegel'e karşı Son Hükmün İlanı, Ateist ve İsa-Karşıtı" başlıklı bir "Ültimatom" yayımladı. Geleneksel bir iman sahibinin maskesi altında, isimsiz yazar Hegel'in ateizminden İncil'deki kehanetlerin şivesinden yakındı ve bunu Hegel'in kendi yapıtlarında da görülen son derece inandırıcı bir biçimle yaptı. Kitapçık, özellikle ilk başta Ortodoks maskesinin gerçekten de halkı aldatmış olması ve Ruge'un bile buna kanması sayesinde büyük bir heyecan yarattı. Gerçekte 'Son İlan'ın yazarı Bruno Bauer'di ve yapıta Marks ile beraber devam etmek ve Hegel'in estetik, hukuk felsefesine dayanarak, ustanın gerçek ruhunu Eski Hegelcilerin değil, Genç Hegelcilerin miras aldığını kanıtlamak istiyordu.

Bununla birlikte aynı zamanda Son Bildiri yasaklandı ve Wigand bu yapıtı yayımlamak konusunda daha fazla güçlük çıkardı. Ayrıca, Mart 1842'de yaşamını kaybedene kadar üç ay boyunca hastalıktan yatan kayınpederi gibi Marks da hasta düştü. Marks, bu koşullar altında "yararlı bir şey yapmanın imkânsız olduğunu" gördü; ancak 10 Şubat'ta Ruge'a tüm gücünü sonuna kadar dergiye vereceği sözünü vererek "önemsiz bir makale" gönderdi. Bahsi geçen bu önemsiz makale, Kralın isteğiyle yatıştırılmış sansür uygulamasının güvence altına alınması amacıyla çıkarılan en son sansür yönergesi ile ilgili bir yazıydı ve bu makale Marks'ın politik yaşamının başlangıcını temsil eder. Keskin eleştirileri, belirsiz romantizmin örtüsü altında gizlenen tüm mantıksal saçmalıkları noktası noktasına açığa çıkarıyordu. Onun tutumu, "sahte-özgürlükçü" kültürsüzlerin ve hatta yönergelere hakim olan soylu ruhtan dolayı "gökyüzünün yükseklerindeki güneşi" şimdiden keşfettiklerini düşünen Genç Hegelcilerin bazılarının sevinciyle uzlaşmaz bir zıtlık içindeydi.

Birlikte gönderdiği mektupta Marks, "sansürün eleştirisini sansürlememesi durumunda" yazısının mümkün olduğunca çabuk bir şekilde baskıya yetiştirilmesini istiyordu. Önsezileri onu yanıltmadı ve Ruge 25 Şubat'ta *Deutsche Jahrbücher* sansürle ilgili büyük sorunlar yaşadıklarını ve "makalesini yayınlamanın imkânsız hale geldiğini" bildiren bir mektup gönderdi. Ruge ayrıca Marks'ı, sansür tarafından reddedilen malzeme arasından "sert ve kusursuz bir seçki" oluşturduğunu ve bunları İsviçre'de *Anekdota Philosophica* adı altında yayımlamak istediği konusunda bilgilendirdi. Marks 5 Mart'ta öneri hakkında duyduğu büyük heyecanı ifade eden bir mektup yazdı. Sansürün Saksonya'da "aniden yeniden dirilmesi nedeniyle "Son İlan" ın ikinci kısmı olarak çıkacak olan Hıristiyan sanatı üzerine yazdığı makalesinin yayımlanması olanaksız hale geldi. Marks daha sonra bu yapıt üzerinde tekrar çalıştı ve Hegel doğa yasalarının iç tüzükle ilgili bir eleştirisiyle birlikte *Anekdota*'da yayımlamak üzere Ruge'a sundu. Bu son eleştiri, kendi içinde çelişkili ve kendini nötrleştiren bir sistem olarak anayasal monarşiye bir saldırı niteliğini taşıyordu. Ruge her ikisini de kabul etmeyi önerdi; fakat sansür yönetmelikleri ile ilgili olan dışında hiçbir şey alamadı.

Mart 20 Mart'ta Hıristiyan sanatı üzerine yazdığı makalesini, konuyu daha özgür ve kapsamlı bir şekilde ele alarak "Son Borazan"ın biçeminden ve Hegel'e özgü anlatım biçiminin can sıkıcı sınırlamalarından kurtarmayı amaçladığını söyledi. Bu çalışmayı nisan ayının ortalarında tamamlamış olacağının sözünü verdi. 27 Nisan'da "neredeyse bitmişti" ve Ruge'dan "kendisini birkaç günlüğüne mazur görmesini" istedi ve kendisini Hıristiyan sanatı hakkındaki makalenin yalnızca bir özetini alabileceği; çünkü çalışma akışı içinde bunun bir kitaba dönüştüğü konusunda bilgilendirdi. Fakat Marks 9 Temmuz'da "hoşa gitmeyen dış koşullara bağlı olaylar" yeterli bir mazeret değilse, tüm mazeret bulma girişimlerinden vazgeçmeye hazırdı. Aynı zamanda *Anektoda*'ya vereceği yazılar tamamlanana kadar başka hiçbir şeye dokunmayacağına söz verdi. 21 Ekim'de Ruge *Anektoda*'nın hazır olduğunu ve *literarisches Kontor* tarafından Zürih'te yayınlanacağını bildirdi. Marks'ın bu zamana kadar eyleme geçmekten çok söz verme konusunda cömert davranmış olmasına rağmen, hâlâ Marks'ın yazıları için yer bırakıyordu. Yine de Ruge, Marks'ın işin başına oturduğu gibi gerçek anlamda eyleme geçeceğini çok iyi biliyordu.

Ruge, Marks'tan on altı yaş büyüktü, Marks onun editörlük sabrını taşma noktasına getirse de o da Bruno Bauer ve Köppen gibi onun yeteneğine büyük saygı duyuyordu. Marks, ne birlikte çalıştığı kişiler ne de yayıncıları için hiçbir zaman uygun bir yazar oldu; fakat hiçbiri, aşırı düşünce zenginliği ve asla tatmin olmayan kişisel eleştiriden kaynaklanan durumu tembelliğe ya da aldırışsızlığa yormadı.

Bu özel durumda Ruge'un bile kendisini hoşgördüğü başka bir koşul daha vardı: felsefenin dışında başka bir şey ilgisini çekmeye başlamıştı. Sansür hakkında yazdığı yazı ile politik arenaya girmişti ve *Anektoda*'nın felsefi dizgisinde yön eğirmek yerine bu etkinliğini *Rheinische Zeitung*'un sütunlarında sürdürdü.

Rheinische Zeitung 1 Ocak 1842'de Köln'de kuruldu ve ilk başta hiç de muhalif bir gazete değil, hükümet yanlısı bir gazeteydi. Otuzlu yıllarda psikoposlarla yaşanan sıkıntıdan itibaren, seksen abonesiyle *Kölnische Zeitung* Ren eyaletinde tartışılmaz bir üstünlük kuran ve hükümetin şiddet politikasına bayağı sıkıntı çıkaran 'dağların ötesindeki' partinin sözcüsü olmuştu. *Kölnische Zeitung*'un tutumu Katolik davasının haklı coşkusundan çok ticari kaygılardan doğmuştu; çünkü

okurlarının Berlin idaresinin kutsamalarıyla büyülenmekten oldukça uzak olduğunu çok iyi biliyordu. *Kölnische Zeitung*'un tekeli o kadar güçlüydü ki sahipleri, Berlin'den destek gördüğü zaman herhangi bir rekabetçi gazeteyi satın almayı başarıyordu. 1839 Aralık'ında, *Kölnische Zeitung*'un tekelini kırmak umudu ile ihtiyaç duyulan imtiyaz *Rheinische Allgemeine Zeitung*'a tanındı; fakat çok geçmeden bu gazete de kendisinden öncekilerin kaderi ile tehdit edilmeye başladı. Fakat son anda bir grup varlıklı vatandaş yeni bir hisse sermayesi oluşturmak ve gazeteyi yeni bir temele oturtmak amacıyla işbirliği yaptı. Hükümet, bu planı destekledi ve *Rheinische Zeitung* olarak bilinecek ve kendisinden öncekilere tanınan imtiyazdan faydalanacak, yeniden düzenlenen dergiye geçici izin verdi.

Köln burjuvazisinin, hâlâ yabancı bir boyunduruk olarak Ren eyaletindeki bir yığın insan tarafından nefret edilen Prusya rejimine bir sorun çıkarmaya niyeti yoktu. Ticaret tatmin edici bir biçimde ilerliyordu ve bu yüzden Ren eyaleti burjuvazisi Fransa sempatisini bir yana bıraktı ve *Zollverein*'in (*) ortaya çıkarılmasından sonra tüm Almanya'da bir Prusya hegemonyası talep etti. Burjuvazinin Ren eyaletindeki politik talepleri oldukça mütevaziydi ve Ren eyaletinde şimdiden büyük bir gelişme kaydeden kapitalist üretim tarzını daha da ilerletmeyi amaçlayan ekonomik talepleri kadar geniş kapsamlı değildi. Öne sürülen talepler şunlardı: Devletin ekonomik yönetimi, demiryolu hizmetlerinin genişletilmesi, mahkeme ve posta ücretlerinin azaltılması, ortak bir bayrak ve *Zollverein* ortak bir konsolosluk, kısacası bir burjuva listesinde her zaman bulunması beklenecek bütün unsurlar.

Fakat editör kadrosunun yeniden oluşturulması için yetkilendirilen gençlerin, genç bir *referendar* olan George Jung ve bir *assesor* (**) olan Dagobert Oppenheim'ın coşkulu Genç Hegelciler oldukları ve onlar gibi Renli bir işadamının oğlu olan, Hegel felsefesi üzerinde çalışmanın yanında Fransız sosyalizmi ile de içli dışlı olan Moses Mess'in büyük etkisinde oldukları ortaya çıktı. Bu iki kişi, tamamı Berlin'deki genç Hegelcilerden oluşan kendi düşünsel çevrelerinin arasından des-

(*) Alman Gümrük Birliği. 1834 yılında kuruldu.

(**) *Referendar*, ilk devlet sınavından sonra hazırlık hizmetine giren hukuk mezunlarına verilen resmi unvandır; ikinci devlet sınavından sonra, *assesor* olurlar; daha sonra kariyerlerine gerçekten başlarlar.

tekçileri işe aldılar ve Marks'ın tavsiyesi üzerine Ruthenberg, daha sonra görüleceği gibi bu tavsiye Marks'ın en iyi fikirlerinden biri olmasa da, düzenli olarak çıkan Almanca yazıların editörlüğüne geçti. Marks'ın kendisi de başından beri bu riskli girişimin içinde olmuş olmalıdır. Mart ayının sonunda Trier'den Köln'e geçmeyi amaçlıyordu; ancak Köln'deki yaşamı kendisi için çok gürültülü bularak bunun yerine geçici olarak o sıralar Bruno Bauer'in gözden kaybolduğu Bonn'a yerleşti. "Kimse çoğunlukla uyum içinde olanı huzursuz etmezse yazık olacağını" söylüyordu. Bu amaçla, kendisini diğer destekçilerin başının üstünde taşıyacak olan *Rheinische Zeitung*'da yazmaya başladı.

Jung ve Oppenheim'in kişisel bağlantıları gazeteyi Genç Hegelcilerin buluşma noktası haline getirmek için ilk araç olsa da gerçek pay sahiplerinin takdiri ya da bilgi birikimi olmaksızın gazetenin karakterinde bu denli bir değişikliğin gerçekleşebileceğine inanmak güçtür. İkinci grup, Almanya'da bundan daha yetenekli bir düşünürler topluluğunu bulamayacaklarının farkında olacak kadar zekiydi. Genç Hegelciler coşkulu Prusya taraftarlarıydı ve Köln'ün burjuvalarının anlayamadığı ya da şüpheyle yaklaştığı her şey onlar için büyük olasılıkla zararsız hareketlerdi. Buna nasıl bir açıklama getirilmiş olursa olsun, hisse sahipleri; gazetenin ilk haftalarında "yıkıcı eğilimleri" ile ilgili Berlin'den şikâyetler, üçüncü ayından itibaren tamamen kapatma tehditleri gelmişse de engelleme girişiminde bulunmadılar. Berlin idaresini en çok şaşkınlığa uğratan şey, korkunç bir devrimci olarak görülen ve katı bir politik gözetim altında tutulan Ruthenberg'in göreve getirilmesiydi. 1848'in Mart günlerinde bile IV. Frederick William, devrimin gerçek kışkırtıcısı olduğuna inanarak onun adıyla bile korkuyla ürperiyordu. Berlin'de hissedilen memnuniyetsizliğe rağmen amansız atılım durdurulmadı ve bu en başta, tamamen gerici birisi olsa da *Kölnische Zeitung*'un aşırı eğilimlerini dengeleyecek bir oluşumun gerekliliğini hisseden Kültür Bakanı Eichorn'dan kaynaklanıyordu. *Rheinische Zeitung*'un yönelimleri "neredeyse daha tehlikeli" olsa da toplumun katı ve güvenilir unsurları için bir çekiciliği olmayacak düşüncelerle ilgileniyordu.

Bu kesinlikle Marks'ın gönderdiği yazarların hatası değildi ve aslında onun günün olaylarıyla ilgilenmesinde izlediği pratik yöntem, hisse sahiplerin Genç Hegelcilerle uzlaşması için Bruno Bauer ve Max

Stirner'in katkılarından daha etkili oldu. Aksi takdirde nasıl olup da ilk yazısını göndermesinin üzerinden henüz birkaç ay geçmesine rağmen 1842 Kasımında gazetenin editörü yapıldığını anlamak imkânsız olurdu.

Marks'a ilk kez, olayları benzersiz bir biçimde olduğu gibi ele alma ve kan dondurucu koşulları onların kendi ezgileriyle oynayarak dans ettirme yeteneğini gösterme fırsatı verilmişti.

6. Ren Kurultayı

Bir önceki yıl Ren Kurultayı Düsseldorf'ta dokuz hafta süren bir oturum yapmıştı ve Marks da bu kez bir dizi uzun bilimsel inceleme ile bu oturumun etkinliklerini aydınlığa kavuşturmaya girişti. Eyalet kurultayları etkisiz, 1815 yılında bir anayasayı kabul etme sözünü tutmadığını gizlemek amacıyla Prusya Hükümdarlığı tarafından kurulmuş sahte temsili organlardı. Oturumlarını kapalı kapılar ardında yapıyorlardı ve en fazla toplumla ilgili önemsiz konular hakkında konuşmalarına izin veriliyordu. Ancak, 1837 yılında Köln ve Posen'de Katolik Kilisesi ile yaşanan sorunlardan sonra, Kurultay hiç bir suretle toplanmadı. Hükümete karşı direniş, bu noktaya gelmemişse bile, yalnızca Ren ve Posen kurultaylarından beklenebilirdi; ancak o zaman bile sadece dünyanın ötesinde bir direnişti.

Bu değerli kurumlar, toprak mülkiyetine sahip olmak üyeliğin gerekli bir koşulu haline getirilerek, etkin bir şekilde liberal sapmalardan korunuyordu. Kırsal kesim seçkinleri üyeliğin yarısını, kentli toprak sahipleri üçte birini ve köylü toprak sahipleri altıda birini oluşturabilirdi. Ancak bu yüksek duygulara ulaştıran ilke her yerde tüm görkemiyle uygulamaya koyulamadı ve örneğin, yeni kazanılmış Ren eyaletinde modernlikten bir iki ödün vermek zorunda kalındı; fakat üyeliğin üçte ikisinden daha fazlasını daima üst tabaka oluşturuyordu ve kurultayda verilen kararların tümünün üçte ikilik bir çoğunluk ile alınması gerektiği dikkate alındığında onların onayı olmadan hiçbir karar alınamıyordu. Kentli toprak sahipleri, Kurultay tarafından uygunluk lütfu bahşedilmeden önce topraklarının en az on yıl boyunca sahibi olmaları gerektiğinden, daha fazla sınırlamaya tabi tutuldular. Daha ileri bir ihtiyati tedbir olarak hükümet herhangi bir şehir görevlisinin seçimini veto etme hakkını da elinde bulunduruyordu.

Kurultaylar genel itaatsizliğin araçları olsalar da IV. Frederick William, 1841 yılında tahta çıkışıyla birlikte yeniden toplanmalarını sağladı ve hatta bir dereceye kadar haklarını genişletti; fakat bunu sadece 1820 yılında kendilerine ilerideki Reich Anonim Ortaklık Kurulu'nun rızası ve garantisi olmaksızın hiçbir yeni borç para akışının gerçekleşemeyeceği sözünü verdiği devlete kredi veren kişileri aldatmak amacıyla yapmıştı. Johann Jacoby Kurultayı krallık sözünün yerine getirilmesini talep etmeye çağıran ünlü bir kitapçık çıkardı; ancak sağır kulaklara vaaz vermişti.

Ren Kurultayı bile bazı konularda aşağılayıcı bir biçimde boyun eğdi ve hükümetin en fazla korktuğu, kilise ile ilgili politik sorunlarda bile bunu kesin bir biçimde yaptı. Yasadışı olarak tutuklanmış olan Köln Başpiskoposunun ya mahkemeye çıkarılması ya da görevine geri getirilmesi talebini, bu talebin doğruluğunun hem liberal hem de papa taraftarı bakış açısına göre su götürmez olmasına rağmen, üçte ikilik çoğunlukla reddetti. Bir anayasanın gerekliliğinden bile bahsetmeksizin, halkın Genel Meclis'in oturumlarına katılmasına izin verilmesini, Genel Meclis'teki gelişmelerin günlük ve sansürden geçirilmemiş bir şekilde rapor halinde yayımlanmasını, Genel Meclis'teki meselelerin ve eyaletle ilgili diğer tüm mesclelerin basında tartışılması hakkını ve sansür yerine belirli bir basın yasasının çıkarılmasını talep eden, Köln'ün binden fazla vatandaşının imzaladığı bir dilekçe ile bu durumun üstesinden oldukça korkak bir yöntemle geldi. Genel Meclis'in tüm yaptığı Kral'dan kayıtlarında konuşmacıların adlarını yayımlamayı rica etmekti ve bir basın yasası talep etmek yerine, yalnızca sansürün uygulanmasındaki gelişigüzelliği önlemek amacıyla bir sansür yasası talep ettiler. Korkaklığının büyük kazanımı, bu alçakgönüllü talepler için bile olsa krallıktan gelen şiddetli bir reddediştı.

Genel Meclis sadece toprak sahiplerinin menfaatlerini korumak için ortaya çıktığında yaşam belirtileri gösterdi. Eski feodal zaferlerin tekrar geri getirilmesi sözkonusu olamazdı. Prusya'dan Ren eyaletine gönderilen görevliler bile bunu Berlin'e rapor etti. Buna herhangi bir şekilde kalkışmak, bu türden bir şeye tahammül etmeye hazır olmayan Ren eyaleti vatandaşları tarafından şiddetli bir direnişi harekete geçirdi. Toprak mülkiyetinin kısıtlanmaksızın paylaştırılması, hükümetin kısmen haklı olarak belirttiği gibi, toprak mülkiyetinin büsbütün atomlara

ayrılmasına neden olmasına rağmen, toprağın isteğe bağlı olarak bölünmesi hakkı ile özellikle kır üst tabakası ya da köylünün çıkarlarına yönelik bir müdaheleye karşı çıkmaya hazırlardı. Bundan dolayı "güçlü köylü sınıfının sürdürülmesi menfaatine" toprak mülkiyetinin paylaştırılması ile ilgili kesin kısıtlamaların belirlenmesi için verilen bir hükümet önerisi, bu noktada eyalet ile aynı fikirde olduğundan Genel Meclis tarafından 8'e karşı 49 oy ile reddedildi. Fakat bundan sonra Genel Meclis kendi isteğine göre yasalara bağlandı ve hükümet tarafından öne sürülen odun toplama, izinsiz mülke girme ve özel araziler ile ormanlarda izinsiz avlanmaya karşı bir dizi yasayı onayladı. Genel Meclis'teki toprak sahipleri utanmazca ve ahlaksızca yasal güçlerini kendi özel çıkarları adına kullandı.

Marks, Genel Meclisi eleştirmek için kapsamlı bir plan oluşturmuştu. Altı uzun yazıdan oluşan ilk incelemede, basın özgürlüğü ve Genel Meclis meselelerinin yayımlanması ile ilgili tartışmaları ele aldı. Konuşmacıların adlarını yayımlamadan gelişmelerin bir rapor halinde yayımlanmasına izin verilmesi, Kralın Genel Meclis'in gerçekleştirmesi için desteklediği reformlardan biriydi; ancak Genel Meclis'ten gelen şiddetli bir karşı çıkışla karşılaştı. Ren Genel Meclisi, gelişmeleriyle ilgili herhangi bir raporun yayınlanmasını kesinlikle reddeden Pomeran ve Brandenburg genel meclisleri kadar ileri gitmedi; fakat seçilmiş temsilcileri seçmenlerin eleştirisinden güvende, daha yüksek konumdaki varlıklar haline getiren aptalca kabalığı gösterdi. "Genel Meclis gün ışığına dayanamaz. Kendi çemberinin mahremiyeti buna daha uygundur. Eğer eyaletin bir grup kişiye haklarını onlara teslim edecek kadar güveni varsa, bu kişilerin bu onuru kabul edecek kadar küçümseyici olmaları oldukça doğaldır; ancak bu övgüyü reddetmelerini ve kendilerini, yaşam tarzlarını ve karakterlerini kendilerine bu güven oyunu veren eyaletin hükmüne bırakmalarını talep etmek, fazla ileri gitmek olurdu." Nefis bir mizah ile Marks, daha sonra "meclis kretinizmi" adını taktığı ve yaşamı boyunca nefret ettiği fenomenin ilk ortaya çıkışı ile alay eder.

Basın özgürlüğü konusunda çektiği kılıç, ihtişamı ve keskinliği ile emsalsizdi. Ruge kıskanmaksızın kabul etti: "Basın özgürlüğünün lehine daha derin ve daha kapsamlı bir şey söylemek olanaksız olurdu. Düşüncelerin zevksiz düzensizliğinin üzerinde böyle bir olgunluk, böyle

bir deha ve böylesine büyük bir ustalığın basınımızda görücüye çıkması dolayısıyla kendimizi kutlayabiliriz." Bir bölümde Marks vatanının özgür ve mutlu havasına değinir ve bu yazılarda bugün bile hâlâ Ren göl kıyısı boyunca üzüm bağlarının üzerinde parıldayan güneşin parlaklığı ve sıcaklığından bir şeyler bulunabilir. Hegel, "kötü bir basının her şeyi yok edebilecek öznelliğinden" bahsetmişti; fakat Marks burjuva aydınlanma dönemine geri gitti ve *Rheinische Zeitung*'da Kant'ı Fransız Devrimi'nin Alman teorisyeni olarak gösterdi. Ancak bu geçmişe Hegel'in tarihi diyalektiğinin açtığı politik ve toplumsal ufkun tüm derinliğine vararak uzandı. Marks'ın ne kadar ileride yer aldığını ayırt edebilmek için Marks'ın *Rheinische Zeitung*'da çıkan yazıları ile Jacoby'nin *Dört Soru*'sunu karşılaştırmak yeterlidir. Jacoby tüm sorunun alfa ve omegası olarak kralın verdiği anayasa sözüne başvururken, Marks bunu geçici bir bahis konusu olarak bile ele almadı.

İkiyüzlülüğün esas vekili –estetik bir bakış açısıyla bile iğrenç görülebilecek olan bir pasifliğin de dahil olduğu tüm diğer eksikliklere yol açan bir vekil– olarak denetlenen bir basına karşı halkın dikkatli gözü olarak özgür bir basına olan tüm övgüsüyle birlikte Marks, bu özgürlüğü tehdit eden tehlikeleri göz ardı etmedi. Kent mülk sahiplerinin temsilcilerinden birinin ticaret özgürlüğünün bir parçası ve etkinlik alanı olarak basın özgürlüğünü talep etmesi üzerine Marks: "Kendisini ticaretin bir parçası olarak alçaltan basın özgür müdür? Bir yazar hayatta kalabilmek ve yazabilmek için kesinlikle para kazanmalıdır; ancak para kazanmak amacıyla yaşamamalı ve yazmamalıdır. Basının ilk özgürlüğü kendisini ticaretten kurtarmasına bağlı olmalıdır. Basını maddi geçimin bir aracı olarak görerek alçaltan bir yazar, eğer zaten kendi yaşamı onun cezası haline gelmediyse, bu manevi köleliğin cezası olarak sansür adı verilen köleliği hak eder." Tüm yaşamı boyunca Marks bu ilkelere ve başkalarından talep ettiği standartlara bağlı kalarak yaşadı: Bir adamın yazarlığı daima kendi başına bir amaç olmalıdır. Kendisi ve başkaları için yalnızca bir araç olmasından uzakta, gerekirse kendi yaşamını yazdıklarına adamalıdır.

Ren Kurultayı'nın meseleleri ile ilgili ikinci incelemesi, Marks'ın Jung'a yazdığı gibi "Başpiskopos Olayı"nı ele aldı. Bu inceleme sansür tarafından makaslandı ve Ruge'un *Anekdota*'sına dahil etmeyi önermesine rağmen hiç yayımlanmadı. 9 Temmuz 1842'de Ruge'a yazdığı

mektupta Marks şunları bildirir: "Burada, Ren eyaletinde politik bir Eldorado'da yaşadığımızı düşünme. *Rhenische Zeitung* gibi bir gazeteyi yönetmek, çok daha azimli bir inatçılığı gerektirir. Kurultayın kilise sorunlarını ele alan ikinci incelemem sansür tarafından reddedildi. Bu yazıda devleti savunanların dini, kilise savunucularının ise politik bir tutuma girdiklerini belirttim. Köln'deki akılsız Katolikler tuzağa düşebilir ve Başpiskopos'un savunulması yeni katılımcıları cezbedebilirdi; yazımın reddedilmesi ayrıca bu yüzden kabul edilebilir değildir. Bu arada, despotların gelenekçi ahmaklara ne kadar iğrenç bir şekilde ve aynı zamanda ne kadar aptalca davrandıklarını tahayyül edemezsin. Fakat başarı meseleyi taçlandırdı. Prusya tüm dünyanın gözleri önünde Papa'nın ayaklarını öptü ve bizim hükümet otomatları hâlâ yüzleri kızarmadan halkın arasına çıkabiliyor. Yazının son kısmı romantik eğilimlerine uygun olarak IV. Frederick William'ın Papalık Curia'sı ile görüşmeye cüret etmesi, bunun üzerine Papalığın, Vatikan'ın en iyi geleneği ile kendisini her yönden aldatarak minnet göstermesine değinir.

Bu mektupta Ruge'a yazısıyla ilgili yazdıklarının Marks'ın Köln'ün ihtiyatsız Katoliklerini tuzağa düşürmek amacıyla Başpiskoposun savunmasını üstlenmek istediği anlaşılmamalıdır. Tam tersine, dini vazifelerini yerine getirdiği için Başpiskoposun yasadışı bir şekilde tutuklanması ve Katoliklerin yasadışı bir şekilde tutuklanan adamın yasal bir mahkeme ile yargılanmasını talep etmesi ile devletin savunucularının dini bir tutumu ve kilisenin savunucuların politik bir tutumu benimsediklerini belirterek, ilkelerine kesin olarak ve tamamen mantıklı bir şekilde sadık kaldı. Tam olarak Marks'ın daha sonra aynı mektupta belirttiği, gazetenin ise büyük bir gayretle karşı çıktığı nedenlerden ve Papa yanlısı topluluğun Ren eyaletindeki en tehlikeli güç olması ve bu karşıtlığa özellikle kilise içinde mücadelesini yürütmek için gereğinden fazla alışması nedeniyle, karmakarışık olmuş bir dünyada doğru bir tutum benimsemek *Rheinische Zeitung* için büyük bir önem teşkil ediyordu.

Beş uzun yazıdan oluşan üçüncü inceleme, kurultayın ormanlarda izinsiz odun toplamaya karşı çıkarılan bir yasa ile ilgili gelişmeleri ele alıyordu.Bu noktada Marks, "dünyaya inmek" zorunda kaldı ya da başka bir bağlamda ifade ettiği gibi. Hegel'in ideolojik sistemine katmadığı maddi menfaatlerden bahsetmek zorunda kalmasından

utanmıştı. Aslında bu yasa ile ortaya çıkan sorunla daha sonraki yıllarda gösterdiği kıvrak zekâ ile başa çıkmadı. Bu konudaki esas nokta, gelişmekte olan kapitalist çağ ile ortak toprak mülkiyetinin son kalıntıları arasında bir savaş, halk yığınlarının malını elinden almak için verilen bir mücadele idi. 1836'da Prusya'da başlayan 207.478 ceza davasından en az 150.000'i ya da neredeyse dörtte biri ormanlarda izinsiz odun toplama, kaçak avlanma, arazilere izinsiz girme gibi suçlarla ilgiliydi.

Kurultayda yaşanan tartışmalar sırasında özel mülk sahiplerinin menfaatlerinin istismar edilmesi, utanmaz bir şekilde hükümet tasarısının ötesine geçerek hak taleplerinin dayanak noktasını oluşturdu ve Marks, "politik ve sosyal haklardan yoksun mülk sahibi olmayan kitlelerin" adına keskin bir eleştiri ile olayın içine girdi. Ancak uslamlamaları ekonomik faktörlere değil, adalete dayanıyordu. Yoksul insanların geleneksel haklarının ihlal edilmemesi gerektiğini iddia etti ve bu hakların temelini, niteliği ne özel ne de ortak mülkiyet olan; fakat bu ikisinin örnekleri daha çok ortaçağlarda görülen bir karışımı olan belirsiz bir mülkiyet anlayışında buldu. Melez ve belirsiz mülkiyet biçimleri, Roma hukukundan alınan soyut medeni kanun kategorilerinin uygulanması ile hükümsüz kılınmıştı; fakat yoksul sınıfların geleneksel haklarında içgüdüsel bir adalet fikri şekillendi ve bu fikirlerin kökenleri olumlu ve meşru idi.

Bu yazının tarihi kavrayışı "kesinlikle kararsız bir karakter" taşısa da buna rağmen ya da tam olarak bu sebepten, bu büyük "yoksul sınıflar" savunucusunu son çare olarak neyin kışkırttığını gösterir. Mülk sahipleri tarafından yapılan alçaklıkları ve yoksul ve mülksüz insanların zarar görmesi pahasına mantık ve sağduyuyu, kanun ve adaleti ve son olarak devlet çıkarlarını ayaklar altına almalarını açıklayışı, onu harekete geçiren adaletsizliğe karşı duyduğu acımasız öfkeyi açığa çıkarır: "Kurultay, kaçak avlanan kimseleri ve hırsızları yok etmek amacıyla yasaları çarpıtmakla kalmayıp aynı zamanda yasaları kalbinden bıçakladı." Marks, bu tek örneğe dayanarak yasa çıkarma işine giriştiğinde özel çıkarlar amacıyla bir araya gelen bir sınıf meclisinden neler beklenebileceğini göstermek istedi.

Aynı zamanda, Prusya yönetim anlayışını ideal devlet olarak öven geleneksel Hegel havarilerinin yöntemlerine benzer bir biçimde olmasa da Hegelci hukuk ve devlet felsefesine sadık kalıyordu. Tam tersine,

Hegel'in felsefi kuramlarından doğan ideal devlet ile Prusya Devleti'ni karşılaştırıyordu. Marks, devleti, birey vatandaş devletin kanunlarına yalnızca kendi aklının, insan aklının doğa yasaları gereği uyarken yasal, ahlaki ve politik özgürlüğün içinde gerçekleştiği büyük bir organizma olarak görüyordu. Bu bakış açısıyla Marks, Genel Meclisin odun hırsızlığına karşı çıkardığı yasa ile ilgili tartışmaları tatmin edici bir başarı ile ele aldı. Büyük olasılıkla aynı bakış açısıyla izinsiz avlanma ve özel mülke izinsiz girme suçlarına karşı çıkarılan yasaların tartışan dördüncü bilimsel incelemeyi de ele alabilirdi; fakat bunu tüm yapıtı taçlandırmak amacıyla yazılan ve "doğal ölçüsünde olağan sorunu", toprakların bölünmesi sorununu tartışan beşinci incelemede kullanamazdı.

Burjuva Ren eyaleti ile birlikte, Marks, toprak mülkiyetinin bölünmesinin bütünüyle özgürleştirilmesi taraftarıydı. Onun bu konuyla ilgili tutumu, köylünün kendi mülkünü dilediği gibi bölmesine izin vermemenin, maddi fakirleşmeye yasal fakirleşmenin de eklenmesi olacağıydı. Ancak, bu yasal değerlendirme, soruna bir çözüm getirecek kadar kapsamlı değildi. Fransız sosyalistleri daha önce, arazilerin bölünmesinin tamamen özgürleştirilmesinin çaresiz bir işçi sınıfı yaratacağını ve zanaatkârların soyutlanması ile aynı seviyeye getireceğini belirtmişlerdi. Marks eğer bu sorunu ele almak istediyse sosyalizmle ciddi bir şekilde ilgilenmesi gerekiyordu.

Marks'ın bu gerekliliğin farkına vardığı kesindir ve yazı dizisinde bu sonuçlara varsaydı bu konuya eğilmeyeceği de aynı oranda şüphesizdir. Buna rağmen, bu konu göz ardı edilmedi. Üçüncü inceleme yazısı *Rheinische Zeitung*'da yayınlandığında gazetenin editörüydü ve kendisini, çözeceği bir konuma gelmeden önce sosyalist bilmece ile karşı karşıya buldu.

7. Beş Aylık Mücadele

Rheinische Zeitung, yaz ayları sırasında toplumsal konularda bir ya da iki önemsiz gezinti yaptı. Bunun sorumlusu büyük bir olasılıkla Moses Hess'di. Bunlardan birinde Berlin'deki yerleşim koşulları ile ilgili Weitling'in yayınlarından alınan bir yazıyı yeniden yayınladı ve "Çağın Önemli bir Sorununa Dair Bir Yazı" adını verdi. Bir diğerinde

Strassburg'da gerçekleşen bilginler kongresi ile ilgili ayrıca sosyalizm konusuna değinen bir rapor yayımladı ve mülksüz sınıflar, orta sınıfların zenginliklerine gözlerini dikmeye başladılarsa bu kez sorunun barışçıl yöntemlerle çözülebileceği farkıyla bunun orta sınıfın 1789 yılında feodal aristokrasiye verdiği mücadele ile karşılaştırılabileceğini ifade eden zararsız bir yorum ekledi.

Bu küçük bir olay olsa da Augsborg'daki *Allgemeine Zeitung*'un *Rheinische Zeitung*'u komünizme gözkırpmakla suçlaması için yeterli oldu. Aslına bakılırsa, bu konuda *Allgemeine Zeitung*'un vicdanı temiz değildi; çünkü Heinrich Heine'nin kaleminden Fransız sosyalizmi ve komünizm üzerine çok daha keskin yazılar yayımlamıştı; fakat ulusal ve hatta uluslararası öneme sahip bir Alman gazetesiydi ve konumunun *Rheinische Zeitung* tarafından tehdit edildiğini hissetmişti. *Allgemeine Zeitung* tarafından başlatılan şiddetli saldırının nedeni ahlaki açıdan iyi bir örnek olmasa da kötücül bir yeteneğin kesinliğinden yoksun değildi. Mal varlıklarını liman işçileri ya da Köln Katedrali'nde iş başında olan adamlarla paylaşmak gibi bir niyetleri olmaksızın masum budalalıkları ile sosyalist düşünceleri hafife alan hali vakti yerinde tüccarların oğullarına yaptığı kinayelerle, Alman orta sınıfının kendisine bile nefes alabilecek bir alan verilmediği gerçeğini göz önünde bulundurarak Almanya gibi ekonomik olarak geri kalmış bir ülkede orta sınıfı, feodal aristokrasinin 1789'daki kaderi ile tehdit etmenin çocukça olduğunu ifade ederek kozunu oynadı.

Bu iğneleyici saldırıyı bertaraf etmek, Marks'ın ilk editörlük göreviydi ve o da bunu yeterince rahatsız edici buldu. Kendisinin de amatörce bulduğu fikirleri savunmaya isteksizdi; fakat komünizm ile ilgili ne düşündüğünü söyleyebileceği bir konumda da değildi. Bu yüzden komünist eğilimlerin düşmanını suçlayarak 'savaşı Mısır'a taşımak" konusunda elinden geleni yaptı; fakat aynı zamanda, *Rheinische Zeitung*'un iki büyük insanın çözümü üzerinde çalıştığı bir problemi bir iki cümle ile geçiştirme hakkının olmadığını kabul etti. *Rheinische Zeitung*, komünizmin fikirlerini "uzun süren ve derinlemesine bir çalışma" ile eksiksiz bir eleştirinin süzgecinden geçirecekti; çünkü Leroux ve Considerant'ın yazıları ve hepsinden önemlisi, Proudhon'un büyük bir sağduyu ile oluşturulmuş yazıları, yaşanılan anın yüzeysel ve gelişigüzel fikirleri ile çözümlenemezdi. Ancak *Rheinische Zeitung*,

varlıklarının tanınmasını dilemek ya da bu fark edişin mümkün olduğunu düşünmek bir yana, şu anki biçimleriyle bu düşünceleri kuramsal bir gerçeklik temeline oturtmaya hazır değildi.

Daha sonra Marks, bu polemiğin *Rheinischce Zeitung*'daki işte hevesini kaçırdığını açıkladı ve "coşkuyla" kendi çalışmasına çekilme fırsatını yakaladı. Ancak, geçmişteki olaylar akla geldiğinde sık sık olduğu gibi, sebep ve sonuç birbirine çok fazla yaklaştı. Şu an için Marks kendisini tüm kalbi ve ruhu ile *Rheinische Zeitung*'daki işine vermişti ve bu iş, uğruna Berlin'deki eski dostları ile arasının bozulmasını göze almasına neden olacak kadar önemli gözüküyordu. Ilımlılaştırılmış sansür yönergelerinin "önceleri en azından düşünsel paylaşımın merkezi olan" Hegel Kulübünü, "Prusya başkentindeki tüm yazınsal ışıltıyı kucaklayan bir sözde özgür adamlar" topluğuna dönüştürdüğü için, onlarla birlikte yapılabilecek çok fazla şey yoktu. Kaçık kültürsüzler gibi politik ve toplumsal devrimcileri oynamaya başlamışlardı. Marks daha yaz aylarında bu gelişmeden huzursuzluk duydu ve ortada bir yanda kişinin özgürlüğünü ilan etmesi, diğer yanda ise abartılı bir biçimde kendini övmesi ve kişisel reklam olduğunu belirtti. Fakat, ifadelerini sürdürdü, Bruno Bauer Berlin'deydi ve en azından hiçbir "aptallığa" kalkışılmadığını görebilirdi.

Marks ne yazık ki bu varsayımda yanılıyordu. Güvenilir bilgiye göre Köppen, bu "Özgür adamların" maskaralığından uzak durdu; fakat Bruno Bauer kesinlikle böyle yapmadı ve aslında, onların soytarılıklarında standart hamil rolünü oynadı. Caddelerde gerçekleştirilen öfkeli geçit törenleri, genelev ve meyhanelerde yaşanan rezilce olaylar, Stirner'in evlilik töreninde Bauer elinde taşıdığı örgü keseden pirinç yüzükleri çıkarıp evlilik yüzükleri görevi görmek için oldukça iyi olduklarını ima ederek ayini yöneten rahibe uzattığında savunmasız bir rahip ile acıması bir şekilde alay edilmesi, kendilerini tüm evcilleştirilmiş kültürsüzlerin gözünde yarı hayranlık yarı dehşetin nesnesi haline getirdi; fakat temsil etmeleri beklenen dava ile umutsuz bir şekilde uzlaştılar.

Bu afacan soytarılar doğal olarak "Özgür adamların" düşünsel üretimi üzerinde yıkıcı bir etki yarattı ve Marks, *Rheinische Zeitung*'a verdikleri yazılar konusunda büyük sıkıntı çekti. Yazılarının bir çoğu sansür tarafından makaslanıyor; fakat Marks'ın Ruge'a yazdığı bir mektupta belirttiği gibi: "Aralarından pek çoğunu elden çıkarmak için

kendime izin verdim. Meyen ve onun uşakları, içi boş düşüncelerle dolu ve dağınık bir biçemle yazılmış, tamamı bir miktar ateizm ve komünizmle yankılanan bir yığın dünyanın kökünü kazıyan karalama gönderdi. Rutenberg'in eleştiri yeteneğine, bağımsızlığa ya da yeterliliğe sahip olmaması nedeniyle, *Rheinische Zeitung*'u hoşgörülü kuklaları olarak görmeye alışmışlardı; ancak bu türden bir şeyin devam etmesine izin vermeye niyetim yoktu. Marks'ın ifade ettiği gibi, "Berlin ufkunun bulutlarla kaplanmasının" ilk nedeni buydu. 1842 yılında Herwegh ve Ruge, Berlin'i ziyaret ettiğinde aralarındaki anlaşmazlık büyüdü. O sıralarda Herwegh Almanya'da başarılı bir kariyer sürdürüyordu ve Köln'de çok geçmeden Marks ile arkadaşlık kurmuştu. Dresden'de Ruge ile tanıştı ve onunla birlikte "Özgür Adamlar"ın budalalıklarında doğal olarak bir doğruluk bulamadıkları Berlin'e geçti. Ruge, kendisinden, devlet, özel mülkiyet ve ailenin sorunun pratik yönü ile uğraşmaksızın birbiri içinde çözünmüş kavramlar olarak kalması gerektiği gibi en saçma düşüncelere katılmasını istediği için Bruno Bauer ile ciddi bir anlaşmazlığa düştü. Herwegh de "Özgür Adamlar"ı aynı derecede onaylamıyordu ve onlar da bu aşağılamanın intikamını hedef kitlesinin Kral ile ilişkisi ve zengin bir kadın ile nişanlanması bağlantısı üzerinden aldılar.

Her iki topluluk da *Rheinische Zeitung*'dan destek arıyordu. Ruge ile aynı düşüncede olarak Herwegh, "Özgür Adamlar" birey olarak kusursuz insanlar olsalar da politik romantizmleri, megalomanlıkları ve kendi reklamlarını yapma arzularının Herwegh ve Ruge'un kendilerine açıkça söyledikleri gibi amaçlarına gölge düşürdüğünü ve özgürlük mücadelelerini geçiştirdiğini ifade eden bir bildirinin yayınlanmasını istedi. Marks bu bildiriyi yayınladı ve sonrasında, kendisini "Özgür Adamlar"ın avukatı ilan eden Meyen'in küstah mektuplarının bombardımanına maruz kaldı.

Marks, başlangıçta bu mektupları "Özgür Adamlar"la verimli bir işbirliği sağlama çabalarıyla sakin ve tarafsız bir şekilde yanıtladı: "Daha az belirsiz argüman, kulağa hoş gelmesi istenen daha az sayıda ifade, daha az kendine övgü ile daha çok somut fikir; gerçek koşulların daha detaylı bir biçimde ele alınmasını ve ele alınan konuların pratik bilgisinin daha çok göz önüne serilmesini talep ettim. Onlara, kendi kanaatime göre, dünyayı ve sıradan dramatik eleştirileri anlamak için

tamamen yeni bir yol olan komünist ve sosyalist doktrinleri çalmanın doğru olmadığını; hatta ahlaka aykırı olduğunu ve eğer komünizm tartışılacaksa, bunun farklı bir yöntemle ve kapsamlı bir şekilde yapılması gerektiğini söyledim. Ayrıca kendilerinden dini, farklı yönlerine dayanarak değil, sadece politik koşullar açısından eleştirmelerini istedim; çünkü bu bir gazetenin çizgisi ve bir halkı eğitmenin gerekliliği açısından daha uygun olurdu. Bağımsız olarak düşünüldüğünde oldukça boş olan din, gökyüzünde değil yeryüzünde yaşar ve kuramının temsil ettiği altüst edilmiş gerçeklik yok olduğunda ortadan kalkacaktır. Ve son olarak, felsefe ile ilgilenmek istiyorlarsa ateizm ile yakınlık kurmayı bırakmaları –kendilerini dinlemeyi umursayan herkese öcülerden korkmadıklarını yüksek sesle söylemek isteyen çocukları anımsatan bir şekilde– ve daha çok, insanlara ateizmin anlamını tanıtmaları gerektiğini söyledim." Bu açıklamalar, Marks'ın *Rheinische Zeitung*'u yönetmesinde baş rol oynayan ilkeleri anlamamız için bize yol gösteren ifadelerdir.

Buna rağmen, bu tavsiye muhataplarına ulaşmadan önce, Meyen'den gazetenin "uyuşukluğa" ve "haddini aşmaya bir son vermesini, başka bir deyişle, "Özgür Adamlar"a yönelik baskıya karşı çıkmasını talep eden bir mektup aldı. Bunun üzerine Marks'ın sabrı taştı ve Ruge'a şöyle yazdı: "Tüm bunlar korkunç bir kibrin göstergesi. Politik bir yayın organını kurtarmak için kendi sınıflarının kaygılarından başka bir şeyle ilgilenmeyen Berlinli dolandırıcılardan bazılarını bir kenara atmamız gerektiğinin farkına varamıyorlar. Gün geçtikçe sansürün tepki çığlıklarına, bakanlıktan gelen mektuplara, eyalet yöneticisinden gelen şikâyetlere, Genel Meclis'ten gelen hayıflanmalara ve hissedarların protestolarına ve daha birçoğuna katlanmak zorunda kalıyoruz ve görevime yalnızca despotların amaçlarını gerçekleştirmelerine mümkün olduğunca engel olmaya çalıştığım için devam ediyorum. Bu mektubun beni ne kadar sinirlendirdiğini ve Meyen'e oldukça keskin bir cevap yazdığımı tahmin edebilirsiniz."

Aslında bu, Marks ve daha sonra *Kreuz-Zeitung* ve *Post*'ta çalışan Bruno Bauer'den, yaşamının son günlerini *Danziger Zeitung*'un editörlüğünü yaparak geçiren Eduern Meyen'e dek neredeyse hepsinin oldukça acıklı bir politik sona ulaştığı "Özgür Adamlar" arasındaki son anlaşmazlıktı. Meyen ise boş geçmiş yaşamını, gazetesinin liberal

sahibinin Katolik okuyucularını düşünerek kendisine Papalık programını eleştirmesini yasaklaması nedeniyle yalnızca Protestan ortodo"oxen"leri ile dalga geçebileceği şakası ile betimliyordu. Grubun diğer üyeleri yarı resmi ve hatta resmi basına sığındı. Örneğin Ruthenberg, on yirmi yıl sonra *Preussischer Staats-Azzeiger*'in editörü olarak öldü.

Ancak o zamanlar, 1842 sonbaharında, Rutenberg oldukça korku uyandıran bir adamdı ve hükümet kendisinin *Rheinische Zeitung*'dan çıkarılmasını istedi. Yaz boyunca hükümet, gazeteye yaşamı zindan etmek için elinden geleni yapmış; fakat kendi teslimiyetiyle yok olacağı umuduyla gazetenin varlığını sürdürmesine izin verilmişti. 8 Ağustos'ta Ren Eyaleti Valisi von Schaper Berlin'e, gazetenin yalnızca 885 abonesi bulunduğunu rapor etmişti; fakat 15 Ekim'de editörlük görevinin başına Marks geçti ve von Schaper 10 Kasım'da abone sayısının, 885'den 1.820'ye çıkarak abone sayısının durmadan arttığını ve gazetenin eğilimlerinin gittikçe daha cüretkâr ve muhalifleştiğini rapor etmek zorunda kaldı. Durumu daha kötüleştirmek için *Rheinische Zeitung*, oldukça gerici birinin evlilik belgesini ele geçirdi ve otoriteler okumadan önce yayınladı. Bu hareket kralın öfkesini körükledi; çünkü belge boşanmayı daha da güçlendirmeyi amaçlıyordu ve bu yüzden halk yığınları arasında yaratacağı güçlü muhalefetten emindi. Bu yüzden, taslağı ele geçiren kişinin isminin açıklanmaması durumunda gazetenin çok geçmeden büyük baskılarla tehdit edilmesini istedi. Ancak Kralın bakanları, krallığın mağduriyetinin *Rheinische Zeitung*'un kayıtlarına geçmesini istemiyorlardı; çünkü bu kadar alçaltıcı bir önerinin yapıldığı gibi reddedileceğini çok iyi biliyorlardı. Bu sebeple Rutenberg'in gazeteden uzaklaştırılması ve gazete adına cevap vermek üzere yayıncı Renard'ın yerine sorumlu bir editörün getirilmesini talep ederek kendilerini memnun ettiler. Aynı zamanda sansür denetleyicisi olarak Doleschall'ın yerine, yaptığı aptallıklarla nam salan Wiethaus adlı bir denetçi geldi.

30 Kasım'da Marks, Ruge'a şunları iletti: "Devletimizin yönetiminin aptallığı yüzünden, Almanca yazılardan yoksun bırakılan ve benim araya girmem üzerine kendisine Fransızca yazılar verilen –buradaki işi de yalnızca noktalama işaretlerini düzeltmekten ibaret– Rutenberg, *Rheinische Zeitung* ve kendisi dışında hiçbir şeye ve hiçbir kimseye

zararı dokunmamış olmasına rağmen, tehlikeli olarak görülüyor. Buna rağmen, gazeteden uzaklaştırılması kesin suretle talep edildi. Prusya yönetimi, bu *despotisme prussien, le plus hypocrite, le plus fou,* (*) can sıkıcı bir gelişme ile teminatçının –Renard–görevini bağışladı ve bu kez, ifadeleri, tavırları ve yeni rolünün dili ile şimdiden büyük bir hüner gösteren yeni kurban, durumu tamamen kötüye kullanıyor. Berlin dahil her yere, *Rheinische Zeitung*'un sürgün ilkesini temsil ettiğini ve gazetenin hükümete yönelik tutumunu yeniden gözden geçirme eğiliminde olduğunu ifade eden mektuplar yazıyor." Marks, Berlin'deki "Özgür Adamlar" ile yaşanan anlaşmazlığı daha da şiddetlendirdiği için bu konudan bahseder; fakat zavallı şeytan, "kurban" Rutenberg ile ilgili alaylarında biraz ileri gitmiş gibidir.

Marks'ın gözlemleri, Rutenberg'in koşulsuz bir şekilde uzaklaştırılmak istendiği ve bunun ardından can sıkıcı bir şekilde Renard'ın göreve geçmesinin yalnızca *Rheinische Zeitung*'un hükümet tarafından uygulanan baskıya yeni fırsatlar hazırladığı ve bu duruma yönelik hiçbir çaba sarf etmediği anlamına gelebilir. Ne olursa olsun, böyle bir çaba umutsuz çıkacaktı ve bunun yanında yayıncının görevde kalmasının "can sıkıcı bir durum" olduğunu düşünmek için her türlü neden vardı: polis soruşturması, bir protokol oluşturulması, tamamen apolitik olan bir adamın maruz kalmasının uygunsuz olacağı zorlu bir sorgulama... Buna rağmen, gazetenin baskı altına alınmasına karşı yazılmış olan bir yazılı protestoyu imzaladı; fakat bugün Köln'ün şehir arşivlerinde görülebilen belgenin el yazması, Marks tarafından yazıldığını göstermektedir.

Bu, "baskıya boyun eğerek", *Rheinische Zeitung*'un Rutenberg'in geçici olarak uzaklaştırılması ve sorumlu bir editörün göreve getirilmesine katıldığını beyan eder. Ayrıca *Rheinische Zeitung*'un kendisini baskılardan kurtarmak için bağımsız bir gazetenin çizgisi ile uzlaştırılabilir her türlü şeyi memnuniyetle yapacağını ve hakkında yazılan konunun izin verdiği ölçüde yazılarının tarzını daha ılımlı hale getirmeye hazır olduğunun teminatını verir. Bu belge, yazarının yaşamı boyunca ikinci bir örneğini göstermediği bir diplomatik bir uyarı ile kaleme alınmıştır; fakat dikkatle her bir kelimesinin üzerinde durmak

(*) Prusya despotizmi, daha ikiyüzlü, daha delice. –Fr.

ve genç Marks'ın, gazetenin Prusya yanlısı tutumuna gönderme yaptığı bir zamanda kendisine verilen hükümlere gözle görülebilir bir zorlamada bulunduğunu söylemek haksız olacaktır. Augsburg'taki *Allgemeine Zeitung*'un Prusya karşıtı eğilimleri ve Zollverein'in Kuzey-batı Almanya'ya katılması lehine ajitasyonuna karşı yazdığı tartışmalı yazılar dışında,Prusya'ya yönelik olumlu duyguları, kendilerini daha çok Fransa ve Güney Almanya'nın yüzeysel teorilerine karşı Kuzey Almanya biliminc yaptığı atıflarda göstermiştir. Marks ayrıca bu belgede *Rheinische Zeitung*'un Kuzey Alman ruhunu güneye tanıtan ilk gazete olduğunu ve bundan dolayı Alman halklarının birbirinden ayrı kollarının düşünsel birliğine katkıda bulunduğuna dikkat çekti.

Ren Eyaleti Valisi von Schaper'in bu söyleve verdiği yanıt biraz nezaketsizdi: Rutenberg kısa sürede görevden alınsa ve tamamen uygun bir editör belirlenmiş olsa bile, bu ödünün verilip verilmeyeceği yine de gazetenin gelecekteki tutumlarına bağlı olurdu. Aralık ayının ortasında anlaşmazlık için yeni bir neden doğması nedeniyle iş asla bunun kadar ileriye gitmemiş olsa da gazete 12 Kasım tarihinde bu ödünü verdi. Berncastel'deki muhabirlerden birinin Mosselle köylülerinin yoksul yaşamları ile ilgili yazdığı iki yazı, Von Schaper'ın, biçim açısından küstah olması nedeniyle içerikten yoksun iki tekzip yazısı gönderdi. O an için *Rheinische Zeitung* başlarına geleni yakınmadan kabul etti ve gizli polisin rezil ettiklerini ve "yeniden güven vermenin" yanında güvensizliği ortadan kaldırdıkları düşüncesini uyandırdıklarını belirterek von Schaper'in düzeltmelerinin "sakin ciddiyetini" övdü; ancak yeterli malzemeyi topladıktan sonra ocak ayının ortasında başlayarak, hükümetin Mosselle köylülerinin şikâyetlerini acımasız bir katılıkla bastırdığını gösteren belgelere dayanan bir yığın kanıttan oluşan beş yazı yayınladı. Böylece Ren eyaletindeki en yüksek konumda bulunan görevli genel bir alaya maruz kaldı; fakat 21 Ocak 1843 tarihinde Kabine'nin, kralın huzurunda, gazetenin durdurulması gerektiğine karar verilmesini bilmenin hak verilebilir tesellisine sahipti.

Bir önceki yılın sonlarına doğru çok sayıda olay kralı öfkelendirmişti: Herwegh'in Königsberg'den kendisine hitaben yazdığı ve Leipzig'deki *Allgemeine Zeitung*'un yazarın bilgisi olmadan yayınladığı mektup; Johann Jacoby'nin Yüksek Mahkeme tarafından vatan hainliği ve *lese-majeste* –krala ihanet– suçundan aklanması ve son olarak

Deutsche Jahrbücher'in "tüm uygulama problemleriyle birlikte demokrasinin arkasında olduklarını belirten bildirisi". *Deutsche Jahrbücher* ve ayrıca Prusya toprakları göz önünde bulundurularak *Allgemeine Zeitung*'un yayınına son verildi; ve özellikle diğer iki yayının durdurulmasına yönelik öfkeli bir protesto yayınlayarak otoriteleri daha da kızdırması nedeniyle genel temizlikte "Ren eyaletindeki fahişe kız kardeş" de baskı altına alınacaktı.

Rheinische Zeitung'un durdurulması için resmi bahane, sözüm ona resmi bir nedenin eksikliğiydi Marks'ın ifade ettiği gibi "Prusya'da Tanrı'nın bir günü resmi bir izin olmaksızın bir köpek bile barınamazmış gibi!" Tamamlayıcı ve "gerçek neden", kötü eğilimleri ile ilgili bilindik boş laflardı. Marks'ın aşağılayarak söylediği gibi "kötü niyetli, ortaya koyduğu boş kuramlarla ilgili bilindik saçmalıklar ve beş para etmez ifadeler." Hissedarlar dikkate alınarak gazetenin mevsim sonuna kadar yayınlanmasına izin verildi. Ruge'a yazdığı mektupta Marks şöyle diyordu: "İpe çekerek infazımızın ertelenmesi sırasında iki kat denetim altındaydık. Gerçek denetleyicimiz, kendisi Eyalet Başkanı von Gerlach'ın denetimi altında olan, oldukça uygun biri, pasif ve itaatkâr bir alımaktı. Baskıya hazır hale geldiğinde, gazetenin burunlarının altında kontrol edilmesi gerekiyor ve Hıristiyan olmayan ve Prusyalı olmayan bir şeyin kokusunu alabileceklerini düşündüklerinde, gazete çıkamayabilir."

Denetleyici Wiethaus, görevini bırakma cesaret ve inceliğini gösterdi ve bu davranışından dolayı Köln Koro Cemiyeti tarafından onurlandırıldı. Bunun üzerinde Bakanlık sekreteri onun yerine geçmek üzere Berlin'e gönderildi ve bu adam o kadar kapsamlı bir baskı yaptı ki 18 Şubat'ta çifte sansür geri çekildi.

Gazetenin durdurulması, Ren eyaletinin tüm nüfusu tarafından kişisel bir aşağılama olarak hissedildi ve son darbeyi savuşturmak amacıyla binlerce imzayı bulan dilekçeler Berlin'e gönderilirken abone 3,200'e yükseldi. Hissedarlar arasından bir temsilci heyeti Kralı görmek üzere Berlin'e gitti; ama kralla görüşmelerine izin verilmedi. Halk tarafından imzalanan dilekçeler hükümet ofislerinin atık kağıt çöplüklerinde yerlerini buldu ve bu dilekçeleri imzalamış görevliler sert bir biçimde azarlandı. Buna rağmen en kötüsü, hissedarların başvurularının boşa çıktığı noktada bir başarıya ulaşacakları umuduyla gazete

politikasının ılımlılaştırılmasını talep etme eğilimleriydi. En çok bu nedenden Marks, doğal olarak bu durum son ana kadar sansür uygulamasının canını sıkmasına engellenmemiş olmasına rağmen, 17 Mart'ta editörlük görevini bıraktı.

Yeni denetleyici Saint-Paul genç bir Bohemyalıydı. Berlin'de "Özgür Adamlar"la içki alemleri yaptı ve çok geçmeden kavgalarda, genelevlerin dışındaki gece bekçileri ile karıştırılmaya başladı. Buna rağmen, kurnaz biriydi ve çok geçmeden *Rheinische Zeitung*'un "kuramsal merkezini" ve bu kuramların "yaşayan kaynağını" keşfetti. Berlin'e gönderdiği raporlarda, Marks'ın fikirlerinde keşfettiğini düşündüğü "büyük kuramsal hatalara" rağmen karakteri ve zekâsı kendisi üzerinde açıkça derin bir etki uyandıran Marks'tan isteksiz bir saygıyla bahsediyordu. 2 Mart'ta "mevcut koşullar altında" Marks'ın *Rheinische Zeitung* ile olan ilişkisini kesmeye ve Prusya'yı terk etmeye karar verdiğini rapor etme şansını buldu. Bu rapor, Berlin ukalalarının kayıtlarına, Marks'ın başka ülkeye gitmesinin bir şeyi değiştirmeyeceği, tartışmaya yer bırakmayacak bir ifadeyle,"çünkü onun aşırı-demokratik düşüncelerinin Prusya devletinin ilkeleriyle tam bir karşıtlık oluşturduğu" notunu düşmesine neden oldu. Bunun üzerine muhterem Saint Paul, Berlin'e muzaffer bir rapor gönderdi: "Tüm işletmenin ruhu, Dr. Marks dün görevi bıraktı ve önemsiz bir adam olmasına rağmen genel olarak ılımlı bir kişiliğe sahip olan Oppenheim editörlük görevini üstlendi. Bu durumdan çok memnunum ve bugün denetime harcadığım olağan zamanın ancak çeyrek kadarını harcadım." Bu durum üzerine sansür, gazeteden ayrılan Marks'a, yaptığına karşılık Berlin'e Marks'ın görevi bırakmasını göz önünde bulundurarak *Rheinische Zeitung*'un yayın yapmasına izin verilmesi teklifini götürerek karşı komplimanda bulundu. Buna rağmen patronları, *Kölnische Zeitung*'un gerçek bir Hermes olan editörüne rüşvet vermesini ve *Reinische Zeitung* sayesinde tehlikeli rekabetin mümkün olduğunun farkına varan yayıncılarının gözünü korkutmasını isteyerek kendisinden daha büyük bir korkaklık gösterdi. Ve el altından yapılan hile başarılı oldu.

Rheinische Zeitung'un yayınlanmasının durdurulması kararının Köln'de henüz duyulduğu 25 Ocak'ta Marks, Ruge'a şunları yazdı: "Şaşırmadım. Sansür yönergeleri hakkında başından beri ne düşün-

düğümü biliyorsun. Şimdi gerçekleşen şeyin de mantıklı bir sonuçtan başka bir şey olmadığını düşünüyorum. *Rheinische Zeitung*'un durdurulmasını, politik duyarlılığın ilerlemesinin bir göstergesi olarak görüyor bu yüzden görevi bırakıyorum. Her türlü durumda, oluşan hava benim için çok baskıcı olmaya başlamıştı. Esaret altında çalışmak ve özgürlük davasında kılıç yerine iğne ile savaşmak kötü bir şey. Otoritelerin ikiyüzlülüğü, aptallığı ve caniliğinden, bizim de teslimiyetçiliğimiz, baştan savmacılığımız ve kılı kırk yaran hallerimizden bıktım; şimdi hükümet bana özgürlüğümü geri verdi... Artık Almanya'da yapabileceğim bir şey yok. İnsan burada kendini alçaltıyor."

8. Ludwig Feuerbach

Aynı mektupta Marks, ilk politik yapıtını vererek katkıda bulunduğu derlemeyi kabul eder. Bu derleme iki cilt halinde *Anekdota Zur Neuesten Deutschen Philosophie und Publizistik* başlığı altında çıktı ve 1843 yılında Mart ayının başında Zürih'te Julius Fröbel'in Almanı sansür denetiminden kaçmaya zorlanan yazarlar için bir barınağa dönüştürdüğü *Literarisches Kontor* tarafından yayınlandı.

Bu derlemede, Genç Hegelcilerin Eski Muhafızları bir kez daha sahaya çıktı; fakat konumları şimdiden sarsılıyordu. Başlarında, Hegel'in tüm felsefesini çoktan çöpe atmış olan, "saf idea"nın teolojinin yok olmuş ruhundan başka bir şey olmadığını, dolayısıyla saf hayaletlere bir inanç olduğunu söyleyen, felsefenin tüm sırlarını insanlık ve doğa düşüncesinin kendisinde bulan Ludwig Feuerbach vardı. *Anekdota*'da yayımladığı "Felsefe'nin Reformu Üzerine İlk Tezler" adlı yapıtı, Marks için, diğerleri arasında bir vahiy niteliğindeydi.

Daha sonraki yıllarda Engels, Feuerbach'ın Marks üzerinde yaptığı büyük etkinin tarihini, 1844 yılında yayınlanan Feuerbach'ın en ünlü yapıtı "Hristiyanlığın Özü"nün ortaya çıkışı ile belirler. Engels, bu kitapla ilgili, "özgürleştirici etkisinin" farkına varabilmek için insanın bu kitabı okumuş olması gerektiğini belirtir. "Genel bir coşku vardı ve hepimiz Feuerbach'ın havarileriydik." Fakat Marks'ın *Rheinische Zeitung* için yazdığı makaleler, yeni düşünceleri "memnuniyetle karşılamasına" rağmen, bir iki eleştirel yer ayırma dışında Feuerbach'ın etkilerinden bir iz taşımaz; fakat bu durum, 1844 yılında *Deutsch-*

Französische Jahrbücher çıkana ve adında bile Feuerbach'ın düşünceleriyle belirgin bir bağlantısı olduğunu gösterene kadardı. "İlk Tezler"de belirtilen düşünceler zaten öncesinde "Hıristiyanlığın Özü"ndeki fikirlerin kapsamındaydı ve bu yüzden Engels'in hafızasının kendisine oynadığı oyun önemsiz görünebilir; fakat gerçekte Feuerbach ile Marks arasındaki düşünsel ilişkiyi yanlış sunması olasılığı nedeniyle o kadar da önemsiz değildir. Feuerbach sadece kır yaşamının yalnızlığında rahat edebiliyordu ve kırsal yaşamın özgürlüğünde doğanın kitabı yeterli zekâya sahip olan herkesin okuması için herkesin gözlerine açık olduğunu düşünürken, Galileo ile birlikte o da şehri, şüpheli zihinler için bir hapishane olarak görüyordu. Bu daima, Feuerbach'ın Vruckberg'de sürdüğü yalnız yaşamla ilgili kendisine yöneltilen tüm suçlamalara karşı savunması oldu. Kırsal yaşam yalnızlığını, *gizlilik* içinde yaşayabilecek kadar talihli olduğunun anlaşıldığı eski barışçıl şiardan dolayı değil; inzivada, savaşı sürdürmek için gereken gücü bulduğu için seviyordu. Düşüncelerini huzur içinde, kendisini tüm yaşamın ve onun sırlarının kaynağı olarak gördüğü doğanın dikkatle gözlemlenmesinden alıkoyabilecek şehrin gürültüsü ve koşuşturmasından uzakta oluşturması, bir düşünürün ihtiyacıydı.

İçinde yaşadığı kır yalnızlığına karşın, Feuerbach yaşadığı zamanın mücadelelerinin en ön saflarındaydı. Makaleleri, Ruge'un yayınlarına derinlik ve keskinliklerini vermişti. "Hıristiyanlığın Özü" adlı yapıtında, dinin insanlığı değil, insanlığın dini yarattığını ve insanlığın hayal gücünün yarattığı yüksek varlığın, kendi varlığının hayal ürünü yansımasından başka bir şey olmadığını belirtti. Ancak, tam da bu kitabın yayınlandığı zamanda Marks, dikkatini, Almanya'da böyle bir şeyden söz etmek mümkünse kendisini kamu yaşamının kargaşasına yönelten politik mücadeleye yöneltmişti ve Feuerbach'ın yazılarında biçimlendirdiği silahlar, bu türden kuşatmalar için pek uygun değildi. "Felsefenin Reformu Üzerine İlk Tezler" ortaya çıktığında, son sığınak ve teolojinin son ussal dayanağı olan Hegel felsefesine son darbeyi indirdiğinde, Marks'ın *Rheinische Zeitung*'daki çalışmalarında da kendini gösteren dünyevi problemlerin çözümünde yetersiz olduğunu göstermişti. Bu nedenle bu yapıt, çok geçmeden eleştirel tereddütlere düşmüş olsa da Marks'ı derinden etkiledi.

13 Mart'ta Ruge'a yazdığı mektupta şöyle diyordu: "Feuerbach'ın özlü sözlerinden yalnızca bir nokta dolayısıyla, doğa ile çok fazla ve politika ile çok az ilgilenmeleri nedeniyle hoşlanmıyorum. Modern felsefenin bir gerçeklik haline gelebilmesi için hâlâ tek yol politika ile bir bağlaşıklık kurması; fakat sanırım işler yine doğa hayranlarının, devlet hayranlarının bir başka oyunuyla karşı karşıya kaldığı on altıncı yüzyıldaki gibi gelişecek." Marks'ın itirazları yeterince mantıklı gerekçelere dayanıyordu; çünkü "İlk Tezler"de Feuerbach, politikadan yalnızca bir kez bahsediyordu ve onda bile üzerine gitmekten çok, Hegel'e doğru bir geri gidiş gözlemleniyordu. Neticede, Feuerbach'ın Hegel'in doğa ve din felsefesi üzerinde olduğu kadar, Marks da Hegel'in hukuk ve devlet felsefesini mercek altına almaya azimliydi.

Bu mektuptan başka bir bölüm, o zaman Marks'ın ne kadar güçlü bir şekilde Feuerbach'ın etkisi altında olduğunu gözler önüne serer. Prusya sansürünün denetimi altında yazamayacağını ve Prusya'daki ortamın kendisi için çok baskıcı olduğunun farkına varır varmaz Almanya'yı terk etmeye karar verdi; fakat müstakbel eşi ile birlikte. 25 Ocak'ta Ruge'a, Herwegh'in Zürih'te çıkarmayı amaçladığı *Deutscher Bote*'de kendisinin yapabileceği bir şeylerin bulunup bulunamayacağını sorgulayan bir mektup yazdı. Fakat, kendisinin de Zürih'ten kovulması üzerine, Herwegh planlarını gerçekleştiremedi. Ruge, yeniden adlandırılan dergiyi birlikte yönetmelerinin de dahil olduğu başka önerilerde bulunarak, Köln'deki "editörlük arafı" sona erdiğinde Marks'ın Leipzig'e gelmesini ve "yeniden ortaya çıkacakları yer" hakkında görüşmelerini teklif etti.

13 Mart'ta yazdığı mektupta Marks, ilkede anlaşmaya vardı; ancak "planlarıyla ilgili nihai olmayan düşüncelerini şöyle aktardı: "Paris'in düşüşünden sonra bazıları Napoleon'un oğlunun hükümdar olmasını önerdi, bazıları Fransa hükümdarı olarak Bernadotte'yi öne sürdü, bazıları da hâlâ Louis Philippe'i destekliyordu. Fakat Talleyrand şöyle cevap verdi: 'XVIII. Louis ya da Napoleon. Bu ilkelere bağlı bir şey, bunun dışındaki her şey entrikadan ibaret olurdu.' Ve ben Strassburg –ve belki İsviçre– dışındaki her şeyin ilkelerle değil, entrikalarla geliştiğini düşünüyorum. Cilt cilt kitaplar halk yığınları için değildir, bizim de yapabileceğimiz en iyi şey aylık bir yayın çıkarmak. *Deutsche Jahrbücher*'in yeniden yayınlanmasına izin verilse bile, ulaşabile-

ceğimiz en iyi nokta yasını tuttuğumuz ilk derginin kötü bir taklidi olacak, bu da bugün için yeterli değil. Diğer yandan bir *Deutsch-Französische Jarbücher* bu ilkelere dayanan bir gelişme, sonucun gelişmesi ve yeni heyecanlar yaratmak için bir girişim olabilir.

Bu mektupta, Feuerbach'ın, yaşam ve insanlık ile uyum içinde olan bir felsefenin Gallo-Alman kökenli olması gerektiğini belirttiği "İlk Tezler" yapıtının yansımaları görülebilir. Kalp Fransız, kafa ise Alman olmalıdır. Akıl reform, kalp ise devrim yapmalıdır. Sadece hareket, duygu, tutku, kan ve hislerin olduğu bir yerde ruh olabilir. Almanları, bir tek Leibnitz'in kana susamış materyalist idealist prensibi, Almanların bilgiçlik taslamaları ve skolastik felsefelerinden kurtarabilmiştir.

19 Mart'ta Marks'a yazdığı cevap mektubunda Ruge, "Gallo-Alman ilkesi" konusunda tamamen aynı fikirde olduğunu belirtti; fakat planların, işlerin yoluna koyulması birkaç ay daha aldı.

İlk halk mücadelelerinin canlı yıllarında Marks da çok sayıda ailevi problem ile uğraşmak zorunda kaldı. Bunlardan hep isteksizce ve sadece tatsız gereklilikler zorladığında söz etti. Kendi küçük problemleri içinde tanrıyı ve dünyayı unutabilen cahillerin kaderinin tam aksine, Marks'a "insanlığın en tatsız meseleleri" içinde kendisini en tatsız sorunların üstünde tutma yeteneği verilmişti.

Bu tür konulara dair tutumunu, ilk başta bize ulaşan "önemsiz özel meselelerinde" kendini ifade eden oldukça kendine özgü davranışlarda görürüz. 9 Temmuz 1842'de, *Anekdota*'da yayınlanmak üzere söz verdiği makaleleri göndermemesinin gerekçelerini aktarırken çok sayıda sorundan söz eder ve şöyle der: "Kalan zaman en tatsız aile anlaşmazlıkları nedeniyle boşa gitti ve altüst oldu. Oldukça varlıklı olmasına rağmen, ailem önüme geçici olarak beni en can sıkıcı durumlara sokan sorunlar çıkardı. Bu önemsiz özel meseleleri anlatarak başını ağrıtamam ve genel meselelerin gidişatının kişilikli bir adamın özel sorunlarının kendisini rahatsız etmesine izin vermemesi şanslı bir durum." Bu, "kalpsiz" Marks'a karşı özel durumlarda cahilleri her zaman öfkelendiren karakterindeki olağanüstü gücün çok sayıdaki göstergelerinden biridir.

Bu "en tatsız aile anlaşmazlıkları" hakkında ayrıntılı bilgiye ulaşılamadı ve Marks, yine bu sorunlardan sadece bir keresinde ve oldukça

ça genel olarak *Deutsch-Französische Jahrbücher*'in yayınlanmasına yakın bir zamanda sözetti. Ruge'a yazdığı mektupta, yaptığı planlar daha da kesin olarak şekillendiği gibi, müstakbel eşinin kocasının ölümünün ardından gittiği Kreuznach'a gideceğini, orada evleneceğini ve orada kayınvalidesinin evinde biraz zaman geçireceğini; "çünkü çalışmaya başlamadan önce belirli miktarda materyale sahip olmaları gerektiğini" söyledi. "Romantizme girmeden, sırılsıklam ve çok ciddi bir şekilde aşık olduğumu sana temin edebilirim. Yedi yıldan fazla bir süredir nişanlıyız ve gelecekteki eşim benim adıma kısmen, "Göklerdeki Babaları" ile Berlin'deki hükümete aynı derecede saygı gösteren dini bütün aristokrat akrabaları ve kısmen, aralarından birkaç papazın ve diğer düşmanlarımın ortaya çıktığı benim aileme karşı büyük mücadeleler vermek zorunda kaldı ve mücadeleler onun sağlığını neredeyse bozdu. Bu yüzden gelecekteki eşim ve ben yıllarca, daha çok bizden üç kat daha yaşlı olan kimseler, gerçeklerden daha çok, "yaşam deneyimlerinden" bahsettiği için gereksiz ve yorucu anlaşmazlıkların içinde yer almak zorunda bırakıldık." Bu oldukça üstü kapalı belirtiler dışında, nişanlı kaldıkları dönem boyunca yaşadıkları sorunlar hakkında bir şey bilmiyoruz.

Leipzig'e gitmek zorunda olan Marks'tan yoksun, sorunlarla iç içe ve oldukça hızla, yeni yayının çıkarılması için gerekli hazırlıklar yapıldı. O zaman hali vakti yerinde olan Ruge, Literarisches Kontor'un hissedarlarından biri olarak 6,000 taler (*) vermeye hazır olduğunu söylediğinde Frobel, yayımlama işini üstlenmeyi kabul etti. Marks'a editör olarak 500 talerlik bir maaş sözü verildi ve bu koşullarda Marks, 19 Haziran 1843'te Jenny'si ile evlendi.

Deutsch-Französische Jahrbücher'in nerede yayınlanacağına hâlâ karar verilmemişti ve Brüksel, Paris ile Strassburg şehirleri arasında kalıyorlardı. Genç çift Alsas başkentini tercih ederdi; fakat Ruge ve Frobel'in Paris ve Brüksel'i ziyaret ederek çeşitli incelemeler yapmasının ardından Paris'te karar kılındı. Senet depozitosu hükümleri ve Eylül kanunlarıyla Brüksel'de basının hareket alanı Paris'tekinden daha fazlaydı; fakat Fransa başkenti Alman yaşamı ile daha fazla temas halindeydi ve Ruge, cesaret verici bir şekilde, 3,000

(*) Bir taler üç mark ediyor.

frank ya da daha fazlasıyla Marks'ın burada oldukça rahat yaşayabileceğini yazdı.

Marks, planlarına uygun olarak evlilik yaşamının ilk birkaç ayını kayınvalidesinin evinde geçirdi ve Kasım ayında yuvasını Paris'e taşıdı. Almanya'daki yaşamının ilk zamanları ile ilgili son belgesel delil, 23 Ekim 1843'te Feuerbach'a kendisinden yeni derginin ilk sayısına bir makale, tercihen Schelling ile ilgili bir eleştiri yazısı yazmasını istediği mektuptur. "Kendimi Hıristiyanlığın Özü'nün ikinci baskısına yazdığımız önsöze dayanarak bu geveze ile ilgili elinizde bir şeyler bulunduğunu varsaymakta neredeyse haklı hissedeceğim. Bu güzel bir başlangıç olurdu, sizce de öyle değil mi? Bay Schelling Fransa'yı kandırmayı nasıl da zekice başardı: İlk olarak güçsüz ve eklektik kuzeni ve hatta daha sonrasında zeki Leroux'u. Pierre Leroux ve arkadaşları hâlâ Schelling'i aşkın idealizmin yerine akılcı gerçekçiliği, soyut düşüncelerin yerine etten kemikten düşünceleri, biçimsel felsefenin yerine dünya felsefesini getiren adam olarak görüyor... Bu nedenle ilk yayınımız için bize Schelling ile ilgili tasvir niteliğinde bir yazı sunabilirsiniz, yayınımıza ve bundan daha çok, gerçeğe ulaşma çabamıza büyük bir hizmette bulunmuş olacaksınız. Schelling'in tamamen aleyhinde bir konumda olmanız nedeniyle bu iş için en uygun kişisiniz. Gençliğinde benimsediği düşüncelerin kavrayışı sadece hayal gücüne, enerjisi kibire, güdüsü afyona, aracı ise alıngan ve yumuşak bir anlayışa dayanıyor. Onun kişiliğinde fikirler daima akıldışı gençlik düşleri olarak kaldı; fakat sizde bu düşünceler hakikat, gerçeklik ve erkekçe ağırbaşlılık halini aldı... Bu nedenle sizi Schelling'in doğa ve tarihin ikiz güçleri tarafından belirlenmiş doğal hasımı olarak görüyorum." Bu mektubun ruh hali ne kadar da samimidir ve aynı zamanda yazarı büyük bir mücadelenin varsayımından ne kadar memnundur!

Fakat Feuerbach tereddüt etti. Şüphesiz, bu cesareti Ruge'a övdü; fakat yardım etmeyi reddetti. Onun "Gallo-Alman ilkesinden" duyduğu hoşnutluk bile etkilemedi. Hepsinden önce, bunun nedeni, otoritelerin öfkesini uyandıran ve Almanya'daki felsefi özgürlükten geriye kalan her şeyi tarih sahnesinden silmek istemelerine ve sefil bir şekilde teslim olmamaları durumunda muhalif felsefeyi ülkeyi terk etmek zorunda bırakmalarına neden olan yazılarıydı.

Feurbach'ın kendisi teslim olacak biri değildi; fakat aynı zamanda, Almanya'nın ölü topraklarına yayılmış olan dalgakıranlara katılacak yeterli cesareti toplayamıyordu. Marks'ın kendisini kazanmak için yazdığı ateşli sözlere Feuerbach'ın verdiği cevap, dostça ve ilgiliydi; fakat bu bir reddediştı. Bu yaşamında kara bir gündü ve o zamandan itibaren gittikçe düşünsel anlamda da yalnızlığa düştü.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
PARİS'TE SÜRGÜN YAŞAMI

1. *Deutsch Französische Jahrbücher*

Yeni yayının ortaya çıkışı şans getirmedi. 1844 Şubat'ının sonunda iki ciltlik bir dergi yayınlandı. Bu, ilk ve son sayıydı.

"Gallo-Alman" ilkesini ya da Ruge'un yeniden adlandırdığı gibi "Fransa ve Almanya arasındaki düşünsel ittifak"ı gerçekleştirmenin imkânsız olduğu anlaşıldı. "Fransa'nın politik ilkesi"; Almanya'nın katkısını, Ruge'un Fransa'nın rüzgâr ve dalganın merhametinde sürüklendiğini düşündüğü metafizik bölgelerde bir pusula görevi görecek Hegel felsefesinin "mantıksal kavrayışını" kabul etmeye yönelik bir heves göstermedi.

Ruge ilk başta Lamartine, Lamennais, Louis Blanc, Leroux Leroux ve Proudhon'a yaklaşmaya niyetlendi; fakat doğrusu bu ilk liste bile yeterince karışıktı. Sadece Leroux ve Proudhon Alman felsefesinden haberdardı ve bu iki kişiden biri taşrada yaşarken, diğeri dizgi makinesinin icat edilmesi üzerine kafa patlatmak üzere yazmaya geçici olarak ara vermişti. Politikada anarşizmi, felsefede ateizmden sonra gelen bir gelişme olarak gören, Louis Blanc'ın da aralarına dahil olduğu diğerlerinin tamamı: farklı dini itirazlarını öne sürerek işbirliği yapmayı reddettiler.

Ancak, diğer yandan yeni yayın, Alman yazarlardan etkileyici bir ekip oluşturdu: Editörler dışında bu ekipte tümü alanlarının en iyisi olan Heine, Herwegh ve Johann Jacoby ve ikinci kademede son derece önemli adamlar olan Moses Hess ve F.C Bernays adında Palatinli bir avukat ve ayrıca aralarındaki en genç yazar, yazarlık alanında yaptığı pek çok gezintiden sonra bu kez tam zırhını ve kuşanmış halde meydana çıkan Frederich Engels vardı. Fakat bu Alman kadro bile karışık bir haldeydi. Bazıları Hegel felsefesinin çok azını ve onun "mantıksal kavrayışını" daha da az anlamıştı ve en önemlisi, iki editörün arasındaki anlaşmazlık çok geçmeden su yüzüne çıktı ve işbirliğini daha da olanaksız haline getirdi. Derginin çıkan ilk ve tek yayını olarak kalacak olan iki ciltlik sayı, Marks, Ruge, Feuerbach ve Dresden'de Ruge'a katılarak *Deutsche Jahrbücher*'de çok tartışılan bir yazısı çıkan genç bir Rus olan Bakunin arasındaki karşılıklı mektuplarla açılıyordu. Bu mektuplaşmalar, Marks ve Ruge tarafından üçer tanesinin, Bakunin ve Feuerbach tarafından da birer tanesinin yazıldığını gösteren yazarlarının adlarının baş harfleriyle imzalanmış sekiz mektuptan oluşuyordu. Sonraki bir tarihte Ruge, "gerçek mektuplardan alıntılar kullanmış olsa da", "Mektuplaşmaların" kendi eseri olduğunu bildirdi. Bu mektuplar toplu eserlerine dahil edilmiştir; fakat, ciddi bozulmalarla ve Marks'ın adının baş harfleriyle imzalanmış ve tüm mektuplaşmanın esas noktasını içeren mektubunun gizlenmesiyle. Mektupların içerikleri, gerçekten de yazarların, adlarının baş harflerini taşıyan gerçek yapıtları olduğu konusunda şüphelere yer bırakmaz ve uyumlu bir yapıtı simgeledikleri düşünüldüğünde Marks konserdeki ilk kemanları çalmaktadır. Bununla birlikte, Ruge'un kendi mektupları ile Bakunin ve Feurbach'ın mektuplarını üzerinde oynama yapmış olabileceğini inkâr etmenin gereği yoktur.

Mektuplaşmanın açılış ve kapanışını Marks yaptı. Yazdığı önsöz kısa ve cesur bir giriş müziği gibidir: Romantik tepki bir devrime yol açıyordu. Devlet, bir palyaço oyunu seviyesine düşürülemeyecek kadar ciddi bir meseleydi. Bir gemi dolusu aptal, hiçbir şey olmadan rüzgârla birlikte sürüklenebilir; fakat sadece aptallar buna inanmadığı için kötü kaderlerine boyun eğebilirler. Ruge bunu, cahil Almanların bitip tükenmez ve koyunsu sabrı ile ilgili uzun bir yakınmadan oluşan bir yazı ile yanıtlar. Makalesi, kendisinin daha sonra ifade et-

tiği gibi "dokunaklı ve umutsuzdu" ya da Marks'ın kısa süre sonra ve kibarca söylediği gibi: "Mektubunuz başarılı bir ağıt, insanın soluğunu kesen bir cenaze ayini; fakat hiçbir politik yönü yok. Eğer dünya cahillerin malı olsaydı, bu dünyanın hakimlerini inceleme zahmetine değerdi. Cahiller dünyanın hakimi olsa bile bu, bir cesedin içindeki kurtçuklar gibi, dünyayı kendi toplumuyla doldurması yüzündendir. Cahiller, monarşinin dünyevi temeli olduğu sürece, hükümdarın kendisi cahillerin kralından fazla bir şey olamazdı. Babasından daha uyanık ve bilgili olan Prusya'nın yeni kralı, cahil devletini kendi toprağı üzerinde dağıtmayı denemişti; fakat cahiller cahil kalmaya devam ettiği sürece ya kendisini ya da kendisine boyun eğenleri gerçekten özgürleştirebilecekti. Böylece eski korkak köleler topluluğu ve köle devlet geri dönmüştü; fakat bu umutsuz durumda bile yeni bir umut vardı. Marks bunun ardından yöneticilerin beceriksizliğine ve her şeyin Tanrının dilediği gibi olup bitmesine izin veren köle ve halk yığınlarının ataletine değindi. Bu iki nitelik, bir faciaya yol açmak için yeterliydi. Cehaletin düşmanlarına, bir mutabakata varan tüm düşünen ve acı çeken adamlara dikkat çekti ve hatta yeni bir insanlık gayesine her geçen gün yeni üyeler davet eden eski sadık kurbanlar tarafından sürdürülen düzene değindi. Çıkar ve ticaret, mülkiyet ve insanlığın sömürüsüne dayanan bir düzen toplum içinde daha hızlı bir bölünmeye, hiçbir şeyi iyi hale getirmeden hiçbir şey yaratmayıp yalnızca varlığını sürdürerek tadını çıkardığı için eski sistemin asla onaramayacağı bir bölünmeye yol açıyordu. Bu nedenle yapılması gerekten, eski dünyayı yeni dünyanın ışığına boğmak ve yeni dünyayı belirgin çizgiler üzerinde geliştirmekti.

Bakunin ve Feuerbach'in her ikisi de her biri kendi yöntemiyle, bunun sonucunda "yeni Anarcharsis (*) ve yeni filozoflar tarafından değiştirildiğini" belirten Ruge'a teşvik edici yazılar yazdı. Feuerbach, çürümüş bir toplumun genel çürümüşlüğünün içinde birkaç kişinin çabalarının etkisiz kalacağını belirterek, *Deutsche Jahrbücher*'in sonunu Polonya'nın sonuna benzetti ve bunun üzerine Ruge, Marks'a

(*) "Anarcharsis", Fransa vatandaşlığına geçen bir Prusyalı olan, Paris'te aşırı devrimci ve ateist ilkeleri savunan ve 1794 yılında idam edilen A. Cloorz'un takma adıdır. Kendisini, Atina'da yaşadığı sanılan filozof Anarcharsis'e benzetiyordu.

şunları yazdı: "Katolik inancı ve aristokratik özgürlük Polonya'yı kurtarmakta başarısız oldu, öyleyse teolojik felsefe ve saygıdeğer bilim de bizi kurtaramadı. Geçmişle aramızda bir gedik açarak, ondan kurtulamayız. *Jahrbücher* dergisi sona erdi ve Hegel felsefesi artık geçmişe ait. Kendimizi ve bir bütün olarak Almanya'yı tam bir özgürlük ve acımasız bir dürüstlükle eleştirebileceğimiz bir yayın organı ortaya çıkarmak için çaba gösterelim.

Marks ilk ve son sözü söyledi: "Açıkça, düşünen ve bağımsız beyinler için yeni bir toplanma noktası yaratılmalıdır. Geçmiş hakkında hiçbir şüphe olmasa da gelecekle ilgili yeterince kuşkumuz vardı. Reformcular arasında genel bir anarşi patlak vermiş olsa da gelecekle ilgili yeterince kafa karışıklığı vardı ve hepsi de gelecekle ilgili hiçbir düşüncelerinin olmadığını kabul etmeye mecbur kaldı. Dogmatik yöntemlerle yeni bir dünyanın beklentisi içinde olmak yerine, onu eski dünyanın eleştirisinde keşfetmek, yeni hareketin tamamen yararına olacaktır. Bugüne dek filozoflar yazı masalarında her zaman bulmacanın cevabına sahip oldu ve dış dünya hakkında yapılacak tek şey özleri kapamak ve saf bilimin hazır pişmiş pastasını kabul etmek üzere ağzını açmaktı. Felsefi olan dünyevileşti ve bunun en çarpıcı kanıtı felsefi anlayışın yüzeysel bir şekilde değil, tümüyle mücadele ateşine girmesidir. Geleceği önceden kurmak ya da problemleri sonsuza dek ortadan kaldırmak görevimiz değildir; fakat var olan dünyayı amansızca eleştirmek tam olarak bizim görevimizdir. Amansız eleştiri ile kastettiğim, kendi çıkardığımız sonuçlardan korkmamamız gerektiği ve aynı şekilde hakim güçlerle karşıtlığa düşmek konusunda da korkusuz olmamız gerektiğidir."

Marks'ın herhangi bir dogmatik standardı gözler önüne sermek gibi bir arzusu yoktu ve Cabet, Dezamy ve Weitling tarafından öğütlenen komünizmi dogmatik soyutlama olarak gördü. Toplumsal gerçeğe, politik devletteki tutarsızlık ile ideal görevi ve pratik önermesi arasındaki çelişki aracılığıyla ulaşılabilirdi: "Bu nedenle eleştirilerimize politika ile başlamamıza, bir başka deyişle, esas mücadelelerde politik alanda yer almamıza engel olacak hiçbir neden yoktur. Bu yolla, kendimizi dünyaya kuramsal bir biçimle ve yeni bir ilke ile sunmaktan kaçınmalıyız: İşte hakikat burada, boyun eğin ve ona tapının. Dünyamız için, onun eski ilkelerinden yeni ilkeler geliştirmeliyiz. Dünyaya şöyle

dememeliyiz: Tartışmalarınızı sonlandırın, bu çok aptalca, bizi dinleyin. Gerçek hakikate biz sahibiz." Bunun yerine dünyaya neden mücadele ettiğimizi göstermeliyiz ve bu hoşa gitse de gitmese de kazanılması gereken bir bilinçtir. Marks, yeni yayın organının programını şöyle özetledi: Yaklaşmakta olan bir çağı, kendi mücadeleleri ve isteklerinden haberdar etmek, eleştirel felsefe.

Marks, bu farkındalığa ulaştı; fakat Ruge ulaşamadı. Sadece "mektuplaşmalar" bile Marks'ın sürücü, Ruge'un ise güdülen olduğunu gösterir. Bu durumu tetikleyen faktörlerinden biri de Paris'e gelişinden sonra Ruge'un hastalanması ve editörlük çalışmalarında çok az yer almasıdır. Bu yüzden sahip olduğu yeteneği tam anlamıyla kullanamadı ve Marks, kendisine amaçları için "çok fazla koşullara bağlı" göründü. Ruge, yayın organına kendisine en uygun gözüken biçimi ve tutumu vermedi ve dergide kendi yazısını bile yayınlayamadı. Buna rağmen yayınlanan ilk sayıdan bütünüyle hoşnutsuz değildi ve kendisinin geliştirebileceği, acele ile sunulmuş "çok sayıda yeterince işlenmemiş şey" olmasından şikâyet etse de "içinde Almanya'da sansasyon yaratabilecek oldukça dikkate değer şeyler "buldu. Dergi çıkarma girişimleri, çok sayıda dış unsur buna engel olmasaydı, büyük olasılıkla devam edecekti.

Öncelikle *Literarisches Kontor*'un tüm para kaynağı kısa sürede tükendi ve Frobel daha fazla para olmadan devam edemeyeceğini söyledi. İkinci olarak, Prusya hükümeti *Deutsch-Französische Jahrbücher*'in yayınlanacağının ilk kez duyurulmasından itibaren eyleme geçti. Ancak eylemi, Metternich'ten çok az ve Guizot tarafından çok daha az bir sempati ile karşılandı ve şimdilik tüm Prusya eyaletlerinin yöneticilerini *Jahrbücher*'in vatan hainliğini temsil ettiği konusunda bilgilendirmeyi durdurmak zorunda kaldı ve bunu 18 Nisan 1844 yılında yaptı. Aynı zamanda yöneticiler, en ufak bir karışıklık durumunda Ruge, Marks, Heine ve Bernays'ı tutuklatmaları ve Prusya topraklarına adım atarlarsa gazetelerine el koymaları talimatını verdi. Bir yaban tavşanının, kodese tıkılmadan önce yakalanması gerektiğinden, bu eylem oldukça zararsızdı; ancak kendisine bağlı olanlara sınırlarda güvenliği artırmaları konusunda talimat verdiğinde, Prusya kralının rahatsız edici vicdanı çok daha tehlikeli hale geldi. *Deutsch-Französische Jahrbücher*'in Ren gemisinde 100 kopyasını,

Fransa-Palatinate sınırında ise 200'den fazla kopyasına el koydular. Yayıncılara izin verilen baskı sayısının azlığı düşünüldüğünde, bunlar oldukça üzüntü verici darbelerdi.

Kendi içlerinde zaten farklılıklar varken, bu farklar kolaylıkla dış güçlükler yoluyla körüklenir ve öne çıkar. Ruge'a göre bu koşullar Marks'la arasındaki uçuruma neden oldu veya/hatta bu uçurumu büyüttü. Bunda doğruluk payı olabilir; çünkü Marks para konularında her zaman çok büyük bir kayıtsızlık gösterirken, Ruge, bir bakkalın temkinli cimriliğini göstererek tam tersini yaptı. Kararlaştırılan maaşı Marks'a öderken, para yerine kendisine *Jahrbücher*'in kopyalarını sunarken işçilere ücret olarak mal verme yöntemini uygulamaktan tereddüt etmedi ve yayın sürdürme çabasında parasını tehlikeye atması sözüm ona önerisine gerçekten içerleyerek, yayıncılık ticareti hakkında hiçbir bilgisi olmadığını belirtmişti. Benzer bir durumda Marks parasını kesin olarak tehlikeye atmıştı; fakat aynı şeyi Ruge'a teklif etmesi pek olası değildir. Belki de Marks Ruge'a ilk denemede kartları dağıtıp pes etmemesini tavsiye etti ve daha Weitling'in yayınlarını güvenceye almak amacıyla birkaç frank daha vermesi önerisine kızan Ruge, bu tavsiyenin cüzdanına yöneltilen tehlikeli bir saldırı olduğundan şüphelendi.

Ayrıca, Ruge'un kendisi, aralarındaki anlaşmazlığın gerçek nedeninin "biraz fazla vurgulayarak" söylemiş olsa da Marks "büyük gelecek" vaat ettiğini vurgularken, kendisinin "bir dolandırıcı" olduğunu söylediği Herwegh ile ilgili bir tartışma olduğunu kabul eder. Aslına bakılırsa, Herwegh konusunda Ruge haklıydı; bu adamın "büyük bir gelecek" vaat ettiği yoktu ve Paris'te sürdürdüğü yaşam tarzı gerçekten de tartışmaya açıktı. Ruge'un kendisi de Marks'ın ondan hiç de o kadar memnun olmadığını kabul ederken, Heine bile Herwegh'i acımasızca eleştiriyordu. Her ne olursa olsun, yüce gönüllülük hatası "amansız" ve "kötü niyetli" Marks'ı, anlaşılmaz içgüdünün "kusursuz ve kusursuz" Ruge'a yaptığından daha fazla onurlandırdı; Ruge küçük burjuva ahlakı ile düşünürken, Marks daha çok devrimci şair ile ilgileniyordu.

Bu, iki adamı sonsuza dek birbirinden ayıran önemsiz olayın esası, daha derin önemiydi. Ruge ile yaşadığı ayrılık, daha Bruno Bauer ve Proudhon ile girdiği polemiklerin politik önemini etkilemedi. Olayların

tam olarak Ruge'un anlattığı gibi geliştiğini düşündüğümüzde bile bir devrimci olarak Marks –büyük olasılıkla Herwegh ile ilgili yaşadıkları anlaşmazlık sinirinin artmasına neden olmadan önce– Ruge'a uzun zamandır kızgındı.

Eğer Ruge'un en iyi yönü bilinmek isteniyorsa, yaklaşık yirmi yıl sonra yayınladığı anıları okunmalıdır. Dört ciltlik yapıt, *Deutsch Jahrbücher*'in yayınlanmasının durmasına kadarki yaşamını, yani, Ruge'un küçük ticaret ve büyük yanılsamalarla geçinen burjuva adına konuşan okul müdürleri ve öğrenciler için kusursuz bir yazınsal örnek olduğu dönemi aktarır. Ruge'un Rugen ve Pomerania'nın düzlüklerinde geçirdiği çocukluğu ile ilgili zengin ve göz alıcı betimlemeleri içerir ve Burschenschaften'ın olaylı zamanları ve Demagog Avı'nın, Alman edebiyatında eşsiz bir yeri olan anlatımını verir. Ruge'un şanssızlığı, anılarının Alman burjuvazisinin büyük işletmeleri destekleyen büyük yanılsamalarını bir yana bıraktığı bir zamanda ortaya çıkmış olmasıydı ve bu yüzden, tarihi ve yazınsal anlamda daha başarısız olmasına rağmen, Reuter'in Festungstid'i alkış fırtınaları ile karşılanırken anılarına neredeyse hiç ilgi gösterilmedi. Reuter'in bu kadro ile tesadüf eseri karşılaşmış olmasına rağmen Ruge gerçekten de Burschenshaften'in etkin bir üyesiydi. Buna rağmen, Alman burjuvazisi şimdiden Prusya süngüleri ile iyi ilişkiler içine girmeye başlamıştı ve Reuter'ın Demagog Avı günlerinde gerçekleştirilen adalet ile dalga geçme yöntemini kullandığı "üstün mizahı" ve güldürücü biçemi; "küstah mizaha", Ruge'un gardiyanlarının cesaretini kırmada nasıl başarısız olduklarını ve hapisliği sırasında içsel-özgürlüğünü nasıl kazandığını betimlemek için kullandığı Freiligrath'tan alıntılara tercih etti.

Fakat Ruge'un çarpıcı betimlemelerinde bile, Mart öncesi liberalizminin tüm hoş sözlerine rağmen, son çare olarak cahillikten ibaret olduğu, bunun sözcülerinin cahiller olduğu ve sonuna kadar onların kalması gerektiği şiddetli bir biçimde hissedilir. Ruge bu insanlar arasındaki an ateşli kişiydi ve ideolojik sınırları içinde cesurca savaştı; fakat Paris'te modern yaşamın büyük çelişkileriyle yüz yüze kaldığında aynı coşku, içinde bulunduğu birlikten ayrılmasını daha da kolaylaştırdı.

Felsefi hümanistlerin hobisi olarak sosyalizmin düşünceleri ile uzlaşmıştı; fakat Parisli sanatkârların komünizmin içini, kişisel güvenliği ile ilgili değil, cüzdanı ile ilgili, paniğe kapılmış bir dehşet ve cahil

korkusuyla doldurmuştu. *Deutsch-Französische*'de Hegel felsefesinin ölüm fermanını büyük bir gösterişle imzalamıştı; fakat üzerinden bir yıl geçmeden onun en gülünç takipçisini, tüm aptallıkların en aptalı, alimaklar tarafından vaaz edilen yeni Hıristiyanlık, kabul edilmesinin insan toplumunun bir çiftlik haline gelerek yozlaşmasına neden olacağı bir sistem olarak gördüğü komünizme karşı bir savunma yolu olarak gördüğü Stirner'in felsefesini içtenlikle karşılamıştı.

Ruge ve Marks arasındaki uçurum onarılamaz hale geldi.

2. Felsefi Bir Bakış Açısı

Deutsch-Französische Jahrbücher böylece ölü bir çocuk olarak kaldı. Editörlerinin devamlı bir arada çalışamayacağı anlaşıldığında ne zaman ve nasıl ayrılacaklarının fazla önemi kalmadı, aslında erken bir ayrılık geç bir ayrılığa tercih edilirdi. Marks'ın kendisinin işlerin gidişine açıklık kazandırmak açısından büyük bir adım atması yeterliydi.

Deutsch-Französische Jahrbücher'de iki yazısını yayımladı: "Hegel Hukuk Felsefesi Eleştirisine Giriş" ve Bruno Bauer'in "Yahudilik Konusu"nda yayımladığı iki kitap eleştirisi. Ele aldıkları konular açısından bu iki yazı birbirinden farklı olsa da ideolojik içerikleri açısından birbiri ile oldukça ilintilidir. Marks daha sonra Hegel hukuk felsefesi eleştirisini, tarihi gelişimin anlaşılması için gerekli olan esas öğenin; Hegel'in övdüğü biçimiyle devlet değil, Hegel'in hafife aldığı biçimiyle toplumda aranması gerektiğini belirterek özetledi.

Başka bir açıdan düşünüldüğünde iki makale, amaç ve araç açısından birbirileri ile bağlantılır. Birincisi proleter sınıf mücadelesinin felsefi ana hatlarını verirken, ikincisi sosyalist toplumun felsefi ana hatlarını verir. Ancak, ne birincisi ne de diğeri doğaçlama gibi gözükmemektedir; her ikisi de daha çok, tam bir mantıksal düzen içinde yazarlarının düşünsel gelişimini göstermektedir. İlk yazı doğrudan doğruya, din eleştirisini, tüm eleştirinin kuramını, özü itibariyle 'insan dini yaratır, din insanı değil' i tamamlamış olan Feuerbach'tan yola çıkmıştır.

İnsan, diye başlar Marks yapıtına, dünyanın dışında yaşayan bir varlık değildir. İnsan; insanın, devletin, toplumun dünyası, tersyüz edilmiş bir dünya olduğu için, tersyüz edilmiş bir dünya anlayışı olarak dini

ürcten bir dünyanın insanıdır. Bu yüzden, dine karşı verilen bir mücadele, dolaylı olarak ruhsal aromasının din olduğu bu dünyaya karşı verilen bir mücadeledir. Bu nedenle, cennetin gerçekliği ortadan kalktığı için, dünyanın gerçekliğini kurmak, tarihin görevi haline gelir. Böylece cennet eleştirisi, yeryüzü eleştirisi; din eleştirisi, yasa eleştirisi; teoloji eleştirisi, politika eleştirisi haline gelir.

Ancak Almanya için, tarihi görev yalnızca felsefe aracılığıyla yerine getirilebilir. Eğer Almanya'nın 1843 yılındaki koşulları yadsınırsa, Fransız tarih hesabına göre 1789 yılına ve güncel problemlerin odak noktasına güç bela varılabildiği görülür. Modern, politik toplumsal gerçekliği eleştiriye tabi tutulacaksa bu durumda eleştiri kendini Alman gerçekliğinde bulacaktır ya da gerçek amacına ulaşmakta başarısız olacaktır. Alman tarihinin o zamana dek sadece, acemi bir asker gibi, eski bilindik ve biktırıcı talimi yapmış olduğu gerçeğinin bir örneği olarak Marks, "modern zamanların en büyük problemlerinden birinden," endüstri, genel olarak zenginlik dünyası ile politik dünya arasındaki ilişkiden bahseder.

Bu sorun Almanları, koruyucu vergiler, yasaklayıcı görevler, ulusal ekonomi sistemi biçiminde ele geçirdi. Bu yüzden Almanlar, İngilizler ve Fransızların bıraktığı yerden başlıyor. Bu ülkelerin kuramsal yönden isyan ettiği ve yalnızca bir kimsenin zincirlere tahammül edebileceği kadar tahammül ettiği eski ve kokuşmuş koşullar; Almanlar tarafından umut veren bir geleceğin doğan güneşi olarak hoşnutlukla karşılanıyor. Fransa ve İngiltere'de sorun politik ekonomi ya da toplumun zenginlik üzerindeki egemenliğiyken Almanya'da ulusal ekonomi ya da özel mülkiyetin ulusallık üzerindeki egemenliği. İlkinde sorun bu düğümü çözmekken, diğerinde öncelikle düğümlemek oluyor.

Diğer ülkelerin tarihi olarak çağdaşları olmasalar da Almanlar felsefi çağdaşlardır. Hegel'in ellerinde en mantıklı biçimini alan Alman hukuk ve devlet felsefesinin eleştirisi bizi doğrudan, günümüzün bu önemli sorunlarının merkezine götürür. Şu halde Marks, *Rheinische Zeitung*'da bir arada var olan bu her iki eğilime ve Feuerbach'a olan tutumunu açıkça belirtir. Feuerbach felsefeyi çöp yığınlarının arasına fırlatmıştı; fakat gerçekten büyük öneme sahip konular ele alınmak isteniyorsa, der Marks, bu zamana kadar Alman halkının gerçekten yaşamsal öneme sahip yaşamının sadece kafasında geliştiği gerçeği

unutulmamalıdır. "pamuk baronlarına ve demir fabrikatörlerine" şöyle seslenir: "Felsefenin tasfiye edilmesini talep etmekte oldukça haklısınız; fakat ilk başta onu anlamadan önce felsefeyi tasfiye edemezsiniz." Eski dostu Bauer ve takipçilerine tam tersine şöyle der: "Felsefenin anlaşılmasını talep etmekte haklısınız; fakat ilk başta tasfiye etmeden felsefeyi anlayamazsınız."

Yasa felsefesinin eleştirisi kendisini, sadece bir çözüm aracının –uygulama– olduğu görevlere dönüşür. Almanya kendisini "a la hauteuer de principes"in pratik seviyesine ne zaman çıkaracak; yani kendisini yalnızca modern halkların seviyesine değil; bu halkların dolaysız geleceği olacak insanlık seviyesine çıkaracak devrime ne zaman ulaşacaktı? Sadece kendi sınırları üzerinden değil; aynı zamanda çağdaş halkların sınırları, gerçekte kendi kısıtlamalarından bir kurtulma olarak hissedilmesi gereken ve kendi başına ulaşması gerektiği sınırlar üzerinden tek bir parendeyi nasıl atabilir?

Eleştiri silahı, silahların eleştirisini kesinlikle alt edemez. Dünyevi güç, yine dünyevi güç tarafından devrilmelidir; fakat kitleleri ele geçirdiğinde teorinin kendisi dünyevi bir güç olur ve bunu yaptığı gibi radikalleşir. Ancak, dünyevi bir gücün pasif bir öğeye, bir dünyevi temele ihtiyacı vardır. Bir kuram insanlar tarafından sadece o insanların ihtiyaçları oranında anlaşılır. Düşüncenin anlaşılma yolunda hızla ilerlemesi yeterlidir; gerçekliğin kendisinin bu düşünceye yönelmesi gerekir. Bu, toplumun çeşitli katmanlarının dramatik değil; epik bir biçimde ilişki içinde olduğu, orta sınıfın ahlaki güveninin yalnızca tüm diğer sınıfların cahil sıradanlığının genel temsilcisi olduğu anlayışına dayandığı, burjuva toplumunun her bir katmanının zaferlerini kutlamadan önce mağlubiyetlerinin acısını çektiği ve geniş fikirliliğini gösterme fırsatı bulamadan önce dar kafalılığını gösterdiği ve böylece her bir sınıfın kendisinin üstündeki sınıf ile bir mücadeleye giremeden önce kendisinin altındaki sınıf ile mücadeleye girdiği Almanya'da yok gibidir.

Fakat bu, Almanya'da radikal bir devrimin, genel bir insani özgürleşmenin imkânsız olduğu anlamına gelmez. Sadece politik bir devrimin, binanın sütunlarını ayakta tutacak bir devrimin olabilirliğini ortaya koyar. Almanya, bu tür bir politik devrimin öncelikli koşullarından yoksundur; örneğin, para ve eğitimi elinde bulundurmaktadır ve

istediği gibi elde edebilir. Ve diğer yandan, toplumun tüm bozukluklarının üzerinde toplandığı bir sınıf, bu sınıftan kurtulmanın toplumun genel kurtuluşu olarak görülebilmesi için toplumun tümünün dile düşmüş suçundan sorumlu tutulabilecek özel bir toplumsal tabaka yoktu. Fransız aristokrasisi ve Fransız ruhban sınıfının genel olumsuz önemi, doğrudan doğruya yakın ve muhalif sınıf olan burjuvazinin genel olumlu önemini belirledi.

Marks, bir yarı-devrimin olanaksızlığından, radikal bir devrimin olanaklılığı sonucunu çıkarır. Bu olasılığın nerede olduğunu sorarak, yanıtı kendisi verir: "Köklü bağları olan bir sınıfın, burjuva toplumu olmayan bir burjuva toplumunun bir sınıfının kuruluşunda. Bu sınıf, tüm sınıfların çözülüşünü temsil etmelidir. Çektiği evrensel acının sonucu olarak, evrensel bir karaktere sahip bir toplumun kendisine özel bir haksızlık yapılmadığı için özel bir hak talebi de olmayan bir toplum tabakası olmalıdır. Bundan böyle, herhangi bir unvana değil, sadece insanlık unvanına ihtiyacı olmalıdır. Artık sadece sonuçların tek yanlı karşıtlığında değil; Alman Devleti varsayımının genel ve çok yönlü karşıtlığında bulunmalıdır. Son olarak, kendisini toplumun diğer tabakalarından özgürleştirmeden, aynı zamanda onları da özgürleştirmeden kendisini kurtaramayacak bir karakterde olmalıdır. Sözün kısası, yeni bir insanlığın aynı derecede eksiksiz doğuşunu zorunlu kılan, insanlığın bazı haklarından vazgeçmesi gerekmektedir. Toplumun bu çözülüşünün adı işçi sınıfıdır." Almanya'da, endüstri devriminin ülkeyi ezip geçmesiyle birlikte gelişti; çünkü doğal değil yapay bir fakirlik tarafından, toplumun ağırlığı tarafından ezilen yığınlar tarafından değil, toplumun, günbegün ve gayet tabi olarak fakir ve Hıristiyan-Alman serfleri bu yığınların arasına katılmış olsa da en çok orta sınıfın şiddetli çözülüşünden doğan kitleler tarafından şekillendi.

Felsefe, dünyevi silahlarını proletaryada bulduğu için, proletarya da düşünsel silahlarını felsefede bulur ve halk kitlelerinin kafasında bir düşünce şimşeği çakmasının üzerinden çok geçmeden, Almanların insan olma yolundaki kurtuluşları gerçekleşecektir. Almanların kurtuluşu, insanlığın kurtuluşudur. Proletarya tasfiye edilmeden felsefe anlaşılamaz, proletarya da felsefeyi anlamadan kendisini tasfiye edemez. Tüm iç koşullar gerçekleştiğinde, Alman halkının yeniden dirilişi, Gallik horozlarının ötüşüyle duyurulacaktır.

Biçim ve içeriği açısından değerlendirildiğinde, bu yazı Marks'ın bugüne kadar gelebilmiş olan yazıları arasında en iyisidir. İçerdiği temel düşüncelere kısa bir bakış ile Marks'ın bu türden hicivli ve veciz bir biçimde ustalık gösterdiği düşünce zenginliğinin aşikârlığı hakkında hiçbir kesin fikre varılamaz ve biçemini garip ve tonunu korkunç bulan Alman profesörleri, kendilerine karşı yüz kızartıcı bir tanıklık etmiş oldu. Fakat, Ruge bile "hicivlerini çok yapay" buldu. "Biçimsizliğini ve aşırı biçimini eleştirdi"; fakat içinde "diyalektiğe doğru ilerleyen; fakat arada sırada küstahlığa düşen eleştirel bir yeteneği" keşfetti. Bu haksız bir eleştiri değildir; çünkü genç Marks, eylem halinde yeterince keskin ve güçlü olduğunu kanıtlasa da bazen kılıcının ışığını havada duyurmaktan övünüyordu. Küstahlık, tüm yetenekli gençlere verilmiş bir yetenektir.

Ancak, bu yazının geliştirdiği, geleceğe yönelik felsefi bakış açısı, hâlâ uzaklardaydı. Hiçbir devletin tarihi gelişiminin gerekli evrelerinin üzerinden bir kerede atlayamayacağını, hiç kimse daha sonra Marks'ın yaptığı kadar kesin olarak kanıtlayamamıştır; ancak bu yazıda kabataslak olarak ifade ettiği görüşler belirsiz olsa da yanlış değildi. Ayrıntılı olarak ele alındığında, şeyler farklı bir biçimde meydana geliyordu; fakat bir bütün olarak düşünüldüğünde önceden haber verildiği gibi gerçekleşiyordu. Alman burjuvazisi ve Alman proletaryasının tarihi onu haklı çıkarmaktadır.

3. Yahudi Sorunu Üzerine

Marks'ın *Deutsch-Französische Jahrbücher*'de yayınladığı ikinci yazı, biçim açısından o kadar dikkat çekici değildir; fakat eleştirel çözümleme gücü açısından neredeyse daha üstün olduğunu gösterir. Bu ikinci yazıda, Bruno Bauer'in Yahudi sorunu ile ilgili yazdığı iki inceleme üzerinden, insanlığın özgürleşmesi ve politik özgürleşme arasındaki farkı sorgular.

O zamanlar sorun, Yahudi aleyhtarlığı ya da Yahudi taraftarlığı güçlüğü eziyetine varacak kadar derinleşmemişti. Toplumun, ticaret ve borç sermayesinin en fazla öne çıkan temsilcileri olarak gücünü artıran bir tabakası, faiz uygulamalarının sonucunda sahip oldukları özel ayrıcalıklar dışında dinleri yüzünden tüm vatandaşlık haklarından mahrum ediliyordu. "Aydınlanmacı despotizmin" en ünlü temsilcisi Sans-

Souci filozofu Büyük Frederick, "Hıristiyan bankacıların özgürlüğünü", kendisine sahte para basma işlerinde ve diğer şüpheli finansal manevralarında yardım eden paralı Yahudilere de bahşederek dünyaya öğretici bir ders vermişti; diğer yandan filozof Moses Mendelssohn'a, bir filozof olduğu ve "ulusunu" Almanya'nın düşünsel yaşamına sokmak için mücadele ettiği için değil; ayrıcalıklı ve paralı Yahudilerden birinin finans müdürü olmasından hoşgörü gösteriyordu. Patronu tarafından kovulması, onu tüm haklarından mahrum edebilirdi.

Bir iki istisna dışında, burjuva aydınlanma hareketinin öncüleri bile nüfusun bir bölümünün tamamının sadece dininden dolayı yasal haklarından mahrum edilmesine karşı dikkate değer bir karşı çıkış gösterdi. Yahudiler, burjuva aydınlanma hareketindeki herhangi bir şeye ilgi göstermezken; Hıristiyanlığın "insan tenkitçiliğini" ilk olarak öğrendiği dini hoşgörüsüzlüğün prototipi olmaları nedeniyle İsraillilerin dini onlara tiksindirici geliyordu. Aydınlanmacı eleştiri Hıristiyanlık dinini eleştirmeye başladığında, kendileri daima bu dini lanetlediği için, Yahudiler memnun olmuştu; fakat aynı eleştiri, dikkatini Yahudiliğe yönelttiğinde, insanlığa ihanet ediliyormuş gibi yüksek sesle bağırdılar. Yahudiler, herkes için eşit haklar anlamında ve kendi özel konumlarını ortadan kaldırmak amacıyla değil; daha çok bu özel konumu güçlendirmek amacıyla Musevilikleri dolayısıyla politik özgürlük istiyordu ve herhangi bir özel Yahudi menfaati ile çeliştiği anda özgürlük ilkelerini rafa kaldırmaya hazırlardı.

Genç Hegelciler tarafından yapılan din eleştirisi, şüphesiz Hıristiyanlığın ilk aşaması olarak gördükleri Yahudilik dinine de uzandı. Feuerbach, Museviliği, egoizmin dini olarak çözümledi: "Yahudiler özel tuhaflıklarını günümüze kadar sürdürdü. Onların ilkesi, onların tanrısı, dünyanın pratik ilkesidir. Din biçimine girmiş egoizm. Egoizm, kendisini insan üzerinde yoğunlaştırır ve kendi merkezinde tutar; fakat aynı zamanda kendi mutluluğuyla doğrudan doğruya ilgili olmayan her şeye kayıtsız olması nedeniyle insanın kuramsal bakış açısını sınırlandırır." Bruno Bauer de Yahudilerin, Epikür'ün dünyanın çatlakları içinde yaşayıp belirli işlerden azat edilen tanrıları gibi, belirsiz öğelerini sömürmek amacıyla burjuva toplumunun kenarlarına ve çatlaklarına yavaşça sızdığını belirterek, aynı şeyleri söyledi. Yahudilerin dini, hayvanca bir açgözlülüğe sahipti ve hilekârdı ve bununla duygusal

ihtiyaçlarını tatmin ettiler. Tarihi ilerlemeye daima karşı çıkmışlardı ve diğer halklara duydukları nefretle kendilerini dünyadan koparark yaşanabilecek en garip ve sınırlandırılmış hayatı yaşıyorlardı.

Feuerbach, Yahudiliği, Yahudilerin kişilikleri üzerinden açıklarken; Bruno Bauer, Yahudi sorunu üzerine yazdığı incelemelerdeki Marks'tan büyük takdir toplayan bütünlük, cüretkârlık ve keskinliğe rağmen, meseleyi sadece teolojik açıdan ele aldı. Hıristiyanlar gibi, Yahudilerin de dinlerinin üstesinden gelerek özgürlüğe ulaşabilecceklerini belirtti. Hıristiyanlık devleti, Yahudileri, kendi dini karakteri yüzünden özgürleştiremedi; diğer yandan Yahudiler de kendi dini karakterleri nedeniyle özgürlüklerine kavuşturulamazdı. Hıristiyanlar ve Yahudilerin, özgür olmak istiyorlarsa, Hıristiyan ve Yahudi olmayı bırakmaları gerekiyordu. Fakat bir din olarak Musevilik yerini Hıristiyanlığa bıraktığından, Yahudilerin özgürlüklerini kazanmadan önce katetmeleri gereken daha zorlu ve uzun bir yol vardı. Bauer'in düşüncesine göre, Yahudilerin, kendilerini özgürleştirmeyi ummadan önce, ilk başta Hıristiyanlık ve Hegel felsefesi kursu alması gerekiyordu.

Bu noktada Marks, özgürleştirme işini kimin yapacağı ya da kimin özgürleştirileceğini sormanın yeterli olmadığını belirterek, araya girdi. Eleştiri, söz konusu özgürleştirmenin ne tür bir özgürleştirme olduğunu, politik özgürleşme mi yoksa insanî özgürleştirme mi olduğunu sormalıydı. Bazı Devletlerde hem Hıristiyanlar hem de Yahudiler politik olarak özgürleştirilmiş, dolayısıyla insani olarak özgürleştirilmemişti. Bu nedenle politik özgürleşme ve insani özgürleşme arasında bazı farklar olmalıdır.

Politik özgürleşmenin özünde, aynı zamanda tamamen gelişmiş Hıristiyan devleti olan, son derece gelişmiş modern devlet yatıyordu: Hıristiyan-Alman devleti için, ayrıcalıklar devleti, yalnızca eksik olanı temsil ediyordu. hâlâ teolojik olan devlet politik açıklığına ulaşamamıştı. Buna rağmen, politik devlet gelişiminin en yüksek aşamalarında, Museviliğin Yahudiler tarafından terk edilmesini ya da genel olarak dinin tüm insanlar tarafından tamamen terk edilmesini talep etmedi. Yahudileri özgürleştirmişti ve bunu yapmaya onun karakteri zorlamıştı. Devlet anayasasının, politik hakların dini inançlardan tamamen bağımsız olarak kullanılmasını özellikle ifade ettiği bir yerde bile, o devletin vatandaşları buna rağmen dinsiz bir adamın ahlaklı bir

kişi ve iyi bir vatandaş olabileceğine inanmayı reddetti. Bu nedenle dini varlığı devletin tamamen gelişimi ile herhangi bir karşıtlık içinde değildi. Yahudilerin, Hıristiyanların ve genel olarak dindar insanların politik özgürleşmeleri; devletin Musevilik, Hıristiyanlık ve genel olarak dinden özgürleşmesi anlamına geliyordu. Devlet, devlet egemenliğinde yaşayan bir kişinin bundan kurtulması gerekmese bile, bir sınırlamayı ortadan kaldırabilirdi; işte politik özgürleşmenin sınırı da burada yatıyordu.

Marks, bu fikri daha da geliştirir. Böyle bir devlet özel mülkiyeti reddediyordu. İnsan, özel mülkiyeti politik olarak tasfiye ettikten hemen sonra, birçok Kuzey Amerika ülkesinde yapılmış olduğu gibi, mülkiyetin niteliğini aktif ve pasif ayrıcalıklar için hükümsüz kıldı. Devlet, doğum, sosyal statü, eğitim ve mesleği politik olmayan farklar olarak nitelendirdiğinde ve bu farkları dikkate almaksızın, siyasi yapıdaki her bir üyenin, halkın egemenliğinde eşit katılımcılar olduğunu ifade ettiğinde; doğum, sosyal statü, eğitim ve meslekteki farklılıkları kendi yöntemiyle tasfiye etti. Buna rağmen devlet, özel mülkiyet, eğitim ve mesleğin kendi usullerinde faaliyet göstermelerine ve kendi özel karakterlerini, özel mülkiyet, eğitim ve meslek olarak hissettirmelerine izin verdi. Bu gerçek farkları ortadan kaldırmak bir yana, devletin varlığı daha çok varlıklarını önceden gerekli gördü. Kendisini bütünüyle politik bir devlet olarak kabul etti ve kendisini meydana getiren öğelerin aksine evrenselliğini hissettirdi.

Tam gelişmiş politik devlet gerçekte, maddi yaşamına karşı insanlığın sosyal yaşamıydı. Bu bencil yaşamın tüm varsayımı burjuva toplumunda devlet tabakasının dışında ve burjuva toplumunun özellikleri olarak mevcut kaldı. Politik devletin, ister özel mülkiyet gibi dünyevi öğeler, ister din gibi ideolojik öğeler olsun, kendi varsayımları ile olan ilişkisi, kamu menfaatleri ve özel menfaatler arasındaki karşıtlıktı. Belirli bir dine bağlı olan bir kimsenin devlet kendisini devlet vatandaşlığı ve topluluğun diğer üyeleri olarak diğer kimselerle düştüğü anlaşmazlık, kendisini politik devlet ve burjuva toplumu arasındaki ayrılığa indirgedi.

Klasik köleliğin klasik devletin temeli olması gibi, burjuva toplumu da modern devletin temelidir. Modern devlet kaynağını, insanların, Yahudilere de politik hakların kullanılması kadar açık olan genel hak-

larının bildirilmesinden alır. İnsanlığın genel hakları, bencil burjuva bireyi ile onun yaşamı ve çağdaş burjuva yaşamını oluşturan düşünsel ve maddi öğelerin engellenemez hareketini tanır. Kişiyi dinden özgürleştirmezler; fakat ona dini özgürlük verirler. Onu mülkiyetten özgür kılmazlar; ancak mülkiyet özgürlüğü verirler. Onu ticaretin rezaletinden kurtarmayıp ticaret özgürlüğü verirler. Politik devrim, feodalizmin uydurma sistemini yok ederek –insanların devletten ayrılmasının dışavurumları olan tüm kurum, dernek ve kuruluşlar– burjuva toplumunu yarattı. Politik devleti, hepsinin ortak kurumu, gerçek bir devlet olarak yarattı.

Sonrasında Marks şöyle özetler: "Politik özgürleşme, insanın burjuva toplumunun bir üyesine, bencil bağımsız bireye, bir yandan devletin bir yurttaşına, diğer yandan manevi bir varlığa indirgenmesidir. Gerçek birey Devletin soyut yurttaşını yeniden özümsediğinde ve pratik yaşamda, kendi işinde ve kendi koşulları altında sosyal bir varlık olduğunda; insan kendi *forces propres*'ini toplumsal güçler olarak kabul ettiğinde ve örgütlediğinde ve böylece toplumsal güçleri politik güç biçiminde kendinden ayrı tutmadığında, insanlığın özgürlüğü tamamlanacaktır."

Hıristiyanlık dininin özgürlük konusunda Yahudilikten daha önde olduğu düşüncesi ve Bauer'in Yahudilik üzerinde kanıtlamaya çalıştığı görüş, hâlâ sorgulanmaya açık bir konu olarak durmaktadır. Marks, Yahudiliği Yahudiler üzerinden açıklayıp Yahudileri Yahudilik üzerinden açıklamayan Feuerbach'dan hareketle bu konuya eğilmiştir; fakat kendisi Yahudilik dininde yansıtan özel toplumsal öğeyi gözler önüne sererek Feuerbach'ın ötesine geçti. Museviliğin dünyevi temeli neydi? Pratik gereklilik, kişisel çıkar. Yahudiliğin dünyevi alış veriş kültü neydi? Dünyevi Tanrısı neydi? Para. "O halde tamam: Satın alma ve satma ve paradan kurtulmak; yani pratik gerçek Musevilikten kurtulmak, zamanımızın kişisel özgürleşmesi oluyor. Alışveriş yapabilmek için gerekli koşulları, yani alışveriş olasılığını ortadan kaldıran bir toplum örgütü, Yahudiliği imkânsız hale getirecektir. Dini vicdanı toplumun temiz ve canlı havasında buharlaşacaktır. Diğer yandan, Yahudilerin bu pratik karakterin faydasız olduğunu fark etmesi ve ortadan kalkması için uğraşması durumunda, insanlığın özgürleşmesi için kendi önceki gelişmesi üzerinde çalışır ve insanın kendine

yabancılaşmasının en büyük pratik dışavurumuna karşı çıkar." Marks Musevililiği tarihi gelişme ve Yahudilerin kendi ateşli işbirliği tarafından ilerletilmiş ve kendisinin son vermesi gerektiği bugünkü en yüksek noktasına ulaşmış, genel çağdaş, anti-sosyal bir öğe olarak görür.

Marks'ın bu inceleme ile başardığı, iki kat bir kazançtı. Toplum ve devlet arasındaki ilişkilerin köklerine indi. Devlet, Hegel'in tasarladığı gibi, tinsel ideanın gerçekliği, saf akıl ve kendi başına saf amaç değildi ve kendisini gözcü olarak kaydeden burjuva toplumunun anarşisini yönetimi altında tutmak gibi daha ılımlı bir görev ile yetinmek zorundaydı. Bu anarşi, insanın insana, bireyin bireye karşı genel mücadelesi, tüm bireylerin birbirlerinden sadece bireysellikleri ile ayrıldığı evrensel savaşı, feodal prangalarından kurtulmuş tüm ilkel güçlerin engelsiz hareketiydi. Bu, bütünüyle köleliğini ve insanlığa yabancılaşmasını temsil etse de birey, kendi özgürlüğü için mülkiyet, endüstri ve din gibi yabancılaşmış unsurlarının engelsiz hareketini yanlış anlayarak kendisine özgür ve bağımsız gözükse de gerçekte kölelikti.

Ve Marks daha sonra, günümüzün dini sorunlarının, toplumsal bir öğeden başka bir şey olmadığının farkına vardı. Museviliğin gelişimini, dini teoride değil, Yahudilikte olağanüstü bir yansımasını bulan endüstriyel ve ticari faaliyette buldu. Pratik Musevilik, tam gelişmiş Hıristiyan dünyasından başka bir şey değildi. Burjuva toplumu, tamamen ticari bir Yahudi karakterine sahip olduğundan, Yahudiler de ister istemez bu topluma ait oluyor ve genel insan haklarını isteyebildiği gibi, politik özgürlük de talep edebiliyor. Ancak, insanlığın özgürleşmesi, insanı kendisinin yaşam verdiği bu kaynakların efendisi haline getirecek olan toplumsal güçlerin yeni bir örgütlenmesidir. Bu nedenle, belirsiz çizgileri ile biçimlenmeye başlayan sosyalist toplumun ana hatlarını görüyoruz.

Marks, *Deutsch-Französische Jahrbücher*'de felsefi alanda toprağı sürmeye devam ediyor; fakat eleştirel pulluk demiri tarafından altüst edilmiş izler üzerinde; materyalist tarih anlayışının ilk tohumları filizlenmeye başlamıştı ve Fransız uygarlığının ılık güneşi altında çok geçmeden çiçeklendi.

4. Fransız Uygarlığı

Marks'ın olağan çalışma biçimine dayanarak hüküm verecek olursak, büyük olasılıkla mutlu evliliğinin ilk aylarında, hâlâ Almanya'dayken, *Deutsche-Französische Jahrbücher*'de yayınlanacak iki yazının taslağını, en azından ana noktalarını şimdiden çıkarmış olması oldukça muhtemeldir. Bu yazılardaki düşünceler Büyük Fransız Devrimi'ne yöneldiğinden, Paris'te bulunuşunun, devrimin, ondan önce gelen Fransız materyalizminin ve devrimin ardılı Fransız sosyalizminin kaynaklarını araştırma fırsatı vermesiyle birlikte, bu devrimin tarihi üzerinde çalışmaya başlamış olmasından daha doğal bir şey olamaz.

O zamanlar Paris'in burjuva medeniyetini yaşadığını iddia etmek yanlış olmazdı. Bir dizi yanılgı ve felaketten sonra, Fransız burjuvazisi sonunda, 1789 Büyük Devrimi'nde başlamış 1830 Temmuz devrimini elde etmişti. Eski güçlerin direnişi hiçbir şekilde kırılamamış ve yeni güçler kendilerini hissettirmeye başlamış olsa da güçleri huzurla yorgunluk atıyordu. Bunun sonucunda öfkeli entelektüellerin böylesinin Avrupa'da hiçbir yerde ve kesinlikle düşünsel ölümün sessizliğinde hareketsiz yatan Almanya'da görülemeyecek sonu gelmez savaşı başladı.

Şimdi bu gençleştirici sele Marks da kapılıyordu. Ruge, 1844 yılında Feuerbach'a Marks'ın muazzam bir şekilde okuduğunu ve alışılmadık bir yoğunlukla çalıştığını bildiren bir mektup yazdı. Buna rağmen, hiçbir şeyi bitirmedi, işini sürekli yarıda bıraktı ve tekrar tekrar bitip tükenmez kitaplar denizine daldı. Özellikle hasta hasta çalışırken ve üç dört gece üst üste uyumadığı zamanlarda sinirli ve öfkeliydi. Şimdiden gerekli materyali toplayıp çok sayıda verimli bakış açısını benimseyerek, Paris'te kalışını faydalı kılmak amacıyla "Konvansiyon"un tarihini yazmak üzere Hegel felsefesi eleştirisini rafa kaldırdı. Hiçbir yorum içermediğinden bu mektuptaki ifadeler çok daha değerlidir.

Marks, Konvansiyon tarihini yazmadı; fakat bu Ruge'un verdiği bilginin aksini kanıtlamaz. Tam tersine Ruge'un ifadelerini daha da inandırıcı kılar. Marks, 1789 Devrimi'nin tarihi önemine daha da derin nüfus ettikçe, dönemin mücadeleleri ve talepleri hakkında belli bir fikre varabilmek için bir araç olarak Hegel felsefesi eleştirisinden uzaklaşması daha da kolaylaştı. Buna rağmen, en üst derecede politik

canlılık, politik güç ve politik anlayışı temsil etse de toplumsal anarşinin karşısında etkisiz kalmış olması nedeniyle, tek başına kendisini tatmin edemezdi.

Ruge'un yetersiz ifadeleri dışında ne yazık ki Marks'ın 1844 baharı ve yazı boyunca sürdürdüğü çalışma seyrini detaylarıyla takip etmemizde bize yardımcı olacak hiçbir delil yoktur. Ancak, çalışmalarının geliştiği genel yöntem görülebilir. Fransız Devrimi üzerine yaptığı çalışma, onu "Üçüncü Sınıf" tarihi edebiyatına, Bourbon Restorasyon döneminde doğan ve sınıflarının tarihi varlığını XI. yüzyıla kadar takip ederek Fransız tarihini arkası kesilmeyen bir sınıf savaşları dizisi olarak sunan büyük tarih yeteneğine sahip kişiler tarafından geliştirilmiş edebiyata yöneltti. Marks, sınıfların tarih içindeki mizaçları ve mücadeleleri ile ilgili bilgisini bu tarihçilere borçludur -özellikle Guizot ve Thierry'den bahseder- ve daha sonra, aralarında özellikle bahsettiği Ricardo'nun da olduğu burjuva ekonomistlerinden sınıfların ekonomik anatomisini incelemeye başladı. Marks, sınıf mücadelesi teorisini oluşturduğunu her zaman reddetti. Kendi katkısı olduğunu iddia ettiği şey, sınıfların varlığının üretimin gelişimindeki belli tarihi mücadelelere bağlı olduğu, sınıf mücadelesinin muhakkak proletarya diktatörlüğüne yol açtığı ve bu diktatörlüğün sınıfların ortadan kalkması ve sınıfsız bir toplumun kurulması yolunda bir geçiş dönemi olduğunu kanıtlamış olmasıydı. Bu düşünceler dizisi Paris'te kaldığı zaman boyunca gelişti.

XVIII. yüzyılda "Üçüncü Sınıf" tarafından egemen sınıflara karşı verilen mücadelede kullanılan en göz kamaştırıcı ve etkili silah, materyalizm felsefesiydi. Paris'teki sürgünlüğü sırasında Marks büyük bir hevesle bu felsefe üzerine çalıştı; fakat Descartes tarafından tasvir edilen ve doğa bilimine dönüşen dalı, Locke'dan kaynaklanan ve sosyal bilim haline gelen daldan daha az incelemişti. Genç Marks'ın, Paris çalışmalarının üstünde asılı duran diğer yıldızlar, materyalizmi sosyal yaşama taşıyan ve insan zekâsının doğal eşitliği, aklın ilerlemesi ile endüstrinin gelişmesi arasındaki zorunlu birlik, insanlığın doğal iyiliği ve eğitimin sınırsız gücünü sistemlerinin temel noktası olarak sunan Helvetius ve Holbach'tı. Onların öğretilerini, Feuerbach'ın felsefesi için dediği gibi, "gerçek hümanizm" olarak adlandırdı; aradaki fark ise Helvetius ve Holbach'ın materyalizminin "komünizmin toplumsal temeli" olmasıydı."

Paris şimdi, *Rheinische Zeitung*'da vaat ettiği gibi, komünizm ve sosyalizmi incelemek için ihtiyaç duyduğu tüm imkânları veriyordu. Paris'te adım attığı düşünsel dünya baş döndürücü, fikir ve biçim zenginliği açısından neredeyse kafa karıştırıcıydı. Paris'in düşünsel atmosferi sosyalizmin başlangıcına gebeydi ve hükümetten her yıl dikkate değer bir para yardımı makbuzu alan egemen finans oligarşisinin gelenekçi yayın organı olan *Journal des Debats* bile *Fuilleton* sütunlarında Eugene Suc'nun sosyalist piyeslerini yayımlamaktan fazlasını yapmamış olsa da kendisini yaşanılan zamanın havasından tamamen uzak tutamamıştı. Muhalif cephe, Leroux gibi dahi kişiler, artık proletarya tarafından ortaya koyulan kişilerden oluşuyordu. Beranger'in şarkıları ve George Sand'in romanları, muhteşem başyapıtlar dahi, sosyalist düşünceleri ve problemleri ustalıkla yansıtırken; düşman cephelerin arasında Aziz-Simoncular ile yayın organları *Democratie Pacifique* olan Considerant liderliğindeki aktif Fourier'ciler, Katolik rahibi Lamennais ve ondan önce Carbonaro Buchez; Sismondi, Buret, Pecqueur ve Vidal gibi küçük-burjuva sosyalistleri vardı.

Tüm bu sosyalist sistemlerin ortak niteliği, hepsinin beklentilerinin iyi niyete ve gerekli toplumsal reformlar ya da devrimin barışçıl propagandası ile ikna etmeyi umdukları egemen sınıfların insaflılığına bel bağlamış olmalarıydı. Hepsi, Büyük Devrim'in hayal kırıklıklarından doğmuştu ve bu hayal kırıklıklarını ortaya çıkaran politik yolu küçümsüyorlardı. Acı çeken halk yığınlarına yardım etmek istiyorlardı; çünkü bu yığınlar kendi kendilerine yardım edemiyordu. Otuzlu yıllarda işçilerin ayaklanmaları başarısızlığa uğramıştı ve Barbes ve Blanqui gibi en kararlı liderlerin bile, sosyalist kuram ya da bir sosyal devrimi gerçekleştirmek için belli bir pratik yöntem hakkında bilgileri yoktu.

Buna karşın, işçi sınıfı hareketi hızla büyüdü ve şairin kahinlere özgü gözüyle, Heinrich Heine sorunu şu sözlerle kabaca açıkladı: "Komünistler Fransa'da saygıyı hak eden tek topluluğu temsil ediyor. Belki aynı şeyleri, hâlâ tuhaf semboller altında var olan Aziz-Simoncular'dan geriye kalanlar ile hâlâ hayatta ve aktif olan Fourierciler için de söylemeliyim; fakat bu iyi kişiler yalnızca sözcüklerle, herhangi bir çılgınca zorunlulukla değil, geleneksel anlayışların bir konusu

olarak toplumsal sorunlar ile hareket ediyor. Er ya da geç Aziz-Simon'un dağınık ordusu ve Fourierciler'in genelkurmayları, acımasız zorunluluğa yaratıcı dünyayı hediye ederek, kilise papazlarının rolünü oynamak üzere komünizmin büyüyen ordusuna katılacaktır." Heine'ın 19 Haziran 1843'teki ifadeleri bu şekildeydi ve aynı yıl içinde, Heine'ın Aziz-Simoncular ve Fourierciler'in oynayacağını düşündüğü rolü oynayacak olan adam Paris'e geldi; acımasız zorunluluğa yaratıcı dünyayı hediye etti.

Marks –her türlü durumda– hâlâ Almanya'dayken ve bakış açısı hâlâ ağırlıklı olarak felsefi iken ne olursa olsun, gelecek için oluşturulan değişmez sistemlere, tüm zamanlar için tüm problemleri ortadan kaldırmaya yönelik herhangi bir girişime, herhangi bir dogmatik standardın gözler önüne serilmesine ve politik sorunların kendi asaletlerinin altında olduğu görüşündeki tüm "ahmak sosyalistlerin" düşüncesine karşı olduğunu ifade ediyordu. Düşüncenin gerçekliğin itici gücü olması gerektiği düşüncesini yeterince ifade etmek yerine, gerçekliğin düşünce haline gelmesi gerektiğini belirttiyse bu, bu durumun gözleri önünde kendisini gerçekleştirmesindendir. 1839 yılındaki son işçi ayaklanmasından itibaren, işçi sınıfı hareketi ve sosyalizm, birbiri ile üç yolla yakınlaştı.

İlk olarak, Demokratik Sosyalist Parti vardı. Sosyalizmi büyük bir önem ifade etmiyordu; çünkü aşağı ve orta sınıf öğelerinden oluşuyordu ve pankartları üzerine yazılı sloganları: emeğin örgütlenmesi ve çalışma hakkı, kapitalist toplumda gerçekleşmesi imkânsız olan aşağı orta-sınıf ütopyalarından başka bir şey değildi. Kapitalist toplum, emeği olması gerektiği gibi, yani ücretli emek üzerinde örgütler; bu da sermayenin varlığına dayanır ve sadece onunla ortadan kaldırılabilir; çalışma hakkı konusunda da durum farklı değildir. Böyle bir hakka ancak üretim araçlarının birleşik mülkiyeti ile, yani burjuva toplumunun ortadan kaldırılması ile ulaşılabilir; fakat bu partinin liderleri Louis Blanc, Ledru-Rollin ve Ferdinand Flocon, baltayı burjuva toplumunun köklerine indirmeyi ne komünist ne de sosyalist olduklarını ifade ederek resmen reddetti.

Buna rağmen, bu topluluğun toplumsal amaçları tamamen ütopik olsa da gerçekleştirecekleri politik yolu belirlemesi nedeniyle büyük bir ilerlemeyi temsil eder. Politik reform olmadan hiçbir toplumsal

reformun mümkün olamayacağını ve politik gücün ele geçirilmesinin ezilen kitlelerin kendilerini kurtarabilecekleri tek yol olduğunu ve bu sebeple genel imtiyazı, darbeler ve komplolardan sıkılmış olan ve sınıf mücadelesinin sürdürülmesi için daha güçlü silahlar isteyen proletarya saflarında heyecan dolu bir yankılanma ile karşılanan bir talebi dile getirdi.

Daha büyük bir işçi kitlesi hâlâ, ilk başta bir Jakoben olan ve daha sonra okudukları ve özellikle Sir Thomas More'un "Ütopya"sı ile komünizmi benimseyen Cabet tarafından ortaya koyulan proletarya komünizminin bayrağı altında birleşiyordu. Cabet, komünist olduğunu Demokratik Sosyalistler kadar açık bir şekilde ilan ediyordu. Parti bunu reddetti; fakat o partinin politik demokrasinin gerekli bir geçiş aşaması olduğu görüşünü kabul etti. Böylece, Cabet'in geleceğin toplumunu betimlemek amacıyla yazdığı "Icaria'ya Yolculuk", Cabet'in kısıtlı kapasitesi bu yapıtın Fourier'in dehasından çok daha aşağı olmasına neden olsa da Fourier'in gözalıcı imgelemlerinden çok daha popüler oldu.

Ve son olarak, Proletaryanın saflarında şüphe götürmez bir biçimde yeni yetmelik döneminden çıktığını gösteren gürültülü ve belirgin sesler çıkmaya başladı. Marks, *Rheinische Zeitung* günlerinden itibaren matbaacı ve işçi sınıfının birer üyesi olan Leroux ve Proudhon ile yakın arkadaşlık kurmuştu ve şimdiden onların yapıtlarını kapsamlı bir şekilde incelemeye söz vermişti. Yapıtları, her ikisi de Alman felsefesinin sonuçlarından kendi amaçları için yararlandığından ve ikisi de ciddi yanlış anlaşılmaların kurbanı olduğundan, kendisine çekici geliyordu. Marks'ın kendisi bize, saatlerce bazen geceler boyunca Proudhon'a anlatmaya çalıştığı konusunda bilgilendirmiştir. Bu iki adam, kısa bir süre sonra ayrılmak üzere bir süreliğine bir araya geldi; fakat Proudhon'un ölümünün ardından yazdığı yazılarda Marks, Proudhon'un ilk ortaya çıkışının işçi sınıfı hareketine verdiği büyük enerjiye, aynı zamanda Marks'ı da kesinlikle etkilemiş olan enerjiye tanıklık etti. Marks, Proudhon'un (tüm ütopyacılığı bir yana atıp özel mülkü tüm toplumsal kötülüklerin nedeni olarak kapsamlı ve acımasız bir eleştiriye tabi tuttuğu) ilk yapıtını, modern proletaryanın ilk bilimsel manifestosu olarak görür.

Tüm bu yönelimler, işçi sınıfı hareketi ve sosyalizm arasındaki birliğin sağlanmasına yardımcı oldu; fakat hepsi birbiri ile çelişki içindeydi ve ilk adımlardan sonra kendilerini yeni çelişkilere sürükledi. Marks, sosyalizmi incelemişti ve şimdi proletarya üzerinde çalışmaya başladı. 1844 Haziran'ında Ruge, Almanya'daki bir arkadaşına şöyle yazar: "Marks burada Alman komünizmine daldı, demek istediğim, toplumsal olarak; çünkü politik öneme sahip üzücü olayları neredeyse hiç düşünmüyor. Almanya, zanaatkârların (özellikle buradaki bir avuç yetersiz devşirme) fazla tahrif etmeden verecekleri küçük zararlara katlanabilir." Ruge çok geçmeden Marks'ın, bu bir avuç zanaatkârı ve onların etkinliklerini neden ciddiye aldığını keşfedecekti.

5. Vorwarts ve Marks'ın Sınır Dışı Edilmesi

Marks'ın Paris'teki sürgün yaşamı sırasındaki özel yaşamı hakkında detaylı kayıtlara sahip değiliz. Karısı kendisine ilk çocuklarını armağan etti ve akrabalarına göstermek üzere gururla Almanya'ya geri döndü. Marks'ın Köln'deki arkadaşları ile ilişkisi çok iyiydi ve kendisine yaptıkları bin talerlik hibenin, Paris'te oldukça verimli bir yıl geçirmesine büyük yardımı oldu.

Heinrich Heine ile yakın ilişki içindeydi ve "Kış Fabl'ları", "Dokuyucuların Şarkısı" ve Alman despotları üzerine yazdığı ölümsüz taşlamaların doğuşuna yaptığı katkılarla 1844 yılını şairin yaşamında unutulmaz bir yıl yaptı. Uzun süre bir arada olmadılar; ancak Marks, cahillerin ulumaları kendisine karşı Hergewgh'e olduğundan daha kızgın çıkmaya başladığında bile Heine'ye sadık kaldı ve elden ayaktan kesilmiş Heine, kendisini asılsız bir biçimde, Guizot Bakanlığından aldığı yıllık bağışın ayıplanamaz olduğuna dair şahit gösterdiğinde yüce gönüllülükle sessiz kaldı. Bildiğimiz gibi, Marks'ın kendisi de gençliğinde şairlikle ün kazanmak istemişti ve tüm yaşamı boyunca küçük zayıflıklarına büyük hoşgörü göstererek şairlere karşı iyi duygular besledi. Şairlerin kendi bildiklerini okumalarına izin verilmesi gereken ve sıradan ve hatta sıra dışı insanların standartlarıyla değerlendirilmemesi gereken garip kişiler olduklarını düşünüyordu.

Fakat Heine'ı bir şair ve savaşçıdan daha fazlası olarak görüyordu ve Börne ve Heine arasında yaşanan ve bir nevi kurt ile kuzunun

birbirinden ayrılmasını sağlayan tartışmada, Börne tarafından Heine'ın yapıtına Hıristiyan-Alman budalalığıyla uygun görülen aptalca muamelenin, Alman edebiyatının herhangi bir döneminde aptallığından hiçbir zaman bir şey kaybetmediğini ifade ederek, Heine'ın tarafını tuttu. Çok genç olmaları nedeniyle ikisi de mazur görülebilir olsa da Heine'ın, Engels ve Lassale'ı bile etkileyen sözde ihaneti haykırışlar tarafından hiç kanıtlanamadı. Heine bir kez daha "kafası karışık yazısını" mazur göstermek amacıyla "birbirimizi anlamak için az sayıda işarete ihtiyacımız var" dedi ve bu cümlenin yazılmasına sebep olan ilkinden daha derin bir anlamı vardı.

Heine 1834 yılında şu sözleri söylediğinde, Marks hâlâ öğrenciydi :" Klasik edebiyatımız tarafından solunan özgürlük havası, bilginlerimiz, şairlerimiz ve yazın adamlarımız arasında, zanaatkârlar ve işçilerimiz arasında olduğundan daha az etkindir." Ve bundan on yıl sonra, Marks Paris'te yaşıyorken Heine şöyle diyordu: "Olayların gelmiş olduğu noktaya karşı işçi sınıfı; ileri düşünceli beyinleri, büyük filozofları öncüleri olarak görebilir." Bu yargının açık sözlülüğü ve doğruluğu, Heine'ın aynı zamanda sürgünlerin, Börne'nin Dev-katil rolünü oynadığı gizli toplantılarında yürüttükleri meyhane politikalarını da aşağıladığı düşünüldüğünde, daha da açıklık kazanır. Heine, Marks'ın "bir avuç" zanaatkâr ile meşgul olmasında izlediği yol ile Börne'nin meşgul olma biçimi arasındaki büyük farkı kavradı.

Heine ve Marks, Alman felsefesi ve Fransız sosyalizminin ruhu ile Alman budalalığının antik giysilerini radikal söylemlerle modernize etmeye çalışan Hıristiyan-Alman üşengeçliğine, bu yanlış Cermen Kültürüne karşı hissettikleri küçümseme ile birbirine bağlanmıştı. Heine'ın taşlamalarında yaşayan Massmannlar ve Venedeyler, Börne anlayış ve zekâ açısından onlardan daha üstün olmuş olsa da Börne'nin adımları boyunca yürüyordu. Börne, Goethe'nin uyaklı, Hegel'in ise uyaksız bir düzenbaz olduğu ifadelerine ve Alman tarihinin büyük gelenekleri ile bağını kopardıktan sonra Batı Avrupa kültürünün yeni güçleri ile hiç düşünsel ilişki kurmamış olmasına bakılırsa, Börne sanatın ya da felsefenin dilinden anlamıyordu. Buna karşılık Heine, kendisini bir yana bırakmadan Goethe ve Hegel'i bir kenara atamazdı ve bu yüzden düşünsel yaşamın yeni bir kaynağı olarak Fransız sosyalizmine büyük bir açgözlülükle saldırdı. Börne'nin

yazıları, "durağan" biçemlerinden çok, içerikleri nedeniyle unutulmuşken, onun yapıtları yaşamaya ve büyükbabalarını kızdırmış oldukları gibi onların torunlarını da kızdırmaya devam ediyor.

Börne'nin, ikisinin omuz omuza verdikleri günlerde Heine'ye karşı kötüleyici dedikodular çıkarması ve Börne'nin miras bıraktığı eserlerin daha sonra yayınlanamayacak kadar mantıksız olması ile ilgili Marks, bir insanın bundan daha gülünç, yüzeysel ve aşağılık biri olamayacağını belirtmiştir. Ancak, Tartışma hakkında yazma kararını gerçekleştirmeseydi; bu konuda dedikoducunun kişisel dürüstlüğünü sorgulamazdı. Sosyal yaşamda kendilerini erdemlerinin yıpranmış giysisi altında gizleyen ve tarihin daha derin ilişkilerini kavrama yeteneğine sahip daha ince ve özgür ruhlara karşı söyledikleri imalı sözlerde hiçbir şeyden çekinmeyen dar kafalı ve gelenekçi radikallerden daha kötü düzenbaz kimseleri bulmak güçtür. Marks, özellikle erdemli insanlarla tanışmış olduğundan daima ilk grubun yanında yer aldı ve ikinci gruba katılmadı.

Daha sonraki yıllarda Marks, Paris'teki sürgünlük yıllarında, bunun çok fazla ciddiye alınmaması gerektiğini ekleyerek, kendisinde en büyük kaygıyı uyandıran "Rus aristokratlarından" bahsetti: Rus aristokratları Alman üniversitelerinde eğitim görüyor ve gençlik yıllarını Paris'te geçiriyordu. Batı'nın kendilerine sunduğu tüm aşırılıklardan her zaman yararlandılar; fakat bu devletin hizmetine girmelerinden hemen sonra bütünüyle alçak insanlar haline gelmelerine engel olmadı. Marks burada, Rus hükümetinin gizli bir ajanı olan Kont Tolstoi'dan ya da onunla aynı karakterde diğer kişilerden bahsediyor gibidir. Kesinlikle düşünsel gelişiminden büyük bir ilham aldığı Rus aristokratı Michael Bakunin'den bahsetmiyordu. İki adamın yolları tamamen ayrıldığında bile, Bakunin bu etkiye tanıklık etti ve Marks ve Ruge arasındaki anlaşmazlıkta, Ruge, o zamana dek kendisinin koruyucusu olmuş olsa da Marks'ın tarafını tuttu.

1844 yazında bu tartışma yeniden ve bu kez herkesin önünde alevlendi. *Vorwarts* adlı bir gazete, 1844 yılının ilk gününden itibaren haftada iki kez çıkıyordu. Başlangıç noktası, hiç de kusursuz değildi. Tiyatro ve genel ilancılık işi yapan ve karını daha da artırmak isteyen Heinrich Bornstein adında biri tarafından kurulmuştu. Gerekli para

kaynağı, tercihen Paris'te yaşayan Meyerbeer tarafından sağlanmıştı. Heine'nin aktardıklarından, bu soylu Prusyalı işletmecinin reklamını yapmaya düşkün olduğunu ve büyük olasılıkla buna ihtiyacı olduğunu biliyoruz. Kurnaz bir iş adamı olarak Bornstein, gazetesine vatansever bir kimlik giydirdi ve editörlük görevine eski bir Prusya devlet görevlisi ve aynı zamanda Berlin hükümetinden aldığı ödemelerle Metternich'in "sırdaşlığını" yapmış olan tam bir rüşvet yiyici kişi Adalbert von Bornstedt getirildi. *Deutsch-Französische Jahrbücher* yayın yaşamına başladığında, *Vorwarts* tarafından kendilerini teselli edici hakaretlere maruz kalmıştı ve bu kötü muamelenin kabalığından çok aptallığıyla nitelendirilebileceğini söylemek güçtür.

Ancak, gazetenin işleri yolunda gitmedi. Bornstein, Paris'te oynanan en son yapıtları satabilmek amacıyla Alman rejisörleri ile mümkün olduğunca aynı hızda, bir çeviri fabrikası kurdu ve genç Alman drama yazarlarını devreden çıkarıp "ılımlı ilerleme" hakkında birkaç söz geveleyip hem sağ hem de solda "aşırıcılığı" kınayan Alman kültürsüzlerini kazanmaya çalıştı. Editörü Bornstedt de aynı koşulları paylaşıyordu; çünkü kanlı parasını kazanmak istiyorsa kesinlikle gerekli bir gelişme olarak onlarla serbestçe ilişki kurmak durumunda olduğundan, göçmenlerin şüphelerini yatıştırmak zorundaydı. Ancak Prusya hükümeti kendi kendini koruma çıkarına bile kördü ve topraklarında *Vorwarts*'ın satılmasını yasakladı; bu olay diğer Alman hükümetleri tarafından da takip edilen bir örnekti.

Bornstedt, mayıs başında oyunu umutsuz görerek yenilgiyi kabul etti; ancak işletmeyi sürdürmek isteyen ve bunu yaparken kullandığı yol hiç de başkalarından farklı olmayan Bornstein değil. Kurnaz bir spekülatörün soğukkanlı hesaplamasıyla kendisine 'eğer *Vorwarts* Prusya'da nasıl olursa olsun yasaklanacaksa, Alman kültürsüzlerinin bu türden bir gazeteyi gizlice satın almaya değeceğini düşünmesini sağlayarak, yasak bir gazetenin tüm avantajlarını değerlendirmeye çalışabileceğini 'söyledi. Bu, onun kitabına tamamen uyuyordu ve bu yüzden, genç delifişek Bernays kendisine *Vorwarts*'ta yayınlanması için bir yazı teklif ettiğinde ve bir miktar çekişmeden sonra, Bernays, Bornstedt'in yerine editörlüğe getirildi. Başka bir yayın aracı olmaması nedeniyle, Paris'teki Alman sürgünler, her biri kendi sorumlu-

luğunda ve gazetenin yönetim kadrosundan bağımsız olarak *Vorwarts*'a yazı vermeye başladı.

Bunu yapanların ilki, kendi adıyla ortaya çıkan ve onlarla aynı fikirlere sahipmiş gibi, Marks'ın *Deutsch-Französische Jahrbücher*'deki yazılarını savundu.

Fakat bundan birkaç ay sonra, *Vorwarts*'ta iki isimsiz yazı, Prusya politikaları ile ilgili birkaç kısa gözlem ve Prusya hanedanlığı ile ilgili "içki içen kral" ile "topallayan kraliçe" ve onların "tamamen ruhsal evlilikleri" ile ilgili açıklamalarla süslü dedikodulardan ibaret olan uzun bir yazı yayınladı. Yazılar "Bir Prusyalı" imzasını taşıyordu ve bu koşullar altında tüm bunların yazarının Marks olduğu zannedildi; çünkü Ruge Dresden Şehir Konseyi'nin bir bir üyesiydi ve Paris'teki Saxon Elçiliğine kayıtlıydı; Bernays, Ren Westfalya'dan bir Bavyeralı'ydı; Bornstein ise uzun süre Avusturya'da yaşamış olsa da Prusya'da hiçbir zaman uzun süre kalmamasına rağmen, Hamburglu'ydu.

Böyle yanıltıcı bir takma ad kullanırken Ruge'un aklında ne olduğunu bilmemiz imkânsızdır; fakat arkadaşları ve akrabalarına gönderdiği mektuplarından anlaşıldığı kadarıyla "bütünüyle alçak biri" ve "küstah Yahudi" olarak nitelendirdiği Marks'a karşı şiddetli bir öfke duyuyordu ve iki yıl sonra Prusya İçişleri Bakanlığına verdiği pişmanlık dilekçesiyle Paris sürgünlüğü yoldaşlarına ihanet ettiği ve *Vorwarts*'da kendi işlediği günahların yükünü" sahip oldukları daha çok bilgiye karşı "bu isimsiz genç adamların omuzlarına yıktığı" inkâr edilemez. Yazılarını Prusya meselelerini ele aldıklarından dolayı daha büyük bir ağırlık yüklemek amacıyla "bir Prusyalı" imzası ile yayımlamış olması olasıdır; fakat durum bu olsa bile sorumsuz bir düşüncesizlikle hareket etmişti ve Marks'ın sözde "Prusyalı"nın hilesini bertaraf etmek için acele etmesi, anlaşılabilir bir harekettir.

Marks'ın yanıtı ağırbaşlılıkla yüklü bir tondadır: Deyim yerindeyse, bir ya da iki şeye, Ruge'un Prusya politikası ile ilgili nesnel gözlemlerine değindi ve kısa bir dipnot ile Prusya hanedanlığı ile ilgili tüm dedikoduları bir kenara attı: "Özel nedenler yukarıdaki yazının *Vorwarts*'ta çıkan ilk yazım olduğunu belirtmeme neden oluyor." Aslına bakılırsa, bu aynı zamanda son yazıydı.

Olayın çıkış noktası, Ruge'un hiçbir politik temeli olmadığını ve politik bir temel olmadan hiçbir toplumsal devrimin mümkün olmadığını

belirttiği 1844 yılındaki Silesialı dokumacıların isyanıydı. Marks'ın buna yanıtının temel noktaları, Yahudi sorunu üzerine yazdığı inceleme yazısında ele alınmıştı. Politik güç, toplumsal kötülükleri iyileştiremez; çünkü devlet, ürünü olduğu koşulları ortadan kaldıramaz. Sosyalizme bir devrim olmadan ulaşılamayacağını belirterek ütopyacılığa keskin bir biçimde saldırdı; fakat Blanqui ve onun takipçilerine de küçük, yararsız ayaklanmalar aracılığıyla ilerleme sağlamaya çalışırken politik anlayışın toplumsal içgüdüyü aldattığını ifade ederek aynı keskinlikte saldırdı. Devrimin karakterini hicivli bir keskinlikle tanımladı: "Her devrim, eski topluma son verir ve bundan dolayı sosyaldir. Her devrim eski güçleri devirir ve bundan dolayı politiktir." Ruge'un talep ettiği şekliyle politik temele dayanan bir sosyal devrim fikri anlamsızdı; fakat toplumsal temele dayanan bir politik devrim akla yatkındı. Genel olarak devrim –hakim güçlerin devrilmesi ve eski ilişkilere son vermesi– politik bir eylemdir. Bundan dolayı sosyalizmin ilk ihtiyaç duyduğu şey yıkım ve çözülmeydi, bu politik harekete ihtiyacı vardı; fakat örgütsel etkinliği başladığında, içkin amacı, özü ortaya çıktığında, sosyalizm politik giysisinden kurtuluyordu.

Bu düşünceler, Marks'ın kendi incelemesinden geliştirilmişti. Yahudi sorunu ve Silesia İsyanı ile yazdıklarından dokumacılar şunun doğruluğunu onaylamıştı: Almanya'daki sınıf mücadelesinin güçsüzlüğü hakkında yazmıştı. Dostu Jung Köln'den, *Kölnische Zeitung*'un sütunlarında, daha önce *Rheinische Zeitung*'un sütunlarında olduğundan daha fazla komünizm bulunabileceğini ve *Kölnische Zeitung*'un düşkün ve hapsedilmiş dokumacıların aileleri için bir bağış listesi oluşturduğunu bildiren bir mektup yazdı. Emekli olan kaymakam için verilen bir veda yemeğinde Köln'ün en yüksek memurları en zengin tüccarları arasından liste için yüz taler toplanmıştı ve her yerde tehlikeli isyankârlara karşı sempati gösteriliyordu. "Birkaç ay önce kendileri için cüretkâr ve tamamen yeni bir tutum olan şey, şimdi onlara gayet doğal geliyor."

Marks, Ruge'un isyanlarını küçümsemesine karşın, dokumacılara gösterilen sempatiden yararlandı; ancak, "burjuvazinin yeni toplumsal yönelimler ve düşüncelere karşı çıkışlarındaki eksiklik onu bir an için bile aldatamadı. İşçi sınıfı hareketinin gerçek bir güç kazanmasıyla birlikte egemen sınıfların safları tarafından politik hoşnutsuzlukların

ve zıtlıkların bastırılacağını, egemen sınıfların tüm düşmanlığının işçilere yöneleceğinin farkına vardı. Burjuvazinin toplumsal refahtan, proletaryanın ise toplumsal sefaletten doğduğunu belirterek, burjuvazi ve proleter özgürleşme arasındaki büyük farkı gösterdi. Halkın politik genel çıkarları ve devletten soyutlanma burjuva devrimine yol açarken, proletarya devrimine insanlıktan ve insanlığın genel çıkarlarından soyutlanma yol açtı. İnsanlıktan ve insanlığın genel çıkarlarından soyutlanma, genel politik çıkarlardan soyutlanmadan daha kapsamlı, daha tahammül edilemez, daha korkunç ve doğal olarak daha çelişkiliydi ve bu yüzden bu soyutlanmanın tasfiye edilmesi, Silesia'lı dokumacıların isyanı ile temsil edilen eksik bir fenomen olsa da çok daha büyük bir anlama sahipti; çünkü insan yurttaştan daha fazlasıydı ve insan yaşamı politik yaşamdan daha fazlasıydı.

Bu yüzden, Marks'ın Silesialı dokumacıların isyanı ile ilgili görüşleri temel olarak Ruge'un görüşlerinden farklıydı: "Sadece dokumacıların şarkısını düşünün; proletaryanın özel mülkiyet toplumuna karşı duyduğu düşmanlığa attığı savaş çığlığının çarpıcılığını, keskinliği, amansızlığı ve gücü. Silesia isyanı, proletaryanın bir sınıf olarak sahip olduğu bilinç ile, Fransız ve İngiliz ayaklanmalarının bittiği yerde başladı. Eylemin tamamı bu nitelikteydi. Sadece makineleri, işçi muhaliflerini değil: tüccarların şöhretlerini ve mülkiyet unvanlarını da tahrip ettiler. En azından başlangıçta, tüm diğer hareketler fabrika sahiplerine, görülen düşman yönelikti; fakat bu hareket aynı zamanda bankacıya, görülmeyen düşmana da yöneltilmişti. Ve son olarak, hiçbir İngiliz ayaklanması benzer bir cesaret, itina ve inatla yürütülmedi."

Marks, bu bağlamda ayrıca uygulamada kendisinin arkasında kalsa da teoride sıklıkta Proudhon'ı gölgede bırakan Weitling'e atıfta bulunur: "Burjuvazi, filozofları ve yazarları kendi özgürleşmesi, politik özgürleşmesi üzerine Weitling'in "Uyum ve Özgürlüğün Güvenceleri" yapıtı ile karşılaştırılabilecek bir yapıt gösterebilir mi? Bir kimse Alman politik yazınının makul ve bastırılmış sıradanlığı ile Alman işçisinin bu harikulade ilk yapıtı ve Alman burjuvazisinin cılız ve pejmürde ayakkabıları ile genç proletaryanın dev postallarını karşılaştırdığında, Almanya'nın bu gözardı edilmiş evladının görünüşünü önceden haber vermek durumunda kalacaktır." Marks, Alman işçi sınıfının, İngiliz işçi sınıfının ekonomisti ve Fransız işçi sınıfının politikacısı olması gibi, Avrupa proletaryasının kuramcısı olduğunu belirtir.

Marks'ın, Weitling'in yazıları ile ilgili hükümleri, gelecek nesillerin hükmüyle de onaylanmıştır. Zamanları için göz alıcı başarılardı ve bu yazıların başarısı, bu Alman günlükçü terzinin işçi sınıfı hareketi ve sosyalizm arasındaki ilişkinin anlaşılmasını Louis Blanc, Cabet ve Proudhon'dan daha önce ve daha etkili bir biçimde sağlaması gerçeğiyle de arttı. Fakat, Marks'ın Silesia dokumacılarının isyanı üzerine tarihi değerlendirmesi, bugün bize sıra dışı gelir. Olayın o zaman var olmayan yönelimlerini okudu ve Ruge, yalnızca büyük bir önemi olmayan bir açlık isyanı olduğunu belirterek isyanı daha doğru değerlendirmiş gibidir. Buna rağmen, daha önce Herwegh ile ilgili yaşadıkları anlaşmazlıkta olduğu gibi yine, biçimsel olarak haklı olmanın cahil kişinin dahiye karşı yenilgisi olduğunu ve büyük bir yüreğin daima dar bir kafa karşısında galip geldiğini görürüz.

Bu, Ruge tarafından küçümsenen, Marks'ın ise büyük bir hevesle üzerinde çalıştığı bu "bir avuç zanaatkâr," gizli Fransız derneklerinde gelişen ve 1839 yılındaki son mağlubiyetlerinden sonra ortaya çıkan "Adiller Cemiyeti" altında örgütleniyordu. Bu mağlubiyet örgüt için iyi bir gelişmeydi; çünkü dağılmış öğeleri yalnızca eski merkezi Paris'te değil, bir araya gelme özgürlüğünün kendilerine gelişmeleri için daha fazla fırsat verdiği İngiltere ve İsviçre'de de yeniden toplandı; böylece gövdeden çıkan bu dallar, ağacın kendisinden daha güçlü bir biçimde gelişti. Paris örgütü, Cabet'in ahlak üzerine nutuk çeken ütopyacılığına kendini kaptıran ve Cabet'in "Ütopya"sını Almanca'ya çeviren Danzigli Hermann Ewerbeck'in liderliğindeydi. İsviçre'deki ajitasyon çalışmalarını yöneten Weitling, Ewerbeck'ten düşünsel anlamda üstün olduğunu kanıtlarken; cemiyetin Londra liderleri saatçi Joseph Moll, ayakkabıcı Heinrich Bauer ve bazen bestecilik bazen de dil öğretmenliği yaparak geçinen eski orman mühendisliği öğrencisi Karl Schapper de en azından devrimci kararlılık anlamında Ewerbeck'ten üstün olduklarını gösterdiler.

Marks bu "üç gerçek adamı" büyük olasılıkla ilk olarak, 1844 Eylül'ünde Paris'ten geçerken Marks'ı ziyaret eden Engels, kendisi üzerinde yarattıkları "derin etki"den söz ettiğinde duymuştur. Paris'te kaldığı on günde Engels, zamanının büyük bir kısmını Marks ile birlikte geçirdi ve kendisini *Deutsch-Französische Jahrbücher*'de yayınlanan yazılarında açığa çıkaran geniş ölçüde bir fikir birliğine var-

dılar. Aynı zamanda, eski dostları Bruno Bauer bu fikirlere karşı çıktı ve kurduğu edebi yayında bir eleştiri yayınladı. Marks ve Engels, bu saldırıdan birliktelerken haberdar oldu ve bir cevap vermeye karar verdi. Engels oturdu ve söyleyebileceği her şeyi kağıda döktü; Marks ise kişiliğine uygun bir şekilde, konu üzerinde planladıklarından daha detaylı bir çalışmaya girdi ve sıkı bir çalışmayla geçen birkaç aydan sonra 300'den fazla sayfadan oluşan bir yapıt yarattı. Bu yapıtın 1845 yılında tamamlanmasıyla birlikte, Paris'te kaldığı günlerin de sonu geldi.

Bernays, *Vorwarts*'ın editörlüğünü üstlendikten sonra "Berlin'deki Hıristiyan-Alman ahmaklarına yönelik saldırılarını canlı bir biçimde sürdürdü ve gazetede *lese-majeste*nin (krala hakaret) de eksikliği hissedilmiyordu; Heine ise Berlin Sarayındaki "yeni Alexander'a" karşı iğneleyici oklarını arka arkaya atıyordu. Çok geçmeden Almanya'daki yasal monarşi, *Vorwarts*'a karşı polis şiddetinin kullanılması için Fransa'daki yasadışı burjuva monarşisinden yardım talep etti; fakat Guizot bunu duymamazlıktan geldi. Muhalif fikirlerine rağmen, kültürlü bir adamdı ve ayrıca Prusya despotluğuna uşaklık ederek aşağılamayı ve muhalefetin hor görülmesine ev sahipliği yapmaya hiç niyeti yoktu; ancak *Vorwarts*, Belediye Başkanı Tschech'in, IV. Frederick William'ı (*) öldürme girişimi hakkında "alçakça bir yazı" yayınladığında, çok daha hoşgörülü oldu. Kabinedeki bir tartışmadan sonra Guizot, *Vorwarts*'a karşı iki konuda harekete geçilmesini kabul etti: Sorumlu editörün otoriteye yeterli bağlık göstermemesi nedeniyle yargılanması ve kral katiline karşı tahrik suçundan kendisine dava açılması.

Berlin hükümeti ilk öneriyi kabul etti; ancak uygulamaya koyarken başarısız oldu. Bernays iki aylık hapis cezasına mahkum edildi ve mevduat kanunlarına uymadığı gerekçesiyle para cezasına çarptırıldı; ancak *Vorwarts* bunun hemen üzerinden çok geçmeden, gelecekte aylık olarak yayınlanacağını duyurdu ve böylece mevzuat yasasını tamamen savuşturdu. Berlin hükümeti, büyük olasılıkla Paris'in juri üyelerinin Prusya Kralı adına duydukları adalet duygularını çarpıtma eğilimi göstermeyeceği haklı korkusuyla, ikinci öneriden haberdar olmayacaktı; fakat şikâyette bulundurmayı sürdürdü ve sonunda

(*) Prusya eyaleti Storkow'un Belediye Başkanı, demokrat ve insancıl bir kişi olan Heinrich Ludwig Tschech. 1844 Temmuz'unda IV. Frederick William'ı öldürme girişiminde başarısız oldu ve aynı yıl idam edildi.

gazetenin editörleri ve yazarlarının Fransa'dan sınır dışı edilmelerini talep etti. Uzun görüşmelerden sonra Guizot kabul etti.

O zamanlar, Engels'in Bayan Marks'ın mezarındaki konuşmasında olaya değindiği gibi, Guizot'un, Prusya Dış İşleri Bakanı ile evlilik yoluyla akraba olan Alexander von Humboldt'un utanç verici aracılığıyla kazanıldığı varsayılıyordu. Daha sonra, Prusya arşivlerinde bu türden bir arabuluculuktan bahsedilmemiş olmasından dolayı, Humboldt'un bu görev ile ilgili hatıralarını açıklığa kavuşturmak üzere girişimlerde bulunuldu. Bu neredeyse hiç yeterli değildi; çünkü, öncelikle, arşivlerin eksik olduğu biliniyordu ve ikinci olarak, bu tür konuların arşivlere yazılması olağan bir durum değildi. Arşivlerin tek kanıtladığı, olaydaki belirleyici etmenlerden birinin sahne arkasında gerçekleştiğiydi.

Berlin hükümetini en çok, *Vorwarts*'ta Prusya'daki koşullar ve özellikle Kral hakkında yazdığı en keskin taşlamaların on birini yayınlayan Heine kızdırmıştı; fakat Guizot'ya göre Heine, anlaşmazlık konusundaki en hassas noktayı temsil ediyordu. Avrupa çapında üne sahip bir şairdi ve Fransız halkı onu neredeyse ulusal bir şair olarak görüyordu. Guizot doğal olarak bu güçlükleri Berlin'e açıklayamazdı ve bu nedenle küçük bir kuşun bu durumu Paris'teki Prusya Elçisine fısıldamış olması muhtemeldi; çünkü 4 Eylül'de Berlin'e *Vorwarts*'ta sadece şiirlerinden ikisini yayınlayan Heine'ın gazete çalışanlarından biri olduğunu şüpheli olduğunu rapor etti ve Berlin'deki otoriteler sonunda anladı.

Böylece Heine rahatsız edilmedi; fakat 1 Ocak 1845'te, Marx, Ruge, Bakunin, Bornstein ve Bernays'ın da dahil olduğu, *Vorwarts*'ta yazıları yayımlanan ya da bundan şüphelenilen çok sayıda kaçağa ülkeyi terk etme emri geldi. Bazıları, *Vorwarts*'ın yayınını durduracağı sözünü vererek, Ruge gerçekten ne kadar vefalı bir yurttaş olduğunu herkese göstermek amacıyla Saxon Elçiliğinden çok sayıda Fransız milletvekiline kaçıp geri dönerek, kendilerini kurtardı. Marks, doğal olarak bu türden şeylere açık değildi ve böylece Brüksel'e geçmek üzere hazırlandı.

Paris'te geçirdiği sürgünlük dönemi bir yıldan biraz daha fazla sürdü; fakat belki de göçebelik ve çıraklık yaşamının en önemli dönemiydi. Deneyim ve harekete geçme açısından zengin bir dönemdi ve kendisine sonuna dek büyük yararları dokunan mücadele yoldaşların kazanılmasıyla daha da zenginleşmişti.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
FRİEDRİCH ENGELS

1. Ofis ve Kışla

Friedrich Engels, 28 Kasım 1820'de Barmen'de dünyaya geldi. Marks gibi o da devrimci düşüncelerini anne ve babasından almamıştı ve devrim yoluna kişisel sefalet yüzünden değil, üstün zekâsı sayesinde girmişti. Babası varlıklı bir fabrikatördü, tutucu ve gelenekçi fikirlere sahipti. Bu yüzden Engels'in din açısından üstesinden geleceği şeyler Marks'tan daha fazlaydı.

Lise öğrenimine Elberfield'da başladı; ancak finallerinden bir yıl önce iş yaşamına atılmak üzere okulu bıraktı. Freiligrath gibi o da kendisinin dediği gibi gönlü "kahrolası işte" çalışmaya razı gelmese de, oldukça yetenekli bir iş adamı oldu. Kendisi ile ilk olarak on sekizinci yaşını süren genç bir çırak olarak Bremen'de Konsül Leopold'un ofisinde erkek kardeşi Graber'e, o sırada teoloji okuyan okul arkadaşlarına yazdığı mektuplar aracılığıyla tanışırız. Bu mektuplarda, birinde bulunan şu ifadeler dışında işle ilgili çok fazla bir şey yoktur: "Ofis sandalyesinden bir kez kalktığımızda, keyfimiz yerine geliyordu." Daha sonra gördüğümüz Engels gibi genç Engels de neşeli bir sarhoştu ve Hauff gibi hayallere dalıp gitmese ve Heine gibi şarkı söylemese de Bremen Ratskeller'in eskiden kalma duvarlarının ara-

sında gerçekleşen içki içme yarışlarına katılışından bize güçlü bir mizah ile bahseder.

Marks gibi o da şansını ilk başta şiirde denedi; ancak ozanların defne yapraklarının kendine göre olmadığını Marks kadar erken fark etti. 17 Temmuz 1838'de, yani, daha on sekizinci yaşını tamamlamadan önce yazdığı bir mektupta, Goethe'nin genç şairler için verdiği tavsiyenin, kendisini şiirsel misyon konusundaki tüm inançlarından kurtardığını belirtir. Burada Alman şiirinin ustasının, Alman dilinin bir kimsenin ritim ve uyak kullanarak kendisini kolaylıkla ifade edebileceği kadar yüksek bir ilerleme seviyesine ulaştığı ve bu yüzden şiir yazmanın kimsenin kendisini fazla övemeyeceği bir yetenek olduğu ifadelerine atıfta bulunmaktadır. Goethe tavsiyesini şu şiir ile sonlandırır:

> Jugling, merke dir in Zeiten,
> Wo sich Geist und Sinn erholt,
> Dass die Muse zu begleiten
> Doch zu leiten nicht versteht. (*)

Genç Engels, Goethe'nin tavsiyesinde tam olarak kendisinin betimlendiğini gördü ve yazdığı şiirlerin şiir ülküsünde kayda değer bir şey üretecek gibi durmadığını fark etti. Yine de, Goethe'nin dediği gibi, bunu "kabul edilebilir bir bütünleyici" olarak aklında tutacak ve zaman zaman yayınlanmak üzere şiirlerinden birini gönderecekti; çünkü: "Benim kadar ve belki de benden daha aptal olan kimseler bunu yapıyor ve çünkü bunu yaparak Alman edebiyatının düzeyini ne yükseltecek ne de alçaltacağım." Engels'in daima benimsediği neşeli hava, karakterindeki hoppalığı gençliğinde bile hiçbir şekilde gizlenmiyordu ve aynı mektupta arkadaşlarından Köln'den kendisine popüler klasikler Siegfried, Eulenspiegel, Helena, Octavian, Schildburger, Heymonskinder ve Doktor Faust'u göndermelerini istediğini ve Jakob Böhme'yi incelediğini bildirdiğini görürüz. "O, karamsar; fakat derin

(*) Genç yazar, kulak ver
Hem kalp hem de ruhun coştuğu anlara
İlham perisi sana katılsa da
Asla senin rehberin olamaz.

bir ruh. Kavrayabilmek için, yazdıklarının çoğunun enine boyuna incelenmesi gerekir."

Engels kısa süre sonra derinlere daldı ve Genç Almanya'nın (*) yüzeysel edebiyatına olan tüm merakını kaybetti. Kısa süre sonra, 10 Ocak 1839'da yazdığı bir mektupta, en çok da gerçekte var olmayan şeyleri dünyaya getirmesi nedeniyle bu "ince ruhlu gruba" saldırdığını görürüz. "Bu Theodor Mundt denen adam, Goethe'nin şiirini dans ile canlandıran Deoiselle Taglione hakkında oldukça ipe sapa gelmez şeyler karalıyor. Goethe, Heine, Rahel ve Sticglitz'den ödünç aldığı kuş tüyleri ile süsleniyor ve Bettina hakkında kıymetli saçmalıklar yazıyor; fakat tüm bunlar o kadar modern, o kadar modern ki ucuz şeyleri havada kapan kimseler ve mağrur ve şehvetli bir genç hanımefendi için bunu okumak bir zevk olabilir. Ve Heinrich Laube! Bu adam gerçekte var olmayan karakterlerin, gerçekten yolculuk öyküsü olmayan öykülerin, saçmalık üstüne saçmalığın seri üretimini yapıyor. Bu korkunç."

Engels, edebiyattaki "yeni ruhun", Özgürlük Savaşı'ndan beri "insanların iradesinin en güzel ifadesini bulduğunu ifade ettiği Temmuz devriminin "gök gürültüsünün" geçmişine dayandığını keşfetti. Bu yeni ruhun en önde gelen temsilcileri Beck, Grun, Lenau, Immermann, Paten, Börne, Heine Gutzkow'du ve bu son ismi kesin bir yargıyla Genç Almanya'nın diğer ışıklarının üstünde tutuyordu. 1 Mayıs'ta yazılmış bir mektuba göre, "bu oldukça önemli ve seçkin adam" (**) tarafından çıkarılan bir yayın olan *Telegraph*'a bir yazı gönderdi; ancak editörden tam bir sağduyu bekledi; çünkü aksi takdirde "korkunç sıkıntılara" girmekten çekiniyordu.

Genç Almanya tarafından atılan özgürlük nutukları, yazınsal ürünlerinin estetik niteliksizlikler yüzünden Engels'i kandıramadı; fakat bu konuda yapılan gelenekçi ve gerici tepkilere artık hoşgörü gösterme eğiliminde değildi. Zulme uğramış olanların cemiyetiyle koşulsuz işbirliği yaptı ve kendisini "Genç Alman" olarak adlandırdı; yazdığı bir mektupta arkadaşını şöyle uyarıyordu: "Sana tek bir şey söyleyeceğim

(*) Das Junge Deutschland: Börne ve Heine'nin etkisinde bir grup genç adam 1839 yılında yaşanan Fransız Temmuz Devrimi'nden sonra bu ad altında birleşti.

(**) Karl Gutzkow.

Fritz, eğer bir papaz olacaksan istediğin kadar gelenekçi olabilirsin; ama eğer dindarlık taslayan bir sofu olacaksan, benimle uğraşman gerekecek." Özellikle Börne'yi tercih etmesi de büyük olasılıkla benzer düşüncelerden kaynaklanıyordu ve genç Engels'in görüşüne göre Börne'nin muhbir Menzel'e yönelik saldırısı biçimsel olarak Almanya'daki en iyi üründü; Heine ise "müstehcen bir adam" gibi rastgele imalarla yetinmek zorundaydı. O günlerde Heine'a karşı olumsuz duygular oldukça artmıştı ve genç Lassalle bile günlüklerinde şöyle yazmıştı: "Ve bu adam özgürlük davasını terk etti! Bu adam özgürlüğün Jakoben başlığını kafasından attı ve asil saç lülelerinin üstüne sırmalı şeritli bir şapka çekti!"

Buna rağmen, ne Börne ne Heine ne de başka bir şair hayatına verdiği yönde kendisine rehberlik etti ve olduğu kişide kendisini sadece kaderi şekillendirdi. Alman dindarlığının en büyük kalelerinden birinde doğdu ve yine burası gibi bir yer olan Bremen'de yaşadı. Bu zincirlerden kurtuluşu, tüm hayatını doldurmuş olan özgürleşme mücadelesinin başlangıcını oluşturdu. Hâlâ çocukluğunun inançları ile mücadele ederken, alışılmadık bir incelikle konuştuğunu görürüz: "Her gün, neredeyse tüm gün boyunca, gerçeğe ulaşmak için dua ediyorum ve şüphe duymaya başladığımdan beri hep bunu yaptım: fakat hâlâ sizin inançlarınıza dönemiyorum... Yazarken gözlerim doluyor. Kalbim sızlıyor; fakat kayıp olmadığımı hissediyorum; çünkü tüm kalbimle beklediğim Tanrı'ya giden yolu bulacağım. Ve bu aynı zamanda Kutsal Ruhun göstergesidir ve İncil binlerce kez aksini söylese de hayatım bunun üzerindedir."

Bu ruhsal mücadeleler sırasında çağdaş gelenekçiliğin öncüleri Hengstenberg ve Krummacher'den, kalıcı bir dayanak noktası olmasından çok geçici bir destek aldığı Schleiermacher ile ilgilendikten sonra David Strauss'un eserlerine geçiş yaptı. Ve daha sonra ilahiyatçı arkadaşlarına bundan sonra kendisi için geri dönüşün söz konusu olamayacağını söyledi. Dürüst bir rasyonalist, gelenekçiliğin deli gömleğini giymek üzere mucizelerin doğal yollarla açıklanışını ve yüzeysel ahlak anlayışını bir yana bırakabilir; fakat felsefi düşünce asla "sabah güneşinin ihtişamıyla yıkanan karla kaplı tepelerden" gelenekçiliğin "sisli düzlüklerine" inemezdi. "Bir Hegelci olma noktasındayım. Olup olmayacağımı henüz kesin olarak bilmiyorum; fakat

Strauss, Hegel konusunda bana ışık tuttu ve bu fikirler çok akla yatkın görünüyor. Bu adamın tarih felsefesi bütünüyle benim vicdanıma uyuyor."

Kilise ile yaşadığı ayrılık böylece Engels'i doğrudan politik aykırılığa yöneltti. Genç vurdumduymaz, Demagog Avı'nın sorumlusu Prusya kralını öven bir rahip konuşmasının ardından şöyle bağırdı: "Yalnızca kafası halkından yediği yumruklarla yaralanmış ve sarayının pencereleri devrimin taşları altında çatırdayan bir prens ile ilgili iyi şeyler ümit edebilirim."

Bu düşüncelerle Engels elbette Gutzkow'un *Telegraph*'ının çok ötesinde ve *Deutsche Jahrbücher* ve *Rheinische Zeitung*'un yörüngesindeydi. 1842 Ekim'inden 1843 Ekim'ine kadar Hegel'in yaşadığı ve öldüğü eve çok uzak olmayan Kupfergraben Kışlası'ndaki Topçu Birliği'nde askerlik görevini sürdürürken bu iki yayına da arada sırada yazılarını gönderdi. Büyük ihtimalle tutucu ve gelenekçi ailesini dikkate alarak Friedrich Oswald takma adını kullandı ve "Kralın üniformasını giyerken" çok daha haklı nedenlerden ötürü bu adı kullanmayı sürdürmek zorundaydı. Gutzkow, 6 Aralık 1842'de Engels'in *Deutsche Jahrbücher*'de ağır bir biçimde eleştirdiği bir yazara bir teselli mektubu yazdı:

"F. Oswald'ı yazın dünyasına tanıtma hatası ne yazık ki bana ait. Yıllar önce Engels adındaki bir iş adamı bana Bremen'den Wuppertal'daki olaylarla ilgili bir mektup yazdı. İçeriğini değiştirdim, göze çok çarptığı yerlerde mektupta geçen kişilerin adlarını çıkardım ve yayınladım. Bundan sonra bana daha başka yazılar gönderdi; fakat daima gönderdiklerini yeniden yazmak zorunda kalıyordum ve kendisi birdenbire yapıtları üzerinde düzeltme yapmama engel oldu. Hegel üzerinde çalışmaya başladı ve yazılarını diğer gazetelere gönderdi. Sizinle ilgili çıkan eleştirisinden çok kısa süre önce Berlin'de bulunan kendisine 15 taler göndermiştim. Genç adamlar hep böyledir zaten: Kendilerini düşünmeyi ve yazmayı öğrettiğimiz için bize teşekkür borçludurlar ve sonrasındaki ilk bağımsız hareketleri düşünsel akraba katilliği olur. Doğal olarak, *Rheinische Zeitung* ve Ruge'un gazetesi yardım etmeseydi, bu kötülük ilerleyemezdi." Bu, kesinlikle Açlık Kulesi'ndeki Yaşlı Moor'un inlemeleri değil; daha çok büyüt-

tüğü ördek yavrusunun neşeyle yüzerek kendisinden uzaklaştığını gören yaşlı ördeğin dehşete düşmüş gıdaklamalarıydı.

Engels çalıştığı ofiste ticaret alanında başarılı bir memurdu ve kışlada da yetenekli bir asker haline geldi. Askerliğini yaptığı günlerden yaşamının sonuna dek askeri bilimler onun en fazla ilgilendiği çalışma alanlarından biriydi. Onun günlük pratik hayatla yakın ve sürekli ilişkisi, felsefi anlayışının düşünsel derinlik yoksunluğunu telafi etti. Berlin'de askerlik yaparken, "özgür adamlar" ile "zevk dolu" içki alemlerine katıldı ve polemikleri ile ilgili bir iki yazı yazdı; ama bu faaliyetleri yozlaşmadan önceydi. 1982 Nisan'ında Engels tarafından yazılmış elli beş sayfalık bir kitapçık, isimsiz olarak Leipzig'de yayımlandı. Schelling ve Vahiy adını taşıyor ve "özgür felsefeye yönelik en son tepkisel saldırıları" ya da Schelling'in Berlin Üniversitesi'nde kendi vahiy inancıyla Hegel felsefesini felsefi alandan çıkarma çabasını eleştiriyordu. Yazarının Bakunin olduğunu düşünen Ruge, yapıtı şu ifadelerle överek karşıladı: "Umut vadeden genç adam, Berlin'deki tüm ahmakları geride bırakıyor." Aslında yapıt, en aşırı uçlardaki sonuçlarıyla, felsefi Genç Hegelciliği temsil ediyordu; fakat ağır eleştirisinden çok şiirsel-felsefi coşkunluğu ile nitelendirildiğini belirten diğer eleştirmenler de pek haksız sayılmazdı.

Yaklaşık olarak aynı zamanda ve Bruno Bauer'in daha yeni görevden alınmasının etkisi altında Engels, inancın korku ve dehşete düşürerek şeytan üzerinde kazandığı zaferi hicvettiği dört kıtalık bir Hıristiyan epik yayımladı. Zurich yakınlarındaki Neumunster'de yayımlandı ve Engels, her şeyde kusur bulan eleştiriyi aşağılamak için gençliğinin ayrıcalığını bütünüyle kullandı. Kendisi ve daha henüz kişisel ilişki içine girmediği Marks'ı betimlediği dizeler, tavrı hakkında bize bilgi verebilir:

Doch der aö weitsen links mit langen Beinen toset
Ist Oswald, grau berockt und pfeflerfarb behoset
Auch inen pfefferhaft, Oswald der Montagnard,
Der wurzelhafteste mit Haut und auch mit Haar
Er spielt ein Instrument, das ist die Guillotine,
Auf ihr begleitet er stets eine Cavatine;
Stets tont das Hollenlied, stets brullu er den Refrain:
Formez vos bataillons! Aux ermes, citoyens!

Wer jaget hinterdrein mit wildem Ungestum?
Ein schwarzer Kerl aus Trier, ein markhaft Ungetum.
Er gehet, hupfet nicht, er springet auf den Hacken
Und raset voller Wut und gleich als wollt' er packen
Das weite Himmelszelt und zu der Erde ziehn,
Strect e die Arme sein weis in die Lufte hin.
Geballt die bose Faust, so tobt er sender Rasten
Als wenn ihn bei dem Schopf zehntausend Teufel fassten. (*)

Askerlik görevi 1842 Eylül'ünde sona erdiğinde, Engels eve döndü ve iki ay sonra babasının ortağı olduğu Ermen & Engels büyük dokuma şirketinin ofisinde katip olmak üzere İngiltere'ye gitti. İngiltere'ye giderken Köln'e uğradı ve *Rheinische Zeitung*'un başyazı ofisinde Marks ile tanıştı. Ancak, bu tanışma biraz soğuk geçti; çünkü Marks "Özgür Adamlar" ile ilişkilerini koparmak üzereydi ve Engels'i onların destekçilerinden biri olarak görüyordu ve Bauer kardeşlerden gelen mektuplardan anladığımız kadarıyla Engels de ona karşı önyargılıydı.

(*) Fakat uzun ayaklarıyla ve en solda dans eden
Gri ceketi ve biber renkli golf pantolonlarıyla Oswald
Biber dışarı ve biber içeri. Montagnard Oswald
Tepeden tırnağa en büyük radikal
Bir enstrüman gümbürdetiyor, bu bir giyotin
Ve tuşları üzerinde çalıyor bir Kavatin *(Opera - ÇN)*
Cehennem şarkıları durmaksızın çalıyor, nakaratlarda inleyerek
Formez vos bataillons! Aux armes!

Deli dolu bir öfkeyle onun şarkısına kim eşlik ediyor
Trier'den koyu kaşlı bir adam, tam bir uçarı
Ne yürüyen ve ne zıplayan, sadece topukları üzerinde yaylanan
Ve kollarını havaya geren
Sanki gazabı gökyüzünün çadırını
Birdenbire yakalayıp gezegene fırlatacakmış gibi
Sıkılı ve tehdit eden yumruklarıyla durmaksızın köpürüyor
On binlerce şeytan göğsünde dans ediyormuş gibi.

2. İngiliz Uygarlığı

İngiltere'de geçirdiği 21 ay Engels için, Paris'te geçirdiği yılın Marx için olduğu kadar büyük bir öneme sahipti. Her ikisi de Alman felsefi ekolü üzerinde çalışmıştı ve yurtdışındayken aynı sonuçlara varmışlardı; fakat Marks çağın mücadeleleri ve gereklilikleri ile ilgili sonuçlarına, Fransız Devrimini temel alarak varırken Engels aynı şeyi İngiltere endüstrisine dayanarak yapmıştır.

Aslında İngiltere kendi burjuva devrimini, Fransa'dan bir yüzyıl önce yaşamıştı; fakat İngiltere burjuva devrimi daha az gelişmiş koşullar altında gerçekleşmişti ve aristokrasi ve burjuvazi arasında bir birleşik monarşinin kurulmasıyla sonlanan bir uzlaşma ile sonlanmıştı. İngiliz "orta sınıfı", Fransa'da "Üçüncü Sınıf" durumuna düşen kitleler gibi, monarşi ve aristokrasiye karşı bu kadar uzun ve şiddetli bir mücadele vermek zorunda kalmadı; ancak Fransız tarihçileri "Üçüncü Sınıfın" mücadelesinin sınıf doğasını bu olaylar üzerine fark ederken İngiltere'de sınıf mücadelesi doğdu; yani, işçi sınıfı 1832 yılında çıkarılan Reform Yasası sırasında egemen sınıflara karşı mücadeleyi benimsemesi ile aynı anda.

Bu fark, büyük çapta endüstrinin İngiltere'de ülkeyi Fransa'da olduğundan daha fazla sarsmış olması ile açıklanabilir. Neredeyse daha gözle görülebilir bir gelişme süreci ile İngiltere endüstrisi eski sınıfları yok ederek yenilerini yarattı. Modern burjuva toplumunun iç yapısı İngiltere'de, Fransa'da olduğundan daha gözle görülebilirdi. İngiltere endüstrisinin tarihini ve karakterini inceleyen Engels, tarihi araştırmada hiçbir rolü olmasa ya da az öneme sahip bir faktör olsa da ekonomik faktörlerin, en azından modern dünyada büyük bir belirleyici gücü temsil ettiğini ve var olan sınıf düşmanlıklarının temelini oluşturduğunu gördü. Bu sınıf uzlaşmazlıkları, geniş çaplı endüstrinin gelişmesi sonucunda tamamen biçimlendiğinde, politik partilerin ve politik mücadelelerin, dolayısıyla tüm politik tarihin temelini oluştururlar.

Engels'in ilgisini öncelikli olarak ekonomik alana yöneltmesi, büyük ölçüde mesleğinin sonucudur. Marks'ın yazıları daha çok yasa felsefesine yönelik eleştirilerken, onun *Deutsch-Französische Jahrbücher*'de yayınlanan yazıları ulusal ekonominin bir eleştirisiydi. Engels'in yazıları gençliğin tüm hırsıyla yazılmıştır; fakat sıra dışı bir yargı gücüne sahipti. "Düpedüz kafası karışık bir yapıt" olarak adlandırmak

cahil Alman profesörlerinin ayrıcalığı olarak kalsa da Marks, "muazzam bir taslak" olduğunu belirtti. Aslında bir taslaktan daha fazlası değildi; çünkü Engels'in Ricardo ve Adam Smith hakkında tüm söyledikleri kapsamlı ve tam olarak doğru değildi; diğer yandan öne çıkardığı karşı çıkışlar daha önce İngiliz ve Fransız sosyalistleri tarafından yapılmıştı. Buna rağmen, burjuva ekonomisinin tüm çelişkilerini özel mülkiyet gibi gerçek kaynaklarına inerek açıklama çabası göz alıcıydı ve bu Engels'i, sadece özel mülkiyete karşı mücadele etmekten öteye gidemeyen Proudhon'ın çok daha ötesine taşıdı. Engels'in kaplitalist rekabetin insanlık dışı rekabeti, Malthus'un nüfus teorisi, kapitalist üretimin sürekli artan momentumu, ticari krizler, ücret kanunu ve insanlığın kurtuluşu için bir araç olmak yerine insanlığın köleliğini daha da güçlendirmek için özel mülkiyetin egemenliğinde yozlaştırılan bilim ile ilgili gözlemleri, ekonomik alanda bilimsel komünizmin bereketli tohumlarını kapsıyordu ve gerçekte Engels bu alanın öncüsüydü.

Kendi yazıları konusunda gereğinden çok alçakgönüllüydü. Bir keresinde ekonomik yazılarının "son şeklini ve biçimini" Marks'ın verdiğini ve başka bir sefer "Marks hepimizden çok daha iyiydi, bizden daha ilerisini, daha fazlasını, hepimizden daha çabuk gördü." ve başka bir zamanda kendisinin keşfetmiş olduğu şeyi, Marks'ın zaten keşfedebileceğini söylemiştir. Fakat ilk başta, bu alanda, şu konuda, Engels'in verdiği, Marks'ın da aldığı bir gerçektir: "Başka çıkar yol yoksa, belirleyici mücadele verilmelidir ve verilmektedir.

Şüphesiz, Marks felsefe açısından daha yetenekliydi ve daha fazla eğitilmiş bir zekâya sahipti. Tarihi incelemeyi dikkate almaksızın 'eğerler ve ne zamanlar'dan ibaret çocuk oyununda eğlence arayacak olursak iki adamın birlikte çözdüğü problemi Engels'in tek başına çözüp çözemeyeceği, Marks'ın yaptığı biçimiyle çok daha karmaşık Fransız biçimiyle çözüp çözemeyeceği konusunda hayal gücümüzü zorlayabiliriz. Ancak, haksız olarak göz ardı edilen gerçek şudur ki Engels, sorunu daha basit İngiliz biçimiyle yine de memnuniyetle çözdü. Politik ekonomiyi sadece ekonomik bir bakış açısıyla eleştirmesi üzerinde durulursa, bu belli itirazlara açıktır; fakat esas karakterini verdiği ve ekonomik bilgide önemli bir ilerleme kaydettiği, yazarının Hegel felsefesinin diyalektik ekolüne borçlu olduğu değerlendirme biçimidir.

Felsefi çıkış noktası, Engels'in *Deutsch-Französische Jahrbücher*'e gönderdiği ikinci yazıda çok daha açık olarak görülür. Bu kez, İngiltere'deki durumu, Carlyle'ın, Fransa'nın yazınsal zenginliklerine karakteristik bir karşıtlık içinde, yazınsal kıtlık içinde geçen bir yıllık hasat zamanında okunmaya değer tek kitap olduklarını belirttiği kitaplarından birini temel alarak açıklar. İngiltere aristokrasisi ve burjuvazisinin düşünsel tükenmişliğine değindiği bir not ekler. Kıta Avrupasında İngiliz ulusal karakterinin ölçütü kabul edilen eğitilmiş İngilizlerin, yeryüzündeki en aşağılık köleler olduğunu ve özellikle dini nitelikteki ön yargılar tarafından bastırıldıklarını belirtir: "İngiliz toplumunun en saygın kesiminin kabalıkları ve ahlaklarının bozulmuş olmasına karşın– Avrupa Kıtası tarafından tanınmayan işçiler, İngiltere'nin paryaları, fakirlerdir. İngiltere'nin kurtuluş umudu onlarda yatmaktadır. Eğitimli değiller; fakat onların önyargıları yok ve eğitim için iyi bir malzemeyi temsil ediyorlar. Büyük bir ulusal hareket için hâlâ yeterli önceme sahipler. Hâlâ bir gelecekleri var." Engels daha sonra, Marks'ın ifadesini kullanarak, felsefenin "saf halk yığınlarının" içine işlemeye başladığına dikkat çekti. Hiçbir saygıdeğer İngiliz çevirmen, Strauss'un "İsa'nın Hayatı"nı İngilizceye çevirmeye cesaret edememiş ve hiçbir hatırı sayılır yayıncı bu yapıtı yayınlama cesaretini gösterememişti; fakat sosyalist bir öğretim görevlisi bu yapıtı çevirdi ve şimdi bir penilik bir kitap olarak Londra, Birmingham ve Manchester'da işçiler arasında satılıyordu.

Engels, Carlyle'ın İngiltere'deki durumu en karamsar şekilde anlattığı "bu en güzel, harikulade güzel" pasajlarını tercüme etti. Ancak, Carlyle'ın çare bulmaya yönelik önerilerine –yeni bir din, bir Panteistik kahraman kültü ve bu türden şeylere karşı, Feuerbach'ın *Anekdota*'daki tezlerinin sonsuza dek ortadan kaldırdığı Panteizm dahil tüm din olasılıklarının tükendiğini belirterek, Bruno Bauer ve Feuerbach'dan alıntılar yaptı. "Bugüne dek ortaya atılan soru şuydu, Tanrı nedir? Alman felsefesi de yanıtı vermiştir: Tanrı insandır. İnsan kendisinin farkına varmak, kendisine karşı yaşamın tüm koşullarını ölçmek, bu koşulları kendi karakterine göre değerlendirmek, dünyayı kendi doğasının gerekliliklerine uygun bir şekilde tümüyle insanı bir yöntemle yaratmak zorundadır. Marks, Feuerbach'ın "insan"ını, insan karakteri, devlet, toplum olarak yorumlarken; Engels, insan karakterini tarih,

"bizim" tarafımızdan daha önceki herhangi bir felsefi ekolden, hatta kendi mantıki çıkarımlarının bir çözümlemesi olarak gören Hegel'den bile daha fazla dayanak noktası olarak görülmesi gereken "herkes" olarak yorumladı.

Marks ve Engels'in *Deutsch-Franzisische Jahbücher*'de yayınlanan yazılarında, nasıl aynı, biri modern burjuva toplumunun tarihinin temellerini aldığı iki büyük tarihi dönüşümden Fransız devriminin, diğeri İngiltere endüstrisinin ışığı ile; fakat özünde aynı biçimde geliştiğini detaylı bir şekilde incelemek oldukça ilginçtir. Marks, burjuva toplumunun anarşik karakterine İnsan Hakları yoluyla ulaşırken, Engels "rekabetin, ekonomistin temel kategorisi, en sevdiği kız çocuğu" olduğunu belirtiyordu. "Yalnızca ticari krizlerin periyodik devrimleri sonucu uygulamaya geçen bir yasa hakkında ne düşünebiliriz? Bu basitçe ilgili toplulukların bilinçsizliğine dayanan doğal bir yasadır." Marks, insanlığın kurtuluşunun yalnızca insanlık *forces propres*'ini toplumsal güçler olarak örgütlemesi yoluyla toplumsal bir varlık olduğunda gerçekleşebileceği sonucuna varırken, Engels şöyle diyordu: Toplumsal bilinçten yoksun birbirinden ayrılmış bireyler olarak değil, insan olarak bilinçle üretin. İşte o zaman tüm yapay ve tahammül edilemez çelişkilerin üstesinden gelmiş olacaksınız.

Marks ve Engels'in çıkarımları arasındaki fikir birliği, neredeyse mektuplara bile uzanır.

3. Kutsal Aile

Marks ve Engels'in birlikte giriştikleri ilk iş, felsefi vicdanlarının elden geçirilmesiydi ve 1843 Aralığından itibaren Bruno Bauer ve kardeşleri Edgar ve Egbert tarafından Berlin'de yayınlanan *Allgemeine Literatur-Zeitung*'e karşı bir polemiğin şeklini aldı.

Bu yayın organının sütunlarında Berlinli "Özgür Adamlar" onların kendi söylemiyle, dünya görüşlerini haklı çıkarmaya çalışıyordu. Bruno Bauer, Frobel tarafından *Deutsch-Franzisische Jahrbücher*'de yazması için davet edilmişti; fakat biraz kararsızlıktan sonra, bunu kabul etmemişti. Bu, eski kendini-bilme felsefesine sadık kalmasının gerçek nedeni bu olmasa da Marks, Ruge'nin kişisel kibrini derinden yaraladı. Tüm keskinliğine rağmen "eski acılara maruz kalmış

Rheinische Zeitung, "radikaller" ve "Anno domini 1842'nin açıkgöz ahmakları" ile ilgili iğneleyici sözlerinin aslında bir temeli vardı. Romantik gericiliğin felsefeden politikaya yönelmesiyle birlikte *Deutsche Jahrbücher* ve *Rheinische Zeitung*'u ezmesini sağlayan bütünlük ve gönderi "kitlelerin" bu "düşünsel kıyıma" büsbütün kayıtsız kalması, bu tür yöntemlerle hiçbir gelişme kaydedilemeyeceğine ikna olmasını sağladı. Ona göre, kurtuluşa ancak saf felsefe, saf teori ve saf eleştiriye yeniden yönelerek ulaşılabilirdi ve doğal olarak, ideolojik gölgeleri bir yana atma süreci başarıya ulaştığında, bu malzemelerden her şeye gücü yeten bir dünya hükümdarı yaratmak, büyük bir sorun olmaktan çıkacaktı.

Allgemeine Literatur-Zeitung'un yayın programı, bu kadar somut bir şeyden bahsetmenin mümkün olduğu kadarıyla Bruno Bauer tarafından şöyle özetlendi: "Bugüne kadar tarihin tüm büyük hareketleri, kitlelerin ilgisini ve heyecanını uyandırdıkları için en baştan başarısızlığa uğramıştır ya da etrafında toplandıkları düşünce yüzeysel bir anlayıştan daha fazlasını gerektirmediğinden dolayısıyla kitlelerin beğenisini kazandığından acınacak bir sonla noktalanmıştır." Bu nedenle "anlayış" ve "kitleler" arasındaki bu uyuşmazlık, anlayışın sonunda tek düşmanını nerede araması gerektiğini bulduğunu ve bu rakibin de kitlelerin kendi kendilerini aldatması ve iradesizliği olduğunu belirten *Allgemeine Literatur-Zeitung*'un yayın hayatı boyunca *Leitmotiv*'ini (ana tema) oluşturdu.

Bu nedenle, Bauer'in yayın organı tüm "kitle" hareketlerini hak ettikleri aşağılama ile değerlendirdi: "Hıristiyanlık ve Yahudilik, yoksulluk ve sosyalizm, Fransız Devrimi ve İngiliz endüstrisi. Engels, bu tutum üzerine yazdığında neredeyse gerçeğinden fazla kibardı: Çürümüş ve pörsümüş Hegel felsefesi, bedeni önceki halinin tiksindirici bir karikatürü haline gelen; fakat bir talip bulma umuduyla hâlâ kendisini allayıp pullayan ve kuyruk sallayan bir acuzeye benziyor." Çünkü Hegel felsefesi *Allgemeine Literatur Zeitung*'da bir saçmalığa indirgenmişti. Hegel, yaratıcı dünyanın ruhu olarak saf ideanın filozofun bilincine sonradan geldiğini belirttiğinde, sadece saf ideanın görünüşte hayal gücünde tarihe geçtiğini demek istemişti ve felsefi bireyin kendisinin saf idea olduğu yanlış anlaşılmasının önüne geçmişti. Buna rağmen Bauerler ve onların havarileri, eleştirinin ve insanlığın geri

kalanına karşı içlerinde bilinçli olarak yaşayan dünya ruhu olarak saf ideanın kendi kişiliklerinde vücut bulduğunu düşündüler. Bu tür boş laflar Almanya'nın felsefi atmosferinde bile hızla yayılamazdı ve aslında bakılırsa *Allgemeine Literatur-Zeitung*, "Özgür Adamlar" arasında bile soğuk bir şekilde karşılandı. Ne sessiz tutumunu koruyan Köppen, ne de Stirner işbirliği yaptı ve aslında Stirner bu duruma karşı gizli bir saldırı hazırlıyordu. Meyen ve Rutenberg de bu oluşumdan uzak durdu ve tek istisna Faucher dışında, Bauerler "Özgür adamlar" arasındaki en aşağı derecedeki kişilerle yetinmek zorunda kaldı: Jungnitz ve Szeliga takma adlı biri, von Zychlinski adında çok uzun yaşayan ve 1900 yılında piyade komutanı olarak ölen Prusyalı bir teğmen. Bir yıl içinde tüm curcuna tamamen dinmişti ve Marks ve Engels buna karşı sahaya çıktığında, *Allgemeine Literatur-Zeitung* yok olmanın yanı sıra unutulmuştu.

Bu durum, birlikte yazdıkları yapıtları, kendi verdikleri isimle "Çözümsel Eleştirinin Bir Eleştirisi" ya da yayıncılarının önerisiyle verilen ismiyle "Kutsal Aile" için pek uygun değildi. Rakipleri çok geçmeden ölü maymunları dövdükleri gerekçesiyle kendileriyle alay etti ve basılı yapıtın ilk kopyası Engels'e ulaştığında, iyi bir yapıt olmasına rağmen çözümsel eleştiriyi değerlendirirken kullandığı etkili aşağılamanın, 300 sayfadan fazla olan hacmiyle üzücü bir karşıtlık oluşturduğunu belirtti. Büyük çoğunluğunun halk tarafından unutulacağını ve genel bir ilgiyle karşılanmayacağını düşündü. Bu yargı, dile getirildiği zamandan çok bugün için daha uygundur; fakat diğer yandan bugün o zaman sahip olmadığı ya da en azından aynı olmayan bir çekiciliğe sahiptir. Daha sonra bir eleştirmen, kılı kırk yaran biçemi, sözcük oyunları ve düşüncelerin korkunç bir şekilde saptırılmasını suçladıktan sonra bu yapıtın, yazarının dehasının en göz alıcı yönlerinin bazılarını gözler önüne serdiğini ve biçimdeki ustalık ve dilinin demir yoğunluğu ile Marks'ın yazdığı en iyi yapıtlar arasında yer aldığını belirtti.

Eleştirmenin atıfta bulunduğu pasajlarda Marks, ideolojik hayalleri mutlak gerçeklerle bozguna uğratan, yıkarken yaratan, yerle bir ederken oluşturan yapıcı eleştirinin ustası olduğunu gösterir. Bruno Bauer'in Fransız materyalizmi ve Fransız Devrimi hakkındaki eleştirel gözlemlerini, bu tarihi fenomenlerin olağanüstü bir taslağını vererek yanıtladı. Bauer'in "anlayış" ve "kitleler", "düşünce" ve "çıkar"

arasındaki uzlaşmazlık ile ilgili sözlerini bir yana bırakarak soğukkanlılıkla cevap verir: "Düşünce, çıkardan farklı olması nedeniyle her zaman ızdıraba yol açar." Tarihi ifadesini bulan ve bir düşünce olarak dünya arenasına çıkan her kitle çıkarı, her zaman gerçek sınırlarının ötesine geçmiş ve kendisini bir bütün olarak insanlığın çıkarlarıyla özdeşleşmiştir. Bu, Fourier'in tarihteki her devrin havası adını verdiği yanılsamaydı. "Yanlış yola sapmaktan çok uzak bir biçimde, burjuvazinin çıkarları 1789 Devrimi'nde her şeyi ele geçirdi ve "acı çekenlerin" unutulup gitmesine ve beşiğini süslediği 'coşkulu' şeritlerin gözden kaybolmasına rağmen, büyük bir başarı ile karşılaştı. Bu çıkarlar aslında o kadar güçlüydü ki Marat'ın kalemini, teröristlerin giyotinini, Napolyon'un kılıcını, kilisenin çarmıhını ve Bourbonlar'ın mavi kanını başarılı biçimde yenilgiye uğrattılar. Burjuvazi, o zaman politik aydınlanmanın sona ermekte olduğu farkıyla, 1789'un isteklerini 1880'de yerine getirdi. Artık ideal devlete kavuşmayı ve dünyanın iyiliği ve insanlığın genel çıkarları için çalışmayı amaçlamıyordu. Anayasal temsilcisi devletin, kendi gücünün resmi ifadesi ve kendi özel çıkarlarının politik dışavurumu olduğunun farkına vardı. Devrim sadece halk kitleleri açısından düşünüldüğünde başarısızdı; çünkü onların politik ideası gerçek çıkarları ile uyumlu değildi, dolayısıyla da onların önemli ilkesi devrimin önemli ilkesi ile aynı değildi ve kurtuluşları için gerçek koşul, burjuvazinin kendisini ve toplumu kurtaracağı koşullardan temelde farklıydı.

Bauer'in devletin burjuva toplumunun öğelerini bir arada tuttuğu fikrine cevaben Marks, sadece hayal gücünde, kendi hayallerindeki cennette atomlar oldukları gerçeğiyle bir arada tutulduklarını; gerçekte ise oldukça farklı öğeler, ilahi benciller olmaktan çok, bencil insanlar olduklarını ifade etti. "Bugün, burjuva yaşamının devlet tarafından bir arada tutulması gerektiğini, yalnızca aptalca bir politik cehalet tahayyül edebilir. Gerçek, devletin burjuva yaşamı tarafından bir arada tutulduğudur." Ve Bauer'ın endüstrinin ve doğanın tarihi bilgi açısından önemini küçük görmesine Marks, çözümsel eleştirinin, insanın doğa, doğal bilim ve endüstriye olan kuramsal ve pratik tutumunu tarihi hareketten hariç tutarak tarihi bilginin kaynağına ulaşıp ulaşmadığı sorusunu sorarak yanıt verir. "Düşünceyi duygulardan ve ruhu bedenden ayırdığı gibi, tarihi de doğal bilimlerden ve endüstriden ayırır ve tarihin doğum yerini, yeryüzünün saf, materyal ürününde değil; cennetin sisli bulutlarının oluşumunda bulur."

Marks'ın çözümsel eleştiriye karşı Fransız Devrimi'ni savunması gibi, Engels de İngiliz tarihini savundu. Onun özel rakibi, dünyevi gerçekliğe *Allgemeine Literatur-Zeitung*'da yazan diğer yazarlardan daha fazla ilgi gösteren Faucher'di. Engels'in, yirmi yıl sonra Lassalle kabul ettiğinde "berbat bir Ricardo yasası" olarak görerek cehennemin derinliklerine gönderdiği kapitalist ücret kanununu ne kadar doğru bir biçimde ortaya koyduğunu gözlemek dikkat çekicidir. Engels, Faucher'i yaptığı çok sayıda açık hata ile suçladı –adam 1844 yılında, İngiliz birleşme karşıtlığı (anti-combination) yasalarının 1824 yılında iptal edildiğini bilmiyordu– ancak kendi iddiaları çoğunlukla kılı kırk yaran türdendi ve Faucher'den çok farklı olsa da bir önemli noktada yanılıyordu. Faucher, sorunun köküne balta vurmayacağını düşündüğü Lord Ashley'nin On Saat Tasarısını aşağılarken Engels "İngiltere'nin tam bütünlüğü ile", en ılımlı olasılık olsa da, tamamen radikal bir ilkenin dışavurumu olduğunu belirtiyordu; çünkü dış ticaret ve dolayısıyla fabrika sistemine balta vurmanın yanında, bu sorunlara derinlemesine bir darbe vuracaktı. O dönemlerde Engels ve ayrıca Marks, Lors Ashley'nin tasarısını, kapitalist toplumun koşullarının bu tür engelleri tekrar tekrar ortadan kaldıracağını hissetmiş olsalar da gerici engelleri geniş çaplı endüstriye taşımak için bir girişim olarak görüyordu.

"Kutsal Aile"de ne Marks ne de Engels felsefi geçmişin üstesinden gelebilmiştir. Giriş bölümünün en başında, Bruno Bauer'in kuramsal idealizmine karşı Feuerbach'ın "gerçek hümanizminden" söz ederler. Feuerbach'ın görkemli atılımını ve tüm metafiziğin eleştirilmesinde önemli ve ustaca mükemmel temel ilkelerin sağlanmasında ve artık işe yaramayan eski öğretiler ve eski sonsuz felsefi öz-bilinç yerine insanı koymada verdiği hizmetlerden dolayı Feuerbach'ı koşulsuz kabul ederler. Doymuş burjuvazinin kendisiyle iftihar ettiği yüzeysel sosyalist öğretinin sırlarını gözler önüne sererler. İnsan yoksulluğu yaşamak için verilen sadakaları kabul etmesi gereken bu aşağılık durum, bir eğlence, kendi işe yaramazlığını tatmin etme, kendi kabalığını hoşnut etmek için bir araç olarak aristokrasinin zenginliğine ve eğitimine hizmet eder.

Ve Almanya'da bulunan çok sayıdaki tüm refah derneğinin, Fransa'daki yardım organizasyonlarının ve İngiltere'deki Donkişotvari

faaliyetler, yardım konserleri, balo ve performanslar, fakirler için yardım ziyafetleri ve hatta çalışma ve endüstrinin kurbanları için halk bağışlarının bundan daha büyük bir değeri yoktur.

Fourier, "Kutsal Aile"nin içeriğine katkısı bulunan tüm diğer büyük ütopyacılar arasında en önce çıkandı; fakat Engels, *Democratic Pacifique* (*) tarafından öğütlenen iğdiş edilmiş Fourierciliğin hayırsever burjuvazi kesiminin sosyalist öğretisi olmaktan fazla bir şey olmadığını belirterek, Fourier ve Fourierciliğ arasındaki farkı ortaya koyar. Marks gibi o da en büyük ütopyacıların bile anlamakta başarısız olduğu, tarihi gelişme ve işçi sınıfının bağımsız hareketini tekrar tekrar vurguladı. Edgar Bauer'e verdiği yanıtta, Engels şöyle der: "Çözümsel eleştiri hiçbir şey yaratmazken, işçiler her şeyi yaratır. Bu böyledir; aslında onun düşünsel yaratıları tüm eleştiriyi bozar. İngiliz ve Fransız işçileri bunu kanıtlayabilir."

Marks, ütopyacılar tarafından yapılan komünist eleştirinin aslında büyük kitlelerin hareketi ile uyum içinde olduğunu belirterek, "anlayış" ve "kitleler" arasındaki sözüm ona birbirini dışlayan uyuşmazlığı bir yana atmıştır. Bu hareketin soyluluğu hakkında bir fikir edinebilmek için, Fransız ve İngiliz işçilerinin doymak bilmez bilgi açlığı, ahlaki enerjisi ve yorulmak bilmez ilerleme isteğine bakılması gerekir. Korkunç, oldukça başarısız Proudhon çevirisi ve *Allgemeine Literatur-Zeitung*'da Proudhon hakkında yaptığı saçma yorumlar dolayısıyla Marks'ın Edgar Bauer'i eleştirirken gösterdiği gayreti anlamak güç değildir. Marks'ın birkaç yıl sonra şiddetle eleştireceği Proudhon'u "Kutsal Aile"de göklere çıkarmış olmasına karşı çıkmak, yüzeysel bir akademik aldatmacadır. "Kutsal Aile"de Marks, Proudhon'un gerçek başarılarının Edgar Bauer'in boş söylemleri tarafından üstünün örtülmesine ve yanlış sunulmasına karşı savundu. Marks, Proudhon'un yapıtını, Bruno Bauer'in yapıtını teolojik alanda çığır açan bir başarı olarak görmesi gibi, Proudhon'ın yapıtını da ekonomik alanda gerçekleştirilen öncü bir başarı olarak gördü.

Proudhon, mülkiyeti burjuva ekonomik sistemine dayanan içsel bir çelişki olarak ele alır; fakat Marks şöyle der: "Özel mülkiyet, esasen zenginlik, kendi varlığını ve aynı zamanda onun karşıtı olan proletar-

(*) Paris'te Victor Considerant editörlüğündeki yayın organı.

yayı da devam ettirmek zorundadır. Bu, özel mülkiyeti kendi içinde yeterli gösteren çelişkinin olumlu yönüdür. Diğer yandan proletarya ise kendisine ve aynı zamanda koşullara bağlı antitezini, kendisini proletarya yapanı yok etmek zorundadır. Bu da çelişkinin, çözülen ve çözen özel mülkiyeti gösteren, çözücü yönüdür. Bu yüzden antitez içinde, mülkiyet sahibi tutucu ve proletarya yıkıcı partidir. Bir taraf bir yandan çelişkiyi sürdürmek üzere eylemini sürdürürken, diğer taraf bunu yok etmek için hareket eder. Özel mülkiyet ekonomik etkinliklerinde, kendisinden bağımsız, bilinçsiz ve istem dışı, sorunun doğası tarafından belirlenmiş bir gelişim içinde kendi çözünüşüne doğru ilerler; çünkü işçi sınıfı olarak proletaryayı, kendi acısının bilincinde olan acıyı, acımasızlığın bilincinde olan acımasızlığı yaratarak kendini tasfiye eder. Proletarya, proletaryanın yaratılması yoluyla kendisine verdiği hükmü gerçekleştirir; ücretli emeğin başkaları için zenginlik ve kendisi için sefaleti yaratması yoluyla kendine verdiği hükmü gerçekleştirdiği gibi. Proletarya zafere ulaştığında, toplumun mutlak kesimi olmayacaktır; çünkü ancak kendisini ve antitezini ortadan kaldırdığında galip gelebilir. Bununla sadece proletarya değil, onun koşullara bağlı antitezi, özel mülkiyet de ortadan kalkacaktır.

Marks, tarihi rollerini biçerek, işçi sınıfını tanrılara dönüştürmediğini açık bir şekilde ifade etmektedir: "Doğru olan bunun tam tersidir: Tüm insanlığın soyutlanması, hatta insanlığın görünümü bile tam gelişmiş bir işçi sınıfında pratik olarak tamamlanmış olacağından, işçi sınıfının yaşam koşulları çağdaş toplumun yaşadığı tüm insanlık dışı yaşam koşullarının odak noktası olduğundan, insanlık işçi sınıfında yok olmayıp işçi sınıfı ile kaybın kuramsal bilincini kazandığı ve bu insanlık dışı duruma karşı isyan etmenin kaçınılmaz ve kesinlikle zorunlu ihtiyacını gerçekleştirmeye mecbur kaldığı için (gerekliliğin dışavurumu), tüm bu nedenlerden işçi sınıfı kendini özgürleştirebilir ve özgürleştirmelidir. Ancak, buna yaşam veren koşulları ortadan kaldırmadan kendisini özgürleştiremez ve kendi koşullarında özetlenen insanlık dışı toplumsal yaşam koşullarını ortadan kaldırmadan bu koşulları da ortadan kaldıramaz. "Emeğin güç fakat sertleştirici okuluna kısır bir şekilde girmez. Şu ya da bu, emekçinin ya da bir bütün olarak işçi sınıfının bir an için amacının ne olabileceği ile ilgili bir sorun değildir. Sorun, işçi sınıfının gerçekten de olduğu ve bu varlığın sonucu olarak

tarihi olarak ne yapılmak zorunda olduğudur. İşçi sınıfının amacı ve tarihi eylemi, yaşam içindeki kendi durumu ile ve çağdaş burjuva toplumunun bütün örgütlenmesi içinde önceden, geri alınamaz bir biçimde ve kesin olarak ortaya konmuştur."

Marks tekrar tekrar, Fransız ve İngiliz işçi sınıfının şimdiden proletaryanın tarihi rolünün bilincinde olduğunu ve bu bilincin tam bir açıklığa kavuşturmak amacıyla durmaksızın mücadele ettiğini vurgular. Kutsal Aile'de çayırlara taptaze su taşıyan serin ırmaklar kurak toprak boyunca akar ve özellikle saygıdeğer Szeliga'nın olağanüstü bilgeliğine değinen iki bölüm, okurun sabrını ciddi bir sınava tabi tutar. Eser hakkında yapılabilecek en doğru değerlendirme, onu görünürde olduğu gibi bir doğaçlama olarak görmek olacaktır. Marks ve Engels'in birbirlerini kişisel olarak tanımaya başladığı zamanlarda, Allgemeine Literatur-Zeitung'un sekizinci sayısı Paris'e ulaştı. Bruno Bauer'in, Engels ve Marks'ın *Deutsch-Fransösische Jahrbücher*'deki hükümlerine yönelik yazdığı üstü örtülü; fakat iğneleyici eleştiriyi içeriyordu ve akıllarına kısa bir kitapçık ile eski dostlarını neşeli, alaycı bir biçemle ve mümkün olduğunca çabuk bir biçimde yanıtlamak gelmiş olabilir. Nasıl olursa olsun Engels oturdu ve on altı sayfayı biraz geçen yazısını yazdı ve Marks'ın yazdığı yanıtın 300 sayfayı aştığını duyduğunda çok şaşırdı. Ayrıca kitabın ortaya çıkarılmasında çok az rol oynamış olmasından, kitabın kapağında adının Marks ile ve hatta ondan önce gözükmesinin "garip" ve "tuhaf" olduğunu düşündü.

Marks büyük olasılıkla çalışmasına her zamanki yöntemiyle başlamış eski ve doğru deyim ile uygun bir biçimde, kısa ve öz davranacak kadar vaktinin olmadığını fark etmiş ya da belki de 320 sayfayı aşan kitapları sansürden muaf tutan kanundan intikam almak amacıyla konuyu uzatmıştır.

Tartışmanın yazarları, bu yapıtın sadece en son felsefi ve toplumsal öğretiler ile ilgili görüşlerini –her biri kendi adına– değerlendirecekleri bağımsız yapıtların yayınlanmasının hazırlık çalışması olduğunu bildirdi. "Kutsal Aile"nin ilk basılı kopyası Engels'in eline ulaştığında bu bağımsız yapıtlardan birinin taslağını şimdiden tamamlamış olmasından niyetlerinde son derece ciddi oldukları görülebilir.

4. Esaslı Bir Sosyalist Yapıt

Engels'in tamamladığı taslak, 1844'te "İngiltere'de İşçi Sınıfının Durumu"ydu ve 1845 yazında Leipzig'de *Deutsche Jahrbücher*'in yayımcılığını yapmış olan ve birkaç ay önce Stirner'in "Biricik ve Kendisi" *(Ego and His Own)* eserini yayınlayan Wigand tarafından yayınlandı. Hegel felsefesinin son torunu olarak Stirner, kapitalist rekabetin sığ bilgeliğine saplanırken Engels kitabında, Feuerbach'ın Hegel'in spekülatif felsefesini sona erdirmesi sonucunda komünizm ve sosyalizmi benimsemiş olan ve çoğunluğu temsil eden Alman kuramcılarını dayanak noktası olarak aldı. İngiliz işçi sınıfının koşullarını tüm korkunç gerçekliği içinde burjuvazinin hakimiyetine özgü bir gerçeklikle betimledi.

Engels kitabını yaklaşık yirmi yıl sonra yeniden yayınladığında, bu yapıtın modern uluslararası sosyalizmin embriyonik gelişiminde bir aşama olduğunu söyledi ve ekledi: Gelişimimim ilk aşamalarında insan embriyosunun atalarımız balıkların solungaç oluşumunu hâlâ gösteriyor olması gibi, bu kitap da modern sosyalizmin kökeninin ilk belirtilerini, atalarından biri ile, Alman klasik felsefesi ile açığa çıkarmaktadır. Bu doğrudur; ancak bu belirtilerin Engels'in *Deutsch-Französische Jahrbücher*'deki yazılarında olduğundan çok daha zayıf olmaları küçük değişikliğiyle. Bu kez ne Bruno Bauer ne de Feuerbach'tan bahsedilmektedir; "arkadaşı Stirner'den" ise arada sırada onunla biraz alay etmek için. Alman felsefesinin bu kitap üzerindeki etkisi geriye yönelik değil ilerleyici olarak görülmelidir.

Bu kitabın değeri, daha çok, İngiltere'de gelişen proletarya sefaletiyle ilgili tasvirlerinde yatmamaktadır; çünkü bu bakımdan Engels'in rahatlıkla alıntılarını yaptığı Buret, Gaskell ve diğerleri gibi çok sayıda selefi vardı. Ve bu kitaba özel karakterini veren şey, çalışan halk kitlelerini bu kadar korkunç acılara maruz bırakan toplumsal düzene karşı şiddetli öfke ya da bu acıların çarpıcı tasvirleri ve kurbanlara duyulan derin ve içten sempati de değildi. Kitabın en hayranlık verici ve aynı zamanda en dikkate değer özelliği, yirmi dört yaşındaki yazarın kapitalist üretim biçiminin ruhunu anlamakta ve bununla sadece burjuvazinin doğuşunu değil, çöküşünü de yalnızca proletaryanın sefaletini değil, kurtuluşunu da açıklamada gösterdiği bütünlüktür. Kitabın amacı, geniş çaplı endüstrinin insanlıktan çıkmış, fiziksel olarak

mahvolmuş, düşünsel olarak ve ahlaken canavarlık sınırına varmış modern işi sınıfını nasıl yarattığını ve yasalarını detaylarıyla gözler önüne serdiği tarihi diyalektik süreci sayesinde yaratıcısını alaşağı etmek üzere nasıl geliştiğini ve kaçınılmaz olarak gelişmesi gerektiğini göstermekti. İngiltere'de proletarya egemenliğinin işçi sınıfı hareketinin sosyalizmle birleşmesinin sonucunda gerçekleşeceğini bildirdi.

Bu kitabın temsil ettiği böyle bir başarı; ancak Hegel'in diyalektiğine ikinci yapı haline gelene dek hakim olan ve bu diyalektiği baş aşağı halde bırakmayıp olması gerektiği gibi ayakları üstüne oturtan birinin yapıtı olabilirdi. Bu nedenle kitap, yazarının amaçladığı gibi sosyalizmin yapı taşlarından biri oldu. Ancak, halk arasında uyandırdığı büyük ilgi bundan çok ele aldığı konudan dolayıydı. Akademik kodamanlardan biri komik bir kibirlilikle kitabın sosyalizmi "üniversiteye uygun hale getirdiği" gözlemini yaptı; ancak bunun yalnızca şu ya da bu profesörün bu kitapla boy ölçüşmeye çalışmasından doğru olduğu söylenebilir. En önemlisi, Engels'in İngiltere'nin eşiğinde olduğunu gözlemlediği devrim gerçekleşmediğinde çok okumuş eleştirmenlerin koltukları kabardı; fakat elli yıl sonra soğukkanlılıkla, asıl şaşırtıcı olanın "gençliğin verdiği ateşlilikle" bulunulan kehanetin gerçekleşmemesi değil; "çok yakın bir gelecekte gerçekleşeceğini söylediği pek çok şeyin gerçekleşmiş olması olduğunu ifade etti.

Bugün, "çok yakın bir gelecekte" pek çok şey gören "gençlik coşkunluğu," bu kitabın ilgi alanını oluşturmuyor. Gölgeleri olmadan, ışığı düşünülemezdi. Geleceğin biçimlenişini yaşadığı zamandan gören dahinin gözü yaklaşmakta olan şeyleri daha açık ve dolayısıyla dumanı tüten çorbanın tam yemek zamanı tabaklarda gözükmek zorunda olmadığı düşüncesine alışmakta güçlük çeken sağ duyunun gözünden daha önce görür. Buna rağmen, İngiltere'de Engels dışında yaklaşan devrimi gören, aralarında İngiliz burjuvazisinin baş sözcüsü olan "The Times"ın da olduğu başa kimseler de vardı; fakat bu olayda kaygılı bir vicdan devrimde yalnızca yıkım ve katliam görürken, Engels'in toplumsal gözü küllerden doğan bir yaşam görüyordu.

Engels'in "gençlik coşkunluğu" bu kitap dışında da dışavurumunu buldu. 1844-45 kışı sırasında, hâlâ örs üstünde olsa da hâlâ ateşin içinde demiri vardı. İngiltere'nin toplumsal tarihi hakkında çok daha büyük

bir yapıtın ilk bölümü olacak kitabı sürdürmenin dışında. Moses Hess ile aylık bir sosyalist yayın çıkarmayı, yabancı sosyalist yazarlar kütüphanesi oluşturmayı, bir List eleştirisi yazmayı ve daha pek çok şey yapmayı amaçlıyordu. Planları çoğunlukla Marks'ın planlarıyla denk düştü ve bıkmadan Marks'ı harekete geçirmeye çalıştı: "Seni tamamen tatmin etmese de artık ekonomik yapıtını bitir. Bir önemi yok. İnsanların zihni buna hazır, henüz sıcakken demiri dövmeliyiz. Zaman bastırıyor ve bu yüzden nisan ayına kadar bitirmeye bak. Bunu mümkün olduğunca çabuk yap. Orada bastırmazsan, Mannheim ya da Darmstad'ı ya da başka bir yeri dene, asıl önemli olan hızla çıkması gerektiği." Engels hatta o kadar kötü olmadığını düşünerek "Kutsal Aile"nin "şaşılacak" uzunluğuyla ilgili kendini teselli etti. "Böylece kim bilir ne kadar uzun olan, aksi takdirde masanın içinde kalacak şey gün ışığına çıktı." Sonraki yıllarda buna benzer teşvik edici sözlerde sesini ne kadar da sık yükseltecekti!

Marks'ı yapıtını tamamlaması için sıkıştırırken sabırsızdı; fakat daha kendisiyle mücadele verirken ve aynı zamanda pratik yaşamın önemsiz yoksullukları kendisine baskı yaptığında, onun en sabırlı yardımcısıydı. Marks'ın kovulduğu haberleri Berlin'e ulaştığı gibi, Engels bir bağış kampanyası başlattı, "Size mal olan tüm ekstra masrafları kendi aramızda komünist bir şekilde bölmek için." "Bağışların iyi ilerlemesinin" haberlerini verirken ekler: "Brüksel'de geçinebileceğiniz kadar miktarda parayı bulup bulamayacağımızı bilmiyorum; ancak ilk İngilizce işim için kısa zamanda elime ulaşmasını beklediğim hizmet bedeli büyük bir memnuniyetle sizindir. Ne olursa olsun, şimdilik benim ihtiyacım yok; çünkü yaşlı beyefendi, bana gerektiğinde her şeyi veriyor. En azından korkaklar; alçaklıklarının sonucunda parasızlığa düşmenizin mutluluğunu yaşayamayacaktır." Ve bir nesil boyunca Engels, ayaktakımını bu mutsuzluktan mahrum bırakmak konusunda bitmez tükenmez bir çaba sarfetti.

Engels, gençlik mektuplarında ne kadar neşeli gözükürse gözüksün, ciddiyetsiz biri olmaktan çok uzaktı. Fazla düşünmeden söylenmiş bir üslupla söz ettiği "ilk İngilizce iş" doksan yıldan fazla bir zamandır değerini kanıtlamaya devam etmektedir. Bu, çığır açıcı bir yapıt, bilimsel sosyalizmin ilk büyük belgesiydi. Engels bu yapıtı yazdığında 24 yaşındaydı ve bu akademik kodamanların toz bulutları kaldırması

yeterliydi; fakat onunki, bir seranın nemli ısısı ile çok geçmeden açık havada solmak üzere zamanından önce gelişmiş bir yetenek değildi. Onun "gençlik coşkusu," gençliğinde kendisine esin verdiği gibi kalan yıllarını da ısıtan büyük bir düşüncenin tükenmez ateşinden gelişmişti.

Aynı zamanda anne babasının evinde "tüm dindarlığı ve saygınlığı ile sakin ve huzurlu" bir yaşam, merasim meraklısı kültürsüzü tatmin edebilecek bir yaşam sürüyordu. Fakat çok geçmeden bundan sıkıldı ve sadece anne babasının "kasvetli suratları" bir kez daha ticareti denemesine neden oldu. Baharla birlikte evi terk etme ve ilk olarak Brüksel'e gitme planları yaptı. "Aile sorunları", etkin bir şekilde rol aldığı Elberfeld-Barmen'deki komünist propaganda ile birlikte büyük ölçüde arttı. Marks'a yazdığı bir mektupta, ilkinde 40 kişi, ikincisi 130 kişi ve üçüncüsünden 200 kişinin bulunduğu 3 komünist miting düzenlenmişti: "Büyük bir ilgi odağı. İnsanlar komünizmden başka bir şey konuşmuyor ve gün geçtikçe yeni destekçiler kazanıyoruz. Komünizm Wuppertal'da bir *verité*,(*) şimdiden bir güç." Bu güç, daha sonra tek bir polis emriyle teslim oldu ve doğrusu, oldukça tuhaf bir durumdu. Engels'in kendisi, normalde kendi özel çıkarlarından başka hiçbir şeyle ilgilenmeyen bu en aptal, en tembel ve en kültürsüz kişiler neredeyse heyecan duymaya başlamışken yalnızca proletaryanın bu komünist hareketten uzak durduğunu söyledi.

Tüm bunlar Engels'in aynı zamanda İngiliz proletaryası hakkında yazdığı; fakat insana özgü şeylere fena halde uyuyordu: tepeden tırnağa olağanüstü bir adam, her zaman tetikte, dinç ve açık gözlü ve coşkulu ve cesur gençliğe uygun düşen cana yakın çılgınlıktan henüz yoksun olmayan.

(*) Doğruluk, gerçeklik, hakikat. –Fr.

BEŞİNCİ BÖLÜM
BRÜKSEL'DE SÜRGÜN YAŞAMI

1. Alman İdeolojisi

Fransa'dan sürüldükten sonra, Marks ailesiyle birlikte Brüksel'e gitti. Engels, otoritelerin ayrıca Belçika'da kendisine sorun çıkarmasından endişeleniyordu ve aslına bakılırsa sorun hemen çıktı.

Heine'ye yazdığı mektupta Marx, Brüksel'e varır varmaz mevcut Belçika politikalarına değinen hiçbir şey basmayacağına dair bir taahhüt imzalamak üzere *Administration de la Surete Publique*'ye çağrıldı. Bu isteği vicdanı rahat bir şekilde kabul etti; çünkü bu türden bir şeyi yapmaya ne niyeti vardı ne de böyle bir şeyin olasılığı; fakat Prusya hükümeti Belçika hükümetinden ülkeden çıkarılmasını ısrarla talep etmesi üzerine, aynı yıl, 1 Aralık 1845'te Prusya vatandaşlığından çıktı.

Ne o zaman ne de daha sonraki başka bir dönemde başka bir ülkenin vatandaşlığını elde etmek için uğraşmadı: buna rağmen 1848 baharında Fransa Cumhuriyeti'nin geçici hükümeti, kendisini onurlandıran bir tutumla Fransız vatandaşlığı teklif etti. Katıksız bir Alman olarak iki tarafı birbirine düşüren ve bu "Anavatansız iki avarcının" tam tersi olan Freiligrath, İngiltere'deki sürgünlüğü sırasında vatandaşlığa kabul belgelerini çıkarmakta hiçbir sakınca görmese de Heine gibi Marks da bu süreçte bir karar veremedi.

1845 baharında Engels Brüksel'e geldi ve sonra iki arkadaş orada çalışma yapmak amacıyla birlikte İngiltere'ye gitti ve burada altı hafta kaldılar. Marks Paris'teyken MacCulloch ve Ricardo'nun yapıtları ile ilgilenmişti ve İngiltere ziyareti sırasında ada krallığının ekonomik yazınını daha derinlemesine inceleme şansı buldu; buna karşın o zaman için "sadece Manchester'da temin edilebilir kitapları" ve Engels'in özetlerine ve yazılarına bakabildi. İngiltere'de kaldığı ilk dönemde Engels, Owen'ın yayın organı "The New Moral World"e ve Chartistler'in yayın organı "The Northern Star"a yazılarını vermişti ve bu kez arkadaşlıkları tazeledi ve iki arkadaş bir arada Chartistler ve sosyalistlerle yeni bağlantılar kurdular.

Bu yolculuktan döndükten sonra birlikte yazdıkları yeni bir yapıta başladılar. Marks'ın daha sonra kısa ve öz olarak söylediği gibi,"Alman felsefesinin fikirleri ve ideolojisine karşı,birlikte kendi bakış açımızı geliştirmeye, aslında, daha önceki felsefi anlayışımızla kozlarımızı paylaşmaya karar verdik. Bunu Hegel sonrası felsefenin bir eleştirisi biçiminde yaptık. Değişen şartların kitabın yayınlanmasını imkânsız hale getirdiği konusunda bilgilendirildiğimizde, yapıtın taslağı, iki büyük oktavlık cilt, Westphalialı bir yayıncının elindeydi; bunun üzerine taslağımızı farelerin kemirgen eleştirisine bıraktık. Bunu hiçbir pişmanlık duymadan yaptık; çünkü asıl hedefimize, kendimize ait bir bakış açısına ulaşmıştık. Gerçekten de fareler taslağa ulaştı; fakat geride kalanları yazarlarının bu talihsizliğe neden üzülmediklerini açıklamak için yeterlidir.

Bruno Bauer ile kapsamlı, hatta gereğinden kapsamlı kozlarını paylaşmaları, okuyucuları için oldukça çetin ceviz bir yapıttı ve birlikte 800 sayfadan oluşan iki büyük cilt, çok daha güç olurdu. Yapıtın adı "Alman İdeolojisi, En Son Alman Felsefesi ve Temsilcileri Feuerbach, Bruno Bauer ve Stirner'in Eleştirisi ve Alman Sosyalizmi ve Çeşitli Elçilerinin Eleştirisi"ydi. Engels daha sonra hatırladığı kadarıyla Stirner eleştirisinin hacmi açısından Stirner'in kendi kitabından daha az olmadığını söyledi ve o zamandan itibaren yayınlanan örnekler Engels'in hafızasının tamamen güvenilir olduğunu gösterir. Yapıt, en kurak bölümlerinde dahi "Kutsal Aile"den çok daha aşırı fikir savaşlarıyla doluydu ve asla var olmasalar da çöldeki çok daha nadirdi; diğer yandan diyalektik keskinlik kendini gösterdiğinde bile çok geçmeden

bazı bölümleri boş nitelikte kılı kırk yaran ve kelimelerle oynayan bir biçeme düşüyordu.

Bugün bu konulardakileri daha zor beğenir olduğumuz doğrudur; fakat bu tek başına yeterli bir açıklama değildir; çünkü özellikle Marks ve Engels'in her ikisi de daha önce ve o zamandan beri ve aynı zamanda, hicivli ve keskin eleştiri konusunda becerikli olduklarını ve biçemlerinin gereksiz sözcüklerin kullanılmasından çok az muzdarip olduğunu göstermişlerdi. Bunun belirleyici etkeni, bu düşünsel savaşların çok küçük bir grup arasında gerçekleşmiş olması ve savaşçıların büyük çoğunluğunun genç olmasıdır. Bu, edebi tarihin Shakespeare ve çağdaşlarında da gözlemlediğine benzer bir fenomen, konuşma sırasını sonuna dek kullanma, kelimesi kelimesine yorumlama ya da yanlış aktarma yoluyla rakiplerinin ifadelerini mümkün olduğunca gülünç gösterme eğilimi, abartı ve ifadede düşüncesizlik eğilimiydi. Tüm bunlar halka değil, bu işin uzmanlarının anlayışına yöneliktir. Bugün Shakespeare'in mizahındaki hazmedilemez ya da anlaşılamaz şeylerin büyük kısmı, bilinçli ya da fark etmeden, yapıtında Green ve Marlowe, Ben Johnson, Beaumont ve Fletcher'in hakkında ne düşüneceğinin etkisinde kalmış olması gerçeğiyle açıklanabilir.

Böyle bir şey, Marks ve Engels'in, Bauer ve Stirner ile diğer eski arkadaşlarının düşüncelerini ele alırken bütünüyle düşünsel egzersizlerinde bilinçli ya da fark etmeden benimsedikleri tonun açıklamasıdır. Feuerbach hakkında söyleyecekleri şeyler çok daha ilginç olabilirdi; çünkü bütünüyle olumsuz eleştiriden daha fazlası olacaktı; fakat ne yazık ki yapıtın bu bölümü asla tamamlanmadı. Tutumlarının oldukça açık göstergesi 1845 yılında Marks tarafından yazılmış ve birkaç on yıl sonra Engels tarfından yayınlanmış olan bir iki aforizma ile verilmiştir. Marks, öğrencilik günlerinde aynı şekilde Demokritos hakkında yakındığı gibi, en çok Feuerbach'ın materyalizminin "hareket geçirici ilke"den yoksun olduğundan şikâyet ediyordu. Bunun, "daha önceki tüm materyalizmlerin temel zayıflığı," şey, gerçeklik, duyumun öznel, uygulamada ya da insanın duyumsal etkinliklerinde değil; yalnızca obje ya da idea biçiminde değerlendirilmesi olduğunu belirtti. Bunun sonucunda etkin taraf materyalizme karşı idealizm tarafından geliştirildi; fakat sadece soyut olarak; çünkü doğal olarak idealizm gerçek bir duyumsal etkinlikten habersizdi. Başka bir deyişle, Feuer-

bach tüm Hegel felsefesini terk ettiğinde, gereğinden fazla terk etmişti. Aslında, Hegel'in devrim yapıcı diyalektiğini düşünce dünyasından gerçeklik dünyasına taşımak gerekiyordu.

Hâlâ Barmen'deyken Engels, kendisini komünizme kazandırmak amacıyla Feuerbach'a cüretkâr mektuplar yazdı; fakat Feuerbach dostça fakat şimdilik olumsuz bir tonda yanıtladı. Feuerbach yazın Ren eyaletine gitmeyi düşünüyordu ve Engels ise Brüksel'e gelmesi konusunda ısrarcı davranıyordu. Aynı zamanda, Feuerbach'ın bir öğrencisi olan Hermann Kriege'yi, "mükemmel bir provokatör" olarak tanıtarak Marks'a gönderdi.

Ancak, Feuerbach Ren eyaletinde gitmedi ve daha sonraki yapıtları, "eski kabuğundan" çıkması için artık çok geç olduğunu gösterdi. Öğrencisi Kriege de kendisinden beklenene yaklaşamadı. Komünist propagandayı Atlantik'e taşıdı; fakat New York'ta onarılamaz zararlara yol açtı ve Marks'ın etrafında toplamaya başladığı komünist kolonide yıkıcı karşı çıkışlarda bulundu.

2. Gerçek Sosyalizm

Marks ve Engels'in planladığı yapıtın ikinci bölümü, "Alman sosyalizminin tüm kusurlu yazının"ı eleştirel bir biçimde aydınlatmak üzere Alman sosyalizmi ve onun çeşitli temsilcilerini ele alacaktı.

Bu saldırı, özellikle süreli yayınlarda oldukça kayda değer bir yazın yaratmış olan Moses Hess, Karl Grun, Otto Lüning, Mermann Püttman ve diğer kişilere karşı başlatılmıştı. 1845 yazından 1846 yılına kadar aylık olarak çıkan *Gesselchaftsspiegel*, her ikisi de 1845 ve 1846 yıllarında çıkan *Rheinische Jahrbücher* ve *Deutsches Burgerbuch*, ilk olarak 1845 yılında çıkan ve Alman devrimine kadar süren aylık bir yayın olan *Wesfalisches Dampfhoot* ve son olarak *Triersche Zeitung* gibi günlük olarak çıkan bir iki gazete vardı.

Karl Grün'ün adlandırdığı, Marks ve Engels'in ironik bir biçimde benimsediği "Gerçek Sosyalizm" sıra dışı fenomeninin ömrü kısa oldu. 1848 yılından itibaren hiçbir şeyi kalmadı ve devrimin ilk silahının atılmasıyla birlikte kalanı da hızla yok oldu. Başından beri en önde gelen eleştirmeni olan Marks'ın düşünsel gelişiminde bir etkisi olmadı;

fakat "Komünist Manifesto"da verdiği acımasız hüküm, bu kavrama yönelik tüm tutumunu özetlemez ve bir süre tüm anlamsızlıklarına rağmen kayda değer bir şey üretebilecek bir karışım olarak gördü ve Engels daha kesin bir şekilde bu görüşteydi.

Engels, *Gesselschaftsspiegel*'in yayınlanmasında Moses Hess ile işbirliği yaptı ve Marks dergiye bir yazısını verdi. Marks ve Engels'in her ikisi de Brüksel dönemi boyunca Hess ile çok sayıda ortamda işbirliği yaptı ve bir zaman sonra Hess onların fikirlerini tamamen benimsemiş gibiydi. Marks aralıksız olarak Heine'ı *Rheinische Jahrbücher*'de yazması konusunda ikna etmeye çalışırken, ikisi de Püttman tarafından çıkarılan bu yayın ve *Deutsches Bürgerbach*, Engels tarafından kaleme alınmış yazıları bastı. Marks ve Engels'in ikisi de *Westfallisched Dampfboot*'a yazılarını verdi ve bu yayın organı "Alman İdeolojisi"nin ikinci bölümünün sonunda gün ışığına çıkan tek kısmını yayınladı. Karl Grün'ün Fransa ve Belçika'daki toplumsal hareket üzerine yayınladığı kitabın kapsamlı ve keskin bir eleştirisiydi. "Gerçek Sosyalizmin"de Hegel felsefesinin yok olması sonucunda gelişmiş olması, başlangıçta Marks ve Engels'in onun yandaşları olduğu ve bu nedenle daha sonra çok daha keskin bir şekilde eleştirdikleri düşüncesine yol açtı; fakat bu doğru değildi. Marks ve Engels ile "Gerçek Sosyalizm"in destekçileri arasındaki fark, her iki taraf da sosyalizme Hegel ve Feuerbach yoluyla ulaşsa da "Gerçek Sosyalizm" destekçileri sosyalist formülleri ve sloganları "bozulmuş Hegel Almancasına" tercüme ederken, Marks ve Engels'in sosyalizmin karakterini Fransız Devrimi ve İngiltere endüstrisi açısından incelemiş olmasıdır. Marks ve Engels, "Gerçek Sosyalizmi" bu seviyenin üstüne çıkarmak için yapabileceklerinin en iyisini yaptı ve aynı zamanda tüm eğilimi Alman tarihinin bir ürünü olarak görerek oldukça adil davrandı. İnsan karakterinin kavranışı üzerine asılsız bir kurgu olarak kendilerinin sosyalizm yorumu, Kant'ın Büyük Fransız Devrimi'nin iradesinin dışavurumunu, yalnızca gerçek insan iradesinin yasası olarak anlaması ile karşılaştırıldığında, Grün ve arkadaşları yeterince göklere çıkartılmıştı. "Gerçek Sosyalizmi" geliştirme eğitsel çabalarında Marks ve Engels ne sabırlarını ne de ciddiyetlerini kaybetmedi. Hess ile *Gesselschaftsspiegel*'de birlikte çalışırken Engels Hess'in kişiliğine aykırı sayılabilecek pek çok şeyi yapmasına izin verdi; ancak

1846'da çıkan *Deutsches Bürgerbuch*'da işleri "Gerçek Sosyalistler" için güçleştirmeye başladı. "Kendilerinin adlandırmaya başladığı gibi biraz insanlık, bu insanlığın ya da daha çok canavarlığın kavranışı, biraz mülkiyet hakkında –ikinci ya da üçüncü ağızdan– önemsiz bir proleter yakınması, emeğin örgütlenmesi, aşağı sınıfların kalkındırılması için acıması derneklerin kurulmasının yanında tüm toplumu ilgilendiren ekonomi ve toplumun gerçek doğasından haberdar olmamak –tüm yaptıkları bu ve bütün bunlara rağmen kuramsal tarafsızlık ve 'mutlak düşünce durgunluğu" yüzünden kanının son damlasını ve son yaşam enerjisini kaybediyor. Ve bu sıkıcı saçmalıkla Almanya'da bir devrim yapmak, işçi sınıfını harekete geçirmek ve kitleleri düşündürmek ve harekete geçirmek istiyorlar!" Marks ve Engels'in "Gerçek Sosyalizm"e yönelik tutumlarını başlıca belirleyen şey, işçi sınıfını düşünmeleriydi. Yalnızca onun aslında kendilerine en fazla fırsatı onun sunmasından değil, Paris'te yaşadığından burada işçiler arasında umutsuz bir kafa karışıklığı yarattığı ve Proudhon üzerinde korkunç bir etki yaratmış olduğu için diğer temsilcilerinden daha fazla Karl Grün'ü eleştirdiler. Ve eski arkadaşları Moses Hess'i bile açıkça dahil ederek "Komünist Manifesto"da kendilerini "Gerçek Sosyalizm"den bütünüyle ayrı tutmalarının nedeni, böylece uluslararası işçi sınıfı üzerinde gerçekçi bir ajitasyon yaratmanın yolunu açmış olmalarıdır.

Belki de aynı şekilde "Gerçek Sosyalizm"in işe yaramaz ve basit uygulamaları gerçeğinden fazla ciddi ve önemli göstererek dünyaya propagandasını küstah bir şekilde yapan "kılı kırk yaran saflığını" affetmeye hazırdılar; fakat iddia edildiği gibi hükümeti desteklemeye hazır olmalarına değil. Burjuvazinin mart öncesi mutlak idare rejimine ve feodalizmine karşı mücadelesi kendisine, liberal muhalefete arkadan saldırmak için "arzu ettiği fırsatı" sunmuştu. " Burjuvazinin endişe verici ilerlemesine karşı bir korkuluk olarak, bayağılığı takip eden papazları, okul müdürleri, yontulmamış toprak sahipleri ve bürokratlarıyla Alman mutlakiyetçi hükümetlere hizmet etti. Aynı hükümetlerin Alman işçilerin ayaklanmasını bastırmasını sağlayan acı felaketlere ve yaylım ateşlerine destek verdi." Bu, gerçek açısından çok abartılı ve ilgili kişiler düşünüldüğünde oldukça haksızdı.

Deutsch-Französische Jahrbücher'de Marks'ın kendisi de Almanya'daki koşulların özelliğinin burjuvazinin proletarya tarafından

saldırıya uğramadan hükümete karşı başkaldırmasını imkânsız kıldığını belirtmişti. Sosyalizmin görevinin, liberalizmi devrimci olduğu noktada desteklemek ve zaten gerici olduğu noktada ona karşı çıkmak olduğunu belirtti. Marks ve Engels bile, aslında gerici olan liberalizmi zaman zaman devrimci olduğu yolunda savunmuşken, "Gerçek Sosyalistler" tam tersi yönde hareket ederek liberalizmi bütünüyle ve tamamen Alman hükümetleri için doğal olarak kabul edilebilir bir yönetim biçimi olarak mahkum etme hatasına düştü. Bu konuda en büyük suçlu Karl Grün'dü; fakat Moses Hess hatasız değildi; diğer yandan *Wesfalisches Dampfboot*'un editörlüğünü yapan Otto Lüning belki de en suçsuzlarıydı. Ne olursa olsun, bu konudaki hataları, hükümetleri desteklemek gibi bir amaçtan değil, budalalıklarından ve yargı gücünden yoksun olmalarından kaynaklanıyordu. Tüm yanılgılarına ölüm cezası çıkaran devrim sırasında, Alman Sosyal Demokrasi saflarında çalışan Moses Hess bir yana istisnasız hepsi burjuvazinin sol kanadındaydı. "Gerçek Sosyalistler" arasında tek bir kişi bile düşmanın tarafına geçmedi, kendi zamanlarında ve daha sonra burjuva sosyalizminin tüm hayaletleri arasında, bu konuda en iyi sicile "Gerçek Sosyalistler" sahiptir.

Bunun yanında Marks ve Engels'e karşı büyük bir saygı besliyor ve "Gerçek Sosyalizm"in bu sebeple darbe alması durumunda bile yayınlarını memnuniyetle iki arkadaşın emrine hazır bulunduruyorlardı. Eski derilerinden kurtulmalarını engelleyen şey kesinlikle gizli bir kötü niyet değil; anlayış eksikliğiydi. Ne yazık ki olayların daima sorunsuz ve bir kargaşa yaşanmadan gelişmesi gerektiği eski cahil düşüncesine tüm kalpleriyle bağlandılar. Genç bir topluluğun diğerlerinden farklı olamayacağını ve tartışmalar kaçınılmaz olduğunda tam bir nezaket ve uyum çerçevesinde gerçekleştirilmesi gerektiğini düşündüler. Özellikle Bauer, Ruge ve Stirner gibi isimlere büyük bir saygıyla yaklaşılması gerektiğini düşündüler. "Yaşlı kadınlara özgü bir şekilde yanlış olan bir şeyi doğru göstermeye ve partideki ciddi anlaşmazlıkları örtbas etmeye çalışıyorlar." Fakat, Marks'ın bu konudaki dirençli düşünceleri,"Gerçek Sosyalistler"in saflarında bile anlayışla karşılandı. Örneğin, evlilik yoluyla Lüning'in akrabası olan ve *Wesfallisches Dampfboot*'un genel yayın yönetmenliğinde işbirliği yapan Joseph Weydemeyer, Marks ve Engels'in en sadık yandaşlarından biri oldu.

Weydemeyer, Prusya birliğinde teğmenlik yapıyordu, ancak politik fikirlerinden dolayı askerlik yaşamından vazgeçti ve Karl Grün'ün etkisinde olan *Triersche Zeitung*'un ikinci editörü olarak "Gerçek Sosyalistler"in egemenliği altına girdi. 1846 baharında Brüksel'e gitti. Özellikle Marks ve Engels ile buluşmak amacıyla gidip gitmediğini bilmiyoruz; ancak durum ne olursa olsun çok geçmeden onlarla dostluk kurdu ve aralarında kayınbiraderi Lüning'in de olmasına rağmen Marks ve Engels tarafından yapılan eleştirilerin acımasızlığına karşı "Gerçek Sosyalistler"in saflarında yükselen protesto korosuna cesurca karşı çıktı. Westphalia doğumlu olan Weydemeyer'in karakterinde bir tür sakinlik ve hatta yavaşlık vardı; diğer yandan vatandaşlarına özgü sadık ve inatçı bir kişiliğe sahipti. Asla olağanüstü yetenekte bir yazar olmadı ve Almanya'ya geri döndüğünde Köln-Minden demiryolunun yapımında ölçümcü olarak işe girerek *Westfalisches Dampfboot*'un yayın yönetmenliğinde yalnızca arta kalan zamanında yer aldı. Kendi pratik yöntemleriyle, Marx ve Engels'e kendini gittikçe daha fazla hissettirmeye başlayan bir yayıncı bulma sıkıntılarında yardımcı olmaya çalışıyordu.

Ruge'un inadı sebebiyle Zurich'teki *Literarisches Kontor*'un kapıları kendilerine kapanmıştı. Ruge, Marks ne yazarsa yazsın kaliteden yoksun olma ihtimalinin çok az olacağını çok iyi biliyordu; fakat ortağı Fröbel'i Marks'la hiçbir ilişkisine girmemesi için neredeyse zorladı. Diğer yandan Genç Hegelcilerin en önemli yayıncısı olan Leipzig'deki Wigan şimdiden Bauer, Feuerbach ve Stiner eleştirisini yayınlamayı reddetmişti. Bu yüzden Weydemeyer, Westphalia'daki iki zengin komünist Julius Meyer ve Kempel'i etkinliklerine en az üç ürün ile başlayacak olan bir yayınevinin kurulması için gerekli parayı ortaya koymaları için ikna ederek umut verici gelişmelere ortam sağladı: "Alman İdeolojisi", bir sosyalist yazarlar kitaplığı ve editörlüğünü Marks, Engels ve Hess'in yapacağı üç ayda bir çıkacak bir dergi.

Ancak, işler uygulama aşamasına geldiğinde, vaat edilen para iki kapitalistin, aynı sırada Moses Hess'e de onay vermelerine rağmen sözlerinden dönmesi yüzünden elde edilemedi. "Ticari Sıkıntılar" tam da komünist fedakârlık ruhlarını felce uğratacak zamanı bulmuştu. Sonuç, Marks ve Engels için acı bir hayal kırıklığıydı ve Weydemeyer'in "Alman İdeolojisi"nin taslağını başka bir yere verme çaba-

larında başarısız olması durumu daha da güçleştirdi. Bu kez kesin olarak bir kenara atıldı ve farelerin kemirici eleştirilerine bırakıldı.

3. Weitling ve Proudhon

Marks ve ilk zamanlardaki gelişimi üzerinde çok büyük etkisi olan iki büyük işçi sınıfı kuramcısı arasında yaşanan tartışmalar –insani bir bakış açısıyla düşünüldüğünde Marks'ın– "Gerçek Sosyalistler"in Hegel sonrası felsefesi eleştirilerinden çok daha etkileyici ve önemlidir.

Weitling ve Proudhon'un ikisi de proletarya saflarında doğdu. İkisi de sağlıklı ve coşkulu kişiliklerdi, ikisi de çok yetenekliydi ve ikisi de dış koşullar tarafından desteklenmişti ki işçi sınıfı saflarındaki gerçekten yetenekli olan herkesin egemen sınıfların konumuna yükselebileceği cahil efsanesinin ortaya çıkmasına yol açan nadir istisnaların arasında olabilirlerdi. Bu iki adam da bu yolu küçük gördü ve bunun yerine kendi istekleriyle fakir bir yaşamı sürdürdüler ve kendilerini sınıflarına ve kendileri gibi acı çekenlere adadılar.

İkisi de güçlü ve dinç, yapılı adamlardı ve yaşamın güzel yönlerini yaşamak için dünyaya gelmişlerdi; fakat onlar bunun yerine amaçlarını gerçekleştirmeye çalışmak amacıyla en acı yoklukları çektiler. "Mütevazi bir yatak, çoğunlukla bir odada üç kişi, yazı masası olarak bir tahta parçası ve bazen bir fincan kahve" bu, adının şimdiden yeryüzünün büyüklerinin kulaklarında korku uyandırdığı bir zamanda Weitling'in sürdürdüğü hayattı ve Proudhon da şimdiden Avrupa'da bir şöhrete sahip olduğu zamanlarda Paris çatı katında, "üstünde yün örgü bir ceket, tahta takunyalar içindeki ayakları takırdarken" buna benzer bir hayat yaşıyordu.

Fransız ve Alman kültürü, iki adamın da kişiliğinin oluşumunda etkindi. Weitling Fransız bir subayın oğluydu ve yeterince büyüdüğünde Fransız sosyalizmini kaynağında incelemek üzere apar topar Paris'e gitti. Proudhon, XIV. Louis yönetimindeki Fransa'nın topraklarına katılmış olan özgür Burgundy eyaletindendi. Arkadaşları hep onun bir Alman kafasına ve ara sıra Alman kalın kafasına sahip olduğunu söylerdi. Fakat öyle ya da böyle, gözlerini düşünsel faaliyetlere açtığında kendisini Weitling'in temsilcilerini anlaşılmaz "kafa karışıklığı yandaşları" olarak gördüğü Alman felsefesine yakın hissederken

Weitling için büyük anlam ifade eden büyük ütopyacıları çok şiddetli bir biçimde eleştirdi.

İki adam da aynı ünü ve kaderi paylaşıyordu. İkisi de işçi sınıfının proletaryanın zekâsı ve gücünün tarihi kanıtını, kendisini özgürleştirebileceği ve işçi sınıfı hareketi ve sosyalizmin içinde döndüğü kötülük çemberini ilk olarak kıracak kişiler olduğu kanıtını sağlayacak olan ilk üyeleriydi. Bu nedenle bu alanda yeni bir çığır açtılar ve onların yapıtları ve eylemleri örnek niteliğindeydi ve bilimsel sosyalizmin geliştirilmesinde verimli bir rol oynadı. Weitling ve Proudhon'un ilk dönemlerini kimse Marks'tan daha fazla övmemiştir. Hegel felsefesinin kuramsal düşüncenin sonucu olarak ona verdiği şeyin, bu kez gerçek hayatta Weitling ve Proudhon aracılığıyla doğrulandığını görüyordu.

Ancak tüm muhakeme yetenekleri ve ileri görüşlülüklerine rağmen, Weitling asla Alman zanaatkârının, Proudhon ise küçük burjuvanın ötesinde gelişemedi ve böylece onların ustalıklı bir şekilde başlattığı şeyi büyük bir ihtişamla tamamlayacak olan adamla ayrı düştüler. Bu iki de tarihi gelişmenin akışı tarafından başarısızlığa uğratıldıklarını hissettiklerinde belki de aynı rolü oynasalar da ne kişisel kibrin ne de inatçı dogmacılığın bir sonucuydu. Marks'la yaşadıkları tartışmalar, basit bir şekilde onun demek istediklerini kavrayamadıklarını gösterir. İkisini de farkında olmadan etkilediği için çok daha etkili olan sınırlı bir sınıf bilincinin kurbanlarıydılar.

Weitling 1846 yılının başında Brüksel'e geldi. İsviçre'deki ajitasyon çalışmaları kısmen içsel anlaşmazlıklar kısmen de otoriteler tarafından kaba kuvvet uygulanması yüzünden sona erince, Adiller Ligi'nin üyeleriyle anlaşamadığı Londra'ya yola çıkmıştı. Kahinlere özgü bir kibirle sığınacak bir yer arayarak kendisini kurtarma çabaları durumu iyileştirmekten çok kötüleştirdi. İngiltere'de Chartistler'in ajitasyon dalgaları yükselmeye başlamış olsa da o, bu sırada İngiliz işçi sınıfı hareketine dalmak yerine, bir dünya dili kurmak maksadıyla ilgisini bir düşünce ve dil sistemi kurmaya yöneltti ve o zamandan itibaren bu onun en büyük kişisel merakı oldu. Kapasitesi ve bilgisine uygun olmayan işlere düşünmeden atıldı ve bunun sonucunda kendisini gücünün gerçek kaynağından, sınıfından ayıran bir yalnızlığın içine düştü.

Brüksel'e yaptığı yolculuk, kuşkusuz yapabileceği en iyi şeydi; çünkü kendisini düşünsel anlamda kurtarabilecek biri varsa o da Marks'tı. Marks kendisini misafirperver bir şekilde ağırladı ve bu yalnızca Engels değil, Weitling tarafından da doğrulanmıştır. Fakat, ikisi arasında bir düşünsel birliğin imkânsız olduğu anlaşıldı ve 30 Mart 1846'da Brüksel'de gerçekleştirilen bir komünistler toplantısında şiddetli bir tartışmaya girdiler. Moses Hess'e yazdığı bir mektuptan da görülebileceği gibi Wietling, Marks'ı son derece kızdırmıştı. Yeni bir yayınevi ile bağlantılı görüşmeler yapılıyordu ve Weitling, Marx ve arkadaşlarının "ücreti iyi olan çeviriler" elde edebilmek için "finansal kaynaklarla" olan bağlantısını koparmaya çalıştıklarını ima etti. Bundan sonra bile Marks, Weitling için yapabileceği her şeyi yaptı. Weitling'den gelen bir rapora dayanarak Marks'a 6 Mayıs'ta Verviers'ten mektup yazan Moses Mess şöyle diyordu: "Ona yönelik düşmanlığımızın, hâlâ içinde bir şeyler olduğu sürece cüzdanınızı ona tamamen kapatmanıza neden olacak kadar ilerlemeyeceği düşünülüyordu." Aslında içinde son derece az miktarda para vardı.

Bundan birkaç gün sonra Weitling olayları telafisi olanaksız bir ayrılık noktasına getirdi. Amerika'da Kriege tarfından yürütülen propaganda çalışmaları, Marks ve Engels'in umut ettiği yönde gelişmemişti. Kriege'nin New York'ta çıkarttığı haftalık gazete *Volkstribun*, çocukça ve ağdalı bir biçemle akıl almaz ve taşkın sayılabilecek duygusallıkta bir propaganda çalışması yürüttü. Bu propagandanın komünist ilkelerle bir ilgisi yoktu ve işçilerin cesaretini bütünüyle kırma eğilimleri gösteriyordu. Fakat bundan çok daha kötüsü ise, Kriege'nin zengin Amerikanlara gazeteye finansal destek vermeleri için yalvardığı mektuplar göndermesiydi. Kendisini Alman komünizminin Amerika'daki yazınsal temsilcisi olarak sunduğundan, gerçek temsilcilerinin uzlaşmacı kuruluşa tepki göstermek için her türlü nedeni vardı.

16 Mayıs'ta Marks, Engels ve yandaşları el ilanı şeklinde detaylı bir ihtarname hazırlayarak yayınlanmak üzere Kriege'nin gazetesine ve tüm taraftarlarına gönderdi. Weitling protestoya katılmayı reddeden tek kişiydi ve bu tutumunu çeşitli bahanelerle haklı çıkarmaya çalıştı: Her şeye rağmen Volkstribun komünist bir yayın organıydı ve Amerikan'ın koşullarına uygundu; Avrupa'da komünistlerin Ameri-

ka'da özellikle kendi yoldaşları ile sorunlar yaşamasına gerek bırakmayacak kadar düşmanları vardı. Fakat tek başına bu mazeretle yetinmedi ve Kriege'ye kendisini "kurnaz düzenbazların" düzenlediği protestoya karşı uyaran bir mektup yazdı. "Para ile dönen ve on iki ya da yirmi kişiden fazla olmayan birliğin gerici olarak gördükleri bana karşı savaşmaktan daha fazlasını yapacağı yok. İlk başta benim işimi bitirecekler, daha sonra diğerlerinin ve en son kendi arkadaşlarının; fakat sonunda kendi gırtlaklarını kesecekler. Ve ben bir yayıncı bile bulamazken, yaptıkları bu şey için kendilerine büyük miktarlarda paralar geliyor. Bu tarafta ise Hess ve ben oldukça yalnızız ve Hess'i de boykot ediyorlar." Bundan sonra kandırılmış adamı Hess de terk etti.

Kriege, Brüksel komünistlerinin protesto yazısını yayınladı ve bu yazı Weydemeyer tarafından *Wesfalisches Dampfboot*'ta da yayınlandı. Bununla birlikte Weitling'in mektubunu ya da en kötü kısımlarını bir tür panzehir niyetine yayınladı ve Kriege'nin haftalık gazetesini yayın organı olarak seçen Amerika'daki Alman işçilerin kurduğu kuruluş olan "Toplumsal Reform Derneği"ni, Weitling'i editörlük görevine getirmeleri ve ona yolculuğu için gerekli parayı vermeleri konusunda ikna etti. Weitling bunu kabul etti ve Avrupa'da gözden kayboldu.

Aynı ay içinde Marks ve Proudhon arasındaki anlaşmazlıklar da iyice su yüzüne çıkmaya başladı. Kendilerine ait bir yayın organlarının olmamasını telafi etmek amacıyla Kriege olayında olduğu gibi basılı ya da baskı resimli el ilanları çıkardılar ve aynı zamanda komünist toplulukların bulunduğu çeşitli büyük şehirler arasında sürekli bir haberleşme ağı kurmaya çalıştılar. Adlandırıldıkları gibi bu türden Haberleşme Büroları, Brüksel ve Londra'da varlıklarını sürdürüyordu ve Paris'te de kurulacaktı. Bu sebeple Marks, Proudhon'a bir mektup yazarak kendileriyle işbirliği yapmasını istedi. Proudhon 17 Mayıs 1846'da Lyons'tan bir mektup göndererek bu isteği kabul ettiğini; ancak çok fazla ve sıklıkla yazamayacağını belirtti. Aynı zamanda, Marks'a aralarındaki uçurumun ne kadar büyüdüğünü açığa vurma fırsatını da bulmuştu.

Proudhon bu kez ekonomik alanda "neredeyse tam bir anti-dogmatizm" iddiasındaydı ve Marks'a, Katolik teolojisinin yıkılmasının

hemen ardından lanetleme ve aforoz bolluğuna refakat etmesi için Protestan teolojisini kurmaya girişen yurttaşı Luther'in hatasına düşmemesini tavsiye etti. "Yeni bir karışıklık yaratarak insanlığın başına yeni bir iş açmamalıyız. Bu din akıl ve mantığın dini olsa da yeni bir dinin havarilerinin rolünü oynamamalıyız." Başka bir deyişle Proudhon, "Gerçek Sosyalistler" gibi, Marks'ın ortadan kaldırılmasını gerçek bir komünist propagandanın gerçekleştirilmesi için ilk koşul olarak gördüğü memnun edici kafa karışıklığının sürdürülmesini istiyordu.

Proudhon ayrıca uzun zamandır inandığı devrimi de terk etmişti: "Mülk sahiplerinin Aziz Bartholomev gecesinde ona yeni bir nüfuz kazandırmaktansa, mülkiyeti yavaş bir ateşte yakmayı tercih ederim." Şimdiden yarısı basılmış olan bir yapıtta bu sorunun nasıl çözüleceği ile ilgili detaylı bir açıklamayı verdiğini ve intikam alması ümidiyle memnuniyetle Marks'ın eleştirisinin cezasına sunabileceğini belirtti. "Bu arada belirtmeliyim ki bana göre durum şu: "Fransa'daki proleterler bilgiye o kadar susamış durumdalar ki onlara kan dışında içecek bir şey sunmadıysak kendimizi suçlamalıyız." Proudhon daha sonra, Marks'ın Hegelciliği yanlış anlamasına karşı uyardığı Karl Grün'ü savundu. Proudhon Almanca'yı bilmemesi nedeniyle, Hegel ve Feuerbach, Marks ve Engels üzerine yaptığı incelemelerde Grün ve Ewerbeck'e bağlıydı. Marks'ı, Grün'ün, onun, Proudhon'ın son yapıtını Almanca'ya çevirmek istediğini ve Marks'ın düzenleme konusunda yardımcı olup olamayacağını sorduğunu, bunun herkes için onur verici olacağını ekleyerek bildirdi.

Proudhon'ın mektubunun son bölümü, büyük olasılıkla kasıtlı değilse de neredeyse alay eder gibidir. Fakat ne olursa olsun, Marks'ın bunu Proudhon'ın ağdalı anlamsız sözlerinde kana susamış olarak nitelendirilebilecek kadar öğretici bulmuş olma ihtimali düşüktür ve sonuçta Grün'ün yaptıkları da bu şüpheyi güçlendirdi. Bu, Engels'in 1846 Ağustos'unda bir süreliğine Paris'e giderek haberleşme çalışmalarını üstüne almasının nedenlerinden biridir; çünkü Paris hâlâ komünist propagandanın en önemli merkeziydi. Ewerbeck bütünüyle güvenilir olmadığından ve Bernays ondan daha az güvenilir olduğundan, Paris komünistlerini Weitling'le yaşanan anlaşmazlık, Westphalia yayıncılık fiyaskosu ve tozu dumana katan diğer gelişmeler hakkında bilgilendirmek gerekiyordu.

Başlangıçta Engels tarafından Paris'ten, kimisi Brüksel Haberleşme Dairesi'ne kimisi de Marks'a kişisel olarak gönderilen raporlar oldukça umut vericiydi; fakat daha sonra gittikçe Grün'ün her şeyi "berbat ettiği" sonucuna vardı. Proudhon'ın mektubunda söz ettiği yapıt aynı yıl içinde çıktı ve mektubunun önceden belirttiği güçlüklere yol açtı. Bunun üzerine Marks, Proudhon'ın daha önceden de davet ettiği gibi kapsamlı bir eleştiri cezası verme çalışmasına girişti; fakat Proudhon'ın daha sonra aldığı tüm intikam açıkça hakaretten ibaretti.

4. Tarihi Materyalizm

Proudhon kitabına "Sefaletin Felsefesi" alt başlığıyla "Ekonomik Çelişkiler Sistemi" adını verdi ve bu nedenle Marks da yanıtına "Felsefenin Sefaleti" başlığını verdi ve rakibini çok daha kesin bir şekilde vurabilmek amacıyla Fransızca yazdı. Aslına bakılırsa Marks bunda başarılı olamadı; çünkü Proudhon'un Fransız işçi sınıfı ve Latin ülkeleri proletaryası üzerindeki etkisi azalmaktan çok arttı ve Marks on yıllar boyunca Proudhonculuk ile mücadele etmek zorunda kaldı.

Ancak bu nedenden, çabuk yanıtının ne değeri ne de tarihi önemi azaldı. Hem yazarının yaşamında hem de toplumsal bilim tarihinde bir dönüm noktası oluşturdu. Tarihi materyalizmin belirleyici faktörleri bilimsel olarak ilk bu kitapta geliştirildi. İlk yazılarında bu fikirler yalnız kutupyıldızları gibi ışıldıyordu ve daha sonraki yazılarda hicivli bir biçimde bir araya getirmişti: ancak Proudhon'a yazdığı cevapta bu fikirleri başarılı polemiğin tüm ikna edici açıklığıyla sistematik olarak geliştirdi. Marks'ın yaptığı en büyük hizmet, tarihi materyalizmi geliştirmesi ve bununla Darwin'in kuramlarının doğa bilimleri için yaptığını tarih bilimi için yapmasıdır.

Bunda Engels'in de payı vardı ve bu pay onun alçakgönüllülüğünün kabul etmeye hazır olduğundan daha fazlaydı; fakat o, temel düşüncenin oluşturulmasının, belki de haklı olarak yalnızca arkadaşına ait olduğunu ifade eder. 1845 baharında Brüksel'e gittiğinde Marks'ın tarihi materyalizmin temel düşüncesini sonunda geliştirilmiş biçimiyle kendisine nasıl ortaya koyduğunu anlatır: Her bir tarihi dönemdeki ekonomik üretim ve bu üretimi takip eden toplumsal yapı, o dönemin politik ve düşünsel tarihine temel oluşturur; bunun sonucu

olarak tarihin tamamı toplumsal gelişmenin çeşitli aşamalarında sınıf mücadelesinin, sömürülen ve sömürenlerin arasındaki, yönetilen ve yöneten sınıflar arasındaki mücadelenin tarihidir ve bu mücadeleler, sömürülen ve ezilen sınıfın, proletaryanın kendisini aynı zamanda tüm toplumu sömürü ve baskıdan sonsuza dek özgürleştirmeden, sömürücü ve baskıcı sınıf burjuvaziden kurtaramayacağı bir aşamaya gelmiştir.

Bu, Proudhon'a verilen yanıtın temel düşüncesi, sayısız ışık huzmesinin saçıldığı odak noktasıdır. Yanıtın biçemi, Bruno Bauer ve Max Stirner'e karşı girdiği polemiklerdeki konudan konuya atlayan biçemin tersine, olağanüstü derecede açık ve keskindir. Bu kez gemi, bir bataklık boyunca zorlukla ve ağır ağır hareket etmeyip yelkenlerindeki taze rüzgârla açık deniz boyunca hızla ilerler.

Kitap iki bölümden oluşur. İlk kısımda Marks, Lassalle'dan alıntı yaparak, Ricardo'ya dönük bir sosyalist olduğunu, ikinci kısımda ise Hegel'e dönük bir ekonomist olduğunu ortaya koyar. Ricardo, kapitalist toplumda meta değişiminin harcanan emek temelinde gerçekleştiğini kanıtlamıştı. Proudhon,"metaların değerinin", bir üreticinin ürününün aynı oranda emek içeren başka bir üreticinin ürünüyle değiştirilebileceği şekilde "oluşturulması" gerektiğini söylüyordu. Toplumun, tüm üyelerini aynı oranda emek değişimi gerçekleştiren işçiler haline getirerek yeniden düzenlenmesi gerekiyordu. İngiliz sosyalistleri daha önce bu "eşitlikçi" sonuca Ricardo'nun kuramından ulaşmış ve uygulamaya koymayı denemişti; fakat "değişim bankaları" çok geçmeden tasfiye edilmişti.

Bu kez Marks, Proudhon'un proletaryayı kurtuluşa götüreceğini düşündüğü "devrimci teorinin", bir modern işçi sınıfı kölelik düzeni formülünden başka bir şey olmadığını belirtti. Ricardo, değer yasasını temel alarak mantıklı bir biçimde ücret yasasını geliştirdi: Bir meta olarak emeğin değerini, işçinin yaşamını sürdürerek türünü devam ettirebilmesi için ihtiyacı olan ürünleri elde edebilmesi için gerekli zamanın miktarı belirler. Sınıfsal karşıtlıkların olmadığı bir bireysel meta değişimini hayal etmek ve burjuva toplumunda kimsenin diğerlerinin zararı pahasına kendisini zenginleştirmesine izin verilmediği bir uyum durumunu düşünmek, bir burjuva yanılsamasından ibaretti.

Marks, şeylerin gerçek gelişimini şu sözlerle açıklar: Üretim, uygarlığın başlangıcıyla birlikte meslek, sosyal konum ve son olarak bi-

rikmiş ve doğrudan emek çelişkisi temelinde artar. Karşıtlık olmadan ilerleme olamaz: Uygarlık yaşadığımız zamana dek bu yasanın doğruluğunu kabul etmiştir. Bugüne dek üretici güçler bu sınıf karşıtlığının egemenliği temelinde geliştirilmiştir." Proudhon, "oluşturulmuş değer" kuramı ile toplumsal emeğin gelişimi sonucu ortaya çıkan gündelik emeğin sürekli artan ürününü işçiler için güvence altına almaya çalıştı; fakat Marks, İngiliz işçilerin 1840 yılında 1770 yılında olduğundan yirmi yedi kat daha fazla üretmesine izin veren üretici güçlerin sınıf çelişkilerine dayanan tarihi şartlara dayandığını belirtti: özel sermayenin birikmesi, emeğin modern işbölümü, anarşik rekabet ve ücret sistemi. İhtiyaç fazlası emeğin üretilmesi için kâr sağlayan bir sınıfın ve kaybeden bir sınıfın olması gerekir.

Proudhon, altın ve gümüşün, egemenlerin elinde egemenlerin kutsaması sonucunda para haline geldiğini belirterek, "oluşturulmuş değer"in ilk örnekleri olarak gösterdi. Hiç de öyle değil, diye yanıtladı Marks. Para kendi başına bir şey değil, toplumsal bir ilişkidir ve bireysel değişim gibi, belirli bir üretim biçimini yansıtır. "Kesinlikle, egemen güçlerin ekonomik koşullara uymak zorunda olduklarını ve asla bu koşullara yasa çıkaramadıklarını bilmemek için tarih konusunda tam bir cehalete sahip olmak gerekir... Yasa, gerçeğin tanınmasından ibarettir." Para üzerindeki egemen damgası ona değerini değil önemini verdi. Altın ve gümüş "oluşturulmuş değer"e oldukça rahatlıkla uydu. Bir değere sahip madeni paralar olarak işlev açısından kesinlikle üretim maliyetleri tarafından belirlenmeyen tek metalardır ve Ricardo'nun uzun zaman önce açıklığa kavuşturduğu gibi kullanılmakta olan kâğıt para ile değiştirilebilirler.

Marks, Proudhon'un ulaşmaya çalıştığı "arz ve talep arasındaki doğru dengenin" ancak üretim araçları sınırlandığında, meta değişimi dar sınırlar içinde gerçekleştiğinde, talep arzı ve tüketim üretimi yönettiğinde mümkün olduğunu söyleyerek, komünizmin nihai amacını üstü kapalı bir şekilde belirtti. Geniş çaplı endüstrinin gelişmesi ile bu imkânsız hale gelmişti; çünkü endüstri tek başına üretim araçlarıyla talebi beklemeden sürekli artan oranlarda üretmek zorundaydı ve bu nedenle kaçınılmaz bir şekilde ve sürekli birbirlerini izleyerek refah ve bunalım, kriz ve durgunluk ve yeniden refah dönemlerini deneyimlemesi gerekiyordu. "Günümüz toplumunda bireysel değişime dayanan

endüstride, bu kadar kötülüğün kaynağı olan üretimsel anarşi, aynı zamanda tüm gelişimin nedenidir. Bu nedenle alternatifler şu şekildedir: Hem gerici hem de ütopik bir şekilde günümüzün üretim araçlarıyla önceki yüzyılların doğru oranını elde etmek için uğraşacağız ya da üretim güçlerini sürdürebilmek için bireysel değişimin terk edilmesinin gerektiği anarşisiz ilerleme için çaba göstereceğiz."

Marks'ın Proudhon'a yanıtının ikinci bölümü ilkinden çok daha önemlidir. İlk bölümde henüz kendisine yönelik bilimsel bir nesnelliğe ulaşmadan Ricardo'yu ele alır. Örneğin, Ricardo'nun ücret kanununu koşulsuz kabul eder. Ancak ikinci bölümde Hegel'i ele alır ve tam da burada havaya girer. Proudhon, Hegel'in diyalektik yöntemini fena halde yanlış anlamıştı. Devrimci yönünü reddederken gerçeklik dünyasının idea dünyasından geldiği gibi çoktan gerici sayılan yönlerine sarıldı: Çelişkili biçimlerini çözümleyerek her iki yönün gerçek içeriğinin devamlılığını sağlayan, daha yüksek birlikte gelişmek üzere hem tez hem de antitezi formüle eden düşüncenin kendinden etkinliği. Her bir ekonomik kategorinin iyi ve kötü taraflarının ayrımını yaptı ve bir sentez, iyi yönü bünyesinde toplayan ve kötü yönü ortadan kaldıran bir sentez arayışına girdi. İyi yönün burjuva ekonomistleri tarafından vurgulandığını ve kötü yönün sosyalistler tarafından mahkum edildiğini fark etti. Formül ve sentezleriyle hem ekonomistlerin hem de sosyalistlerin üstüne çıktığını düşündü.

Marks bu iddiayı şu sözlerle yanıtlar: "Bay Proudhon hem ekonomiyi hem de komünizm eleştirmekle övünüyor; fakat gerçekte ikisinin de çok daha altında kalıyor: Cebindeki sihirli formülle ekonomik ayrıntılara girme gerekliliğinden kurtulduğunu farz eden bir filozof olarak ekonomistin altında ve kuramsal olarak bile burjuva anlayışının üstüne çıkacak kavrayış ve cesarete sahip olmadığı için de sosyalistin altında sentez olmayı amaçlıyor; fakat aslında bileşik bir hatadan ibaret. Bir bilim adamı olarak hem burjuvazi hem de proletaryanın üzerinde uçmayı arzu ediyor; fakat gerçekte sermaye ve emek, ekonomi ve sosyalizm arasında oradan oraya fırlatılan küçük bir burjuva." Ancak buradaki küçük burjuvanın cahil kelimesi ile karıştırılmaması gerekir; çünkü Marks, Proudhon'u her zaman yetenekli; fakat küçük burjuva toplumunun sınırlarının ötesine geçemeyen biri olarak gördü.

Proudhon tarafından benimsenen yöntemlerin kusurluluğunu açığa çıkarmak Marks için zor değildi: Diyalektik yöntem iyi ve kötü yönlere ayrılır ve bir kategori diğerine karşı bir panzehir olarak sunulursa, tüm yaşam düşünceden uzaklaşırdı. İşlevini yerine getiremez ve artık tez ve antitezi formüle edemez. Hegel'in güvenilir bir öğrencisi olarak Marks, Proudhon'ın her yerde ortadan kaldırmayı arzu ettiği kötü yönün, yalnızca mücadeleyi yaratarak tarihi gerçekleştiren yön olduğunun farkındaydı. Feodalizmin daha iyi yönleri, şehirlerdeki ataerkil yaşam, kırsal yerel endüstri ve şehir el sanatlarını aynı anda bu resmi karartan her şeyi, serfliği, dokunulmazlığı ve anarşiyi yok etmeye çalışarak devam ettirilmeye çalışılsaydı, mücadeleyi üreten her şey silinir ve burjuvazi doğduğu zaman bastırılırdı. Böylece tarihi fakirleştirmek gibi anlamsız bir görevi üstlenirdi.

Sorun Marks tarafından doğru bir şekilde şu sözlerle formülleştirildi: "Eğer feodal üretim doğru değerlendirilmek isteniyorsa, onun karşıtlıklara dayanan bir üretim biçimi olarak kabul edilmesi gerekir. Bu çelişkide zenginliklerin nasıl üretildiğini, sınıfların mücadelesi ile üretici güçlerin aynı anda nasıl geliştiğini ve bu sınıflardan biri, kötü yön, toplumsal kötülüğün, kurtuluş için gerekli şartlar oluşana kadar durmaksızın nasıl geliştiğini ortaya koymalıdır." Ve daha sonra aynı tarihi gelişim sürecini burjuvazi ile bağlantılı olarak açıkladı. Devinimini sağlayan toplumsal ilişkilerin basit ve tek değil, iki yönlü bir karakteri vardır: Sefalet zenginlikle aynı şartlarda üretilir; burjuvazi gelişirken proletarya da aynı derecede gelişir ve bunun sonucunda da iki sınıf arasındaki mücadele. Ekonomistler burjuvazinin kuramcılarıyken, komünistler ve sosyalistlerde proletaryanın kuramcılarıdır. Komünistler ve sosyalistler; proletarya kendisini bir sınıf olarak tanımlayacak ve burjuva toplumunun üretici güçleri proletaryanın kurtuluşu, yeni bir toplumun kurulması için gerekli koşulları ortaya çıkaracak kadar gelişmediği sürece ezilen sınıfların ihtiyaçlarını karşılayacak sistemler ve bilimsel çareler ararlar:

"Ancak tarihin ve onunla birlikte işçi sınıfının mücadelesinin ilerlediği ölçüde, kafalarının içinde bilimi aramak onlar için o kadar önemli değildir. Tek yapmaları gereken gözlerinin önünde neler olup bittiğini bilmeleri ve kendilerini bu olan bitenlerin vasıtası haline getirilmeleridir. Hâlâ kafalarının içinde bilimler arayarak sistemler oluşturarak,

mücadelelerinin yalnızca başlangıcında kalarak, sadece sefaletin içinde sefalet görürler ve sefaletin eski toplumu ortadan kaldıracak devrimci yönünün farkına varmakta başarısız olurlar. Bu andan itibaren bilim, tarihi devinimin bilinçli ürünü haline gelir; kuramsal olmaktan çıkarak devrimci olmuştur." Marks, ekonomik sınıflandırmaları yalnızca kuramsal dışavurum, toplumsal ilişkilerin soyutlaması olarak görür: "Toplumsal ilişkiler üretici güçlerle yakın bir ilişki içindedir. Yeni üretici güçlere erişilmesiyle birlikte, insanlık üretim biçimlerini değiştirir; yaşamını kazanmasını sağlayan yöntemlerle birlikte, insanlık toplumsal ilişkilerini değiştirir... Fakat toplumsal ilişkilerini gerekli üretim biçimlerine göre oluşturan aynı insanlık, ilkelerini, düşüncelerini ve sınıflandırmalarını toplumsal ilişkilerine göre oluşturur." Marks, burjuva toplumunun ebedi ve doğal kurumlarından bahseden burjuva ekonomistlerini, kendi dinlerini tanrıdan gelen bir vahiy ve tüm diğer dinleri insanların uydurması olarak gören gelenekçi teologlara benzetir.

Marks, Proudhon'un yöntemlerinin hatalılığını, Proudhon'un deneye tabi tuttuğu çok sayıda ekonomik sınıflandırmayı temel alarak ortaya çıkarmıştır. İş bölümü, Proudhon'ın varsaydığı gibi ekonomik bir kategori değil, tarihin çeşitli dönemlerinde çeşitli biçimler almış tarihi bir kategoridir. Burjuva ekonomistlerine göre, fabrika iş bölümünün koşuludur; fakat fabrika, Proudhon'un varsaydığı gibi işçiler arasındaki dostça bir anlaşmanın sonucunda ya da eski loncaların kucağında doğmamıştır. Modern atölyenin başkanı, eski lonca ustası değil; tüccar oldu.

Bu nedenle rekabet ve tekel, doğal değil; toplumsal kategorilerdir. Rekabet, endüstriyel değil; ticari çabadır. Ürünle değil, kar ile ilgilenir. Proudhon'un varsaydığı gibi insan ruhunun bir gereksinimi değil, onsekizinci yüzyılda doğmuş bir tarihi gereksinimin sonucudur ve tarihi nedenlerden ötürü on dokuzuncu yüzyılda ortadan kalkabilir.

Proudhon'un toprak mülkiyetinin tarihi bir kökeninin olmadığı, dünya nimeti üretmekle çok az ilgili psikolojik ve ahlaki faktörlere dayandığı, toprak rantının insanı doğaya daha fazla bağlayacağı düşünceleri de yine yanlıştır: "Mülkiyet her dönemde farklı şekilde ve oldukça farklı toplumsal ilişkilerin etkisi altında gelişti. Bu nedenle burjuva mülkiyetini açıklamak, burjuva üretimini tüm toplumsal ilişkilerini açık-

lamaktan fazlası değildir. Mülkiyeti bağımsız bir öğe olarak görmek, metafiziğin ya da hukuk felsefesinin bir yanılsamasından başka bir şey değildir." Toprak rantı, tarımsal üretimin değerinin üretim fazlası, sermayenin yaptığı genel kârın ve sermayenin payının da dahil olduğu üretim maliyetinin üzerinde üretir, belli toplumsal ilişkilerin sonucu olarak ortaya çıktı ve yalnızca bu belirli toplumsal ilişkilerin sonucunda ortaya çıkabilirdi. Bu, burjuva biçimindeki toprak mülkiyeti, burjuva üretiminin şartlarına tabi tutulan feodal mülkiyettir.

Ve son olarak Marks, Proudhon'un hep reddettiği grev ve sendikaların tarihi önemini açıklar. Karşıt nedenlerle de olsa hem ekonomistler hem de sosyalistlerin işçileri uyarmalarına bile, bu tür bir silah kullanımına karşı grevler ve sendikalar geniş çaplı endüstrinin gelişmesine paralel olarak gelişecektir. Rekabet aracılığıyla menfaatleri açısından bölünen işçiler yine de maaşlarını belirli bir düzeyde koruma ortak çıkarında buluşur. Burjuvazinin feodal lordlara karşı bölgesel birleşmeyle başlayarak kendisini bir sınıf olarak oluşturması ve kurulmuş bir sınıf olarak feodal toplumun burjuva toplumuna dönüştürmesi gibi, hepsine mahsus olan direniş fikri, yaklaşan mücadelenin tüm öğelerini içeren birlikleri bir araya getirdi.

Proletarya ve burjuvazi arasındaki uzlaşmazlık, sınıfın sınıfa karşı mücadelesi, en büyük dışavurumunda eksiksiz bir devrim anlamına gelen bir mücadeledir. Toplumsal hareket politik hareketi dışta bırakmaz; çünkü aynı zamanda toplumsal bir hareket olmayan politik hareket yoktur. Toplumsal evrim, ancak sınıfsız bir toplumda politik devrim olmaktan çıkar; ama o zamana dek, tüm genel toplumsal dönüşümlerin arifesinde, toplumsal bilimin son sözü her zaman şu olacaktır: "Zafer ya da ölüm! Kanlı savaş ya da hiçbir şey! Bu, sorunun acımasız formülasyonudur." Marks, Proudhon'a verdiği yanıtı sonlandırırken George Sand'in bu alıntısını kullandı. Marks, bu kitapta tarihi materyalizmi en önemli açılarından geliştirdi ve aynı zamanda Alman felsefesiyle sonunda hesaplaşabildi. Hegel'e geri dönerek Feuerbach'ın ötesine geçti. Resmi Hegel ekolü kesin olarak iflas etmişti. Hocasının diyalektik yöntemini, çoğunlukla büyük bir beceriksizlikle her şeye ve herkese uyguladığı önemsiz bir formüle dönüştürerek yozlaştırmıştı. Bu Hegelciler hakkında, hiçbir şeyi anlamadıkları ve her şey hakkında yazdıkları söylenebilirdi ve söyleniyordu da.

Feuerbach kuramsal anlayışa meydan okuduğunda zamanları dolmuştu: Bilimin pozitif içeriği bir kez daha biçimsel yönüne ağır bastı. Fakat Feuerbach'ın materyalizmi "harekete geçirici enerjiden" yoksundu. Bütünüyle doğal bir bilim olarak kaldı ve tarihi süreci göz ardı etti. Bu Marks için yeterli değildi ve bu materyalizmin Aristocu hatipleri Büchner ve Vogt sahneye çıktığında ne kadar haklı olduğu görüldü. Dar görüşlü cahil düşünme yöntemleri Feuerbach'ın bile bu tür bir materyalizmi gerisinden kabul etse bile önünden asla kabul edemeyeceğini haykırmasına yol açtı. Ya da bir keresinde Engels tarafından kullanılmış olan bir karşılaştırmayı aktarırsak: "Burjuva sağduyusunun inatçı yük beygiri doğal olarak özü dış görünüşten ayıran hendekten ürker; ancak soyut düşüncenin taşlı ülkesinde avlanmak isteniyorsa yük beygiri kullanmak gerekir."

Ama Hegelciler, Hegel değildi. Onlar cahilliklerini gösterebilir; fakat Hegel'in kendisi tüm zamanların en büyük zekâlarından biriydi. Onun düşünce metodu, bu anlayış şeyleri çukur bir aynadan gören ve dünya tarihini düşüncenin gelişiminin pratik bir örneğinden ibaret olarak algılayan ideolojik bir anlayış olsa da fevkalade bir tarih anlayışına imkân sağlayan, diğer filozoflardan çok daha ötede büyük bir tarihi öneme sahipti. Feuerbach, Hegel felsefesinin bu gerçek içeriği ile başa çıkmakta başarısız olmuş ve gelenekçi Hegelciler bu felsefeyi terk etmişti.

Marks, bu felsefeyi yeni bir biçimde ele aldı; fakat onu çıkış noktasının "saf düşünce" değil, gerçek dünyanın yadsınamaz gerçekleri olacağı şekilde tersyüz etti ve böylece materyalizme tarihi diyalektik yöntemini ve yalnızca toplumu açıklamak için değil, aynı zamanda dönüştürmek için ihtiyaç duyduğu "harekete geçirici enerjiyi" verdi.

Marks, Proudhan'a yanıtı için hem Brüksel'de hem de Paris'te yayıncılar buldu; fakat çok ciltli bir yapıt olmasa da baskı ücretini kendisi ödemek zorunda kaldı. Kitap 1847 yılının yaz ortasında çıktığında, görüşlerini halk karşısında ortaya koymasına imkân veren *Deutsche Drüsseler Zeitung*'un sözcülüğü görevini elde etti.

Gazete, yıl başından beri haftada iki kez, daha önce Paris'te Bornstein'ın *Vorwarts* gazetesinin editörlüğünü yapmış olan ve Avusturya ve Prusya hükümetleri tarafından maaşa bağlanmış olan Adalbert von Bornstedt tarafından çıkarılıyordu; bu durum Berlin ve

Viyana arşivlerinin belgeleri tarafından inkâr edilemeyecek bir şekilde kanıtlanmıştı ve henüz açığa kavuşmamış olan bir şey varsa o da Bornstedt'in Brüksel'de ajanlık yapmaya devam edip etmediğiydi. Kendisine karşı büyük oranda bir şüphe duyuluyordu; fakat bu durum, Brüksel'deki Prusya elçisinin gazetesini Belçika otoritelerine ihbar etmesiyle azaldı. Elbette bu, Brüksel'de bir araya gelmiş devrimci unsurların gözünü boyamak ve kendi saflarında Bornstedt'e karşı bir güven yaratmak amacıyla yapılmış ihbarlar olabilir; çünkü tahtın ve mihrabın muhafızları, amaçlarının gerçekleşmesini kolaylaştırmak amacıyla asla seçimleri konusunda çok titiz olmamıştır. Marks, ne olursa olsun Bornstedt'in bir Hain olduğuna inanmadı. Pek çok zayıf yönüne rağmen *Deutsche Brüsseler Zeitung*'un iyi işler ortaya çıkardığını ve bu işlerin yeterince iyi olduğunu düşünmeyen kişilerin, şüphenin Bornstedt'in ismine yapışıp kaldığı anlamsız mazeretine sığınmak yerine daha iyisini yapmak için çalışması gerektiğini söyledi. 8 Ağustos'ta Marks'ın Herwegh'e acı bir şekilde şunları yazdığını görürüz: "Ya adam işe yaramaz ya da karısı ya eğilimi, biçimi, boyutu ya da dağıtımı belli bir tehlike teşkil ediyor. Bizim Almanların, bir kere daha bir fırsatın değerlendirilemeden ellerinden kayıp gitmesi gerektiğini kanıtlamak için her zaman binlerce sözü var. Bir şey yapmak için bir fırsat onlar için bir utanç kaynağından başka bir şey değil." Daha sonra el yazmalarının *Deutsche Brüsseler Zeitung* ile aynı kaderi paylaştığından yakınır ve mektubunu, hiç yazmamaktansa Fransızca yazdığı için kendisini kınayan ahmaklara sağlam bir lanet okuma ile sonlandırır.

Bundan Marks'ın Bornstedt'e yönelik şüpheleri, "bir fırsatın değerlendirilemeden elden kayıp gitmemesi" için fazla önemsemediğini varsaysak bile, uygun bir fırsat olduğundan ve sadece şüpheden dolayı akıp gitmesine izin vermek aptallık olacağından, onu kınamak güç olurdu. 1847 baharında zorlayıcı finansal ihtiyaçlar Prusya Kralı, Birleşik Meclisi, eski Eyalet Meclislerini, yani benzer dış zorunluluklar dolayısıyla 1789 baharında XVI. Louis tarafından toplanana benzer bir birleşik feodal yapıyı, toplanmaya çağırdı. Şartlar Prusya'da daha önceden Fransa'da olduğu kadar hızla gelişmemişti; fakat yine de Birleşik Meclis, para kesesini sıkı tuttu ve hükümeti, hakları genişletilene ve düzenli olarak toplanmalarına izin verileceği temin edilene ka-

dar para verme konusunda oylama kararı çıkarmayacakları konusunda sert bir şekilde uyardı. Bu durumla birlikte işler harekctlenmeye başlamıştı; çünkü hükümetin mali sıkıntıları gerçekten zorlayıcı hale gelmişti. Er ya da geç dans yeni baştan başlayacaktı ve müzik ne kadar erken başlarsa o kadar iyiydi.

Bu, Marks ve Engels'in *Deutsche Brüsseler Zeitung*'da çıkan yazılarına hakim olan düşünceydi. İsimsiz olarak yayınlanan; fakat biçemi ve içeriğine bakılırsa Engels'in kaleminden çıkmış olan bir makale, Birleşik Meclis'teki serbest ticaret ve koruyucu gümrük vergileri tartışmalarını ele alıyordu. Engels o zamanlar Alman burjuvazisinin yabancı endüstri tarafından duvara sıkıştırılma olasılığını önlemek ve feodalizm ve mutlakiyet yönetimini mağlup etmek için yeterli güce ulaşmak, kendisine bir fırsat oluşturmak için koruyucu gümrük vergilerine ihtiyaç duyduğuna tamamen ikna olmuştu. Yalnızca bu nedenden, Engels işçi sınıfına, koruyucu gümrük vergilerin çıkarılması konusunda yapılan ajitasyonları desteklemelerini öğütledi. Ona göre, en iyi yapıtının Avrupa sisteminin Fransız kuramcısı Ferrier'den kopya edildiğini belirtse de, korumacılık yanlılarının otoritesi sayılan List, en iyi burjuva Almanya ekonomik literatürünü oluşturmuştu. Ayrıca işçileri, korumacılık ve serbest ticaret yanlıları tarafından kendilerine hizmet eden ajitasyon için bir sığınak olarak kullanılan "emekçi sınıfların refahı" hakkındaki sözlere kanmamaları konusunda uyardı ve işçilerin ücretlerinin korumacılık ile serbest ticarette olduğu gibi aynı kalacağını belirtti. Tamamen "İlerlemeci bir burjuva tedbiri" olarak gördüğü korumacılığı savundu ve Marks'ın bu konudaki bakış açısı da bu şekildeydi.

Deutsche Brüsseler Zeitung'da çıkan, Hıristiyan-feodal sosyalizme karşı geri püskürtücü bir saldırı niteliğindeki daha uzun bir yazı, Marks ve Engels'in ortak yapıtıydı. Saldırı, hükümetin Ren eyaletinde yaşayan burjuvazi karşıtı işçileri birliğini bozmak amacıyla yakın zamanda Köln'de kurduğu yayın organı *Rheinischer Beobachter*'de başlatılmıştı. Genç Hermann Wagener de daha sonra kendi anılarını yazarken kayıtlara geçirdiği gibi, ilk başarılarını bu gazetenin sütunlarında elde etmişti. Marks ve Engels, Köln ile yakın ilişkilerini sürdürdüler ve besbelli Wagener'in faaliyetlerinin farkındalardı; çünkü "becerikli kilise temsilcilerine" yönelik iğneleyici atıflarda Wagener'in

Madgeburg'da kilise temsilciliği yaptığı bir zamanda yaptıkları yorumlarda kendilerini tutmalarını sağladı.

Rheinischer Beobachter bu kez, gerekli paranın verilmesi için oy vermeyerek burjuvazinin tek ilgilendiği şeyin devlet içinde kendi çıkarına güç sağlamak olduğunu göstermiş olduğunu belirterek, Birleşik Meclis'ten işçileri yanlış yönlendirmek çabalarında beklediklerini elde etmek için hükümetin başarısızlığını kullanıyordu. Halkın refahı adına olan hiçbir şeyle ilgilenmeyip sadece hükümetin gözünü korkutmak amacıyla işçileri öne çıkarıyordu. Halk kitlelerine, hükümete karşı yürütülen bir saldırıda ölüme gönderilen askerler muamelesi yapılıyordu. Marks ve Engels, bugün bizim için gün gibi açık olan bir biçimde şu yanıtı verdi: İşçi sınıfı burjuvazi ile ilgili, hükümetle ilgili olduğundan daha fazla yanılgıya sahip değildi ve düşündüğü tek şey hangisinin amacına daha iyi hizmet ettiğiydi, burjuvazi yönetimi ya da hükümet yönetimi. Bu sorunun cevabına, Alman işçileri ile İngiliz ve Fransız işçilerinin durumu arasında basit bir karşılaştırma yapılarak ulaşılabilir.

"Mutlu insanlar," diye yazdı *Rheinscher Beobachter*, "temel ilkeler savaşını kazandınız ve bunun ne anlama geldiğini bilmiyorsanız, temsilcilerinizin size açıklamasını isteyin ve onların uzun konuşmalarında belki açlığınızı unutabilirsiniz. Bu demagojik söylemler, Marks ve Engels tarafından iğneleyici bir alay ile yanıtlandı: Bu kadar çok kışkırtmanın cezalandırılmamış olmasına bakılırsa, Almanya'daki basının özgür olduğunu görmek kolaydır. Ve Alman işçi sınıfının aslında tehlikede olan temel ilkeleri tümüyle, Birleşik Meclisi bu ilkeleri kazanmayıp kaybettiği için suçlayacak kadar anladığını belirttiler. Birleşik Meclis yalnızca kendi haklarının genişletilmesini talep etmekle yetinmeyip bunun yerine jüri yargılaması, kanun önünde eşitlik, zorla çalıştırmanın ortadan kaldırılması, özgür birlik hakkı ve gerçek bir temsilci meclisi talebinde bulunsaydı, proletaryanın tüm içten desteğini kazanabilirdi.

Rheinischer Beobachter'in komünizmi gereksiz kılan, Hıristiyanlığın toplumsal ilkeleriyle ilgili dini mırıldanmaları bütünüyle bertaraf edildi: "Hıristiyanlığın toplumsal ilkeleri on sekizyüzyıldır bir gelişim içindeydi ve Prusya kilise temsilcilerinin vasıtasıyla daha fazla geliştirilmeye ihtiyacı yoktur. Hıristiyanlığın toplumsal ilkeleri klasik dün-

yada kölelik düzenini haklı gösterdi ve ortaçağ serfliğini göklere çıkardı ve gerekirse bir süreliğine bu duruma dair üzgün oldukları görüntüsüne bürünerek işçi sınıfına zulmedilmesini savunmaya hazırdır. Hıristiyanlığın toplumsal ilkeleri bir egemen ve ezilen sınıfın gerekliliğini vaaz eder ve ezilen sınıfa tüm sunabilecekleri egemen sınıfın eli açık olabileceği dindar temennisidir. Hıristiyanlığın toplumsal ilkeleri tüm alçaklıkların ortadan kaldırılmasını cennet krallıklarına havale eder ve böylece bu alçaklıkların yeryüzünde devam etmesini haklı gösterir. Hıristiyanlığın toplumsal ilkeleri, ezenlerin ezilenlere karşı tüm alçaklıklarının ilk günahın ya da başka bir günahın cezası veya Tanrı'nın anlaşılmaz bilgeliğiyle bedel ödemesi gereken in acı çekmesine neden olan felaketleri olduğunu ifade eder. Hıristiyanlığın toplumsal ilkeleri korkaklığı, alçalmayı, teslimiyeti, boyun eğmeyi ve alçakgönüllülüğü, kısacası, insan sürülerinin tüm niteliklerini vaaz eder; fakat işçi sınıfı halk sürüleri muamelesi görmeye hazır değildir ve cesaretine, kendine güvenine, gururuna ve bağımsızlığına günlük ekmeğine duyduğundan daha fazla ihtiyaç duyar. Hıristiyanlığın toplumsal ilkeleri sinsi ve ikiyüzlüyken, işçi sınıfı devrimcidir."

Bu, Marks ve Engels'in monarşist toplumsal reformun kandırıcı iltifatlarına karşı savaş alanına çıkardığı devrimci işçi sınıfıydı. Bir metelikle beraber atılan bir tekmeye gözlerinde yaşlarla teşekkür etmeye hazır bir halk, ancak bir Kralın hayal gücünde var olabilirdi. Gerçek halk, proletarya, Hobbes'un sözleriyle, dirençli ve tehlikeli bir gençlikti ve kendilerini alt etmeye çalışan Kralların hakkından gelmede kullandıkları yöntemleri, İngiltereli I. Charles ve Fransalı XVI. Louis'in sonlarında görülebilirdi.

Bu yanıt, feodal-sosyalist kalabalığının üzerine, bazı taşlar hedefi bulmasa da, bir dolu fırtması gibi düştü. Marks ve Engels, gerici ve ihmalkâr hükümete para hibe etmeyi reddeden Birleşik Meclisin bu eylemini savunduklarında haklıydı; fakat hükümetin gelir vergisi önerisini reddetmesine karşı da aynı tutumu benimsediklerinde Meclisi gereğinden fazla onurlandırdılar. Öneri, gerçekte hükümet tarafından burjuvaziye kurulan bir tuzaktı. Ağırlığını en çok büyük şehirlerdeki işçiler üzerinde hissettiren öğütücü ve bozguna uğratıcı vergilerin ve gelir vergisi yüzünden varlıklı sınıflar üzerinde oluşan mali açığın ortadan kaldırılması talebi, Tahıl Ticareti Kanununu feshetme mücade-

lesinde İngiliz burjuvazisini harekete geçiren benzer koşullar nedeniyle harekete geçen Ren eyaleti tarafından ileri sürülmüştü. Hükümet bu öneriye güçlü bir şekilde karşı çıktı; çünkü bu --vergiler yalnızca büyük şehirlerde uygulamaya geçtiği için-- kendileri tarafından sömürülen işçilerin ücretlerinde bir düşme beklentisine giremeyecek olan zengin toprak sahiplerine büyük bir darbe indiriyordu. Buna rağmen, gerekli yasa tasarısını sundu; çünkü Birleşik Meclis gibi bir politik organın, geçici de olsa mülk sahibi sınıfların zararı pahasına çalışan sınıfların çıkarına olacak bir vergi reformunu onaylamayacağından emindi ve böylece kendisini halkın gözünde yükseltmeyi ve Meclisin popülerliğini azaltmayı umuyordu. Hükümetin bu öngörüsünde ne kadar haklı olduğu, yasa tasarısı Meclise sunulduğunda ve neredeyse tüm prensler, neredeyse tüm aristokratlar ve neredeyse tüm resmi görevliler bu yasa önerisine karşı oy verdiğinde görüldü. Bunun yanında, işler bu noktaya geldiğinde burjuvazinin bir kesiminin ortadan toz olması da hükümetin talihineydi.

Gelir vergisi önerisinin reddedilmesi, burjuvazi tarafından oynanan ikiyüzlü ve düzenbaz bir oyunun çarpıcı bir kanıtı olarak gösterilerek devletin mali desteğini alan basın tarafından bütünüyle kullanıldı ve özellikle *Rheinscher Beobachter* bu laf salatasını olabildiğince uzattı. Marks ve Engels, gelir vergisinin getirilmesinin toplumsal sefalet koşullarını çok az da olsa değiştireceğini iddia etmesi nedeniyle "ekonomik konularda en büyük ve en utanmaz kara cahil olduğu" konusunda kendisini bilgilendirerek "kilise temsilcilerini" yamtladığında oldukça haklıydı; fakat yasa tasarısının burjuvazi tarafından reddedilmesini hükümete karşı hak verilebilir bir darbe olarak görerek savunduklarında haklı değildi. Burjuvazinin bu hareketi aslında hiç de hükümete karşı bir darbe değildi ve yasa tasarısının reddedilmesi hükümetin mali konumunu daha da güçlendirdi; çünkü bu tür tüm vergilerin tarihinin gösterdiği gibi çok sayıda güçlükle karşılaşacak olan yeni bir gelir vergisini uygulamaya koymak yerine zaten yeterince öğütücü ve kıyıcı olan vergilerini sürdürdü. Bu nedenle Marks ve Engels bu meselede burjuvaziyi gerçekte hâlâ gerici olmasına rağmen devrimci olarak gördü.

Diğer yandan, "Gerçek Sosyalistler" de tam tersi hatayı sıklıkla yaptı ve bundan, burjuvazinin savaş öncesinde kemerlerini kuşandığı

bir zamanda Marks ve Engels'in kendilerine bir saldırıda bulunmuş olması anlaşılabilir. Saldırı, Marks'ın *Deutsche Brüsseler Zeitung*'da yayınladığı içeriğinden çok estetik yönü öne çıkan yazılar, "Düzyazı ve Şiirde Alman Sosyalizmine Karşı" ile Engels'in el yazısı; fakat büyük olasılıkla ortak bir çalışma olan yayınlanmamış bir yazıda gerçekleşti. "Gerçek Sosyalizm" bu kez en zayıf ya da tercihe göre en güçlü yönü olan estetik-yazınsal yönü ile eleştiriliyordu. Bu yazınsal çarpıklığa karşı yürüttükleri saldırıda Marks ve Engels edebiyat ve sanatın haklarına her zaman yeterince saygı göstermedi; örneğin, yukarıda söz edilen el yazması makalede Freiligrath'ın muhteşem yapıtı Caire, ölçüsüz bir sertlikle eleştirilmişti. Karl Beck'in "Fakirlerin Şarkıları" yapıtı da aynı şekilde *Deutsche Brüsseler Zeitung*'da Marks tarafından "küçük burjuva yanılsamaları" nedeniyle şiddetli bir şekilde eleştirildi; fakat aynı zamanda Marks, bu gösterişli naturalizmin elli yıl sonra gerçek olacak olan üzücü sonunu da şu sözlerle öngörüyordu: "Beck, bu korkak küçük burjuva sefaletini yüceltiyor. Onun kahramanı, gururlu, tehditkâr ve devrimci proletarya yerine dindar, küçük ve mantıksız özlemleriyle 'zavallı adam', 'pauvre honteux'tur. Talihsiz Grün daha sonra, büyük şairin sıradan, sıkıcı ve kültürsüz özelliklerinin dışında 'gerçek adam'ın kim olduğu konusunda bir tablo oluşturarak Goethe'yi yanlış bir şekilde değerlendirdiği uzun zamandır unutulmuş olan kitabı yüzünden tam bir paylamaya maruz kaldı.

Bu kısa süreli çarpışmadan daha önemlisi, hükümetin sahte-sosyalist diline yaptığı gibi, burjuvazinin alışıldık radikal dilini de sert bir biçimde eleştirdi. Karl Heinzen, Engels'e karşı yazdığı bir polemikte, kralın rahatlıkla gücünü artırmasına ses çıkarmayıp parasını artıran burjuvaziye saldıran herkesin korkak ve ahmak olduğunu söyleyerek mülkiyet paylaşımındaki adaletsizliği açıklamaya çalışmıştı. Heinzen vasat bir laf ebesiydi ve fazla dikkate değer değildi; ama fikirleri "aydın" cahiller tarafından büyük rağbet görüyordu: Monarşi, varlığını insanlığın yüzyıllarca sağduyudan ve insanlık onurundan yoksun olmasına borçluydu ve artık insan bu değerli niteliklere sahip olduğuna göre, tüm toplumsal sorunlar şu soru karşısında önemsizleşiyordu: monarşi ya da cumhuriyet. Bu dahice fikir, prenslerin, devrimlerin sadece demagogların kötülükleri yüzünden gerçekleştiği fikrini bütünleyici nitelikteydi.

Marks, en çok da Alman tarihini temel alarak, prenslerin tarihi değil, tarihin prensleri yarattığını açıkladı. Eski feodal sınıfların düşüşe geçtiği ve yeni modern burjuva sınıflarını oluşum sürecine girdiği bir geçiş sürecinde geliştiğini göstererek, mutlak monarşinin ekonomik nedenlerini açıkça ortaya koydu. Mutlak monarşinin Almanya'da daha geç gelişmesi ve daha uzun sürmesi, Alman burjuvazisinin sakat gelişiminden kaynaklanıyordu. Bu nedenle, prensler tarafından oynanan aşırı gerici rol ekonomik nedenlere dayanıyordu. Mutlak monarşi daha önce, ulusal gücün ve kendi ihtişamının gerekli koşulları olarak burjuvazinin yükselişi ile eşzamanlı olarak gelişen ticaret ve endüstriyi, bu kez burjuvazinin kontrolü altında şimdiden gereğinden fazla güç kazanmış, gittikçe daha tehlikeli hale gelen silahlar olarak görerek her yerde engellemeye çalışıyordu. Mutlak monarşi şimdi can sıkıcı ve endişeli bakışlarını gücünün yükselmesinin kaynağı olan şehirlerden, tarlaları eski ve kuvvetli feodal rakiplerinin cesetleriyle gübrelenmiş olan kırsal bölgelere yöneltiyordu.

Bu yapıt çok sayıda yararlı düşünceler içeriyordu; fakat "hayranlık verici cahilin sağduyusu" bunun tam tersini kanıtlıyordu. Marks'ın Engels adına Heinzen'e karşı ortaya koyduğu aynı kuramın, tam bir nesil sonra Engels tarafından Marks adına Dühring'e karşı ortaya koyulması gerekecekti.

5. Komünistler Birliği

1847 yılı boyunca Brüksel'deki komünist kolonisi, aralarında hiç kimse kendisini Marks ve Engels ile karşılaştıramasa da oldukça dikkate değer bir sayıya ulaşmıştı. İkisi de *Deutsche Brüsseler Zeitung*'da yazan Moses Hess ya da Wilhelm ara sıra bu ittifakta üçüncü kişi rolünü oynayabilir gibi gözüküyordu; fakat sonuçta ikisi de bunu yapmadı. Hess, daha önceki felsefi kuruntularını asla bir yana bırakamadı ve "Komünist Manifesto"nun yazılarını eleştirirken gösterdikleri acımasız sertlik, kendisiyle Marks ve Engels arasında onarılamaz bir gediğin oluşmasına neden oldu.

Marks ve Engels'in Wilhelm Wolff'la olan arkadaşlığı, Wolff'un Brüksel'e ancak 1846 baharında gelmiş olmasından dolayı daha sonralarda başlamıştı; fakat sağlam bir dostluktu ve ancak Wolff'un ta-

lihsiz gelen erken ölümüyle sonlandı. Bağımsız bir düşünür değildi; fakat bir yazar olarak "halka hitap eden bir tarza" sahipti. Silesialı serf köylülerinin sallarından geliyordu ve çok büyük güçlükler altında, büyük düşünürlerin ve klasik antikite şairlerinin yapıtları yoluyla sınıfını ezenlere karşı öfkeli bir nefret beslediği üniversiteye girdi. Bir Demagog olarak yıllarca Silesia'nın bir bölgesinden diğer bölgesine sürüklendi ve daha sonra özel öğretmenlikle geçindi ve aynı zamanda kendisine karşı açılan bir sürü dava sonucunda bir Prusya hapishanesinde çürümektense yurtdışına gitmeyi tercih edene kadar bürokrasi ve sansüre karşı sürekli bir gerilla savaşı verdi.

Braslau'da kaldığı günlerde, Marks ve Engels'le birlikte mezarının üstüne ölümsüz defneler koyan Lassalle ile iyi bir dostluk kurmuştu. Wolf, şairin sözleriyle, yaşamlarındaki bedelleri kendileriyle ödeyen soylu kişiliklerden biriydi. Sarsılmaz kişiliği, bozulmaz sadakati, dürüst vicdanlılığı, istisnasız cömertliği ve bitmez tükenmez alçakgönüllülüğü, onu örnek bir devrimci savaşçı yaptı ve politik görüşlerini sevmeleri ya da nefret etmelerine bakmaksızın dostlarının ve düşmanlarının sevgisini kazanmasını sağladı.

Marks ve Engels'in etrafındaki grubun bir başka üyesi de kendilerine çok yakın olmasa bile, Ferdinand Wolff'tu. Mart öncesi Berlin'i ile ilgili kusursuz bir kitap yazdıktan sonra krala hakaret ettiği iddiasıyla kalede iki yıllık hapis cezasına çarptırılan Ernst Dronke, Wesel kalesinden kaçmayı başararak grupa son anda dahil oldu. İç çemberin bir başka üyesi de, Engels'i Manchester günlerinden tanıyan ve başka bir Alman firmasının çalışanı olarak Bradford'da yaşamış olan Georg Weerth'ti. Weerth gerçek bir şairdi ve bu nedenle şair bozuntularının tüm yapmacık tavırlarından uzak biriydi. Ne yazık ki o da genç ve henüz hiçbir saygılı el savaşçı proletaryanın ruhuyla okuduğu ve pervasızca dağıttığı dizeleri bir araya getiremeden genç yaşta öldü. Aydınlar grubu, *Deutsche Brüsseler Zeitung*'un iki dizgicisi Karl Wallau ve Stephan Born gibi çok sayıda yetenekli zanaatkâr ile daha da güçleniyordu.

Örnek bir burjuva monarşisi olmasıyla övünen bir devletin başkenti olarak Brüksel, hâlâ devrimin merkezi olarak görülen ve ünlü Eylül Kanunları ile bastırılmış olan Paris'e kadar ulaşan uluslararası bağlantıların kurulabileceği en uygun yerdi. Marks ve Engels, Belçika'daki

1830 devriminde pay sahibi olan kişilerle iyi ilişkiler kurmuştu. Almanya'da ve özellikle Köln'de Sosyalist Demokrat Parti ve özellikle onların yazınsal temsilcileri Louis Blanc ve partinin yayın organı *Reforme*'nin editörlüğünü yapan Ferdinand Flocon ile bağlantılar kurmuşlardı. Chartistlerin devrimci kanadı ile, *Northern Star*'ın editörü Julian Harney ve eğitimini Almanya'da yapmış olan Ernest Jones ile yakın ilişkileri hâlâ sürüyordu. Adiller Birliği'nin Karl Schapper, Joseph Moll ve diğerleri tarafından temsil edildiği uluslararası bir örgüt olan Kardeş Demokratlar, bu Chartist liderlerin güçlü düşünsel etkisi altındaydı.

Ocak 1847'de Birlik, önemli bir adım attı. Londra'daki "Komünist Haberleşme Komitesi" olarak Brüksel'deki "Haberleşme Komitesi" ile ilişkilerini devam ettirdi, fakat bu ilişkiler karşılıklı olarak biraz duygusuzdu. Bir yanda, işçilerin ayağını neyin sıktığını bilmeleri mümkün olmayan "aydınlara" karşı güvensizliği, diğer yandan, "Straubingerlar"ın, yani, o zamanlar Alman işçileri arasında hâlâ güçlü olan zanaatçı loncası dar görüşlülüğünün güvensizliği vardı. Engels, Paris'teki "Straubingerları" Proudhon ve Weilding'in etkisinden uzak tutma konusunda çok meşguldü; ancak Adiller Birliği'nin 1846 sonbaharında Schleswig-Holstein sorunu ile ilgili olarak yaptıkları konuşmayı "düpedüz saçmalık" olarak nitelendirmesine rağmen Londra'daki "Straubingerler"in daha iyi unsurlardan oluştuğunu düşünüyordu. İngiltere'deki "Straubingerler"in var olan tüm somut koşulları görmezden gelme budalalıkları ve tarihi gelişme sürecini kavrayamamaları dışında İngilizlerden hiçbir şey öğrenmemiş olduğunu ifade ediyordu.

Tam on yıl sonra Marks, "Adiller Birliği"ne yönelik önceki tutumundan şu sözlerle bahsetti: "Anglo-Fransız sosyalizmi ya da komünizminin karışımını ve birliğin gizli öğretilerini temsil eden Alman felsefesini acımasızca eleştiren, bazıları basılı, bazıları resim baskılı bir dizi broşür çıkardık. Bunun yerine tek kabul edilebilir temel olarak, burjuva toplumunun ekonomik yapısına yönelik bilimsel bir anlayış öne sürdük ve yapılması gerekenin ütopik bir sistem için uğraşmak değil, gözlerimizin önünde gerçekleşen toplumsal dönüşümün tarihi sürecine bilinçli bir şekilde katılmak olduğu ilkesini herkesçe anlaşılabilecek bir biçimde izah ettik." Ocak 1847'de Birlik, Merkez Komitesinin

üyelerinden birini, saatçi Joseph Moll'ü, birlik fikirlerini kabul etmeyi tasarladığı için Marks ve Engels'in örgüte katılmalarını rica etmek üzere Brüksel'e gönderdi ve Marks bu adımı broşürlerin etkisine yordu.

Maalesef, diğer şeyler dışında, bir Essene topluluğunun, "Adiller Birliği"nin gizli ajanı ve peygamberi olarak edilen Kriege'ye karşı çıkarılmış bir el ilanı dışında Marks'ın yazdığı düşünülen hiçbir broşür korunamamıştır. Krieger ayrıca, kaynağını ve gelişmesini, gizli gücü hakkında en saçma ve akıldışı beyanlarda bulunduğu bu topluluğun tamamen hayal ürünü ve romantik hilelerine atfederek komünizmin tüm dünyadaki gerçek tarihi gelişiminin anlaşılmasını güç hale getirmekle suçlanmaktadır.

Bu el ilanının "Adiller Birliği"nin üyeleri üzerinde bu kadar etki uyandırmış olması, "Straubingerler"den daha fazlası olduklarını ve İngilizlerden Engels'in düşündüğünden daha fazla şey öğrendiklerini kanıtlar. Örgütlerinden bir "Essene Topluluğu" olarak söz edilse ve bir iki dostça olmayan yoruma maruz kalsa bile adı bile geçmeyen; fakat buna rağmen Kriege'nin safına geçen Weitling'den çok daha iyi hususlarda kavramışlardı. Aslına bakılırsa Londra'daki Adiller Birliği, Londra'nın canlı ve kozmopolitan havasında Zürih ve hatta Paris'teki benzerlerinden çok daha coşkulu ve hayat dolu kalmışlardı. Öncelikli olarak Alman işçileri arasında propaganda çalışmaları yapmak amacıyla kurulup Londra'da uluslararası bir karakter kazanmıştı. Her ülkeden gelen politik sürgün ile yakın ilişkilerini devam ettirdi ve liderleri, kendilerinden önce gelen, gücü ve faaliyetleri açısından hızla büyüyen Chartist hareketi örnek alarak ufuklarını genişletti ve zanaat anlayışlarının çok daha ötesinde ilerledi. Daha eski liderler Schapper, Bauer ve Moll dışında; Heilbronnlu minyatür ressamı Karl Pfander ve Thuringalı Terzi Georg Eccarius gibi daha genç adamlar, kuramsal yetenekleriyle kendilerini gösterdi.

Moll'ün Marks'a Brüksel'de ve daha sonra Engels'e Paris'te sunduğu üyelik yetkisi 20 Ocak 1847 yılına aitti ve Schapper tarafından yazılmıştı. Belli oranda uyarılar içeriyordu ve ilgili kişiye birliğin durumu hakkında rapor verme ve tüm önemli konularda detaylı açıklama yapma yetkisi veriyordu; ancak konuşmalarda Moll çok daha az çekingendi. Marks'tan birliğe katılmasını istedi ve kendisini, Marks ve Engels tarafından ifade edilen eleştirel fikirleri kabul etmek ve onları

birliğin ilkeleri niteliğindeki bir ortak manifestoya dahil etmek amacıyla Londra'da bir birlik kongresinin düzenleneceği konusunda bilgilendirerek ilk baştaki itirazlarını bir kenara bıraktı. Ancak, Marks ve Engels'in birliğe katılmaları ve çağdışı ve gereksiz öğelerin üstesinden gelmede birliğe destek vermesi gerektiğini söyledi.

Marks ve Engels ikna oldu ve ikisi de birliğe katıldı. Ancak 1847 yılında gerçekleştirilen birlik kongresinin sonucu şimdilik gizlilik içinde çalışmak zorunda olan; ama tüm komplocu gösterişinden kaçınan bir propagandacı kuruluşun ihtiyaçlarına uyan demokratik bir yeniden örgütlenmeden daha fazlası değildi. Birlik, ikiden az ondan çok olmayan üyelerden oluşan komünler halinde, grup olarak, öncü gruplar, merkez otorite ve kongre olarak örgütleniyordu. Amaçları, burjuvazinin devrilmesi, proletarya iktidarının kurulması, sınıf karşıtlıklarına dayanan eski toplumun ortadan kaldırılması ve sınıfsız ve mülkiyetsiz yeni bir toplumun kurulması şeklinde açıklanmıştı.

Artık kendisine "Komünistler Birliği" adını veren birliğin demokratik karakterine uygun olarak, son karar yıl sonunda toplanacak ve aynı zamanda birliğin yeni programını tartışacak ikinci bir kongreye bırakılarak, kişisel fikir paylaşımı için öncelikli olarak yeni kurallar tartışmaya açıldı. Marks ilk kongrede bulunmadı; fakat Paris komünistlerinin temsilcisi olarak Engels ve Brüksel grubunun temsilcisi olarak Wilhelm Wolff oradaydı.

6. Brüksel'de Propaganda Çalışmaları

"Komünistler Birliği" ilk iş olarak, halk propagandasına imkân sağlayacak ve bu propagandadan genişlemesi için en güvenilir üyeleri çekebileceği Alman işçileri dernekleri kurmayı gördü.

Bu derneklerin prosedürü her yerde aynıydı; haftada bir gün tartışmaya ve başka bir gün sosyal ilişkilere (şarkı söyleme, okuma) ayrılmıştı; derneklerle bağlantılı ve ihtimal dahilinde olan sınıfların örgütlendiği yerlerde işçilere komünizmin başlangıç ilkelerini öğretmek üzere her yerde kütüphaneler kuruldu.

Bu, Alman İşçiler Derneği'nin *(Deutscher Arbeiterverein)* ağustos ayının sonunda Brüksel'de kurulma nedenini oluşturan plandı.

Derneğin iki başkanı Moses Hess ve Wallau'ydu ve sekreteri Wilhelm Wolff'tu. Sayısı kısa süre içinde yüzün üstüne çıkan dernek üyeleri, her çarşamba ve pazar akşamı toplanıyordu. Çarşamba günleri işçi sınıfını ilgilendiren önemli sorunlar tartışılırken pazar günleri Wolff haftanın politik değerlendirmesini yapıyordu ve bu konuda kısa sürede ustalaşmıştı; bundan sonra toplantılar sosyal hale geldi ve kadınlar da katılmaya başladı.

27 Eylül'de bu dernek, her bir ülkenin işçilerinin diğer ülkelerin işçilerine beslediği kardeşçe duyguları göstermek amacıyla uluslararası bir şölen düzenledi. O zamanlar halk toplantılarında gerçekleşmesi kaçınılmaz olan polis müdahelesini önlemek amacıyla politik propagandalara şölen kimliği vermek alışılagelmiş bir hareketti. Ancak, bu diğerlerinden farklı şölenin ardında Bornstedt ve Alman kolonisindeki, gidişattan memnun olmayan diğerleri tarafından, Engels'in orada bulunmayan Marks'a yazdığı gibi, "Belçikalı Demokratların arkasında ikincil bir rol edinerek acınacak haldeki küçük derneğimizden daha iyi ve evrensel bir örgütlenme oluşturmak amacıyla" düzenlenen özel bir amaç vardı. Engels bu hileyi iyi bir zamanda engellemeyi başardı ve "korkutucu derecede genç" olması nedeniyle isteksiz olmasına rağmen Fransız Imbert ile birlikte iki Başkan Yardımcısından biri olarak seçildi; General Mellinet ise Onursal Başkan ve avukat Jottrand Başkan Vekili seçildi. Her ikisi de 1830 Belçika Devrimi'nin etkin savaşçılarıydı.

Şenlikte, Belçikalı, Alman, İsviçreli, Fransız, Polonyalı, İtalyan ve Ruslardan oluşan 120 kişi vardı. Birkaç konuşmadan sonra Belçika'da "Kardeş Demokratlar"a benzer bir reform dostluğu derneği kurulmasına karar verildi. Engels hazırlık komitesine seçildi; fakat bundan kısa süre sonra Brüksel'i terk etmek zorunda kaldığından, Jottrand'a 20 Eylül toplantısına katılsaydı kuşkusuz seçilmiş olacağını belirterek kendisi yerine komite üyeliğine Marks'ın kabul edilmesini öneren bir mektup yazdı: "Böylelikle Marks komitede benim yerimi alıyormuş gibi olmaz; tam tersine, toplantıda onu temsil eden kişi bendim." Aslında "Tüm Ülkelerin Birleşmesi İçin Demokratik Dernek" 7 ve 15 Kasım'da kendisini oluşturduğunda, Imbert ve Marks seçildi. Derneğin tüzüğü, yaklaşık altmış kişiden oluşan Belçikalı, Alman, Fransız ve Polonyalı demokratlar tarafından imzalandı. İmzayı atan Alman-

lar arasında Marks, Moses Mess, Georg Weerth, iki Wolff, Stephan Born ve Bornstedt vardı.

Yeni dernek tarafından düzenlenen ilk toplantı, Polonya devriminin yıldönümünü kutlamak amacıyla yapılan 29 Kasım toplantısıydı. Stephan Born Almanlar adına konuştu ve düşünceleri büyük alkışlarla karşılandı. Marks, Londra'da "Kardeş Demokratlar" tarafından aynı günde ve aynı amaçla düzenlenen bir toplantıda Demokratik Derneğin resmi temsilcisi olarak bulunduğundan, bu toplantıya katılamadı. Bu toplantıda yaptığı konuşma, bütünüyle proletaryan ve devrimci bir tondaydı: "Eski Polonya ortadan kalktı ve bizim yeniden doğmasını dileyen son kişiler olmamız gerekir. Fakat, sadece eski Polonya değil, eski Almanya, eski Fransa, eski İngiltere ve toplumun tamamı kaybolmuştur. Ama eski toplumun kaybı, kaybedecek hiçbir şeyi olmayanlar için bir kayıp sayılmaz ve bugün durum tüm ülkelerdeki büyük bir çoğunluk için bu şekildedir." Marks'ın gözünde işçi sınıfının burjuvazi karşısındaki zaferi, İngiliz işçi sınıfının zaferinin tüm ezilenlerin ezenler karşısındaki zaferi olacağı gibi, tüm ezilmiş ulusların zaferi olacaktı. Eğer Chartistler kendi vatanlarındaki düşmanlarını mağlup edebilselerdi, tüm toplumu mağlup etmiş olacaklardı.

Marks'ın, "Demokratik Dernek" adına kendilerine hitaben yaptığı konuşmaya. "Kardeş Demokratlar" da aynı tonda cevap verdi: "Sizin temsilciniz, bizim dostumuz ve kardeşimiz Marks, aramızda bulunuşunu ve konuşmanızı okumasını nasıl bir coşkuyla karşıladığımızı size söyleyecektir. Tüm gözler neşeyle ışıldadı, tüm sesler içtenlik karşılamalarıyla çıktı ve tüm eller kardeşlik duygularıyla temsilcinizi alkışladı. Bize teklif ettiğiniz ittifakı en büyük memnuniyet duygularıyla kabul ediyoruz. Derneğimiz iki yıldan fazla bir süredir şu sloganla varlığını sürdürmektedir: 'Tüm insanlar kardeştir.' Son yıldönümü anmamızda tüm uluslar için demokratik bir kurultay oluşturulmasını önermiştik ve şimdi sizin aynı öneriyi açıkça yapmış olmanızı duymaktan mutluluk duyuyoruz. Kralların komplosu, hakların komplosuyla cevaplanmalıdır. Genel birliğe ulaşmak istiyorsak, kendimizi gerçek halklara, proleterlere, mevcut toplumsal sistemin baskısı altında kan ve ter döken insanlara tanıtmamız gerektiğine inanıyoruz. Çok geçmeden, aslında şimdiden görebiliriz de, kardeşliğin sahipleri, insanlığın seçilmiş şövalyelerinin kulübeden, tavan arasından, pulluktan, örsten

ve fabrikalardan çıkarak aynı yolda yürümeye başladığını göreceğiz." "Kardeş Demokratlar" daha sonra 1847 Eylül'ünde aynı yerde düzenlenen "Serbest Ticaret Kongresi"ne bir tür karşı cevap olarak 1848 Eylül'ünde Brüksel'de genel bir demokratik kongrenin düzenlenmesini önerdi.

Ancak Marx Londra'ya "Kardeş Demokratlar"a konuşma yapmak dışında başka nedenlerden gitmişti. "Kardeş Demokatlar"ın Polonya Devrimi'nin yıldönümünü kutlama toplantısından hemen sonra ve aynı odalarda 1849 yılında Schapper, Bauer ve Moll tarafından kurulmuş olan "Komünist İşçiler Eğitim Derneği"nin genel merkezinde, yeni tüzüğünü kesin olarak belirlemek ve yeni programını tartışmak üzere Komünistler Birliği'nin ikinci kongresi gerçekleşiyordu. Bu kongrede Engels de bunuyordu. İngiltere'ye onunla gitmek üzere Paris'i terk etmiş ve 27 Kasım'da Ostende'de Marks ile buluşmuştu. Yaklaşık on gün süren tartışmalardan sonra Marks ve Engels'e komünizmin temel ilkelerini genel bir manifestoda kaleme almaları görevi verildi.

Aralık ayının ortasında Marks Brüksel'e geri döndü ve Engels Brüksel'den geçerek Paris'e gitti. İkisinin de kendilerine verilen görevi gerçekleştirmek için çok acele eder bir hali yok gibiydi ve 24 Ocak 1848'de "Komünist Birliğin Merkez Komitesi", Brüksel'deki yerel komiteye, kaleme almayı kabul ettiği "Komünist Parti Manifestosu"nun 1 Şubat'a kadar merkez komitenin elinde olmaması durumunda yurttaş Marks'a karşı alınacak tedbirler konusunda gözdağı verdiği etkili bir uyarı mektubu gönderdi. Gecikmeye neden olan şeyin ne olduğunu anlamak oldukça güçtür, belki Marks'ın sorumluluğunu üstlendiği her işte gösterdiği aynı tavır, belki Engels'ten ayrılmış olması, belki de Marks'ın Brüksel'deki propagandasını büyük bir gayretle sürdürdüğünü öğrendikten sonra sabırsızlanmaya başlamalarıydı.

Marks, 9 Ocak 1848'de "Demokratik Dernek"e serbest ticaret üzerine bir konuşma yaptı. Bu konuşmayı Brüksel'deki "Serbest Ticaret Kongresi"nde yapmayı amaçlamıştı; fakat bunun için gerekli zemini sağlayamamıştı. Tüm sıkıntılarının gerekçesi "işçilerin refahıymış" gibi göstermeye çalışan serbest ticaret yanlılarının düzenbazlıklarını bütünüyle ifşa etti; ancak serbest ticaretin işçilerin zarar görmesi pahasına kapitalistleri desteklemelerinin burjuva politik ekonomisinin temel ilkelerine uygun olduğunu kabul etti. Serbest ticaretin, tüm enerji-

sini ortaya koymasını engellemek amacıyla ona engel olan ulusal sınırlamaları ortadan kaldırmak için uğraşan sermayenin özgürlüğü olduğunu belirtti. Serbest ticaret ulusları parçalayarak burjuvazi ve proletarya arasındaki karşıtlığı güçlendiriyor, böylece toplumsal devrimi hızlandırıyordu; Marks, bu devrimci yönüyle serbest ticaret sistemini destekliyordu.

Aynı zamanda kendisini korumacı eğilimlere sahip olduğu şüphesine karşı savundu ve serbest ticareti savunmasının "ilerici burjuva önlemleri" olarak Almanya'daki korumacı önlemleri desteklemesiyle bir çelişki içine girmediğini ifade etti. Engels gibi Marks da serbest ticarete karşı korumacılık sorununu bütünüyle devrimci bir bakış açısıyla ele alıyordu. Alman burjuvazisinin feodalizm ve mutlakiyetçiliğe karşı bir silah, güçlerini bir noktada toplamak, iç pazarda serbest ticareti kurmak ve er yada geç dünya pazarına yani serbest ticarete bağımlı olacak geniş çaplı endüstriyi geliştirmek için bir araç olarak koruyucu gümrük vergilerine ihtiyacı vardı. Konuşması, bu konuşmayı masrafları kendilerine ait olmak üzere Fransızca ve Flamanca basıp dağıtmaya karar veren "Demokratik Dernek" tarafından büyük bir alkışla karşılandı.

Ancak "Alman İşçiler Derneği"nde ücretli emek ve sermaye üzerine yaptığı konuşmalar, bu konuşmadan çok daha önemliydi. Ücretlerin işçi tarafından üretilen metanın bir kâr payı olmadığını; fakat sermaye sahibinin belirli miktarlarda üretici emek gücü satın aldığı mevcut metaların bir parçası olduğu düşüncesinden hareket etti. Emek gücünün fiyatının, diğer başka metalar gibi, üretim bedeli ile belirlendiğini belirtti. Basit emek gücünün üretim masrafları, işçiye yaşamını sürdürmek ve türünü sürdürmesi için temin edilen araçların temin edilmesinin masraflarıydı. Bu masrafların bedeli maaşları temsil ediyordu ve tüm diğer metaların bedeli gibi, bu bedel de rekabetin bocalamalarına bağlı olarak üretim bedellerinin bazen üstünde bazen de altında kalıyor; fakat bu bocalamaların sınırları dahilinde en düşük seviyede ücrete yaklaşık oluyordu.

Daha sonra sermayeyi inceledi. Burjuva ekonomistlerinin sermayenin birikmiş emek olduğu iddialarına yanıt olarak şu soruyu sordu: "Zenci bir köle nedir? Renkli bir ırkın bir insanı. Bir açıklama diğeri

kadar iyidir. Bir zenci, zencidir; fakat belli koşullar altında bir köle olabilir. Bir pamuk dokuma makinesi de pamuk dokumak için bir makinedir; fakat ancak belli koşullar altında sermaye olabilir. Bu koşullar olmaksızın altının paraya da şekerin şeker fiyatı olmasından fazla sermaye değildir." Sermaye toplumsal üretimle ilgili, burjuva toplumuyla ilgili bir şeydir. Değişim değerine sahip bir miktar meta, bağımsız bir güç; yani toplumun bir kesiminin gücü haline geldiğinde sermaye haline gelir ve doğrudan, yaşayan emek gücü ile değişimiyle kendini artırır. "Emek gücü dışında hiçbir şeye sahip olmayan bir sınıf, sermayenin varlığı için gerekli bir koşuldur. Birikmiş emeği yalnızca, birikmiş emeğin ötesinde, maddileştirilmiş emeğin yaşayan emek gücü üzerindeki gücü sermaye haline getirebilir. Sermaye, birikmiş emeğin canlı emek gücüne daha fazla üretim için bir araç görevi görmesine dayanmaz. Yaşayan emek gücünün birikmiş emeğe değişim değerini sürdürmesi ve artırması için bir araç görevi görmesine dayanır." Sermaye ve emek gücü karşılıklı olarak birbirini koşullar ve birbirlerini karşılıklı olarak üretir.

Burjuva ekonomistleri bundan sermaye sahiplerinin çıkarlarıyla işçilerin çıkarlarının aynı olduğu sonucunu çıkardığında bu, işçinin sermaye sahibinin onu işe almaması durumunda açlıktan öleceği ve sermayenin işçisini sömürmezse yok olacağı düşüncesinin kabul edilmesiyle doğruluk kazanır. Üretici sermaye ne kadar büyük bir hızla artarsa, yani endüstri ne kadar fazla gelişirse; sermaye sahipleri de o kadar işçiye ihtiyaç duyar ve işçi de emek gücünü o kadar pahalıya satabilir. Bu nedenle işçi sınıfının kabul edilebilir zorunlu koşulu, üretici sermayenin mümkün olduğunca hızla büyümesidir.

Marks, bu durumda ücretlerdeki dikkate değer bir artışın, üretici sermayede çok daha hızlı bir büyümeyi gerektirdiğini belirtir. Sermaye büyüdükçe ücretler de artabilir; fakat sermayenin kârı çok daha hızlı bir şekilde artar. Böylece işçilerin maddi durumları gelişir; fakat toplumsal durumları pahasına, işçiler ve sermaye sahipleri arasındaki uçurum artmıştır. Bu nedenle, ücretli emeğin en uygun koşulunun sermayenin mümkün olduğunca hızlı büyümesi olduğunu söylemek yalnızca, işçi sınıfı, düşman gücü, kendisine egemen olan yabancı sermayeyi ne kadar hızlı güçlendirirse, burjuvazinin ayakları altında sürüklediği zincirlerini daha da güçlendirmekten memnun, yine ser-

mayenin gücünü artırmasına izin verilen koşulların daha uygun hale geleceği anlamına gelir.

Ancak, diye devam eder Marks; sermayenin büyümesi ve ücretlerin artması, burjuva ekonomistlerinin iddia ettiği gibi, hiç de ayrışmaz bir biçimde birbirlerine bağlı değildir. Sermaye şişmanladıkça, kölelerinin daha iyi besleneceğini söylemek doğru değildir. Üretici sermayenin gelişimi, sermayenin bir noktada toplanmasını ve birikmesini kapsar. Sermayenin merkezileşmesi, daha fazla iş bölümü ve işçinin çok daha fazla kullanılmasına neden olur. Artan iş bölümü işçinin özel yeteneğini ortadan kaldırır ve bu özel yeteneğin yerini herkesin gerçekleştirebileceği bir iş biçimi aldığında, işçiler arasındaki rekabet artar.

Bu rekabet, iş bölümü daha önce üç işçinin yaptığı bir işi, bir işçinin yapmasına izin verdiğinde daha da artar. Makineler bu sonucu daha ileri bir aşamaya getirir. Üretici sermayenin büyümesi sanayici kapitalistlerin işlerini gittikçe dahada büyüyen araçlarla yapmaya, böylece küçük sanayicileri iflas ettirerek onları proletarya saflarına itmeye zorlar. Bunun ötesinde, sermayenin birikmesine uygun olarak kazanç değeri düştükçe, daha küçük sermaye sahipleri artık kendi kazançları ile geçinemez ve iş bulmak amacıyla endüstriye dönmek zorunda kalır ve böylece proletarya saflarında bir artışa neden olurlar.

Ve son olarak; sermaye daha fazla üretici hale geldikçe, ihtiyaçlarını bilmediği bir pazar için daha fazla çalışmak zorunda kalır. Üretim talebin önünde geçer, arz talebi oluşmaya zorlamaya çalışır ve bunun sonucu, ticaret dünyasının yeraltı dünyasının tanrılarına kendi servetinin bir kısmını, kendi ürünlerinin bir kısmını ve hatta üretici güçlerinin bir kısmını feda ederek varlığını sürdürmeyi başardığı, gün geçtikçe daha sık ve şiddetli hale gelen krizlerde ve endüstriyel depremlerde görülür. Sermaye varlığını sadece emekten kazanmaz, aynı zamanda soylu barbar bir kabile reisi gibi, kölelerinin cesedini, krizlerinde can veren işçilerinin katliamını bu emek ile mezara koyar. Öyleyse Marks şöyle özetler: Sermaye hızla büyürse, işçiler arasındaki rekabet çok daha büyük bir hızla büyür; yani, işçilerin iş bulma ve yaşam olanakları daha da azalır. Buna rağmen, sermayenin hızlı büyümesi ücretli emek için en uygun koşuldur.

Ne yazık ki bu parça, Marks'ın Brüksel'deki Alman işçilere yaptığı konuşmalardan geriye kalan tek kısımdır; ancak propagandasını ne kadar büyük bir ciddiyet ve bütünlükle yürüttüğünü görmemiz açısından yeterlidir. Bakunin ise farklı bir görüşteydi. Polonya Devrimi'nin yıldönümü üzerine yaptığı bir konuşma dolayısıyla Fransa'dan sınır dışı edildikten sonra o da Brüksel'e bu sıralarda geldi. 28 Aralık 1847'de bir Rus arkadaşına şunları yazdığını görürüz: "Marks hâlâ, üzerlerinde mantıklı kafa karışıklıkları yaratıp işçileri sömürerek, hep aynı sonuçsuz etkinliklerine devam ediyor. Bu alışıldık anlamsız kuramlaştırma ve hoş olmayan kendinden memnun olma hali." Ve Herwegh'e Marks ve Engels ile ilgili yazdığı bir mektupta çok daha acımasızdı: "Tek kelimeyle, yalanlar ve budalalık, budalalık ve yalanlar. Onlarla bir aradayken özgürce nefes almak imkânsız. Onlardan uzak duruyorum ve kendilerine kesin bir biçimde komünist zanaatkârlar topluluklarına katılmayacağımı ve herhangi bir ilişki içine girmeyi reddettiğimi söyledim."

Bakunin'in bu ifadeleri, Bakunin Marks'ı daha önceleri farklı bir şekilde değerlendirdiğinden ve yine böyle olacağından, kişisel kızgınlığı açığa vurmasından dolayı değil, iki devrimci arasında şiddetli mücadelelere neden olacak karşıtlığı açığa çıkarması nedeniyle dikkate değerdir.

7. Komünist Manifesto

Aynı zamanda, daha sonra "Komünist Manifesto" olarak tanınacak olan yazının taslağı Londra'ya gönderilmişti.

Yeni program tartışmalarını ikinci bir kongreye bırakan ilk kongrenin ardından, pek çok hazırlık çalışması gerçekleştirilmişti. Doğal olarak bu, görevle meşgul olmalarını sağlayan hareketin teorisyeniydi ve taslaklar Marks, Engels ve Moses Hess tarafından kaleme alındı.

Ancak, bu hazırlık taslaklarından elimize geçebilen tek taslak, Engels'in 24 Kasım 1847 tarihli, ikinci kongreden kısa süre önce yazdığı mektubunda bahsettiği taslaktır: "Günah çıkarmayı bir düşün. Bence soru yanıt biçiminden vazgeçip yapıta 'Komünist Manifesto' adını vermeliyiz. Tarihin büyük bir kısmı işe karıştırılacağından, bana göre şimdiki biçimi uygun değil. Burada yaptıklarımı beraberimde geti-

riyorum. Basit bir anlatım biçiminde; fakat düzenlemesi acıması halde ve korkunç bir aceleyle yazılmış." Engels daha sonra kendi taslağını Paris şubelerine göndermediğini, ancak bir iki küçük detay dışında belki işin üstesinden gelebileceğini ekler.

Bu taslak tamamen soru yanıt biçimindedir ve bu hali genel anlayışı daha fazla artırabilir ve doğrudan ajitasyonun amacına ideolojik içeriğiyle tamamen uyduğu daha sonra gelen manifestodan daha iyi uyabilirdi. Engels yirmi beş soru ve yanıtını tarihi sunum yöntemi lehine derhal yaktı ve bunu yakarak dürüstlüğünü kanıtladı; çünkü komünizmin kendisini dünyaya tanıttığı manifestonun, Yunan tarihçinin sözleriyle, sıradan okuyucu için bir polemik değil; kalıcı öneme sahip bir yapıt olması gerektiğini fark etti.

Bu ifade, bazı kısımları bağlamından çıkararak yazarlarının Carlyle ya da Gibbon ya da Sismodi ya da başka birisinden çalıntı yaptığını kanıtlama arzusunda olan ağırbaşlı kişilere ödün verme amacında olmasa da dünya yazınında "Komünist Manifesto"ya kalıcı bir yer kazandıran aslında klasik biçimiydi. Bu düşünce tam bir saçmalıktır ve manifesto bugüne kadar yazılmış her yazı kadar bağımsız ve özgündür. Ancak, Marks ve Engels'in daha önce ele almadığı bir düşünceyi içermiyordu. Bu nedenle bir vahiy değil; yazarlarının dünya görüşünün camı daha berrak ve çerçevesi daha küçük olamayacak bir aynada sunumudur. Biçeminin yargıda bulunmamıza izin verdiği kadarıyla, son biçiminin verilmesinde Marks'ın daha fazla parmağı vardı gibi gözükebilir; ancak kendi taslaklarının da gösterdiği gibi, Engels sözkonusu problemi anlamada Marks'tan geri kalmadı ve yapıtın yazarı olarak Marks'la aynı mertebeyi paylaşır.

Manifestonun ilk yayımlanmasından itibaren bir yüzyıl ve gözler önüne serilen altmış yetmiş yıl, onu aynı bırakmayan çok sayıda ekonomik ve politik değişikliğe sahne oldu. Bazı açılardan tarihi gelişme farklı bir yönde ilerledi ve her şeyden önemlisi, manifestonun yazarlarının beklediğinden daha yavaş gelişti. Bakışları geleceğe ne kadar ne kadar nüfus ettiyse, gelecek o kadar yakın gözüktü. Bu kadarı söylenebilir: Bu gölge olmadan hiç ışık olamazdı. Bu, Lessing'in çok önceleri geleceğe doğru keskin bakışlar atan insanlarda fark ettiği psikolojik bir fenomendi. "Doğanın binlerce yıl önce gerekli gördüğü şey, onların varoluş anında olgunlaşmalıydı." Marks ve Engels kesin-

likle binlerce yıl ötede değildi; fakat on yılların ahenginde yanlış yerdeydi. "Komünist Manifesto"yu kaleme aldıklarında kapitalizmi, günümüzde bile güçlükle ulaştığı bir seviyeye ulaşmış olarak gördüler. Engels kendi taslağında tüm uygar ülkelerde üretimin fabrikalarda gerçekleştirildiğini ve el sanatı ve imalatın üretimin neredeyse her dalında geniş çaplı endüstri tarafından tasfiye edildiğini belirterek, bunu manifestonun son halinde çok daha açık bir şekilde söylemektedir.

İşçi sınıfı partilerinin manifestoda belirtilen kısmen üstünkörü bir biçimde ortaya çıkışı, garip bir şekilde bunun tersini gösterir. O zamanın en önemli işçi sınıfı hareketi olan Chartism bile, küçük burjuva unsurlarından güçlü bir şekilde etkilenmişti. Fransa'nın Sosyalist Demokratik Partisinden söz etmeye bile gerek yoktur. İsviçre'deki radikaller ve köylülerin kurtuluşunu ulusal özgürlüğün ilk koşulu olarak gören Polonyalı devrimciler, duvardaki gölgelerden fazlası değildi. Manifestonun yazarları daha sonra kendileri de o zamanın işçi sınıfı hareketinin ne kadar küçük bir alanı işgal ettiğini belirttiler ve özellikle Rusya ve Birleşik Devletler'in bu hareket içinde bulunmamasına vurgu yaptılar: "Rusya'nın Avrupa'daki gericiliğin son büyük kaynağı olduğu ve Birleşik Devletler'e göçün Avrupa işçi sınıfının ihtiyaç fazlası güçlerini çektiği bir dönemdi. Her iki ülke de Avrupa'ya hammadde sağladı ve aynı zamanda Avrupa'nın endüstriyel üretimi için pazar görevi gördü. Bundan dolayı ikisi de bir şekilde Avrupa toplumsal düzeninin kale duvarlarıydı." Bir nesil sonra her şey ne kadar da değişti! Ve yaşadığımız zamanda ne kadar da değişti!

Kapitalist üretim tarzına yüklediği "son derece devrimci rol" kendisini manifestonun yazarlarının düşündüğünden daha uzun süre sonra hissettirdiğini kabul ettiğimizde bu gerçekten de manifestonun öne sürdüğü fikrin aksinin ispatı mıdır? Burjuvazi ve proletarya arasındaki sınıf mücadelesinin ilk bölümdeki ihtişamlı ve güçlü anlatımı, sınıf mücadelesinin izlediği yolun kısmen çok özet bir şekilde ele alınmış olmasına rağmen, bugün temelde değişmemiş durumdadır. Bugün benzer bir genelleme yaparak modern işçinin –en azından kölelere yakışır var oluşlarını sürdürebilecekleri yaşam koşullarından emin olan ezilen sınıflardan farklı olarak– endüstrinin ilerlemesiyle birlikte kendisini yükseltmek yerine, sınıfının yaşam koşullarının gittikçe daha altına düştüğü söylenemez. Kapitalist üretim tarzının bu genel eğilime sahip

olduğu doğrudur; fakat buna rağmen işçi sınıfının geniş bir kesimi, kapitalist toplumun temelleri üzerinde kendilerini bazı küçük burjuva tabakasının yaşam düzeyinin üstüne çıktıkları bir yaşam biçimi elde etmeyi başarmıştır.

Kuşkusuz, açıkça iddia ettiği "artan sefalet teorisinin" yanlış olduğu sonucunu çıkaran burjuva manifesto eleştirmenlerinin hatasına düşmemeye dikkat etmek gerekir. Bu kuram, kapitalist üretim tarzının hüküm sürdüğü her yerde kitleleri fakirleştirdiği savı, "Komünist Manifesto" yayınlanmadan çok önce, Marks ve Engels yazmaya bile başlamadan önce ortaya atılmıştı. Sosyalist düşünürler ve radikal politikacılar, aslında ilk başta burjuva ekonomistleri tarafından öne sürülmüştü. Malthus tarafından yazılmış olan "Nüfus Üzerine Deneme", bu "artan sefalet kuramını" geliştirme ve sonsuz bir doğa yasası haline getirme denemesiydi. Egemen sınıfların yasalarının sürekli tökezlediği olguları açıkladı. "Yoksulları Koruma Kanunu" çıkarıldı ve yoksullar için büyük kaleler dikildi, yoksullaştırma yoksulların suçu olarak kabul edildi ve dolayısıyla cezalandırıldı. Keşfetmek şöyle dursun, Marks ve Engels "artan yoksullaşma teorisine" başından beri karşı çıktı; kitlelerin tartışılmaz ve genel olarak kabul edilen fakirliğini inkâr etme girişimi anlamında değil, bunun sonsuz bir doğa yasası değil, buna neden olan aynı üretim tarzının sonuçlarıyla ortadan kalkabileceğini ve kalkacağını kanıtladıkları için.

"Komünist Manifesto"ya bu açıdan bir eleştiri olacaksa yazarlarının henüz bu burjuva "artan sefalet kuramından" kurtulamamış olmalarından eleştirilebilir. Manifesto, Ricardo'nun Malthus'un nüfus kuramını temel alarak geliştirdiği ücret kuramını kabul etti. Bunun sonucunda, sadece kendilerini politik sınıf mücadelesine hazırlayacak eğitim okulları olarak gördüğü, işçilerin ücret mücadeleleri ve sendika örgütlenmelerinin önemini azımsadı. Marks ve Engels o zamanlar "İngiliz On Saat Kanun Tasarısı"nı "bir ilkenin zaferi olarak değil", kapitalist şartlar altında geniş çaplı endüstriye yönelik gerici bir engel olarak görüyordu. Manifesto fabrika yasalarını ve sendika örgütlenmelerini işçi sınıfı kurtuluş mücadelesindeki, kapitalist toplumu sosyalist topluma dönüştürmesi gereken ve güçlüklerle kazanılan ilk başarı kaybedilmemek isteniyorsa acı sona kadar sürdürülmesi gereken bir mücadelenin aşamaları olarak görmüyordu.

Bu nedenle manifesto, proletaryanın kapitalist üretim tarzının yoksullaştırıcı eğilimlerine tepkisini, politik devrimin ışığında, gerçeğinden fazla tek taraflı değerlendirdi. Sonuçlarını İngiliz ve Fransız devrimlerine dayanarak temellendirdi ve işçi sınıfının hareketli atmosferinde politik olgunluğa erişeceği on yıllarca sürecek iç savaşlar ve ulusal savaşlar bekledi. Yazarlarının görüşleri manifestonun Almanya'daki Komünist Parti'nin görevlerini ele alan iki bölümünde açıkça görülebilir. Burjuvazinin mutlakiyetçi monarşiye, geniş çaplı feodal toprak mülkiyetine ve küçük burjuvaziye karşı devrimci bir tarzda hareket ettiğinde, proletarya ve burjuvazi arasında işbirliğini destekler; ancak komünistlerin, işçilerin burjuvazi ve proletarya arasındaki temel karşıtlığı anlamasını sağlamakta başarısızlığa uğramamaları gerektiğini açıkla belirtir. Ve şöyle der:

Komünistler tüm dikkatini Almanya'ya yöneltmelidir; çünkü Almanya bir burjuva devriminin arifesindedir ve çünkü bu devrimi Avrupa uygarlığından çok daha fazla gelişmiş koşullarda ve XVII. yüzyılda İngiltere'de ve on sekizinci yüzyılda Fransa'da olduğundan çok daha fazla gelişmiş bir uygarlıkla tecrübe edecektir; çünkü bir Alman burjuva devrimi, bir proleter devriminin tek doğrudan öncülü olabilir." Manifestoda değinilen burjuva devrimi çok geçmeden gerçekleşti; fakat gerçekleştiği koşulların tam tersi bir etkisi oldu: Burjuva devriminin görevinin henüz yarısı tamamlanmışken birkaç ay sonra Paris Haziran Savaşı genelde burjuvaziyi ve özelde Alman burjuvazisini tüm devrimci özlemlerini çözüme kavuşturana dek sürekli aralıklarla kesildi.

Böylelikle, manifesto ne kadar büyük bir ihtişamla kaleme alınsa da, zamanın akışı onu da yaralamadan bırakmamıştır. 1843 yılında yeni baskının önsözüne yazarların kendileri de manifestonun birçok yerde güncelliğini yitirdiğini belirtti; ama aynı dürüstlükle bir bütün olarak ortaya koyulan ilkelerin doğru çıktığını ekleyebildiler. Bu, burjuvazi ve proletarya arasındaki dünya tarihini oluşturan mücadele sona erdirilene kadar geçerliliğini koruyacak bir ifadedir. Manifestonun ilk kısmı bu mücadelenin temel ilkelerini benzersiz bir ustalıkla genel olarak açıklarken ikinci kısım aynı derecede etkili bir şekilde modern bilimsel komünizmin temel düşüncelerini ele alır. Sosyalist ve komünist yazını eleştiren üçüncü kısım ancak 1847 yılında ortaya çıkabilmiş olsa

da işini öyle bütünlüklü bir şekilde yapar ki o zamandan itibaren önceden bu bölümde eleştirilmeden ortaya çıkamamıştır. Manifestonun dördüncü ve son bölümünde bulunan Almanya'nın gelişmesi hakkındaki kehanet bile, yazarlarının amaçladıklarından farklı bir yönde de olsa, gerçek olmuştur; filizlenmiş haldeyken gelişmesi engellenen Alman devrimi, proletarya sınıf mücadelesinin güçlü gelişmesinin başlangıcını oluşturmaktan öteye gidememiştir.

Temel gerçekleri çürütülemez ve hatalarında bile öğretici olan Komünist Manifesto, dünya çapında öneme sahip bir tarihi belge ve tarih boyunca yankılanan bir savaş çığlığı haline geldi: "Dünyanın Tüm İşçileri: Birleşin!"

ALTINCI BÖLÜM
DEVRİM VE KARŞI DEVRİM

1. Şubat ve Mart Günleri

24 Şubat 1848'de Fransa'daki burjuva monarşisi bir devrim ile devrildi. Bu hareket Brüksel'de de yankı buldu; fakat yaşlı hilekâr bir Coburger kurdu olan Kral Leopold, bu durumdan yakasını Paris'teki kayınpederinden daha akıllıca sıyırdı. Liberal bakanlarına, vekillerine ve belediye başkanlarına, ulus bunu talep ediyorsa bir an önce tahtını terk edeceğini duyurdu ve bu cömert hareket duygulu burjuva devlet adamlarını o kadar etkiledi ki hemen tüm isyan duygularını bastırdılar.

Fakat bundan sonra kral askerlerine tüm kamuya açık toplantıları dağıtma emri verdi ve polislerini yabancı kaçakları avlama işine koştu. Marks'a diğerlerinden farklı bir gaddarlıkla davranıldı. Polis, sadece onu değil, bir gece boyunca hayat kadınlarıyla birlikte tutulan karısını da tutukladı. Bu alçak hareketten sorumlu polis memuru daha sonra görevinden alındı ve tutuklama emri derhal geri çekildi; fakat bütünüyle gereksiz bir hile olsa da sınır dışı edilme emri değil; çünkü Marks her durumda Paris'e gitmek üzere Brüksel'i terk etmek üzereydi.

Devrimin patlak vermesinin hemen ardından Komünistler Birliği'nin Londra'daki merkez otoriteleri, yönetim otoritesini Brüksel'deki yerel temsilcilere verdi; ancak Brüksel'deki yerel temsilciler de uygulamada

sıkıyönetim altında olan Brüksel'deki durumu dikkate alarak bu otoriteyi, kendisini oldukça onurlandıran bir olay olarak Flocon'un geçici hükümet adına imzaladığı bir mektup ile geri çağrıldığı Paris'te yeni bir merkezi liderlik oluşturma talimatı ile birlikte Marks'a devretti.

6 Mart'ta, Paris'te yaşayan Alman kaçakların büyük bir toplantısında silahlı bir birlikle Almanya'yı işgal ederek ülkede devrim yapmayı amaçlayan tehlikeli plana karşı çıkarak, politik durumu anlama üstün yeteneğini bir kez daha başarıyla uygulamaya geçirdi. Bu plan, ne yazık ki bu konuda Herwegh'i de kazanmakta başarılı olan Bornstedt tarafından tasarlanmıştı. Daha sonra desteğini verdiği için pişman olsa da Bakunin de planın taraftarlarından biriydi. Ayrıca geçici hükümet de plana destek vermeye hazırdı; fakat herhangi bir devrimci coşkudan çok, mevcut işsizlik dikkate alındığında çok sayıda yurtdışı doğumlu yabancıdan kurtulmanın mükemmel bir şey olacağı düşüncesiyle. Devrimcilerin isteği üzerine kulübeler yaptı ve sınıra doğru yürüyüş için kendilerine adam başı günlük 50 kuruş verdi. Herwegh, geçici hükümetin yolculuğa destek vermesinin gerçek nedenleri konusunda hiç yanılmıyordu ve bu durumdan "bencil gerekçe" Fransızlarla rekabet eden binlerce yurtdışında doğmuş zanaatçıdan kurtulma" isteği olarak söz ediyordu; fakat politik vizyondan yoksun olması, Niederdossenbach yakınlarında acı bir sonla bitecek olan bu macerayı takip etmesine neden oldu.

Marks bir yandan 13 Mart'taki Viyana zaferi ve 18 Mart'taki Berlin'deki devrim zaferiyle haklı çıkabilecek hiç bir yanı kalmayan bu devrimci ahmaklığa güçlü biçimde karşı çıkarken komünistlerin tüm dikkatlerini topladıkları görev olan Almanya'daki devrimi etkin bir şekilde ilerletmek amacıyla silahların güçlendirilmesine etkin bir şekilde katıldı. Kendisine verilen talimatlara uygun olarak Paris'te kendisi, Engels ve Brüksel'den Wolff, Londra'dan Bauer, Moll ve Schapper'den oluşan yeni bir merkezi liderlik oluşturdu. Bu yeni yapı daha sonra aralarında Almanya'nın tek ve bölünmez bir cumhuriyet ilan edilmesi ve halkın silahlanması, soylulara ait ve diğer feodal mülklerin, madenlerin ve taşıma sisteminin ulusallaştırılması, ulusal atölyelerin kurulması ve devlet maliyetine genel bir zorunlu eğitim sisteminin getirilmesi gibi başka taleplerin olduğu, "Alman proletaryası, küçük burjuvası ve köylülerin çıkarına on yedi talebi kapsayan bir istekte

bulundu. Kuşkusuz bu talepler sadece komünist propagandanın genel hatlarını ortaya koymak amacıyla öne sürülmüştü; çünkü bunların günler içinde gerçekleşemeyeceğini; fakat devrimci gelişmenin uzun bir sürecinin sonucu olarak gerçekleşebileceğini kimse Marks'tan daha iyi bilemezdi.

Komünistler Birliği, devrimci hareketi hızlandırma işinde yalnız hareket edebilmek için çok zayıftı ve çok geçmeden kıtada yeniden örgütlenmesinin yalnızca başlangıcında olduğu görüldü. Buna rağmen, bunun artık büyük bir önemi yoktu; çünkü işçi sınıfı şimdi propagandasını açıkça yürütme aracını ve olasılığını kazanmıştı ve bundan dolayı birliğin varlığının temel nedeni ortadan kalkmıştı. Bu koşullar altında Marks ve Engels, Paris'te bir Alman komünist derneği kurdu ve üyelerine Hervegh'in gerilla topluluğundan uzak durmalarını ve bunun yerine oradaki devrimci hareketi ilerletmek üzere yalnızca Almanya'ya doğru yol almalarını ısrarlı bir şekilde önerdi. Yüzlerce işçiyi Almanya'ya geri göndermeyi başardılar ve Flocon'un aracılığıyla kendilerine geçici hükümetin Hewegh ve destekçilerine verdiği desteği sağladılar.

Bu çabaların sonucu olarak "Komünistler Birliği" üyelerinin büyük çoğunluğu Almanya'ya geri dönmeyi başardı ve oradaki etkinlikleri birliğin devrim için mükemmel bir eğitim okulu olduğunu gösterdi. Almanya'da devrimci hareket nerede canlı bir gelişme belirtisi gösterse, birlik üyelerinin arkasındaki itici güç olduğu görülüyordu. Nassau'da Schapper, Breslau'da Wolff, Berlin'de Stephan Born ve başka yerlerde diğer üyeler. Born, Marks'a şunları yazdığında, hedefi on ikiden vurmuştu: "Birlik dağıldı, her yerde ve hiçbir yerde." Bir örgüt olarak varlığını sona erdirmişti; ancak propagandası, Almanya'nın küçük bir bölgesinde geçerli olsa da proletaryanın özgürlük mücadelesinin var olduğu her yerde kendini gösteriyordu.

Marks ve en yakın arkadaşları, Almanya'nın en ileri bölgesi olan ve "Napolyon Yasaları"nın Berlin'deki Prusya Medeni Kanunu'ndan daha büyük bir hareket özgürlüğü sağladığı Ren Eyaleti'ne gitti ve orada Köln'de demokratik ve kısmen komünist unsurlar içeren bir gazete kurma hazırlıklarında öncülüğü ele geçirmeyi başardı. Ancak, işler o kadar da basit değildi ve özellikle Engels Wuppertal'da komünizmin bir gerçek bile olmadığını, bölgede daha az bir güce sahip

olduğunu ve devrimin gerçek yaşam belirtileri göstermesinden itibaren Wuppertal komünizminin geçmişin soluk bir gölgesinden ibaret olduğunu keşfetmenin büyük hayal kırıklığını yaşadı. 25 Nisan'da Barmen'den Köln'de bulunan Marks'a yazdığı mektupta şöyle diyordu: "Burada herhangi bir ortaklığa bel bağlamak çok az işe yarıyor. Hepsi de toplumsal sorunlarla ilgili herhangi bir tartışmadan salgın hastalıktan kaçınır gibi kaçınıyor, buna kışkırtma diyorlar. Yaşlı beyefendimden elde edilebilecek herhangi bir şey yok. Son söz olarak *Kölnische Zeitung*'u bir kışkırtma aracı olarak görüyor ve yakında bize yardım etmek için bin taler göndermek yerine işimizi bitirmek için bize bin kurşun gönderebilir." Buna rağmen Engels on dört ortak bulmayı başardı ve 1 Haziran 1848'de *Neue Rheinische Zeitung*'un ilk sayısı çıktı. Baş editör olarak Marks tarafından imzalanırken, Engels, Dronke, Weerth ve iki Wolff editör kadrosunun üyeleriydi.

2. Haziran Günleri

Neue Rheinische Zeitung, kendisini "demokrasinin bir yayın organı" olarak tanımladı; fakat bununla sol kanat meclis demokrasisini demek istemiyordu. Böyle bir amacı yoktu ve resmi demokratları yakından izlemenin ısrarla gerekli olduğunu düşündü. Ülküsünün, hiçbir şekilde siyah, kızıl ve sarı bir cumhuriyet olmadığını ve aslında muhalefet işinin ancak cumhuriyet kurulduktan sonra başlayacağını belirtti.

Bütünüyle "Komünist Manifesto"nun ruhuyla devrimci hareketi mevcut koşullar temelinde ilerletmeyi amaçladı. Bu görev, Mart'ta kazanılan devrimci zeminin yarısının Haziran itibariyle Viyana'da kaybedilmesiyle daha da acil hale geldi. Sınıf karşıtlıklarının hâlâ gelişmemiş olduğu Viyana'da mutlu ve kaygısız bir anarşizm hüküm sürerken, Berlin'de burjuvazi gücü elinde bulunduruyor; ancak bu gücü ilk fırsatta hüsrana uğramış mart öncesi güçlerine kaptırmaktan endişe duyuyordu. Küçük Alman devletleri ve devletçiklerinde liberal bakanların burnu oldukça havadaydı; fakat kralların egemenliği karşısında kendilerinden önce gelen feodallerden herhangi bir mertçe gurur göstererek değil, onlardan daha fazla uysal bir iradeye sahip olarak ayrılıyorlardı. Üstüne üstlük, kendi bağımsız otoritesi vasıtasıyla Alman birliğini ortaya çıkaracak olan 18 Mayıs'taki ilk Frankfurt Ulusal Meclisi, umutsuz bir laf kalabalığı toplantısından öteye geçemedi.

İlk sayısında *Neue Rheinische Zeitung*, bu belirsiz gerçeksizliği o kadar enerjik bir şekilde ele aldı ki az sayıdaki hisse sahibinin yarısı hemen geri çekildi. Gazete, politik vizyon ve parlamenter kahramanlardan cesareti ile ilgili aşırı taleplerde bulunmadı. Frankfurt parlamentosunun sol kanadının federal cumhuriyetçiliğini eleştirdi ve anayasal monarşilerin bir federasyonunun kafalarındaki bir cumhuriyetçi hükümetle küçük prensliklerin ve cumhuriyetlerin birleşik Almanya'nın son yapılanması için kabul edilemeyeceğini söyledi ve hemen ardından ekledi:

"Tek ve bölünmez bir Alman Cumhuriyeti'nin şimdiki kuruluşunda herhangi bir ütopik talepte bulunmuyoruz; ancak sözüm ona Radikal Demokrat Parti'nin mücadelenin ve devrimci hareketin ilk aşamasını nihai hedefle karıştırmamasını talep ediyoruz. Alman birliği ve Alman anayasasına ancak iç çatışmalar ve Doğuya karşı açılacak bir savaş sonucunda hükmünü bulacak olan bir hareketin sonucunda ulaşılabilir. Kesin oluşumun hükmü önceden verilemez, tecrübe edecek olduğumuz bir hareketin sonucunda meydana gelecektir. Bu nedenle sorun, şu ya da bu politik düşünceyi gerçekleştirmek ya da şu ya da bu fikre sahip olmak değil, gelişmenin genel eğilimini kavrayabilmektir. Ulusal meclis yalnızca imkân dahilindeki pratik adımları atmak zorundadır."

Ancak ulusal meclis, tüm mantık yasalarına göre pratik olarak söz konusu olamayacak bir şey yaptı: Avusturya Arşidükü Johann'ı Alman Devleti'nin hükümdarı seçerek hareketi prenslerin ellerine verdi.

Berlin'de gelişen olaylar Frankfurt'takilerden çok daha önemliydi. Prusya Devleti Almanya'nın içindeki devirimin en büyük düşmanıydı. 18 Mart'ta devrim Prusya hükümetini devirdi; ancak mevcut tarihi koşullarda zaferin meyveleri burjuvazinin kucağına düştü ve burjuvazi devrime ihanet etmekte gecikmedi. "Yasal ilişkilerin devamlılığını" garantiye almak, başka bir deyişle kendi devrimci kökenini inkâr etmek amacıyla Camphausen Hansemann Bakanlığı, bu feodal birleşik yapıya bir burjuva anayasası oluşturma görevi vermek üzere birleşik meclisi toplanmaya çağırdı. 6 ve 8 Nisan'da yeni anayasanın temeli olarak çok sayıda burjuva haklarını tanıyan ve görevi anayasayı krala mutabık bir şekilde hazırlamak olacak olan bir meclis seçmek üzere genel, gizli ve dolaylı bir oy hakkının tanınmasını sağlayan iki yasa çıkarıldı.

Bu dahice krallıkla anlaşma ilkesinin kurulmasıyla, Berlin proletaryasının 18 Mart'ta Prusya muhafızlarına karşı kazandığı zafer etkisiz hale getirildi; çünkü önerilen yeni meclisin kararları hükümdarın onayını gerektiriyorsa, bu kesinlikle hükümdarın yeniden güçlü bir konuma sahip olduğu anlamında geliyordu. Camphausen Hansemann Bakanlığı'nın önlemek için elinden geleni yapacağı bir olasılık olarak ikinci bir devrim ile ayaklar altına alınmadığı sürece kendi iradesini yeniden zorla kabul ettirebilirdi. 22 Mayıs'ta toplanan meclise, kendisini hanedanlığa karşı bir "kalkan" olarak göstererek ve 18 Mart'ta halk yığınlarının öfkesinden kurtulmak için kaçan saltanatın bütünüyle gerici mirasçısı Prusya prensini İngiltere'den geri çağırıp lidersiz bir karşı devrime öncülük yaparak başarıyla aldattı.

Berlin meclisi kesinlikle ateşli bir devrimci yapı değildi; ama en azından Frankfurt'taki ortağı kadar aklı bir karış havada değildi. "Hükümdarla anlaşma" konusunda, iliği kemiğe kadar emen bir ilke konusunda boyun eğdi; fakat Berlin halk yığınlarının 14 Haziran'da Zeughaus'a saldırarak kendisini yeniden tehdit etmesinden sonra yeniden harekete geçti ve hükümdara karşı aşağı yukarı kararlı bir tutum aldı. Bunun sonucunda, Hansemann görevine sıkıca yapışsada Camphausen istifa etti. İkisinin arasındaki fark, Camphausen'ın hâlâ ilerici burjuva ideolojisinden geride kalanlarla sorunları varken; Hansemann'ın hiçbir utanç ve şüphe duymadan kendisini burjuvazinin yüzsüz kâr menfaatlerine adaması ve meclisi yozlaştırarak, kitleleri hiç olmadığı kadar büyük bir oranda bastırarak, Krala ve Alman asilzadelerine daha önce hiç olmadığı kadar büyük bir istekle itaat ederek bu menfaatleri daha da ilerletmek istemesiydi. Şimdilik bu sebeplerden dolayı, karşı devrim memnuniyetle kendisine öncülük etmesine izin verdi.

Neue Rheinische Zeitung, bu ölümcül gelişmeyi durdurmak amacıyla tüm yolları denedi. Camphausen'in burjuvazinin menfaatlerine gericilik tohumları ektiğini; ancak hasadın feodal partinin menfaatine biçileceğini belirtti. Berlin meclisinin ve özellikle sol kanadının direnişine güç vermek için elinden geleni yaptı ve halkın yalnızca kendilerine zulmedenlere saldırarak değil, kendi geçmişinin göz alıcı yanılsamalarını yok ederek de şaşmaz bir sezgi gösterdiğini belirterek Zeughaus saldırısında çok sayıda eski sancak ve silahın tahrip edilmesinden

doğan öfkeye karşı savaştı. Ve en önemlisi, gericiliğin gerçek anlamda hükmeden konumların eski güçlerin elinde kalmasını sağlayarak bu türden yanılsamaları memnuniyetle bahşedebileceğim belirterek sol kanadı parlamenter zaferlerin yanıltıcı görünüşüyle yetinmesine karşı uyardı.

Eski feodal ve polis devleti ile uzlaşarak burjuva egemenliğine bir zemin sağlamaya çalışan Hansemann Bakanlığı'nın kötü sonunu önceden gördü. "Bu ne olduğu belirsiz ve çelişkili görevde, kendisini ve amacını mutlakiyetçi ve feodal çıkarların gericiliği tarafından kurnazlıkla alt edilen bir burjuva egemenliği olarak görüyor ve kaybeden taraf olacaktır. Burjuvazi, geçici müttefiki olarak tüm halkı kazanmadan ve daha demokratik bir tavır benimsemeden kendi egemenliğini oluşturamaz." Burjuvazinin, burjuva devriminin meşru görevi olan köylü sınıfının kurtuluşunu bir aldatmacaya dönüştürme çabası, sert sözlerle aşağılandı. "1848 Alman burjuvazisi, köylülerin kendisini doğal müttefiki, etinin eti ve kanının kanı olmasına rağmen ve köylülerin desteği olmadan aristokrasiye karşı savunmasız olmasına rağmen, ahlaksız ve utanmaz bir şekilde köylü sınıfına ihanet etmektedir. 1848 Alman Devrimi, 1789 Fransız Devrimi'nin bir parodisinden başka bir şey değildir." dedi.

Alman Devrimi, kendi gücünün bir sonucu olarak değil, daha önceden proletaryaya hükümette bir hak veren Fransız Devrimi'nin bir sonucu olarak zafer kazanmış olması açısından da bir parodi niteliğindedir. Bu burjuvazinin devrime ihanetini ne haklı çıkarır ne de bu hareketin özrü olabilir; sadece en azından bu durumu açıklar. Hansemann Bakanlığı kendi mezarını kazma çalışmalarına başlarken burjuvazinin korktuğu hayalet neredeyse aforoz edilmişti. Dört gün süren korkunç bir sokak çatışmasında burjuva sınıfları ve partileri tarafından sermayeye sağlanan birleşik hizmetler sayesinde Paris proletaryası yenilgiye uğratıldı.

Almanya'da "utkulu hüsrana uğramışların" bayrağı *Neue Rheinische Zeitung* tarafından yerden kaldırıldı ve çarpıcı bir yazıda Marks, burjuvazi ve proletarya arasındaki sınıf savaşında demokrasinin hangi tarafı seçmesi gerektiğini belirtti. "Bize Ulusal Muhafızların, Çevik Güçlerin ve Cumhuriyetçi Muhafızların ve askeri saflarda halkın öfkesi huzurunda düşenler için hiçbir gözyaşımız, iç çekişimiz

ya da pişmanlık sözümüzün olup olmadığını soracaklar. Devlet dullara ve yetimlere bakacak, gösterişli kanunlar onları göklere çıkaracak ve dini geçit törenleri ölülerini mezara götürecek. Resmi basın, onları ölümsüz ilan edecek ve Doğu'dan Batı'ya Avrupa gericiliği onları övecek. Diğer yandan, açlık sancılarıyla işkence çeken resmi basın tarafından hor görülen, doktorlar tarafından yüzüstü bırakılan, saygın vatandaşlar tarafından hırsız, yağmacı ve kürek mahkûmları olarak hakaret edilen eşleri ve çocukları çok daha büyük bir acıya mahkum edilen ve hayatta kalanın en iyilerinin denizaşırı yerlere sınır dışı edildiği halk tabakasının üstüne defne çelenkleri koymak, demokratik basının hakkı ve ayrıcalığıdır."

Bugün bile devrimci tutkunun ateşini yaşatan bu eşsiz makale, *Neue Rheinische Zeitung*'a hâlâ kalan hisse sahiplerinden çoğuna mal oldu.

3. Rusya'ya Karşı Savaş

Rusya'ya karşı savaş, *Neue Rheinische Zeitung*'un dış politika yazılarının dayanak noktasını oluşturuyordu. Rusya'yı devrimin tehlikeli bir düşmanı ve devrimci hareket bir Avrupa çizgisine kavuştuğunda kaçınılmaz olarak mücadeleye girecek olan bir ülke olarak görüyordu. Rusya'ya karşı devrimci bir savaş çağrısında bulunurken, Tsar'ın Prusya Prensine Prusya'da despotluk rejimini silahlı güç ile yeniden kurabilmesi için Rus ordusunu kullanmasını teklif ettiğinden –ancak *Neue Rheinische Zeitung* bunu bilmiyordu; fakat bu durum belgelerle kanıtlanmıştır– ve bir yıl sonra Rus ayısı, Macar Devrimi'ni en beceriksiz anında bastırarak Avusturya despotluğunu kurtardığından, bu açıdan haklıydı. *Neue Rheinische Zeitung*, Prusya ve Avusturya mutlakiyetçi devletleri ortadan kaldırılmadan Alman Devrimi'nin sonunda başarıya ulaşamayacağını ve bunun Tsar'ın gücü kırılmadığı sürece imkânsız olarak kalacağını belirtti.

Neue Rheinische Zeitung, Rusya'ya açılan böyle bir savaşın sonucunda, 1789 yılında feodal Almanya'ya açılan savaşın bir sonucu olarak Fransa'da gerçekleştiği gibi, devrimci güçlerin büyük oranda açığa çıkmasını umuyordu. Weerth'in sözleriyle, Alman ulusunu *en canaille* olarak değerlendiriyordu ve bu, Almanların yetmiş yıl boyun-

ca Amerika ve Fransa, İtalya ve Polonya, Hollanda ve Yunanistan' daki ve başka pek çok ülkedeki diğer ulusların özgürlük ve bağımsızlığına karşı yapılanlara ettiği dalkavukça hizmeti sert bir şekilde eleştirdiği için doğruydu: "Almanlar bu kez kendi boyunduruklarından kurtulmaya başladıklarından, diğer ülkelere yönelik tüm politikalarını değiştirmelidir; aksi takdirde başkaları için yaptıkları zincirler kendi belirsiz genç özgürlüklerine engel olacaktır. Almanya, diğer ülkelerin özgürlüğüne izin verdiği ölçüde kendi özgürlüğüne kavuşacaktır." Gazete, Almanya'nın kendisinde de kökleri sarsılsa bile, demokratik güçleri felce uğratmak, ilgiyi kendisinden başka yöne çevirmek, devrimin erimiş lavını yolundan çevirmek ve bir iç baskı silahı oluşturmak amacıyla, Almanların çok uluslu karakterine karşıt bir şekilde yabancı şeylere karşı dar-görüşlü bir nefreti kasıtlı olarak teşvik eden Machiavellci politikayı ele verdi.

"Alman basının neredeyse tamamında kendini gösteren vatanperver uğultu ve gürültülere rağmen," *Neue Rheinische Zeitung* başından beri Polonya'daki Pollonyalılar, İtalya'daki İtalyanlar ve Macaristan'daki Macarlar'ın tarafında yer aldı ve aynı Almanların kendilerine öncülük etmeyi öneren hükümetlere karşı savaş verdiği bir zamanda Polonya, Macaristan ve İtalya'daki özgürlüğe karşı savaşa götüren "birleşimin hikmeti" ve "bu tarihi paradoksla" alay ettiler. Almanya için, sadece Rusya'ya karşı açılacak bir savaş devrimci bir savaş olabilir. Böyle bir savaşta geçmişteki günahlarını silebilir, kendi yiğitliğini gösterebilir, kendi despotlarını mağlubiyete uğratabilir, uzun süren ağır bir köleliğin zincirlerini çıkarıp atan bir halka yakışır bir tavırla kendi evlatlarını feda ederek uygarlık davasının ilerlemesine hizmet edebilir ve dışarıda özgürlük için savaşarak, kendi vatanında özgürlüğü kazanabilirdi

Bu tutumun sonucu olarak *Neue Rheinische Zeitung* Polonya özgürlük mücadelesini baskı altındaki herhangi bir ulusun mücadelesinden daha büyük bir tutkuyla destekledi. Rusya Polonyası hâlâ 1830 Devrimi'nin ve Avusturya Polonyası 1846 ayaklanmasının yorgunluğunu yaşadığından, Polonya'daki 1848 hareketi Posen'in Prusya Eyaleti ile sınırlıydı. Tutumunda yeterince alçakgönüllüydü ve 1815 anlaşmalarında vaat edilenden daha fazlasını neredeyse hiç istemedi; fakat işgal ordularının yerel birliklerle yer değiştirmesi ve tüm konum-

ların yerliler tarafından tutulmasını asla kabul etmedi. Olayların neden olduğu ilk korku dalgasıyla Berlin hükümeti 18 Mart'ta, doğal olarak böyle bir şeyi yapma niyeti olmasa da, "yeni bir ulusal yapılanma" sözü verdi. Polonyalılar iyi niyetine güvenecek kadar kuşkusuzdu; fakat hükümet Posen Eyaleti'ndeki Alman ve Yahudi nüfusunu kışkırttı ve sistemli olarak, gaddarlıklarının neredeyse tamamının suçlusunun Prusyalılar olduğu bir iç savaşa neden oldu. Silahlı direnişi kasıtlı olarak provoke edilen Polonyalılar, cesurca savaştı ve kendilerinden sayı olarak ve teçhizat açısından üstün olan güçleri bir kereden daha fazla –örneğin 30 Nisan'da Miloslav yakınlarında– mağlup etti; fakat uzun vadede Polonyalı tırpanların Prusyalı şarapnellere karşı savaşı umutsuzdu.

Alman burjuvazisi, Polonya sorununda da alışıldık ihanet ve paniğe kapılma rolünü oynadı. Mart devriminden önce Polonya davası ile Almanya davasının birbiriyle ne kadar bağlantılı olduğunun açıkça farkına varmış ve 18 Mart'tan sonra bile sözcüleri Frankfurt'taki sözüm ona hazırlık niteliğindeki parlamentoya Polonya'daki ulusal birliğin yeniden sağlanmasının, Alman ulusu için ciddi bir görev olduğunu bildirdi. Fakat bu durum da Camphausen'in Prusyalı aristokratlara yalakalık yapmasına bir engel teşkil etmedi. Posen Eyaleti'nin topraklarını birbiri ardına zorla alıp sonunda üçte ikisini ele geçirerek federal Meclisin Alman Birliğine dahil etmesini sağlamasıyla "yeni bir ulusal oluşum" sözünü utanç verici bir yöntemle yerine getirdi. Bu alçakça hareket, Alman halkının nefret duyguları arasında kendi yaşamına son veren bu oluşumun son nefesiydi. Frankfurt'taki ulusal meclis bu kez, Posen'in ilhak edilen bölgesindeki temsilcilerin üyeleri olarak kabul edilip edilmeyeceği sorunuyla karşı karşıyaydı. Üç gün süren bir tartışmadan sonra kendisinden beklenebilecek bir karara vardı ve devrimin bu soysuz çocuğu, haklarını karşı devrimin alçaklıklarına teslim etti.

Neue Rheinishe Zeitung'un bu konuya verdiği önem, bu meclisin parlamenter laf tellallıklarından kısaca söz ederek gösterdiği küçümsemenin tam tersine, Frankfurt'taki tartışmayı detaylarıyla ele alması ve bazıları oldukça uzun sekiz ya da dokuz yazı yayınlamış olmasından anlaşılabilir. Bu yazı dizisi, gazetede yayınlanan en uzun yapıttır ve hem içeriği hem de biçemi. Marks ve Engels tarafından birlikte ya-

zıldığını ele verir. Ne olursa olsun, biçeminin ve tavrının açık işaretlerini taşıyan yapıtta Engels'in büyük payı vardı.

Bu yazılarda ilk dikkat çeken şey, Polonya üzerinde oynanan alçakça oyunu açığa çıkarırken gösterdiği canlandırıcı açık sözlülüktür. Ancak Marks ve Engels'in ifade etmekte oldukça becerikli –saygın cahillerin hayal edebileceğinden çok daha büyük bir beceri- olduğu öfkenin, örneğin Fransa'daki Robert Blum'un kötü muamele gören Polonyalılara duyduğu sempati duygularıyla bir ilgisi yoktu. Sol kanadın saygın liderinin bu yöndeki çabalarıyla ilgili yargıları şöyleydi: "Boş çaba, ancak memnuniyetle kabul etmeliyiz ki geniş ölçekte ve iyi bir sebeple boş çaba" ve bu yargıları sağlam sebeplere dayanıyordu; çünkü Blum, Polonya'ya ihanet edilmesinin, böylece ölümcül düşmanı Tsarcılığa karşı vazgeçilmez bir silahını kaybeden Alman Devrimi'ne de ihanet edilmesi olduğunu fark edemedi.

Marks ve Engels, hakların tarihi koşulları ve toplumsal gelişmeleri dikkate alınmadan belirsiz bir kardeşlik isteği olduğunu belirterek "halkların genel kardeşliği" talebine de aynı hükmü verdi. Onlar için "adalet", "insancıllık", "özgürlük", "eşitlik", "kardeşlik" ve "bağımsızlık", kulağa hoş gelen; fakat tarihi ve politik konularda hiçbir rol oynamayan sözcüklerden fazlası değildi. "Modern mitoloji" adını verdikleri şey onlar için daima nefret uyandırıcıydı ve devrimin hareketli günlerinde tek bir testi kabul edebildiler: Yanında mı karşısında mı?

Neue Rheinische Zeitung'un Polonya ile ilgili yazıları, demokratların düşkün olduğu Polonya karşıtı sıradan ifadelerin üstüne çıkan gerçek devrimci tutkunun ruhunu ifade eder ve bugün bile yazarlarının etkili ve keskin politik kavrayışlarının anlamlı bir kanıtı olarak şüphe götürmez. Yine de Polonya tarihi ile ilgili hataları yok değildir. Polonya'nın bağımsızlığı için verilen mücadelenin ancak aynı zamanda kırsal demokrasinin ataerkil feodal mutlakiyetçiliğe karşı zaferi ile mümkün olabileceğini belirtmesi çok önemliydi; ancak Polonyalıların 1791 Anayasasından beri bunun farkında olduklarını varsaymakla yanılmışlardı. Ayrıca aristokratik demokrasinin eski Polonya'sının sona erdiğini ve arkasında güçlü bir oğul, köylü demokrasisinin Polonya'sını bıraktığını söylemek de doğru değildi. Halklarını Doğu güçlerinin boğucu hapsinden kurtarmak amacıyla Batı Avrupa barikatlarında benzersiz bir cesaretle savaşan Polonyalı asilzadeleri, Polonya

aristokrasisinin temsilcileri olarak görüyordu; oysa aslında Leleweller ve Mieroslavskiler mücadelenin alevlerinde güçlenip saflaşarak Hutten ve Sickingen'in bir zamanlar kendilerini Alman feodal sınıfının üzerine çıkarmaları gibi ya da daha yakın bir geçmişte Clausewitz ve Genisenau'nun Psusya aristokrasisinin üstüne çıkmış olması gibi, sınıflarının üstüne çıkmışlardı.

Marks ve Engels çok geçmeden bu hatadan vazgeçti; fakat Engels, *Neue Rheinische Zeitung*'un Güney Slav ulusları ve topluluklarının mücadelesi ile ilgili verdiği hükme sadık kaldı. 1881 yılında hâlâ Bakunin ile girdiği polemikte benimsediği tutumu sürdürdü. 1848 Temmuz'unda Bakunin'in Rus hükümetinin bir ajanı olduğundan şüphelenildi ve *Neue Rheinische Zeitung*'da bu konuda Paris muhabiri Ewerbeck tarafından bir rapor yayınlanırken, eşzamanlı ve benzer bir rapor *Havas Bureau* tarafından yayınlandı. Fakat çok geçmeden bu şüphenin bir temeli olmadığı açığa çıktı ve *Neue Rheinische Zeitung* kayda değer bir özür yayınladı. Ağustos ayının sonu ve eylül ayının başında Marks, Berlin ve Viyana'ya seyahat etti. Berlin'de Bakunin'le dostça ilişkilerini eski haline döndürdü. Bakunin ekim ayında Prusya'dan sınır dışı edildiğinde, Marks otoriteleri şiddetli bir şekilde kınayan bir yazı yayınladı. Engels, Bakunin'in Slavlar'a bir çağrıda bulunduğu bir yazısına karşı polemik yayınladığında, yazısına Bakunin'in "kendilerinin arkadaşı" olduğunu temin ederek başlamış ve ancak bundan sonra oldukça sert bir şekilde olsa da Bakunin'in Pan-Slav eğilimlerini eleştirmeye geçmişti.

Slav sorununda, Marks ve Engels'in tutumunu devrimin çıkarları belirliyordu. Avusturyalı Slavlar–Polonyalılar dışında– Viyana hükümetinin devrimci Almanlar ve Macaristan'a karşı verdiği mücadelede gericiliğin tarafını tutmuştu. Devrimci Viyana'yı şiddetli bir hücumla ele geçirerek "Krallık ve İmparatorluk" otoritelerin acımasız intikamına teslim etmişlerdi. Engels'in Bakunin'e karşı bir fikir savaşı verdiği sıralarda, Engels'in *Neue Rheinische Zeitung*'un sütunları aracılığıyla devrimci savaşlarını ustaca bir bilgi birikimiyle; fakat aynı zamanda, daha önce Polonyalıların tarihsel gelişmesinde yaptığı gibi, Macarların tarihsel gelişimini gözünde fazla büyütecek kadar büyük bir partizanlıkla aktardığı isyancı Macaristan'a karşı yine eylem halindeydiler. Bakunin'in Avusturyalı Slavlar'ın bağımsızlıklarının temin

edilmesi talebine yanıt olarak şöyle dedi: "Kesinlikle olmaz! Bugün bize Avrupa'daki en büyük karşı devrimci uluslar adına sunulan kardeşlikle ilgili duygusal sözlere cevabımız şöyledir: Rusya'ya duyulan nefret, Almanların ilk devrimci tutkusuydu ve hâlâ öyledir. Devrimden itibaren bu Rusya düşmanlığı, Polonyalılar ve Macarlarla birlikte Çeklere ve Hırvatlara duyulan nefretle genişleşmiştir: Devrim, zaferini ancak bu Slav halklarına karşı benimsenen terörizmle garanti altına alabiliriz. Artık devrimin düşmanlarının nerede toplandığını biliyoruz: Rusya'da ve Avusturya Slav ülkelerinde ve bu ülkelerin belirsiz demokratik gelecekleriyle yönelik hiçbir söz ve çağrı, bizi düşmanlarımıza düşmanlarımız olarak davranmaktan alıkoyamayacaktır." Ve böylece Engels karşı devrimci Slavlığa karşı amansız bir savaş ilan etti.

Bu satırlar Avusturya Slavlarının Avrupa gericiliğine ettiği kölece hizmetlere duyulan kızgınlık ve öfke dalgasından kaynaklanmıyordu. Engels, Polonyalılar Ruslar ve Türkiye'deki Slavlar dışında Slav halklarının diğer tüm Slavların bağımsızlık ve ulusal yaşam için gerekli ilk tarihsel, coğrafi, politik ve endüstriyel koşullara sahip olmaması basit nedeniyle, tarihsel bir geleceği olduğunu kabul etmiyordu. Ulusal bağımsızlık için verdikleri mücadele, onları Tsarcılığın gönüllü maşaları haline getirmişti ve demokratik Pan-Slavların kendilerini iyi niyetli aldatmaları bu gerçeği biraz olsun değiştiremezdi. Büyük uygar halkların devrimci gelişmelerinin peşinde koşma tarihi hakkı, şurada burada bazı hassas ulusallık çiçekleri filizlense bile bu küçük, sakat ve aciz ulus ve toplulukların bağımsızlık mücadelelerinden daha önemlidir. Bu daha büyük mücadelenin bir sonucu olarak bu küçük uluslar ve topluluklar, kendi başlarına bırakılmaları durumunda kendilerine tamamen yabancı olacak bir tarihsel gelişme sürecinde yer alma ayrıcalığına ulaşabilirdi. Ve 1882 yılında yine oldukça benzer şeyi söyledi: Balkan Slavlarının bağımsızlıkları için verdikleri mücadele Batı Avrupa proletaryasının çıkarlarına karşı düşerse, ona kalırsa, bu Tsarcılık dalkavuklarının cehenneme kadar yolu vardı, politik mücadelede romantik sempati duygularına yer yoktu.

Engels, daha küçük Slav uluslarına bir tarihsel gelişme tanımayarak yanıldı; fakat onun bu tutumunu etkileyen temel düşünce kuşkusuz doğruydu ve *Neue Rheinische Zeitung*, cahillerin "romantik sempati duyguları" ile denk düştüğü bir olayda bile bu düşünceye bağlı oldu.

4. Eylül Günleri

Bu olay, Alman birliğinin Schleswig Holstein konusunda Prusya hükümetinin verdiği talimat üzerine 18 Mart'ta Danimarka'ya karşı başlattığı savaştı.

Holstein bir Alman bölgesiydi ve Alman birliğine aitti. Schleswis, birliğin bir parçası değildi ve Kuzey bölgesi en azından ağırlıklı olarak Danimarkalıydı. Schleswig-Holstein'de yalnızca erkekler yönetime geçebiliyorken iki düklükten biraz daha büyük ve kalabalık olan Danimarka'da hem erkek hem de kadınların yönetime gelmesine izin verilmesine rağmen, her iki düklük de birleşik bir yönetim merkeziyle birbirine bağlıydı. Schleswig ve Holstein birleşik bir yönetime sahipti ve devlet bağımsızlığından birlikte yaralanıyorlardı.

Bu en azından iki düklüğün Danimarka'yla uluslararası anlaşmalara göre olan ilişkisiydi; fakat aslında XIX. yüzyılın eşiğinde Kopenhag'da Alman ruhu hakimdi ve Schleswig-Holstein soyluları Danimarka devlet dairelerinde kesin bir etkiye sahipken Alman dili krallığın resmi diliydi. Napolyon savaşları sırasında ulusal karşıtlıklar gelişmeye başladı. Viyana Anlaşmalarında Danimarka, Büyük Fransız Devrimi'nin mirasçısına olan sadakatinin bedelini Norveç'i kaybederek ödemek zorunda kaldı ve var olma mücadelesinde Schleswis-Holstein'i ilhak etmeye zorlandı; çünkü yönetim merkezindeki erkek sayısının gittikçe bitmesi nedeniyle, iki Düklüğü Danimarka'dan ayırması tehlikesini doğurmasının eli kulağındaydı ve bu koşullar altında yakın akrabalığın mülkleri haline geleceklerdi. Danimarka kendisini Alman etkisinden mümkün olduğunca kurtarmaya çalıştı ve gerçek bir ulusal ruh geliştiremeyecek kadar büyük olmadığı için kendisini birleşik bir kültürel topluluk olarak Norveç ve İsveç ile birleştirmek amacıyla bir tür yapay İskandinavcılık politikasını teşvik etmeye başladı.

Danimarka hükümetinin iki Elbia düklüğü üzerinde tam egemenlik elde etme çabaları, bu düklükler tarafından inatçı bir direnişle karşılandı ve bu anlaşmazlık çok geçmeden Almanya için ulusal bir sorun halini aldı. Özellikle Zollverein'in kuruluşundan sonra Almanya, ticaret ve denizcilik bağlantılarının gelişmesi nedeniyle Schleswig-Holstein kanalının öneminin farkına vardı ve Schleswig'deki Danimarka propagandasına karşı direnişi gittikçe artan bir takdirle, memnuniyetle

karşıladı. 1844 yılından itibaren "Schleswig-Holstein meerumschlungen" şarkısı, bir tür ulusal marş haline geldi. Hareket kesinlikle Mart öncesi çalkantısının durgun ve sıkıcı temposunun çok ötesine geçmedi; fakat Alman hükümetleri kendilerini tamamen bunun etkisinden kurtaramadı. Danimarka Kralı VIII. Christian, Schleswis Düklüğü'nün ve hatta Holstein Düklüğü'nün bir kısmının Danimarka Krallığı'nın ayrılmaz parçaları olduğunu bildiren bir kraliyet mektubu çıkararak oyunda kararlı bir manevra yaptı ve bu kez Alman Federal Meclisi bile ne zaman Alman halkının çıkarlarını prenslerin şiddetine karşı savunmak gerekli olursa alışılageldik bir şekilde tarafsızlığını ilan etmek yerine bu hareketi kusurlu bularak protesto etti.

Neue Rheinische Zeitung doğal olarak burjuvazinin, İskandinavcılığın arka yüzü olarak gördüğü bu "derinlerdeki isteklerini sözcüklerle ifade edemeyen; fakat eylemlerle, yani kadınlara yönelik canavarlıkla, kronik alkoliklik ve bunu izleyen gözyaşlarıyla ıslanmış duygusallık ve öfkeyle gösterebilecek olan acımasız, pis, korsanca Eski İskandinavlık isteğine" karşı en ufak bir sempati duymadı. Durum oldukça olağandışı bir şekilde değişti; çünkü İskandinavcılığın bayrağı altında savaşan, Schleswig Düklüğü'nü Danimarka'ya katmak, Danimarka'nın ekonomik etkinliklerini genişletmek ve ona modern bir yapılanma vererek Danimarka Devleti'ni güçlendirmek isteyen taraf, Danimarka'daki burjuva muhalefeti, Eider-Danes'in partisiydi. Diğer yandan, iki Düklük arasındaki eski yerleşmiş haklar için verilen mücadele, eski feodal gelenekler ve hanedanlık ayrıcalıkları için verilen bir mücadeleye dönüşmüştü.

VII. Frederick 1848 Ocak'ında son erkek varis olarak Danimarka tahtına geçti ve babasının ölüm döşeğinde verdiği öğüde uygun olarak derhal Danimarka ve iki Düklük için liberal bir yapı oluşturmaya başladı. Bir ay sonra Kopenhag'taki Şubat devrimi, Eider Danes'i iktidara getiren güçlü bir halk hareketine neden oldu ve Eider Danes de çok geçmeden Schleswig Düklüğü'nün topraklarının Elder Nehri'ne kadar ilhak edilmesini amaçlayarak bitmez bir enerjiyle programlarını uygulamaya geçirmeye başladı. İki düklük daha sonra Danimarka Krallık yönetiminden bağımsız olduğunu ilan ederek Kiel'de geçici bir hükümet oluşturdu ve 7,000 kişilik bir ordu kurdu. Aristokrasi geçici hükümette üstünlüğü ele geçirdi ve iki düklüğün, Danimarka'ya karşı

rakip olmalarına sağlayacak bir konumda olan kaynaklarını seferber etmek yerine, Alman Federal Meclisi ve Prusya hükümetinin yardımına başvurdu; çünkü bu iki yapının da aristokrasinin feodal ayrıcalıklarına engel olmaya çalışacağından korkmak için hiçbir nedeni yoktu.

Devrimin indirdiği darbeleri atlatmak için uygun bir fırsat olarak "Alman davasının müdafaa edilmesi" düşüncesine tutunan bu iki kurumdan büyük bir destek buldu. 18 Mart'ta Muhafız Alaylarının Berlin barikat savaşçıları tarafından açık bir yenilgiye uğratılmasından sonra Prusya Kralı kolay bir askeri galibiyetle itibarını yeniden kazanmayı arzu ediyordu ve askeri açıdan zayıf olan Danimarka, bu arzu edilen fırsatı sunacak gibiydi. Kral, devrimin sonuçlarından biri olarak gördüğü Eider Danes'den nefret ediyor ve aynı zamanda Schleswig Holsteinlılar'ı Tanrı tarafından verilmiş bir otoriteye karşı çıkan isyankârlar olarak görüyordu ve bu nedenle komutanlarına "devrim için verdikleri dalkavukça hizmeti" mümkün olduğunca ağırdan almaları talimatını verdi. Aynı zamanda Kopenhag'a, Belediye Başkanı von Wildenruch adına, Danimarka hükümetini, her şeyden önce Schleswig-Holstein'in düklük yönetimlerini sürdürmelerini istediğini ve sadece radikal ve cumhuriyetçi unsurların önüne geçmek için araya girdiği konusunda bilgilendiren gizli bir elçi gönderdi.

Fakat Danimarka bu mesaja kanmadı. Böylece yardım için büyük güçlere başvurdu ve hem İngiltere hem de Rusya büyük bir istekle bu yardımı bağışladı. Yardımları, Danimarka'nın bir okul çocuğu gibi büyük Almanya'yı dövmesini sağladı. Danimarka savaş gemileri, Almanya'nın deniz ticaretine felç edici darbeler indirdi; fakat Prusyalı komutan Wrangel'in yönetimi altındaki Alman Federal Ordusu iki düklüğü işgal etti ve kötü komuta zayıf Danimarka güçlerini geri çekmiş olsa da askeri zaferi büyük güçlerin diplomatik müdahelesi ile hükümsüz hale geldi. Mayıs sonunda Wrangel, Ulusal Meclis'in 9 Haziran'da iki Düklüğün davasının Alman ulusunun davası olduğunu ve bu yüzden Almanya'nın onurunu koruma görevini üstlenecek olan meclisin görev alanında olduğunu bildirmesi üzerine Berlin'den askerlerini geri çekme emri aldı.

Aslında savaş, Alman birliği adına yürütülüyordu ve liderliği ulusal meclisin başbakan seçtiği Habsburg prensinin elinde olmalıydı; fakat Prusya hükümeti, bu gerçekleri göz ardı etti ve 28 Ağustos'ta İngiliz

ve Rusya baskısı altında, aynı zamanda başbakan tarafından öne sürülen koşulları küçümsemeyle karşılayarak ve temsilcilerine aldırış etmeyerek yedi aylık Malmoe ateşkesini sonlandırdı. Ateşkes hükümleri Almanya için yüz kızartıcıydı: Schleswig-Holstein geçici hükümeti dağıtıldı ve Danimarkalı destekçinin eline ateşkes dönemi süresince en üstün yetki verildi, geçici hükümetin verdiği kararlar iptal edildi ve Schleswig ve Holstein orduları birbirinden ayrıldı. Ayrıca Almanya da Danimarka donanmasının Alman kıyılarını kuşatamayacağı ve Almanya'nın ise buzun avantajını kullanıp Little Belt'i geçip Fyen'i fethederek böylece Danimarka topraklarını Zealan Adası'na kadar azaltabileceği tüm kış mevsimini kapsadığından askeri anlamda zarara uğradı.

Ateşkesin imzalandığı haberi, vekillerinin "ortaçağ skolastiklerinin çamaşırcı kadın gevezeliğiyle" durmaksızın gelecekteki Alman Devleti yapılanmasının "temel haklarını" tartıştığı Frankfurt Ulusal Meclisi'ne eylülün ilk günlerinde ulaştı ve bomba etkisi yarattı. İlk şaşkınlıkla vekiller, 5 Eylül'de ateşkesi fiili olarak veto etme kararı aldı ve bu devlet bakanının istifasına yol açtı.

Bu karar, anlaşma haklarından oldukça ayrı bir şekilde tarihsel gelişmenin bir sonucu olarak Danimarka'ya savaş açılmasını isteyen *Neue Rheinische Zeitung* tarafından yanılgılara kapılmaksızın büyük bir memnuniyetle karşılandı: "Danimarkalılar, ticari, endüstriyel, politik ve yazınsal açıdan koşulsuz bir şekilde Almanya'ya bağımlı bir halktır. Hamburg Kopenhag'ın değil, Danimarka'nın başkentidir ve Danimarka'nın maddi ürünlerinde olduğu gibi yazınsal ürünlerini de Almanya'dan ithal ettiği oldukça iyi açık bir gerçektir. Holberg dışında, Danimarka yazını Alman yazınının kötü bir kopyasından ibarettir. Almanya, Fransa Flanders, Alsace ve Lorraine'i aldığındaki gibi bir haklılıkla Schleswig'i almalıdır ve eryada geç Belçika'yı da alacaktır. Bu, uygarlığın barbarlığa, ilerlemenin durağanlığa karşı hakkıdır. Schleswig Holstein'de sürdürdüğümüz savaş gerçek bir ulusal savaştır. Başından beri Danimarka'nın tarafını kim tuttu? Avrupa'daki en büyük karşı devrimci güçler: Rusya, İngiltere ve Prusya hükümetleri. Yapabildiği kadarıyla Prusya hükümeti savaşı sadece görünürde sürdürdü. Von Wildenbruch'ün notunu, Prusya'nın İngiltere ve Rusya'nın isteği üzerine Jutland'ı nasıl boşalttığını ve şimdi de bu ateşkesin

sonucunu bir hatırlayın. Prusya, İngiltere ve Rusya, Alman Devrimi ve onun ilk meyvesi Alman birliğinden korkmak için en fazla nedeni olan üç güçtür. Prusya: varlığı böylece sona erebilir. İngiltere: sömürdüğü Alman pazarı elinden gidebilir ve Rusya: demokrasi sadece Vistula'ya değil, Dvina ve Dnieper'e de ilerleyebilir. Prusya, İngiltere ve Rusya Schleswis-Holstein'a karşı, Almanya'ya karşı, devrime karşı birlikte komplo kurmuştur. Frankfurt kararlarının bir sonucu olarak çıkabilecek olan savaş Almanya'nın, Prusya, İngiltere ve Rusya'ya karşı savaşı olacaktır. Alman devrim hareketinin, atâletinden kurtulmasını sağlayacak böyle bir savaşa, karşı devrimin üç büyük gücüne karşı açılacak bir savaşa. Prusya'yı Almanya'nın ayrılmaz bir parçası haline getirecek ve böylelikle Polonya ile ittifak yapmayı acil ve kaçınılmaz bir gerçeklilik haline getirecek İtalya'ya özgürlüğünü verecek. Almanya'nın 1792 yılından 1815'e eski karşı devrimci müttefiklerine karşı açılacak ve Almanya'nın zaferi demokrasinin zaferine bağlı olduğundan anavatanı tehlikeye atacak ve kurtaracak olan bir savaşa ihtiyacı vardır." *Neue Rheinische Zeitung*'da yer alan bu açık ve keskin sözler, devrimci kitlelerin içgüdüsel olarak ne hissettiklerini yansıtıyordu. Etrafındaki elli millik bir alandan binlerce kişi, yeni devrimci mücadelelere hazır ve istekli olarak Frankfurt'a akın etti; fakat *Neue Rheinische Zeitung*'un da belirttiği gibi, bu tür bir mücadele Ulusal Meclisin kendisini ortadan kaldırırdı ve Ulusal Meclis de korkaklığıyla intihar etmeyi, kahramanlık göstererek intihar etmeye tercih etti. 16 Eylül'de Malmoe Ateşkesine onay verirken bir iki istisna dışında sol kanadın temsilcilerinin devrimci bir kurultay yapılanması talebini reddetti. Yaşanan tek çatışma Frankfurt'taki küçük bir barikat çarpışmasıydı ve bu bile Mayence komşu federal garnizonundan güçlü bir ordu birliği getirmesi ve süngüleriyle bağımsız meclisi sindirmesi için bir bahane görevi görerek başbakanın işine yaramasını sağladı.

Aynı zamanda Berlin'deki Hansemann Bakanlığı, *Neue Rheinische*'nin kendisi için önceden gördüğü acı sona ulaştı. "Anarşi güçlerine" karşı "devlet gücünü" desteklemiş ve böylece 18 Mart'ta yediği darbeden sonra yeniden ayakları üstünde doğrulabilmesi için Prusya ordusu, polis ve bürokratik devlete yardım etmişti; fakat devrime ihanet etme nedeni olan burjuvazinin kâr çıkarlarını artırmayı bile başaramamıştı. Ve her şeyden önemlisi, Berlin meclisinin bir üye-

sinin hüzünle iç çektiği gibi: "Mart günlerindeki anlaşmazlığa rağmen, eski ordu sistemi yeniden tamamen bizim tarafımızda." Bu doğruydu ve Paris, haziran günlerinden beri savaş tehditlerine neredeyse otomatik olarak kaldığı yerden devam etmişti. Prusya hükümetinin Danimarka'yla ateşkese girmeyi kabul etmesinin nedenlerinden biri, bir karşı devrim darbesi hazırlamak üzere Wrangel ve ordusunu Berlin yakınlarına geri çağırma arzusu, herkesçe bilinen bir sırdı. Böylece Berlin meclisi 7 Eylül'de Savaş Bakanı'ndan, tüm ordu görevlilerini gerici eylemlere karşı uyaran ve politik görüşleri mevcut anayasal duruma uymayan görevlilerin onurlu davranarak istifa etmelerini isteyen bir emir çıkarmasını talep edecek cesareti topladı.

Buna benzer bir sonuca ulaşmayan çağrılar daha önce de yapılmış olduğundan, bu talebin büyük bir önemi yoktu; fakat militarizmin bir burjuva bakanlığından istemeye hazır olabileceğinden daha fazlasıydı. Hansemann bakanlığı düştü ve daha sonra dünyaya militarizmin artık burjuvaziden korkmadığını ve onunla alay edecek bir konumda olduğunu kanıtlayarak söz konusu devlet görevlisi topluluklarına rahatça emir veren General Pfuel'in yönetiminde tamamen bürokratik bir bakanlık oluşturuldu.

Bu yolla "aksi, aşırı zeki ve iktidarsız" meclis, *Neue Rheinische Zeitung*'un gördüğü, bir sabah sol kanadın parlamenter zaferinin büyük yenilgisi ile aynı zamana rastlaşmasına uyanması kehanetinin gerçekleşmesini tecrübe etti. Sol kanadın zaferinin Berlin halk kitlelerinin baskısı altında gerçekleştiğini ifade eden karşı devrimci basın tarafından çıkarılan gürültüye yanıt olarak *Neue Rheinische Zeitung*, liberal gazetelerin inkârlarını hiçe saydı: "Demokratik halk kitlelerinin anayasal meclislerin etkinlikleri üzerinde varlığı ile manevi bir etkide bulunma hakkı eski bir devrimci haktır. İngiliz ve Fransız devimlerinden sonra hiçbir dönem bu hakkın ortadan kaldırılmasını görmemiştir. Tarih bu tür meclisler tarafından alınan enerjik kararlar nedeniyle bu hakka teşekkür etmek zorundadır." Bu dokundurma, Berlin meclisine olduğu kadar 1848 yılı Eylül günlerinin Frankfurt meclisinin "parlamenter kretenizmindeydi" de.

5. Köln Demokrasisi

Berlin ve Frankfurt'taki "Eylül Krizi" Köln'de güçlü yankılar buldu. Ren eyaleti karşı devrimin en güçlü endişelerini duydu ve Doğu eyaletlerinden getirilmiş ordularla dolduruldu. Prusya ordusunun neredeyse dörtte üçü Ren eyaleti ve Westphalia'da konumlandırıldı ve bu koşullar altında küçük ayaklanmalar oldukça faydasızdı. İhtiyaç duyulan hareket, gönülsüz devrimi tam bir devrime çevirmenin olanaklı olduğu gün için kapsamlı ve disiplinli bir örgütlenmenin oluşturulmasıydı.

Haziran ayında Frankfurt'ta 88 demokratik derneğin katıldığı bir kongre gerçekleştirilmiş ve demokratik bir örgüt kurulması kararı alınmıştı. Ancak, bu yapı sadece Köln'de eksiksiz ve kesin bir oluşuma girerken Almanya'nın geri kalanında oldukça belirsiz bir konu olarak kaldı. Köln demokrasisi, her biri binlerce üyeye sahip, üç büyük dernekte örgütlendi: Marks ve avukat Schneider liderliğindeki "Demokratik Dernek", Moll ve Schapper liderliğindeki "İşçiler Derneği" ve genç Dava Vekili Hermann Becker liderliğindeki "İşverenler ve Çalışanlar Derneği". Frankfurt kongresi Köln'ün Ren Eyaleti ve Westfalya'nın merkezi olmasına karar verdiğinde bu dernekler, daha sonra Ren Eyaleti ve Westphalia'daki tüm demokratik dernekler için Ağustos ayının ortasında Köln'de gerçekleştirilecek bir kongreyi toplanmaya çağıran bir birleşik merkez komite oluşturdu. Kongreye 17 derneği temsil eden kırk delege geldi ve Köln'deki üç demokratik derneğinin birleşik merkezi komitesini, Ren Eyaleti ve Westfalya'nın yerel komitesi olarak onayladılar.

Marks, *Neue Rheinische Zeitung*'un olduğu gibi, bu örgütün de düşünsel lideriydi. Yüksek derecede bir liderlik kabiliyeti vardı ve bayağı demokratlar onu bu yüzden bağışlamaya razı olamıyordu. O sırada on dokuz yaşında bir öğrenci olan Karl Schurz onu ilk defa Köln kongresinde gördü ve daha sonra kendisini hafızasından şöyle betimledi: "Marks o zaman otuz yaşındaydı ve şimdiden sosyalist düşünce ekolünün lideri olduğu kabul ediliyordu. Geniş alnı ve parlayan siyah gözleri, kapkara saçları ve uzun sakallarıyla kalın yapılı adam hemen genel ilgiyi üzerine çekiyordu. Kendi alanında oldukça hatırı sayılır bir bilgin olmasıyla ünlüydü ve aslında, söyledikleri ciddi, mantıklı ve açıktı; fakat hayatımda tavırları bu kadar küstah ve hoş görülemeyecek

kadar kaba bir adam daha tanımadım." Daha sonra burjuvazinin kahramanlarından biri haline gelen Schurz, daima özellikle Marks'ın "burjuva" sözcüğünü kullanırken gösterdiği sanki tatsız bir şeyi tükürüyormuş gibi, aşağılama ve küçümseyici tonu hatırladı.

Birkaç yıl sonra Marks'la yaptığı sohbeti yazan Teğmen Techow tarafından da aynı ifadeler kullanılıyordu: "Marks beni yalnızca sıra dışı üstünlüğüyle değil, dikkate değer kişiliğiyle de etkiledi. Eğer kalbi beyni kadar ve sevgisi nefreti kadar büyük olsaydı, beni önemsemediğini pek çok durumda göstermiş ve en sonunda açıkça ifade etmiş olmasına rağmen onunla ateşe yürüyebilirdim. O aramızda liderlik niteliğini, büyük bir durumla kendisini önemsiz ayrıntılarda kaybetmeden ustalıkla başa çıkabilme kapasitesini atfedebileceğim ilk ve tek kişiydi." Ve bundan sonra yine, Marks'ın tehlikeli kişisel tutkusunun geri kalan her şeyi yavaş yavaş yok ettiği geliyordu.

1848 yazında Albert Brisbane, Fourier'in Amerikalı havarisi, "New York Tribune"ün muhabiri olarak yayıncısı Charles Dana ile birlikte Köln'deydi ve onun Marks'la ilgili yargısı farklıydı: "Karl Marks'ı, hakların hareketinin liderini gördüm. O zamanlar onun yıldızı bütünüyle en yüksek noktadaydı. Bodur ve güçlü boyuyla ve aşırı siyah saçlarıyla otuzlarında bir adamdı. Onun özellikleri büyük bir enerjinin göstergesiydi ve alçakgönüllülüğü ve kayıtsızlığının ardında cüretkâr bir ruhun tutkulu ateşi sezilebilirdi." Bu doğruydu. Marks o günlerde Köln demokrasisine soğukkanlı; fakat gözüpek bir cesaretle öncülük ediyordu.

"Eylül Krizi" saflarında büyük bir heyecana neden olsa da Frankfurt Meclisi bir devrimi örgütleyecek cesareti toplayamadı ve diğer yandan Pfuel bakanlığı karşı bir devrimi örgütlemeye hazır değildi. Yerel bir ayaklanma ne olursa olsun bir başarı kazanamazdı ve bu nedenle de kolaylıkla kendi kanında boğabilmek için bir ayaklanma provoke etme arzusundaydı. Demokratik yerel komite ve *Neue Rheinische Zeitung*'un editörlerine karşı yasal işlemler başlatıldı ve polis önlemleri alındı. Ortaya atılan bahaneler o kadar dayanaksızdı ki çok geçmeden otoriteler tarafından da vazgeçildi. Marks, otoritelerin hainice kurnazlıklarına karşı kendilerini uyararak sesini yükseltti: Şu an için insanları harekete geçiren ve onları bir mücadeleye iten büyük bir sorun yoktu ve bu yüzden herhangi bir darbe girişimi başarısızlığa uğramak durumundaydı. Şu anda bir ayaklanmanın ortaya çıkması,

faydasızdan daha kötü olurdu; çünkü yakın gelecekte büyük olaylar gerçekleşebilir ve bu demokratların savaş günü gelip çatmadan önce silahsız kalmamalarını gerektirdi. Eğer Hükümdar bir karşı devrimi örgütlemeye cüret ederse halkların tarafında yeni bir devrimin vakti gelmiş demekti.

Fakat 25 Eylül'de Becker, Moll, Schapper ve Moll tutuklandığında küçük huzursuzluklar yaşandı. Askeri birliklerin bir mitingi dağıtmak üzere ilerlediği haberi barikatların kurulmasına neden oldu; ama aslında ordu hiçbir harekete geçmedi ve ancak ortalık yeniden tam olarak eski sakinliğine kavuştuğunda Köln'de sıkıyönetim ilan edecek cesareti toplayabildi. Sıkıyönetimin kararıyla *Neue-Rheinische Zeitung*'a yayın yasağı getirildi ve dergi 27 Eylül'de artık çıkmamaya başladı. Bu büyük olasılıkla anlamsız askeri darbenin tek amacıydı ve birkaç gün sonra Pfuel bakanlığı sıkıyönetimi kaldırdı. *Neue-Rheinische* gerçekte büyük bir darbe almıştı ve ancak 12 Ekim'de tekrar yayınlanabildi.

Üyelerin birçoğunun tutuklanmaktan kaçmak amacıyla sınır dışına geçmek zorunda bırakıldıkları için yayın kadrosu dağıldı. Dronke ve Engels Beçlika'ya ve Wilhelm Wolff Palatinlik'e gitti ve geri gelmeleri belli bir zaman aldı. 1849 Ocak ayının başlarında Engels hâlâ, Fransa aracılığıyla çoğunlukla yürüyerek gittiği Berne'deydi. Her şeyden önemlisi, gazetenin mali durumu oldukça içler acısı durumdaydı. Hissedarlar sırtlarını döndükten sonra, gazete artan tirajı ile bir süre daha varlığını sürdürmeyi başardı; fakat aldığı son darbeden sonra son kez ortadan kalkmaktan yalnızca Marks'ın gazeteyi "kişisel mülkü" olarak devralmasıyla; yani babasından miras aldığı az miktarda paranın ya da gelecekte elde edeceği mirastan elde edebileceği paranın tamamını feda etmesiyle kurtuldu. Marks'ın kendisi konuyla ilgili hiçbir şey söylemedi; fakat karısından gelen mektuplar ve arkadaşlarının ifadelerinden anlaşıldığı kadarıyla, doğal olarak tam miktarın bir önemi olmaması, asıl konunun bayrağın dalgalanmayı sürdürmesi için elindeki her şeyi feda etmiş olması olsa da ajitasyonun ilerlemesine yardımcı olmak ve gazeteyi hayatta tutmak amacıyla 700 taler feda etmiş gibi gözükmektedir.

Marks'ın konumu bir başka açıdan da güvende değildi. Devrimin patlak vermesinden sonra Federal Konsey 20 Mart'ta, Almanya'ya

geri dönmeleri durumunda, Alman Ulusal Meclisi seçimlerinde kendilerine hem aktif hem de pasif oy hakkı verilmesine karar verdi ve eski sivil haklarını yenileme isteğini bildirdi. Bu karar, Prusya hükümeti ve kendisine ulusal sivil hakları garanti eden tüm koşullara uyan ve bu nedenle Prusya sivil haklarının kendisine geri verilmesini talep etme yetkisine sahip olan Marks tarafından açık bir şekilde kabul edildi. Aslına bakılırsa 1848 Nisan'ında başvurduğunda, Köln Belediye Meclisi başvurusunu derhal kabul etti ve Köln Polis Başkanı Müller'e durum belirsizliğini korudukça ailesini Trier'den Köln'e getiremeyeceğini ifade ettiğinde Müller, Belediye Meclisinin, eski bir Prusya yasasına göre, vatandaşlığa yeniden kabulünü kesinlikle onaylayacakları cevabını verdi. Fakat aynı zamanda *Neue Rheinische Zeitung* çıkmaya başladı ve 3 Ağustos'ta Marks, Polis Başkan Vekili Geiger'den bu konuda hükümetin "şu an için" onun durumunda bir yabancıya Prusya vatandaşlık haklarının verilmesini gereği olmadığı kararını verdiği ve bu nedenle kendisini bir yabancı olarak görmeyi sürdürmesi gerektiği konusunda resmi bir bildiri aldı. 22 Ağustos'ta kızgınlıkla İçişleri Bakanlığına başvurdu; fakat başvurusu reddedildi.

Ailesi'ne bağlı bir eş ve baba olarak Marks, belirsizliğe rağmen ailesini de Köln'e getirmişti. Mayıs 1844'te doğan ve annesinin adı verilen ilk kız çocuğunu, 1845 Eylül'ünde doğan ikinci bir kız çocuğu takip etti. Büyük ihtimalle çok geçmeden erkek çocukları Edgar doğdu. Edgar, Marks'ın doğum tarihi kesin olarak bilinmeyen tek çocuğudur. Paris günlerinden beri aileye sadık ve bağlı bir hizmetçi ve dostları olan Helen Demuth eşlik ediyordu.

Marks, tanışdığı herkesi hemen arkadaş ya da kardeş olarak karşılayan adamlardan biri değildi, fakat dostlarına sadakati kınanmanın ötesinde ve dostluğu sağlamdı. Kendisini memnuniyetle takdir edebilecek olan kişileri geri çevirecek kadar kaba iddia edildiği aynı kongrede Trierli Avukat Schily ve Krefeldli Öğretmen Imandt ile ömür boyu sürecek bir dostluk kurdu ve yaşamı boyunca ona rehber olan amaçlarındaki sarsılmaz kararlılık onun Schurz ve Techoz gibi yarı devrimcilere çekilmez gözükmesine neden olmasına rağmen, aynı zamanda Freiligrath ve Lasalle gibi gerçek devrimcileri karşı konulamaz bir şekilde kişisel yörüngesine çekti.

6. Freiligrath ve Lasalle

Ferdinand Freiligrath Marks'tan sekiz yaş büyüktü ve gençliğinde özgürce gelenekçiliği saf sütüyle beslenmişti. Bir olayda, Prusya'dan sınır dışı edilmesinden sonra Herwegh'in başarısız turu ile alay eden bir şiir yayımlaması nedeniyle eski *Rheinische Zeitung*'un acı sözlerini hissetmişti. Buna rağmen, Mart öncesi gericiliğinin Saul'u, Paul'a döndürmesine çok fazla kalmamıştı ve Brüksel'deki sürgünlük dönemi sırasında Marks ile tanışmıştı. Başlangıçta arkadaşlıkları önemsiz; fakat samimiydi: Marks'la ilgili: "İyi biri, tavırları ilginç ve alçakgönüllü." demişti ve kötü bir insan sarrafı değildi. Freiligrath'ın kendisi ise kişisel kibirden tamamen yoksundu ve belki de sadece bu nedenle başkalarında kaba gözüken herhangi bir şeye karşı iyi şeyler hissedebiliyordu.

İki adamın arkadaşlığı 1848 yazı ve sonbaharından itibaren sağlam bir dostluğa dönüştü ve onları birbirine yakınlaştıran şey, Ren Eyaleti hareketinde bir arada devrimci ilkeleri temsil ederken gösterdikleri cesur ve uzlaşmaz tavırlarından dolayı birbirlerine duydukları saygıydı. Marks, Weydemeyer'e yazdığı bir mektupta, Freiligrath'tan bahsederek şöyle der: "O gerçek bir devrimci ve bütünüyle dürüst bir adam ve bu benim çok az sayıda insana verdiğim bir övgüdür." Aynı zamanda Marks, Weydemer'e bütün şairlerin ellerinden gelenin en iyisini yapabilmek için biraz pohpohlayıcı teşfike ihtiyaç duyduğunu belirterek, şairin biraz gururunu okşamasını öğütledi. Marks, içi dışı bir olan bir kişi değildi; fakat bir heyecan anında Freiligrath'a şöyle yazdı: "Sana açıkça, kelimenin tam anlamıyla dostum olarak gördüğüm az sayıda kişiden birini önemsiz yanlış anlamalardan dolayı kaybetmeye hazır olmadığımı söylüyorum." Marks'ın, en sıkıntılı zamanlarında Engels dışında Freiligrath'tan daha iyi bir dostu yoktu.

Bu dostluk çok basit ve çok gerçek olduğundan daima Cahiller için bir sıkıntı kaynağı olmuştur. Kimi zaman şairin tutkulu hayallerinin onu kötü bir arkadaşlığa sürükleyerek kendisine alçakça bir oyun oynadığını söylediler, bazen de şeytani bir demagogun fesatça kendi halindeki şairin üzerinde belirdiği ve onun şiirini kuruttuğunu söylediler. Buna karşı yanlış bir panzehir önerilmese bu saçmalık hakkında söz sarfetmeye değmez bile. Friligrath'ı bir modern sosyal demokrat yapmak için girişimde bulunuldu ve bu onu yanlış değerlendirilmesine neden oldu. Freilighrath, bilimsel düşüncelerle değil; tutkulu bir içgüdü

ve ozansı hislerle bir devrimciydi. Marks'ı devrimin öncüsü ve "Komünist Manifesto"yu devrimci bir öncü birlik olarak gördü; fakat Komünist Manifesto'nun tarihsel düşünceleri ona neredeyse hep yabancı kaldı ve hepsinden önce, onun coşkulu hayal gücü, günlük ajitasyon çalışmasının çoğunlukla sıkıntı verici ve ağırbaşlı ayrıntılarından hiçbir şey elde edemezdi.

Marks'ın topluluğuna yaklaşık olarak aynı zamanda katılan Ferdinand Lasalle, tamamen değişik bir kişilikti. Marks'tan yedi yaş büyüktü ve onun o zamana kadarki ünü sadece kocası tarafından kötü muamele gören ve sınıfı tarafından ihanete uğrayan Kontes Hatzfeldt adına verdiği azimli mücadeleye dayanıyordu. Şubat 1848'de bir belge kutusu hırsızını ayartmak suçuyla tutuklanmıştı; ancak, zekice bir savunma yaparak 11 Ağustos'ta Köln jürisi tarafından suçsuz bulundu ve bundan sonra kendisini devrimci mücadeleye adayabilirdi. Bu "tüm gerçek güce duyduğu bitmez tükenmez sempatisi ile", devrimci mücadelenin lideri Marx'tan etkilenmemesi olanaksızdı.

Lasalle da Hegel ekolünü incelemiş ve hatasından şüphe duymadan ve Hegel'in haleflerinin yozlaşmasından etkilenmeden yöntemlerinde ustalaşmıştı. Paris'e yaptığı bir ziyaret sırasında Fransız sosyalizmiyle tanışmış ve Heine'in geleceği öngören vizyonunun büyük bir gelecek vaat ettiğinden övgüyle söz etmişti. Fakat genç adamın uyandırdığı büyük beklentiler gelişimi sırasında, ezilen bir ırkın engelleyici mirasına karşı verdiği mücadelede tümüyle denetimi altına aldığı bir kişilik belirsizliği tarafından büyük ölçüde engellenmişti. Ailesinin evinde tamamen Polonya Yahudiliğinin ağır havası hakimdi. Kontes Hatzfeldt'i kazanmasında, önyargılı insanlar bile her zaman mücadelesinin, kendi kişisel durumunda şimdi mezara doğru yürüyen toplumsal sefaletin döneminin tamamına karşı savaş verdiği haklı çıkarılabilir gerçek nedenini takdir edemiyordu. Asla ondan özellikle hoşlanmamış olan Freiligrath bile aşağılayıcı bir biçimde, onun için dünya tarihinin etrafında döndüğü "lanet aile içi saçmalıklarından" söz etmişti.

Yedi yıl sonra Marks da kendisini aynı şekilde anlatacaktı. Lasalle, gerçekten karakterli bir adam, hayatının on yılını bu kadar önemsiz bir şeye feda etmeye hazır olabilirmiş gibi, kişisel bir entrikada acımasız davrandığı için dünyayı fethettiğini düşünüyordu. Ve bundan onlarca

yıl sonra Engels, Marks'ın başından beri Lasalle'dan hoşlanmadığını ve *Neue Rheinische Zeitung*'un olayda Lasalle'la bir ilgisi olduğu izleniminden kaçınmak amacıyla Hatzfeldt meselesiyle ilgili mümkün olduğunca az şey yayınladığını söyledi. Fakat bu konuda Engels'in hafızası onu yanıltıyordu; çünkü gerçekte 22 Eylül'de yayın yasağı getirildiği güne kadar *Neue Rheinische Zeitung*, tüm olayın çok daha azkabul edilebilir yönleri olduğunu gizli tutmamasına rağmen, Lasalle'ın belge kutusu hırsızını teşvik ettiğine yönelik davası ile ilgili oldukça ayrıntılı raporlar yayınladı. Ve dahası, bir mektupta Freiligrath'a da bildirdiği gibi, kendi mütevazi çabalarıyla Kontes Hatzfeldt'a sıkıntılı zamanlarında mali yardımlarda bulundu ve Köln döneminden sonra kendisi ciddi sıkıntılara girdiğinde, Freiligrath'den ayrı olarak çok sayıda eski dostunun olduğu bir şehirde Lasall'ı dert ortağı olarak seçti.

Fakat Engels, Marks'ın Lasalle'a karşı iyi duygular beslemediğini söylediğinde haklıydı, kendisi ve Freiligrath da Lasalle'dan hoşlanmıyordu. Bu, açık bir nedeni olmayan bir hoşlanmama haliydi ve Marks bunun Hatzfeldt meselesini ve Lasalle'in devrim davasında gösterdiği ateşli coşkuyu, üstün yeteneklerini ve daha genç olan yoldaşın kendisine gösterdiği sadık dostluğa görmezden gelmesine neden olmasına izin vermedi.

İki adamın ilişkilerinin gelişimini Lasalle'ın açısından değil - tarihsel iddialar çok geçmeden doğruluğunu kanıtladı– Marks'ı bir yanlış anlaşılmadan korumak amacıyla incelemek gerekir; çünkü onun Lasalle'a olan tutumu hayatındaki en güç psikolojik problemi oluşturur.

7. Ekim ve Kasım Günleri

12 Ekim'de *Neue Rheinische Zeitung* yeniden çıkmaya başladı ve kadrosuna Freiligrath'ın da katıldığını açıkladı. Kısa süre sonra yeni bir devrimi karşılayabilmek talihli bir durumdu; çünkü 6 Ekim'de Viyana proletaryası yumruğunu güçlü bir şekilde indirmiş ve Habsburg karşı devriminin, Radetzky'nin İtalya'daki zaferlerinden sonra amaçladığı gibi Slav haklarının yardımıyla önce isyankâr Macarları, ardından da isyankâr Almanlar'ı bastırmayı amaçlayan kalleşçe planlarını bozguna uğratmıştı.

Marks'ın kendisi de oradaki kitleleri aydınlatmak amacıyla 28 Ağustos'tan 7 Eylül'e kadar Viyana'da kalmıştı; fakat gazetelerin ara

sıra bahsettiklerine bakılırsa özellikle başarılı olamamıştı; bu şaşırtıcı değildir; çünkü Viyana işçileri hâlâ oldukça düşük bir gelişme düzeyindeydi. Birliklerin bölgeyi terk etmesine karşı çıkarken ve Macaristan'a oradaki devrimi bastırmasını buyururken gösterdikleri devrimci içgüdü bu nedenle taktire değerdi. Macaristan aristokrasisinin alçaklığını kanıtlayan soylu bir fedakârlık olarak eylemleri karşı devrimin ilk ateşini kendi üzerlerine çekti. Tarihi haklarının temelinde Macaristan'ın bağımsızlığını sağlamak için bir mücadele başlatmak arzusundaydı. Macaristan ordusu, Viyana ayaklanmalarını azaltmaktan çok artıran tek bir isteksiz çıkış gerçekleştirdi.

Alman demokrasisinin tutumu da daha iyi değildi. Kendi çıkarı için Viyana ayaklanmasının başarılı olmasına ne kadar bağımlı olduğunun kuşkusuz farkındaydı; çünkü karşı devrim Avusturya sermayesinde egemenlik sağlarsa, sonrasında kaçınılmaz olarak uzun zamandır fırsat kolladığı Prusya sermayesi üzerine de bir darbe indirecekti. Buna rağmen Alman demokrasisi duygusal ağıtlar, faydasız sempati sözleri ve iktidarsız başbakandan boşuna yardım istemekle yetindi. Ekim ayının sonunda demokratik kongre Berlin'de ikinci kez toplandı ve mahsur kalmış Viyana adına Ruge'un kaleminden bir seslenişte bulundu

Neue Rheinische Zeitung, uygun bir şekilde seslenişin devrimci enerjisinin yoksunluğunu dokunaklı ve gözyaşlarıyla süslü söylevlerle telafi ettiğini ve devrimci tutkular ya da düşüncelere dair zerre bir şey kapsamadığını belirtti. Diğer yandan Marks'ın güçlü düzyazısıyla ve Freiligrath'ın olağanüstü dövtlükleriyle yurtiçindeki karşı devrimi devirerek kuşatma altındaki Viyanalılara verebilecekleri tek etkili destek olan yaptıkları seslenişler, çöldeki sesler gibi yankısını buldu.

Böylece, Viyana devriminin kaderi belli oldu. Burjuvazi ve köylüler tarafından ihanete uğrayıp, yalnızca öğrenciler ile küçük burjuvazinin bir kesimi tarafından destek gören Viyana işçileri kahramanca savaştı; ama 31 Ekim akşamında kuşatma altına alınan birlikler şehre bir giriş yolu bulmayı başardılar ve 1 Kasım'da karşı devrimin büyük siyah ve sarı bayrağı St. Stephen Katedrali'nin çan kulesinde dalgalandı.

Viyana'daki etkileyici trajediyi çok geçmeden Berlin'deki garip trajikomedi takip etti. Pfuel Bakanlığı, hemen ardından Meclise görevini Brandenburg eyalet yönetimine bırakması emrini veren ve General Wrangel'in Muhafız Alayları ile birlikte silah gücüyle bu emri

desteklemek üzere Berlin'e yürümesine neden olan Brandenburg Bakanlığına yol vermek üzere görevi bıraktı. Kanunsuz bir Henzollern olan Brandenburg, kendini oldukça pohpohlayarak devrimi ayakları altında ezebilecek bir file benzetiyordu; fakat *Neue Rheinische Zeitung* daha doğru bir şekilde Brandenburg ve suç ortağı Wrangel'in kafasız, yüreksiz ve ilkesiz "iki adam" olduğunu, dayatmacı *whiskers*'lardan (*) başka bir şey olmadıklarını; fakat bu halleriyle de ödlek Meclis için en uygun rakipler olduklarını belirtti.

Ve aslında Wrangel'in savaşçı *whiskers*'ları meclise gözdağı verecek yeterlilikte olduklarını gösterdiler. Berlin'in meşrutiyet koltuğunu boşaltmayı reddettiği doğrudur; ancak bir darbe ve şiddet eylemi diğerini takip edince –vatandaşların siperinin dağıtılması, sıkıyönetim yasalarının ilan edilmesi vs– Meclis bakanları vatan haini ilan etti ve Cumhuriyet Savcısına ihbar etti. Berlin işçilerinin halkın haklarının silahlı güçler tarafından savunulması gerektiği talebini görmezden geldi ve bunun yerine "pasif direniş" ya da başka bir deyişle karşılık vermeden düşmanın darbelerine göz yummayı ilan etti. Daha sonra Wrangel'in birlikleri tarafından bir salondan diğerine sürüldü ve Wrangel'in süngülerinin yeniden ortaya çıkmasından doğan ani bir öfke patlamasıyla Brandenburg Bakanlığı'nın, meclisin Berlin'de hiçbir engelle karşılaşmaksızın toplanmasına izin verilmediği sürece devlet parasını kullanma ya da vergi toplama hakkına sahip olmadığını söyledi. Fakat, meclisin dağıtılmasından hemen sonra başkanı, von Unruh, değerli postunun güvenliği için endişe edecek hiçbir engel olmaksızın kararın kamuya açıklanmasına izin vermiş olmasına rağmen, bakanlığa karşı verilen kararın gerçersiz olduğunu tutanaklarda kayda geçirmek amacıyla meclisi toplanmaya çağırdı. Hükümetin acımasız darbesine uygun bir üslupla karşı çıkmak *Neue Rheinische Zeitung*'a kaldı. İkinci bir devrimle karşı devrime başkaldırma anının geldiğini söyledi ve kitleleri otoritelerin şiddetine mümkün olan her karşı devrim biçimiyle karşı çıkmaya çağırdı. Pasif direnişin temelinde aktif direniş olması gerektiğini, aksi taktirde koyunların katliamcı adama karşı verdikleri etkisiz bir mücadeleden ibaret olacağını belirtti. Aynı zamanda, ardında burjuvazinin korkaklığını gizlemeye çalıştığı hükümdarla anlaşma teorisi hakkındaki yasal safsatalara insafsızca tahrip etti. "Prusya Krallığı,

(*) Whiskers: Hayvan bıyığı.

mutlakiyetçi bir güç olarak Meclise karşı bir eylemde bulunduğunda, tam olarak hakları dahilinde ve Meclis haksız olarak hareket eder; çünkü krallığa karşı bağımsız bir meclis olarak hareket etmektedir. Eski bürokrasi, bugüne kadar despotik okul öğretmenliğini yaptığı burjuvazinin kölesi olmaya istekli değildir. Feodal parti, burjuvazinin kilise mihrabı üzerinde ayrıcalıklarını ve çıkarlarını feda etmeye gönüllüdür. Ve son olarak krallık, burjuvaziyi krallığa yalnızca ortadan kalkmak koşuluyla destek olabilecek yabancı ve yapay bir temel olarak görürken, en yüksek dışavurumu olan eski feodal toplumun unsurlarını, krallığın gerçek ve doğal toplumsal temeli olarak görür. Burjuvazi için heyecan verici "Tanrının yardımıyla" makul yasal mülkiyet, kan dökme hakkı, senet hakkı ve kraliyet güneşi burjuva mumu haline gelir. Bu nedenle krallık burjuvazinin sözlerinden ikna olmadı ve onun yarı devrimini tam bir karşı devrimle yanıt verdi. 'Brandenburg mecliste ve meclis Brandenburg'da!' diye bağırarak, burjuvaziyi yeniden devrimin kollarına, halkın kollarına attı.

Neue Rheinische Zeitung, halkın bu slogan altında zafere ulaşabileceği ve bunu Brandenburg Meclisi'nin mezarının üstündeki yazı haline getirebileceği umudunu ifade ederek, yerinde olarak "Muhafız koğuşu mecliste ve meclis muhafız koğuşunda!" şeklinde bu sloganın parodisini yaptı.

Berlin Meclisi'nin, hükümeti vergi toplama hakkından mahrum etme kararından sonra, Köln'deki demokratik yerel komite; Marks, Schapper ve Schneider tarafından imzalanan ve Ren Eyaleti'ndeki demokratik derneklerin derhal şu önlemleri almasını talep eden bir çağrıda bulundu: Otoriteler tarafından gerçekleştirilen zorla vergi toplamanın her türlü girişimine her türlü yolla karşı çıkılmalıdır, düşmana karşı koymak amacıyla en kısa zamanda her yerde halk müdafaası örgütlenmelidir. Fakir halka belediye giderinden ve gönüllü yardımlarla silah ve cephane sağlanmalıdır, hükümetin meclisin kararlarını tanımaması ve bu kararlara saygı göstermemesi durumunda her yerde mümkünse belediyelerle anlaşma içinde halk güvenliği komiteleri seçilmelidir, meclise karşı koyan belediyeler oy çoğunluğuyla yeniden seçilmelidir. Böylece "Demokratik Dernek", Berlin Meclisi'nin yapması gerekeni ve ağır ödemeleri reddetme kararını ciddi bir biçimde vererek yapabileceğini yaptı. Ancak, Berlin Meclisi kahramanları

kendi cesaretlerinden titrediler ve kendi kararlarının yürürlüğe girmesine engel olmak için seçmenlerine koştular ve bundan sonra oturumlarına devam etmek üzere Brandenburg'a doğru sıvıştılar. Bu son onur ve nüfuz kalıntısının da terk edilmesiyle hükümet için 10 Aralık'ta meclisin görevine bütünüyle son vermek ve yeni bir anayasa ile oy hakkını uygulamaya koymak kolay bir meseleydi.

Berlin Meclisi'nin ihaneti, birliklerle akın akın dolmuş Ren Eyaleti'ndeki yerel komiteyi felce uğrattı. Çağrıyı büyük bir coşkuyla karşılayan Lasalle, 22 Kasım'da Düsseldorf'ta tutuklanırken Köln Savcısı, tutuklamaya cesaret edemese de bu çağrıyı imzalayanlara karşı dava başlattı. 8 Şubat'ta çağrının imza sahipleri, halkı otoritelere ve krallığın ordu güçlerine karşı silahlı direnişe kışkırtmak suçuyla Köln'de jüri huzuruna çıktılar.

Savcının, meclise ve suçlulara karşı 6 ve 8 Nisan yasalarını, hükümetin yaptığı darbe ile ayakları altında çiğnediği aynı yasaları kullanma girişimi, Marks tarafından güçlü bir konuşmayla eleştirildi: Başarılı bir devrim gerçekleştirenler mantık çerçevesinde kendisine muhalif olanları asabilirlerdi; fakat karşısındakileri yargılayamazlardı. Mağlubiyete uğramış düşmanlarından kurtulabilirlerdi; ama onları suçlular olarak yargılayamazlardı. Başarılı bir devrimin ya da karşı devrimin bu yasaları destekleyenlere karşı ortadan kaldırdığı yasaları kullanmak, korkakça bir ikiyüzlülüktü. Meclisin mi yoksa krallığın mı haklı olduğu sorusu, tarihi bir sorudur ve bir jüri tarafından değil, yalnızca tarih tarafından yanıtlanabilir.

Fakat Marks daha ileri gitti, krallığı Mart Mücadelelerindeki yenilgisini kabul etmek zorunda olmaktan kurtarmak amacıyla Birleşik Meclis tarafından uydurulduklarını öne sürerek, 6 ve 8 Nisan yasalarını tanımayı kesin olarak reddetti. Modern burjuva toplumunu temsil eden bir meclis, feodal bir yapının yasalarına göre yargılanamazdı. Tam tersine, aslında yasa topluma dayanırdı:

"Elimde Napolyon Yasaları var. Bu yasalar burjuva toplumunu ortaya çıkarmadı. Tam tersine, on sekizinci yüzyılda ortaya çıkıp gelişimini on dokuzuncu yüzyılda sürdürerek bu yasalarda yasal ifadesinden fazlasını bulmayan burjuva toplumu tarafından ortaya çıkarıldı. Yasa, toplumsal ilişkileri güvenilir bir şekilde yansıtamamaya başladığı anda, bir kağıt parçasından fazlası olamazdı. Eski yasaları

yeni toplumun temeli yaparak, eski yasaların eski topluma yaptığından fazlasını yapamazsınız."

Berlin Meclisi, Mart Devrimi'nden kendisi için geliştirdiği tarihi rolü anlamakta başarısız olmuştu. Meclisin tüm arabuluculuğu reddettiği asılsızdı; çünkü meclisin hatasının talihsizliği, kendisini devrimci bir konvansiyondan arabulucuların ne olduğu belirsiz bir derneğine düşürmesinde yatıyordu: "Şahit olduğumuz, iki fraksiyon arasında bir toplum temelinde yaşanan bir politik anlaşmazlık değil. İki toplum arasında, politik bir biçimde yaşanan toplumsal bir anlaşmazlıktır. Bu, eski feodal bürokratik toplumun modern burjuva toplumuna verdiği mücadele, serbest rekabet toplumuyla esnaf cemiyetleri ve loncalar toplumu arasındaki toprak mülkiyeti toplumuyla endüstri toplumu ve otoriter inanç toplumuyla bilgi toplumu arasındaki mücadeleydi." Bu iki toplum arasında bir barış olamaz, yalnızca aralarından birinin batmasının gerektiği bir mücadele olabilirdi. Vergi ödemenin reddedilmesi, savcının komik bir biçimde ileri sürdüğü gibi toplumu temelinden sarsmadı. Toplum tarafından, temellerini sarsan bir hükümete karşı gerçekleştirilmiş bir meşru müdafaa hareketiydi.

Meclis ne vergi ödenmesini reddetmesiyle yasadışı hareket etmiş, ne de pasif direniş ilan ederek yasal olarak hareket etmiştir. "Eğer vergi toplanması yasadışı ilan ediliyorsa, gerekirse zor kullanarak yasadışı herhangi bir eylemin yürütülmesi görevine karşı çıkmak benim görevimdir." Vergi toplanmasının kabul edilmemesini ilan eden kişiler kendi canları için endişe ederek devrimci yolu seçmeyi reddetse de halk kitleleri bu ilanı yerine getirirken bunu yapmak zorundaydı. Meclisin tutumu, halk için belirleyici bir etken değildi. Meclis, bu görevi yerine getirmekte başarısız olursa halkın bizzat kendisi sahneye çıkar ve kendi hakları dahilinde hareket eder. Krallık bir karşı devrim örgütlediğinde, halk da haklı olarak buna yeni bir devrimle karşılık verir." Marks, oyunda henüz yalnızca ilk sahnenin oynandığını ifade ederek konuşmasını sonlandırdı. Son sahne karşı devrimin zaferi ya da bu belki karşı devrimin tamamlanmış zaferinden sonra olsa da yeni ve muzaffer bir devrimin zaferi olacaktı.

Bu onurlu devrimci konuşmadan sonra, jüri tüm sanıkları suçsuz buldu ve jüri başkanı öğretici konuşmasından dolayı Marks'a teşekkür etti.

8. Bir İhanet Eylemi

Karşı devrimin Viyana ve Berlin'deki kesin zaferiyle Almanya'da son söz söylenmiş oldu. Devrimin zaferlerinden elde kalan tek şey, uzun süre önce tüm politik itibarını kaybeden ve bitmek tükenmek bilmeyen yazılı anayasa tartışmalarıyla enerjisini boşa harcamış Frankfurt Meclisi'ydi. Gerçekte hâlâ belirsizliğini koruyan soru, Meclisin görevine Prusya ya da Avusturya süngüleri tarafından son verilip verilmeyeceğiydi.

Aralık ayında *Neue Rheinische Zeitung*, oldukça başarılı bir yazı dizisi ile Prusya devrimi ve karşı devriminin gelişimini ayrıntılarıyla açıkladı ve daha sonra umut verici bir şekilde gözlerini kendilerinden bir dünya savaşı beklediği Fransız işçi sınıfına çevirdi: "Tüm ulusları proletaryaya çevirmiş, tüm dünyayı dokunaçlarında tutan, daha önce bir Avrupa restorasyon döneminin bedellerini ödemiş ve sınıf karşıtlıklarının en gözde ve en hayâsız biçimde toprakları üzerinde geliştiği ülke, İngiltere, karşısında devrim dalgalarının kırılacağı ülke gibi görünmektedir. İngiltere, yeni toplumu doğmadan önce açlıktan öldürecektir. İngiltere dünya pazarına egemendir ve Avrupa'nın her ülkesindeki ekonomik ilişkilerin dönüşümü İngiltere olmadan bir bardak suda kopan fırtına durumunda olurdu. Her bir ülkedeki ekonomik ve ticari ilişkiler ve onların diğer ülkelerle olan ilişkileri, dünya pazarıyla ilişkileriyle belirlenir. Fakat İngiltere dünya pazarına egemendir ve İngiltere, burjuvazinin boyunduruğu altındadır.

Bu nedenle Fransa'daki herhangi bir toplumsal ayaklanma kesin, göstermelik ve boş bir isteğe yönelik olduğu için, İngiltere burjuvazisi, Büyük Britanya'nın endüstriyel ve ticari dünya gücü tarafından bastırılabilirdi. Eski İngiltere ancak Chartistler'e, İngiliz proletaryasının örgütlü partisine, güçlü baskıcılarına karşı başarılı bir ayaklanma gerçekleştirmeleri için gerekli koşulları tek başına yaratabilecek bir dünya savaşı ile yıkılabilirdi. Toplumsal devrim ancak Chartistler İngiltere hükümetinin başına geçtiğinde, ütopya dünyasından gerçeklik dünyasına geçebilirdi.

Bu gelecek umudu için ilk koşullar hayata geçmedi. Haziran günlerinde aldığı binlerce yarası hâlâ kanayan Fransız işçi sınıfı, yeni bir ayaklanma başlatacak durumda değildi. Karşı devrim, Avrupa turuna

Haziran günlerinde Paris'te başlayıp, Franfurt, Viyana ve Berlin'de devam ederek bir süreliğine 10 Aralık'ta yalancı Bonaparte'ın Fransız Cumhuriyeti Başkanlığı'na seçilmesiyle sonlandırıldı. Devrim yalnızca Macaristan'da hayatta kalabildi ve bu sırada Köln'e geri dönmüş olan Engels'in ustaca ve etkili sözlü desteğini buldu. Bunun dışında *Neue Rheinische Zeitung* etkinliklerini ilerleyen karşı devrime karşı verilen bir gerilla savaşıyla sınırlamak zorunda kaldı ve bu mücadeleyi, bir önceki sene verdiği daha büyük mücadelelere kadar cesur ve kararlı bir biçimde sürdürdü. Krallık hükümeti tarafından kendisine yüklenen "kötü basındaki en kötü gazete" gibi bir yığın basın fermanı, Krallık hükümetinin tüm komik güçlerin en komiği olduğu cevabı ile karşılandı ve Doğu Elbia Aristokratları'nın Berlin Askeri Darbesi'nden beri benimsediği kibirli "Prusyacılık" gösterileri yerinde bir alayla yanıtlandı: "Biz Renliler, Viyana'daki büyük görev değişikliğinden sonra daha alçak Ren Eyaleti'nin Grandükü'nü, Grandük olmasını sağlayan koşulları yerine getiremeyen bir adamı kazanma talihine sahibiz. Bizim daha değersiz Ren Eyaletimiz için bir meclis olmadığından, Prusya Kralı ancak Berlin Meclisi yoluyla bizim için var olur; bu nedenle de bizim için bir Prusya Kralı yoktur. İnsanların kaderi üzerinde oynanan hileli oyunun bir sonucu olarak Ren Eyaleti'nin Grandükü'nün ellerine düştük ve bu hileli oyunu geri çevirecek bir konuma geldiğimiz gibi Grandüke ehliyetini soracağız." Bu satırlar karşı devrimin en vahşi alemleri sırasında yazıldı.

Neue Rheinische Zeitung'un satırlarında ilk bakışta bir şey, insanın her şeyden önce görmeyi beklediği bir şey, o zamanlar Alman işçilerin etkinliklerinin detaylı bir açıklaması eksiktir. Bu hareketler hiçbir şekilde önemsiz değildi ve Doğu Elbia Aristokratları'nın bölgesine kadar bile yayılmıştı. Kendi kongrelerine, organizasyonlarına, gazetelerine ve Paris ve Brüksel günlerinden Marks ve Engels'le dost olan ve hâlâ Berlin ve Leipzig'den *Neue Rheinische Zeitung*'a yazılarını gönderen liderleri Stephan Born'a sahiplerdi. Born, "Komünist Manifesto"yu çok iyi anlamıştı; fakat ilkelerini, Almanya'nın daha büyük kısımlarındaki proletaryanın gelişmemiş sınıf bilincini anlamakta daha az başarılıydı. Engels daha sonra Born'un eylemlerini haksız bir sertlikle eleştirdi; fakat Born'un hatıralarında devrim yılları sırasında, doğal olarak şu ya da bu detaydan hoşnutsuz olmaları ihtima-

lini ortadan kaldırmasa da, ne Marks ne de Engels'in eylemleri konusunda bir memnuniyetsizlik sözü söylediklerini ifade ettiğinde belki de Born haklıdır. Ne olursa olsun, 1848 baharında Marx ve Engels, aynı zamanda kendi etkilerinden bağımsız bir şekilde gelişen bir işçi sınıfı hareketine yönelik ilk eyleme girişti.

Neue Rheinische Zeitung'un ilk başta bu harekete çok az ilgi göstermiş olması, kısmen Köln İşçi Derneğinin Moll ve Schapper'in editörlüğünde haftada iki kez çıkan kendi yayın organına sahip olması, bir dereceye kadar da –en çok da bu yüzden– *Neue Rheinische Zeitung*'un demokrasinin bir yayın organı olması; yani, burjuvazi ve proletaryanın mutlakiyetçilik ve feodalizme karşı ortak menfaatlerini temsil etmeyi amaçlıyor olmasıyla açıklanabilir. O sıralarda bu görev çok daha önemliydi; çünkü proletaryanın burjuvaziyle kendi tartışmalarına sahip olması için bir temel ortaya çıkarıyordu. Ancak demokrasinin burjuva kesiminin cesareti hızla kırıldı ve neredeyse bütün testlerde sefil bir şekilde başarısız oldu. 1848 Haziran'ında Demokratik Kongre tarafından oluşturulan beş kişilik komitede Meyen ve Kriege gibi –o sıralar Amerika'dan dönmüş olan– kişiler vardı. Böyle bir öncülüğün idaresi altında örgüt hızla düşüşe geçti; bu ikinci kez Prusya darbesi ile karşılaştığında feci halde açığa çıktı. Yeni bir komite seçildi ve Marks'ın şahsi arkadaşı ve politik destekçisi olan d'Ester üyeliğe seçildi. Bu, geleceğe yönelik umutları sürdürmekten daha fazlası değildi. Berlin Meclisi'nin parlamenter sol kanadı Kasım Krizi'nde başarısızlığa uğradı, Frankfurt Meclisi'nin sol kanadı zavallı uzlaşmaların batağının daha da derinlerine battı.

Bu durumda Marks, Wilhelm, Wolff, Schapper ve Hermann Becker, 15 Nisan'da eylemlerinin gerekçesini şu şekilde açıklayarak demokratik yerel komiteden ayrıldıklarını bildirdi: "Bizim fikrimize göre demokratik derneklerin örgütlenmesinin şu anki hali, amaçlarının ileriye götürülmesi amacıyla her türlü yararlı etkinliği mümkün hale getirmek için gereğinden fazla farklı türden unsuru içinde barındırıyor. Bize göre işçi örgütlenmesi, işçilerin örgütlenmesi için birbirine daha yakın dernekler daha yararlı olacaktır; çünkü bu örgütler benzer unsurlardan oluşmaktadır." Köln İşçi Derneği aynı zamanda Ren Eyaleti Demokratik Örgütlenme Derneği'nden de ayrıldı ve tüm işçi sınıfını ve sosyal demokrasi ilkesini benimseyen diğer örgütleri 6 Mayıs'ta

eyalet kongresine temsilcilerini göndermeye çağırdı. Bu sonraki kongre Ren-Westphalia İşçileri Derneği'nin örgütlenmesi çağrısında bulundu ve delegelerin tüm işçi sınıfı örgütlenmelerine gönderilip gönderilmeyeceği haziranda Leipzig'de Born'un örgütü Leipzig İşçiler Kardeşliği'ne bırakıldı.

20 Mart'ta bu adımlar atılmadan önce, *Neue Rheinische Zeitung* Wilhelm Wolff'un Silesia bilyonu üzerine kırsal proletaryayı harekete geçiren yazılarını yayınladı ve 5 Nisan'da Marks'ın Brüksel'deki işçi derneklerine ücretli emek ve sermaye üzerine yaptığı konuşmaları yayınlamaya başladı. Temelde 1848 halk mücadelelerini örnek göstererek, işçi sınıfı zafere ulaşmadığı sürece, amacı sınıf mücadelesinden ne kadar ayrı tutulursa tutulsun başarısızlığa uğramayacağını gösterdikten sonra gazete, ilgisini burjuvazinin varlığının ve işçilerin köleliğinin dayandığı ekonomik ilişkilere yöneltti.

Ancak bu umut verici gelişme, sonunda Frankfurt Meclisi tarafından bütünüyle berbat edilen yazılı anayasa mücadeleleri tarafından yarıda kesildi. Kendi başına kıymetli anayasa bir damla kan akıtılmasına değmezdi ve Prusya Kralı'nın başına takmak istediği babadan oğula geçen imparatorluk tacı da ne olursa olsun soytarı takkesinden ibaretti. Prusya Kralı bunu kabul etmedi; fakat kesin olarak reddetmedi de. Prusya ordusunun devletler ve küçük devletlerdeki kazanımlarından geri kalanını yok etme hizmeti karşılığında Prusya hegemonyasını kabul edecekleri gizli umuduyla Alman Devleti Anayasası konusunda Alman Prensleri'yle görüşmek istedi.

Bu, apaçık bir ceset hırsızlığıydı ve içeriklerini Alman Devleti Anayasası'ndan almasalar da adlarını ondan alan çok sayıda ayaklanmaya neden olarak devrimin kıvılcımını alevlendirdi. Ne de olsa Anayasa, Prensler'in egemenliğini yeniden kurmak için ortadan kaldırılması gereken halkın egemenliğini kendi bünyesinde topluyordu. Saksonya Krallığı'nda, Baden Grandüklüğü'nde ve Bavyera Palatinatesi'nde İmparatorluk Anayasası'nı destekleyen silahlı ayaklanmalar gerçekleşti. Diğer hükümdarlar daha sonra onu celladın maaşıyla kandırsalar da Prusya Kralı her yerde cellat rolünü oynadı. Ren eyaletinde de tek tük ayaklanmalar ortaya çıktı; ancak hükümetin korkulan eyalete topladığı güçlü silahlı kuvvetlerin ezici sayı üstünlüğü sayesinde kısa sürede bastırıldı.

Otoriteler daha sonra *Neue Rheinische Zeitung*'a karşı yok edici bir darbe indirme cesaretini topladı. Yaklaşan yeni bir devrimin işaretleri hissedilmeye başladığından, sütunlarında devrimci coşkunun ateşi daha da yükseldi ve aslında Nisan ve Mayıs aylarında çıkardığı özel baskılar halkı yaklaşan ayaklanmaya hazır olmaya çağıran yazılardan başka bir şey değildi. Sağcı *Kreuz-Zeitung* cüretkârlığının muazzam olduğunu, 1793 Moniteur'ünün eylemlerinin yanında sönük kaldığını belirterek gazeteyi onurlandırdı. Hükümet, gazeteyi ele geçirmeye can atıyor; fakat cesaret edemiyordu. Ren jürisinin soylu hareketi sayesinde Marks'a karşı açılan iki yasal işlem ününü artırmaktan başka kendisine hiçbir şey yapamadı ve Berlin'den gelen, Köln'de yeniden sıkı yönetim ilan edilmesi önerisi, Marks'ın "tehlikeli biri" olduğu gerekçesiyle sınır dışı edilmesi için polise başvuran garnizonun kaygılı emri ile ortadan kalktı.

Bu istek, sorunu bu hoş olmayan durumdaki payını İçişleri Bakanı Manteuffel'e devreden eyalet valisine götüren polisi utandırdı. 10 Mart'ta eyalet yönetimi, Berlin'e Marks'ın orada bulunmak için polis izni olmamasına rağmen hâlâ Köln'de olduğunu, editörlüğünü yaptığı gazetenin hâlâ yıkıcı amaçlarını, mevcut anayasaya karşı kışkırtmalarını ve bir sosyal cumhuriyet kurulması taleplerini sürdürdüğünü ve aynı zamanda insanlığın saygı duyduğu ve değer verdiği her şeyle dalga geçip alaya aldığını rapor etti. Yazılarına hakim olan kızgınlık ve cüretkârlığın okuyucularının sayısını artırdığı göz önünde bulundurulduğunda, gazete gittikçe daha tehlikeli hale geliyordu. "Polisin," diyedevam etti rapor, "garnizonun Marks'ın sınır dışı edilmesi isteğiyle ilgili kuşkuları vardı ve eyalet yönetimi polisi desteklemek zorundaydı; çünkü editörlüğünü yaptığı gazetenin eğilimi ve tehlikeliliği dışında özel başka bir neden olmaksızın sınır dışı edilmesi Demokratik Parti'nin protesto mitinglerine neden olabilirdi."

Bu rapor eline geçtikten sonra Manteufel, fikrini almak üzere Ren Eyalet Başkanı Eichman'a başvurdu. Eichmann 29 Mart'ta Marks'ın sınır dışı edilmesinin hukuka aykırılık oluşturmadığını; ancak Marks'ın daha başka cürümlerle suçlanmaması durumunda güçlük çıkaracağını belirtti. Bunun üzerine 7 Nisan'da Manteufel eyalet yönetimini, sınır dışı istemine karşı çıkmadığını; fakat zamanı ve şartları eyalet yönetimine bıraktığını ve sınır dışı emrinin özel bir suça dayandırılarak

çıkarılmasının daha uygun olduğu konusunda bilgilendirdi. Buna rağmen sonunda, sınır dışı emri özel bir suç yüzünden değil, sadece Marks'ın editörlüğünü yaptığı gazetenin "tehlikeli eğilimlerine" dayandırılarak çıkarıldı. Bu, hükümetin görünüşe bakılırsa kendisini, 29 Mart ve 7 Nisan'da cesaretini bulamadığı darbeyi indirecek güçte hissettiği bir zamanda 11 Mayıs'ta yapılmıştı.

Yakın zamanda devlet arşivlerinde bu olayın belgesel kaydını gün ışığına çıkaran Prusyalı Profesör, sınır dışı olayının kendisinde uyandırdığı ilk izlenimlerle şunları yazan Freiligrath'ın şairlere özgü ve gelecekten haber veren vizyonunu mükemmel bir şekilde onurlandırdı:

Kein offner Hieb in offner Schlacht –
Es fällen die Nücken und Tücken,
Es fällt mich die schleichende Niedertracht
Der schmutzigen Westkalmücken.

Dürüst bir savaştaki dürüst bir darbe değil
Kötülüğün ve hilenin garezi
Korkak haysiyetsizliği beni mahvediyor
Kahrolası Batı Kalmukun

9. Ve Bir Başka Korkakça Hile

Marks sınır dışı emri geldiğinde Köln'de değildi. *Neue Rheinische Zeitung*'un tirajının durmadan artmasına ve yaklaşık 6,000 abonesi olmasına rağmen, mali sorunları hiçbir şekilde sona ermemişti. Artan satışlarla birlikte giderler de artarken gelir yalnızca daha az arttı ve bu durum üzerine Marks 1846 yılında komünist bir yayınevinin kurulması için ortaya para koymaya hazır olduğunu söyleyen iki kapitalistten biri, Rempel ile görüşmek üzere Hamm'a gitti. Fakat cömert adam yine de kesesin ağzını açmadı ve gazete için önceden Marks'ın şahsi bir sorumluluk kabul ettiği 300 taler borç veren Henze adlı bir eski teğmenden bahsetti. Daha sonra Henze'nin bir ajan provokatör olduğu ortaya çıksa da o sıralar ona da polis tarafından kovuşturma açılmıştı ve Marks'a sınır dışı edilme emrinin kendisini beklediği Köln'e geri dönerken eşlik etti.

Bu, *Neue Rheinische Zeitung*'un kaderini belirledi. Diğer editörlerin çoğu Marks'la aynı konumdaydı ve her an "yabancı" olarak görülerek sınır dışı edilebilirdi. Diğerlerinin davaları ise sürüyordu. 19 Mayıs'ta Freiligrath'ın ünlü veda konuşması ve Marks'ın hükümeti şiddetli bir şekilde benzettiği meydan okuyan veda yazısıyla son kırmızı rakamlı gazete çıktı: "Sizin aptalca yalanlarınız ve resmi sözlerinizle neden canımızı sıkalım? Biz kendimiz acımasızız ve sizin fikirlerinize ihtiyacımız yok. Bizim geri dönüş vaktimiz geldiğinde kendi terörizmimiz için sizden özür dilemeyeceğiz; ama soylu teröristler, "Tanrı'nın Yardımı" ve yasaların verdiği hakla teröristlik yapanlar, uygulamada zalim, aşağılık ve adi, teoride ağzı sıkı ve iki yüzlü ve hem teori hem de uygulamada onursuzdur." *Neue Rheinische Zeitung* işçileri askeri durum böyle bir girişimi umutsuz kılacağından işçileri herhangi bir hükümet darbesine karşı uyardı ve editörler, daima ve her yerde son sözlerinin "İşçi sınıfının kurtuluşu!" olacağını belirterek anlayışları ve destekleri için okuyuculara teşekkür etti.

Ve Marks aynı zamanda batan bir geminin kaptanı olarak kendisine devredilen görevleri yerine getirdi. Henze'den aldığı 300 taler, abonelerden gelen para ve basımevi tarafından kendisine ödenmiş 1500 taler, gazetenin baskıcılarına, kağıt tüccarlarına, yazıcılarına, muhabirlerine, editör kadrosuna vs. olan mali sorumluluklarını yerine getirmek üzere kullanıldı. Marks sadece kendisi ve ailesi için eşinin gümüşünü elinde tuttu ve Frankfurt'taki tefecileri ziyaret etmek zorunda kaldı. Marks'ın bu gümüş için aldığı birkaç yüz florin, kendisi ve ailesinin geçinebilmesi için tüm paraydı.

Engels ile birlikte Frankfurt'tan, Karlsruhe ve eyalet yönetiminin harekete geçirici ruhu olan d'Ester'le buluştukları Kaiserslautern'i ziyaret ederek Baden'deki ayaklanma yerine gitti. Marks, d'Ester'den "Demokratik Yerel Komitenin Paris Ulusal Meclis Komünü", o günün "yasa ve düzen" partilerine ve onların temsilcisi yalancı Bonaparte'a karşı büyük bir darbe hazırlığı içinde olan küçük burjuva ve proletarya unsurlarının bir karışımı olan ve o zamanın sosyal demokrasisini temsil eden devrimci partiyi temsil etmesi emrini aldı. Geri dönüş yolunda, ayaklanmaya katıldıkları şüphesiyle Hessian birlikleri tarafından tutuklandılar ve Darmstadt'a ve oradan en sonunda serbest bırakıldıkları Frankfurt'a götürüldüler. Marks daha sonra Paris'e giderken En-

gels, Willich adındaki eski bir Prusyalı teğmen tarafından oluşturulan gönüllü orduların emir subayı olmak üzere Kaiserslautern'e gitti.

7 Haziran'da Paris'ten yazdığı bir mektupta Marks, kral taraftarı bir tepkinin iktidarda olduğunu ve bunun Guizot yönetimindekinden bile daha kötü olduğunu; fakat buna rağmen büyük bir devrimci volkanın patlamasının hiç bu kadar yakın olmadığını belirtti. Fakat beklentileri hayal kırıklığıyla sonuçlandı. Çünkü Komünün planladığı darbe başarısızlığa uğradı. Bu ders alınması bakımından o kadar da başarısız değildi. Bir ay sonra kazananların intikamı Marks'ın da üzerine üşüştü. 19 Haziran'da Polis Başkanı Marks'a İçişleri Bakanlığı'nın Morbihan bölgesine yerleşmesi emrini aktardı. Bu, korkakça bir saldırı ve Freiligrath'ın haberi aldıktan sonra Marks'a yazdığı bir mektupta belirttiği gibi, "alçaklıkların alçaklığıydı." "Daniels, Mohriban'ın Fransa' daki en sağlıksız bölgesi,Bretagne'ın çamurlu ve sıcaktan kavrulan bataklıkları olduğunu söyledi." Marks "bu üstü örtülü suikast girişimine" uysal bir şekilde boyun eğmeyip İçişleri Bakanlığı'na başvurarak bu yürütmenin durdurulmasını sağladı.

Bu arada Marks umutsuz mali sıkıntılara girdi ve Freiligrath ile Lassale'dan yardım istedi. İkisi de elinden gelenin en iyisini yaptı; fakat Freiligrath, olayı meyhane sohbetine dönüştürdüğünü belirterek Lasalle'ın gerekli parayı toplarken yaptığı boşboğazlıklardan şikâyet etti. Marks bundan büyük bir utanç duydu ve 30 Ağustos'ta bir cevap vererek şöyle dedi: "En büyük mali sıkıntılar halk dilenciliğinden iyidir ve ben de ona bunu yazdım. Bu iş son derece canımı sıktı." Fakat Lasalle, bundan sonra konuya "büyük bir hassasiyetle yaklaşacağına" dair verdiği güvenceler şüpheye yer bırakmasa da iyi niyetle dolup taşan bir mektupla Marks'ın sıkıntısını dağıttı.

23 Ağustos'ta Marks, Engels'e Fransa'dan ayrılacağını bildiren bir mektup yazdı ve 5 Eylül'de Freiligrath'a karısının 5 Eylül'de onu takip edeceğini ve yolculuğu ve eşi geldiğinde yerleşmesi için gerekli parayı nereden bulacağını bilmediğini yazdı. Üçüncü sürgünlük döneminde iç karartıcı sıkıntılar ona eşlik etti ve oldukça sadık bir arkadaş olarak kaldı.

YEDİNCİ BÖLÜM
LONDRA'DA SÜRGÜN YAŞAMI

1. Neue Rheinische Revue

Marks, Engels'e Paris'ten yazdığı mektupta Londra'da Almanca bir gazete kurmak için bütün koşulların uygun olduğunu ve gerekli paranın bir kısmının şimdiden mevcut olduğunu bildirdi. Aynı zamanda o sıralar Baden ve Palatinate'deki ayaklanmaların başarısızlığa uğramasından sonra İsviçre'de politik bir kaçak olarak yaşayan Engels'den bir an önce Londra'ya gitmesini istedi ve Engels de yolculuğunu Genova'dan yelkenli bir gemide yaparak bu isteği yerine getirdi.

Bu maceraya atılmak için gerekli parayı nereden bulduklarını öğrenmek artık mümkün değildir. Bu para; büyük bir miktarda olamaz ve her durumda gazeteye uzun bir ömür biçmemişlerdir ve Marks üç dört ay içinde bir dünya savaşının başlayacağını umut ediyordu. Karl Marks editörlüğündeki *Neue Rheinische Zeitung, Politisch Ökonomische Revue*'nün ortaklık belgesi 1 Ocak 1850 tarihlidir ve garantör olarak Konrad Schramm tarafından imzalanmıştır. Belge, Güney Almanya ve Paris'teki devrimci hareketlerde yer aldıktan sonra *Neue Rheinische Zeitung*'un editörlerinin yeniden bir araya geldiğini ve gazetelerini çıkarmaya devam etmeye karar verdiklerini açıklar. İlk başta yaklaşık 80 sayfalık bir aylık yayın olarak çıkacaktı; fakat mali durum buna engel olunca aynı formatta on beş günde bir, ay-

ni formatta ya da belki büyük İngiliz ve Amerikan haftalık yayınlarının yanında her hafta gazete olarak çıkmasına karar verildi; derken kısa süre sonra koşullar Almanya'ya geri dönmeyi imkânsız hale getirince yeniden bir gazete olarak çıkmasında karar kılındı. Ve son olarak belge, okuyucuları ellişer frank vererek hisse ortağı olmaya çağırdı.

Çok fazla hissenin birikmiş olması pek olası değildir. Dergi, bir kitapçının komisyon üzerinden imal etme işini üzerine aldığı ve her kopyanın üç aylık net satış bedeli olan 25 gümüş groşenin yüzde ellisini istediği Hamburg'da basıldı. İşletme, özellikle Hamburg'daki işgal ordusunun etkinliklerini güçleştirmesi nedeniyle büyük sıkıntılar yaşamadı; fakat durumun, gerçek bir çaba ürünü olduğunu gösterse de daha da iyi hale getirilmesi oldukça güçtü. Lasalle, Düsseldorf'ta sadece 50 abone bulmayı başarırken, Frankfurt'ta satmak üzere 100 kopya sipariş eden Weydemeyer, altı aylık çabanın sonunda yalnızca 51 florin alabilmişti: "İnsanlara yeterince baskı yapıyorum; buna rağmen kimsenin ödeme yapmaya acelesi yok." Bayan Marks ona, hak verilebilir bir açıklıkla yatırımın dikkatsiz yönetim yüzünden bütünüyle iflas ettiğini ve bundan neyin ya da kimin, kitapçının tembelliğinin ya da Köln'deki yönetici ve arkadaşların ya da demokrasinin tutumunun, sorumlu olduğunu söylemenin imkânsız olduğunu yazdı.

Ne olursa olsun ilk sayının yetersiz yazı işleri hazırlığına kesin bir sorumluluk yüklenebilir ve bunun sorumlusu en çok Marks ve Engels'ti. Ocak sayısının taslağı 6 Şubat'ta Hamburg'a ulaştı. Ancak, birkaç aylık gecikmeye ve devrimci dalganın hızla düşüşe geçmesi nedeniyle tamamen imkânsız hale gelebilecek olmasına rağmen, planın gerçekleştirdiğinden memnun olmak için her türlü nedenimiz vardır. Bu haliyle "Revue"nün altı sayısı bize Marks'ın yaşamın kendisini her gün ve hatta her saat "usandırıcı bir biçimde" kuşatan önemsiz sorunlarının üstüne, eşinin sözleriyle, "tüm enerjisi ve sakinliğiyle, kişiliğinin açık ve kendine hakim gücüyle" nasıl çıktığının değerli bir örneğini verir.

Marks ve Engels, daha çok Marks, yaklaşan olayları gerçekte olduklarından daha yakın gördü ve ilk çiçeklenmelerin henüz başladığı yerde olgun meyveyi toplamayı umut etti. Bu yüzden yalancı peygamberler olmakla ne kadar da çok suçlanmışlardır! Ve yalancı peygamber olarak suçlanmak bir politikacının ününü yaygınlaştırmaz. Bu-

na rağmen, açık ve kesin düşünceden doğan yanlış kehanetlerle sofuca dileklerin kibirli kişisel yansımalarının sonucu olan kehanetleri birbirinden ayırmak gerekir. İkinci durumda sonuçta oluşan hayal kırıklığı moral bozucudur; çünkü bir yanılsama tamamen ortadan kalkar. İlk durumda ise faydalıdır; çünkü düşünen adam hatasının nedeninin izini sürer ve böylece yeni bilgi kazanır.

Belki de hiç kimse özeleştiri konusunda Marks ve Engels kadar acımasız olmamıştır. İkisi de bu ya da şu şey biraz farklı olsaydı haklı olabileceğini belirterek en acı hayal kırıklıklarının karşısında bile kendisini kandırmaya çalışan zavallı dogmatizmden yoksundu. Ve yenilgiyi kolayca kabul etmekten ve faydasız kötümserlikten de aynı şekilde muaftı. Yenilgilerinden ders aldılar ve yaklaşan zafere hazırlanmak üzere yeni güç kazandılar.

13 Haziran'da Paris işçilerinin yenilgiye uğraması, Almanya'da krallık anayasası kampanyasının başarısız olması ve Macaristan devriminin Tsar tarafından bastırılmasıyla, devrimci mücadelenin önemli bir dönemi sonlandı ve devrimin yeniden canlanması söz konusu olacaktıysa da bu, ancak olan biten her şeye rağmen son sözün henüz söylenmediği Fransa'da gerçekleşebilirdi. Marks bu yeniden canlanma umuduna sıkıca tutundu; fakat bu Fransız devriminin bir önceki gidişatını tüm yanılsamaları alaya alan acımasız bir eleştiriye tabi tutmasına engel olmadı. Tam tersine onu bunu yapmaya zorladı ve bu eleştiride, idealist politikaya ister istemez neredeyse çözümsüz gözüken devrimci mücadelelerin kaotik karmaşası, içlerinde çatıştığı ekonomik karşıtlıkların bakış açısıyla incelendi.

Bu eleştiri *Revue*'nün ilk üç sayısında yayımlanır ve Marks bu eleştiride çoğu kez günün en karmaşık sorunlarını birkaç nükteli cümle ile çözmeyi başarır. Burjuvazinin en önde gelen temsilcileri ve hatta kuramcı sosyalistler tarafından çalışma hakkı üzerine ne kadar çok söz sarf edilmiştir ve Marks bu sloganın tarihi anlamı ve saçmalığını birkaç cümle ile nasıl da eksiksiz bir biçimde özetlemiştir! "Haziran günlerinden önce kaleme alınan ilk anayasa taslağı, proletaryanın devrimci isteklerinin ilk biçimsiz ifadesi olarak çalışma hakkı talebini kapsıyordu. Daha sonra halka destek verilmesi hakkına dönüştürüldü; hangi modern devlet yoksullarına şu ya da bu biçimde destek vermez? Burjuva bakış açısına göre çalışma hakkının bir anlamı yok-

tur ve acması ve boş bir istektir; fakat çalışma hakkının arkasında sermaye üzerindeki güç ve sermaye üzerindeki gücün arkasında üretim araçlarına el koyulması ve örgütlenmiş işçi sınıfına tabi kılınması; yani, ücretli emek ile sermayenin ve bu ikisinin karşılıklı ilişkisinin ortadan kaldırılması vardır." Marks tarihin devindirici gücü olarak sınıf mücadelesini ilk olarak, sınıf mücadelesinin orta çağ günlerinden itibaren kendisini özellikle açık ve klasik bir biçimde gösterdiği Fransız tarihi temelinde fark etti ve bu özellikle Fransız tarihini tercih etmesinin sebebini açıklar. Bu bilimsel inceleme ve sonra Bonapart darbesi ve daha sonra Paris Komünü üzerine yazdığı bilimsel incelemeler, onun daha küçük tarihi yapıtlarının tacının en gözde kıymetli mücevherleridir.

Ayrıca *Revue*'nün ilk üç sayısı buna komik bir karşıtlık oluşturuyordu; fakat trajik sonucundan yoksun bir karşıtlık değildi. Bu, Engels'in Almanya'daki krallık anayasası kampanyasını tasvir ederken kaleme aldığı bir küçük burjuva devrimi taslağıydı. Marks ve Engels tarafından birlikte kaleme alınan o ayın olaylarının değerlendirilmesi, daha çok ekonomik olayların gidişatını ele aldı. Şubat sayısında "Şubat devriminden daha önemli" ve Amerika'nın keşfedilmesinden daha büyük ve geniş kapsamlı sonuçlara neden olabilecek bir olay olarak Kaliforniya altın arazilerinin keşfedilmesine değindiler. "30 enlem derecesi genişliğinde, dünyadaki en güzel ve bereketli bölgelerden birisi ve bugüne kadar neredeyse hiç yerleşimin olmadığı bir kıyı şeridi şimdi gözlerimizin önünde Amerikalıdan Çinliye, Zenciden Kızılderili ve Malezyalıya, Creoleden Mestizeye ve Avrupalıya kadar bütün ırklardan insanların gelmesiyle yoğun nüfuslu, zengin ve uygar bir ülkeye dönüşüyor. Kaliforniya altını, inatçı barbar hakları dünya ticaretinin eksenine, uygarlığın yetki alanına çekerek Amerika ve Pasifik'in Asya kıyıları boyunca nehirlerde akıyor. Dünya ticareti ikinci kez yeni bir yerleşim buluyor. Kaliforniya'nın altını ve Amerikalıların bitmez tükenmez enerjisi sayesinde her iki Pasifik kıyısı da çok geçmeden Boston'dan New Orleans'a kadar olan kıyı şeridi bugün şimdi olduğu kadar yoğun nüfuslu, son derece endüstrileşmiş ve ticarete açık hale gelecektir. Ve böylece Pasifik Okyanusu, Atlantik Okyanusu'nun bugün sahip olduğu ve Akdeniz'in Klasik Antikite ve ortaçağ günlerinde oynadığı rolü –dünya ulaşımının büyük su anayolu rolü–

oynayacaktır ve Atlantik Okyanusu bugünün Akdeniz'i gibi büyük bir göl seviyesine düşecektir Avrupa'nın uygar ülkelerinin İtalya, İspanya ve Portekiz'inkine benzer bir endüstriyel, ticari ve politik bağımlılığa düşmemesinin tek ihtimali toplumsal bir devrimdir ve buna daha vakit vardır. Böyle bir devrim, üretim biçimlerini ve ilişkilerini modern üretici güçlerin doğasından kaynaklanan üretim ihtiyaçlarına göre üretim biçimlerini dönüştürecektir ve böylece Avrupa endüstrisinin üstünlüğünü sürdürecek ve coğrafi durumun dezavantajlarını etkisiz hale getirecektir." Yazarlarının çok geçmeden keşfedecekleri gibi, bu muhteşem bakış açısına eklenebilecek tek şey, herhangi bir yakın devrim şansının Kaliforniya altın arazilerine keşfedilmesiyle boşa çıktığıydı.

Marks ve Engels ayrıca, Alman filozof Daumer, Fransız tarihçi Guizot ve İngiliz deha Carlyle tarafından kaleme alınmış kitapların da dahil olduğu, Mart öncesi döneminin entelektüel öncülerinin devrimin sorunlarını çözmek amacıyla ellerinden gelenin en iyisini yaptığı çok sayıda yapıtı birlikte eleştirdi. Daumer Hegel ekolünden yetişmişken, Guizot'nun Marks üzerinde, Carlyle'ın da Engels üzerinde oldukça etkisi olmuştu; fakat şimdi onlar hakkında verilen hüküm şuydu: Devrim ve kusur bulma dengesinde asılı kalmış. Daumer'in "yeni dünya" çağının dinini öğütlediği inanılması güç basmakalıp sözler "etkileyici bir betimleme" ile özetlendi. Alman felsefesi, ekonomik babasının, Alman cehaletinin ölümle savaşının üzüntüsünden ellerini ovuşturuyor ve yas tutuyor. Guizot'ya yönelik eleştirileri, eskiden kalma rejimin en büyük zekâlarının bile, en fazla tarih yeteneğine sahip olanların bile ölümcül Şubat Olayları'ndan doğan kafa karışıklığına, daha önceki kendi eylemlerinin bile tarihsel kavrayışını kaybedecek kadar kapıldıklarını belirtti. Son olarak Guizot'nun kitabının burjuvazinin büyük liderlerinin entelektüel düşüşünü gözler önüne serdiğini, Carlyle'ın birkaç kitapçığının ise yazınsal dehanın yanlış anlaşılmış, dolaysız ve kâhinlere özgü esinlerini uygulamaya çalıştığı şiddetli tarihsel mücadeleler karşısında düşüşünü gösterdiğini ifade ettiler.

Marks ve Engels bu muazzam eleştirilerle devrimci mücadelelerin Mart öncesi döneminin burjuva yazınsal ışıklarının üstünde yarattığı yıkıcı etkiyi gözler önüne serse de birçok defasında suçlandıkları gibi, devrimin herhangi bir mistik gücüne inanmaktan uzaktı. Devrim;

Daumer, Guizot ve Carlyle'ı şok eden tabloyu yaratmamıştı, onu gizleyen perdeyi koparmaktan fazlasını yapmamıştı. Tarihsel gelişme, devrimler sırasında gidişatını değiştirmeyip yalnızca ilerlemesini hızlandırır ve bu anlamda Marks bir keresinde devrimleri "tarihin lokomotifleri" olarak adlandırmıştır. "Barışçıl ve yasal bir reformun" tüm devrimci isyanlardan üstün olduğu aptal cahil inancı, doğal olarak ekonomik bir gücü, tüm yeni toplumların ebesi olarak gören adamlar tarafından asla paylaşılmadı.

2. Kinkel Meselesi

1859 Nisan'ında çıkan dördüncü sayısıyla birlikte *Neue Rheinische Revue* düzenli yayınına son verdi; buna neden olan faktörlerden birisi hiç şüphesiz bu sayıda çıkan kısa bir yazıydı. Yazarları söz konusu yazının "duygusal dolandırıcılar ve demokratik demagoglar arasında genel bir öfkeye" neden olacağını önceden tahmin etmişti. "7 ağustos 1849'da Gottfried Kinkel'in Rastatt'ın Rastatt Askeri Mahkemesi önünde, ele geçirilmiş bir gönüllü olarak kendisini savunmak için yaptığı ve 1850 Nisan ayının başında bir Berlin gazetesinde yayımlamış olduğu konuşmanın kısa; fakat acımasız bir eleştirisiydi.

Tarafsız bir şekilde düşünüldüğünde bu eleştiri tamamen haklıydı; çünkü Kinkel yalnızca devrimi değil, silah arkadaşlarını da terk etmişti. Yoldaşlarından 26'sını kışla avlusunda ölüme çoktan gönderen askeri mahkemeden önce Kinkel "Misket *(grape-shot)* Prensi" ve "Hohenzollern Kaiserdom"u övdü; fakat tüm bunlara rağmen Marks ve Engels onu eleştirdiğinde o hapisteydi ve genel olarak onun krallık intikamının özel nesnesi olarak seçilmiş olduğu düşünüldü; çünkü askeri mahkeme tarafından kendisine verilen bir kalede hapislik cezası daha sonra kanun hükmünde bir kararname ile sıradan bir hapishanede ağır iş cezası utancı ile değiştirildi. Kinkel'in böyle bir durumda boyundurukla teşhir edilmesi, kesinlikle ne "duygusal dolandırıcılar" ne de "demokratik demagoglar" olan çok sayıda insanın aklında korku uyandırdı.

O zamandan bu yana arşivler açılmış ve Kinkel olayının bir trajik yanlış anlaşılmalar labirenti olduğu görülmüştür. Kinkel aslen gelenekçi bir teologdu: fakat boşanmış bir Katolikle evlenmesiyle birlikte ya da

bu evlilik yüzünden itibarını kaybetmesi kafasında uzlaşmaz bir gelenekçi nefreti doğurdu ve kendisine gerçekte olduğunun ötesinde bir "özgürlük kahramanı" şöhreti verdi. Kinkel'in Marks ve Engels ile aynı toplulukta yer alması "yanlış anlaşılmanın" ötesinde bir şeydi. Politik olarak asla Alman demokrasisinin alışıldık sloganlarının ötesine geçmedi; ancak Freiligrath'ın ifadesini kullanacak olursak, teoloji günlerinden itibaren kendisinin yanında olan "lanet olası konuşma sanatı" ayaklarını yerden kesti ve onu Rastatt'taki askeri mahkemeden önce sağa götürdüğü gibi sol alanda başarı kazanmasını sağladı ve vasat şiirsel yeteneği kendisi gibi adamlardan daha fazla tanınmasına katkıda bulundu.

Krallık anayasası kampanyası sırasında Kinkel, Engels ve Moll'un da görev yaptığı Willich tarafından kurulmuş gönüllü birliklere katıldı. Birliklerin Moll'ün öldüğü Murg'daki son harekatında kafasından yaralandı ve esir alındı. Kendisini yargılayan askeri mahkeme ona bir kalede ömür boyu hapis cezası verdi; fakat "Misket Prensi" ya da Kinkel'in savunmasında kullandığı daha kibar ifadeyi kullanacak olursak, "Saltanatımızın Varisi Prens Hazretleri," bundan memnun olmadı ve bunun üzerine Berlin'deki Askeri Başsavcı, Kral'dan cezayı feshetmesini ve ölüm cezasına çarptırılması gerektiğinden Kinkel'i yeniden yargı karşısına çıkarmasını istedi.

Ancak, Askeri Başsavcı, bir vatan hainin gerçeğinden fazla hafif bir cezaya çarptırıldığını kabul etmeye hazır olsa da cezanın Kral tarafından "bir merhamet hareketi" olarak onaylanması ve kamuoyu görüşüne sunulması gerektiğini belirten bakanlığın toplu direnişiyle karşılaştı. Aynı zamanda bakanlık Kinkel'in cezasını "sivil bir hapishanede" çekmesinin daha akıllıca olduğunu; çünkü bir kale mahkumu olarak muamele görmesi durumunda bunun "büyük bir sansasyon" yaratabileceğini ifade etti. Kral, bakanlığın önerilerini kabul etti; ancak asıl bu yüzden "büyük sansasyona" neden oldu; çünkü "kamuoyu", askeri mahkemenin sadece bir kalede hapislik cezası vermesinden sonra Kral'ın bir adama sıradan bir hapishanede ağır iş cezası vermesini bir alay konusu olarak gördü.

Bununla birlikte, Prusya Ceza Kanunları'nın ince noktalarını anlama yeteneksizliğinden, kamuoyu bir yanılgı içindeydi. Kinkel bir kalede tutukluluk cezasına çarptırılmamış, sıradan bir hapishanede ağır

iş cezasından oldukça farklı ve aslında çok daha ciddi ve aşağılayıcı bir ceza olarak bir kalede cezai hapislik cezasına çarptırılmıştı. Cezai hapisliğe mahkum edilen mahkumlar, on ya da yirmi kişi bir arada bir hücreye tıkılıyordu ve yatmak için sadece sert bir bankları vardı; yemekleri ise nitelik açısından kötü ve nicelik açısından yetersizdi. Askeriye tuvaletlerini temizlemek ve sokakları süpürmek gibi her türden aşağılık işleri yapmak zorunda bırakılıyor ve en küçük bir hatalarında kırbaçlanıyorlardı. "Kamuoyu görüşünden" çekinerek Bakanlık Kinkel'e bu acımasızlığı yapmaktan çekinmişti; ama "kamuoyu görüşü" bu durumu yanlış anlayınca Bakanlık "Misket Prensi"nden çekinerek kendi "insani güdülerini" kabul etmeye cesaret edemedi ve Kralı, onun şöhretine zarar verecek ve aslında tüm iyi niyetli insanların gözünde zarar vermiş bir şüphe altında bıraktı.

Kinkel'in hapishane deneyimlerinden sonra, bu talihsiz başarısızlığın izlenimi altında, bakanlık daha fazla "sansasyon" yaratmaktan kaçınma arzusundaydı; fakat cesareti ancak Kinkel'in hiçbir surette dayak cezasına maruz bırakılmaması emrini verecek kadar ileri gidebildi. Zorla çalıştırılmaktan da muaf tutulmasını sağlamak isterdi ve Kinkel'in ilk olarak gönderildiği Naugard'daki hapishanenin yöneticisine bu eylemi kendi insiyatifini kullanarak gerçekleştirmesini istedi. Buna rağmen, eski bürokrat bu öneriye kulaklarını tıkadı ve Kinkel'i çıkrık işine vererek emirlerini harfiyen uyguladı. Bu yeniden büyük bir sansasyona neden oldu ve "Çıkrık Şarkısı" çıktı ve tüm ülkede büyük bir hararetle konuşuldu, şairin çark başındaki resimleri her yerde satılıyordu. Karısına yazdığı mektupta Kinkel şöyle diyordu: "Alman ulusuna Otto der Schutz'ü veren el, şimdi çıkrık çevirirken hizipçi mücadeleler ve kaderin oyunu cinnetin başlangıcı." Fakat, cahilin "tinsel öfkesi" genellikle gülünçlükle sonlanan eski deneyimi kısa sürede doğrulandı. Genel öfkeden telaşa kapılmış ve bakanlıktan daha cesaretli bir şekilde, Stettin'deki yerel otoriteler Kinkel'in sadece yazı işlerine verilmesi emrini verdi; bunun üzerine Kinkel bu kararı protesto etti ve gün boyunca yazı kopyalamanın göğsünü etkileyerek sağlığını bozarken hafif fiziksel işin düşüncelerinin özgürce akıp gitmesini sağladığından çıkrık başında kalmayı tercih edeceğini söyledi.

Bu nedenle, doğal olarak katlanması gereken pek çok şey olsa da, Kinkel'in Kral'ın emriyle hapishanede özellikle kötü muamele gördüğü

yaygın görüşü doğru değildi. Hapishane yöneticisi Schunuchel katı bir bürokrattı; fakat merhametsiz değildi. Kinkel ile hep gündelik biçimde "Sen" diye konuştu; fakat onu mümkün olduğunca çok açık havaya çıkardı ve Bayan Kinkel'in eşinin hapisten çıkarılmasını sağlamak için gösterdiği bitmez tükenmez çabaları anlayışla karşıladı. Mayıs 1850'de Kinkel, Spandau Hapishanesi'ne aktarılırken kendisiyle resmi "Siz" şeklinde konuşuldu; fakat saçlarını ve sakallarını traş etmesi kuralına uymak zorunda bırakıldı ve hapishanenin yöneticisi, Jeserich adındaki sofu bir gerici, dinini değiştirmesi için bıktırıcı girişimlerde bulundu ve kısa sürede iğrenç küçük münakaşalar başlattı. Buna rağmen, bu Pecksniff bile bakanlık kendisinden Frau Kinkel'in, Amerika'ya gitmesi, bundan sonra başka bir politik faaliyet içinde bulunmaması üzerine şeref sözü vermesi ve bir daha Avrupa'ya geri dönmemesi koşuluyla eşinin serbest bırakılması isteği ile ilgili bir rapor yazmasını istediğinde, fazla güçlük çıkarmadı. Jeserich hatta Kinkel ile ilgili bildiklerinin kendisini, Kinkel'in ruhu için en iyi ilacın Amerika'da olduğuna ikna ettiğini söyledi. Yine de adaletin kılıcı haksız yere körelmesin diye bir yıl kadar daha hapiste tutulması gerekiyordu; ancak bundan sonra, sağlığı uzun hapislik dönemi sonunda bozulmamışsa ve bu zamana kadar bunun bir belirtisi görülmezse, başka bir ülkeye gitmesine izin verilebilirdi.

Buna rağmen, hapishane yöneticisi ve Bakanlıktan çok daha fazla intikam peşinde olduğunu gösteren Kral'a bu rapor sunulmuştu ve "Majesteleri", yeterince küçük düşürülmediği ve cezalandırılmadığı için Kinkel'in bir yıl sonra serbest bırakılmaması gerektiğine karar verdi.

O zamanlar Kinkel'le bağlantılı olarak ortaya çıkmış olan kişisel kült düşünüldüğünde, bunun Marks ve Engels gibi kişilerde bir iğrenme duygusu uyandırdığını anlamak kolaydır; çünkü bu tür insanların gösterdiği cehalet onlara daima nefret verici gelmişti. Engels; daha önceden krallık anayasası kampanyası ile ilgili yazdığı yazılarda, savaşta yaşamını yitiren, Rastatt'ın yer altı hücrelerinde çürüyen ve açlık ve mahrumiyet içinde son kırıntısına kadar aforoz ekmeği yemek zorunda bırakılan yüzlerce, hatta binlerce basit işçi kimsenin umurunda olmazken, Mayıs ayaklanmalarının "eğitimli" kurbanları hakkında yapılan tantanadan acı bir dille şikâyet etmişti. Fakat, bunu bile bir kenara bırakırsak, "eğitimli kurbanlar" arasında Kinkel'den çok daha kötü

muamele gören ve buna rağmen kaderlerine öfke duymadan büyük bir yiğitlik gösteren kişiler vardı. Örneğin, kesinlikle Kinkel'den daha aşağı bir aydın olmayan August Röckel vardı. Waldheim Hapishanesi'nde kötü muamele gördü ve hatta dayak cezasına maruz bırakıldı; fakat yirmi yıllık işkence döneminden sonra ona işkence edenler bir göz kırpması yoluyla bile onlardan merhamet dilemesini sağlayamadı ve bu inatçı ve yiğitçe gurur karşısında çaresiz kalarak onu hapishaneden çıkarmak zorunda kaldı. Röckel kesinikle bu kadar ısrarlı bir yiğitlik gösteren tek kişiydi. Aslında, tüm mahkumlar arasında birkaç aylık hiç de katlanılmaz olmayan bir hapislik sonrasında kamu görevi kefareti ödeyen tek kişiydi; Rastatt'taki savunma konuşmasının yayınlanmasını sağladı. Bu yüzden Marks ve Engels'in kendisine yönelik sert ve acımasız eleştirisi tamamen haklıydı ve bu eleştiri ile Kinkel'in konumuna zarar vermekten çok onu yükselttiklerini gerçekten de söyleyebilirlerdi.

Olayın daha sonraki günlerdeki gelişimi haklı olduklarını gösterdi. Kinkel'e duyulan taparcasına hayranlık, Spandau hapishanesindeki görevlilerden birine rüşvet verebilme ihtimaliyle burjuvazinin kesesinin ağzını açmasını sağladı ve 1850 Kasım'ında Kinkel, Karl Schurz tarafından hapishaneden kaçırıldı. Bu, Majestesinin, intikamcılığı yüzünden kendisine verdiği ödüldü. Kinkel'in Amerika'ya gitmesine izin verseydi ve bundan sonra politik faaliyetlerde yer almayacağı şerefsözünü kabul etseydi, hapishane yöneticisi Jeserich'in bile farkına vardığı gibi, Kinkel çok geçmeden unutulabilirdi; fakat hapishaneden başarılı bir şekilde kaçması sayesinde Kinkel bu kez üç kat daha fazla doldurulmuş bir kışkırtmacı haline geldi ve Kralın yalnızca zararı gizlemesi değil; ayrıca ortaya çıkan alayları da zapt etmesi gerekiyordu.

Fakat, kral kendine özgü bir üslupla intikam almakta kararlıydı. Kinkel'in kaçtığı raporu, kendisinin bile "alçakça" olduğunu kabul edecek kadar dürüst olduğu bir fikrin doğmasına neden oldu; buna rağmen Manteuffel'e bir komployu ortaya çıkarmak ve yazarlarını cezalandırmak maksadıyla "değerli kişilik" Stieber'den yararlanması emrini verdi. Stieber böyle bir genel aşağılamadan o kadar fazla yararlandı ki doğrusunu söylemek gerekirse, konu Devlete muhalif olanlara işkence etmek olduğunda yeterince esnek bir vicdana sahip olan Berlin Polis Müdürü Hinckeldey bile Stieber'ın yeniden polis

hizmetine kabul edilmesine karşı çıktı; fakat boşuna, Stieber'e yapabilecekleri için tam yetki verildi. Sonuç, hırsızlık ve yalancı şahitlik arka planıyla Köln komünist davasıydı.

3. Komünistler Birliği'nde Bölünme

Bir bütün olarak düşünüldüğünde, Kinkel olayının önemi gerçek olmasından daha fazla belirti niteliğindeydi. Yaklaşık olarak bu zamanda bir yanda Marks ve Engels, diğer yanda Londra sürgünleri arasında yaşanan tartışmaların esas nedeni, en önemli faktörü ve kesinlikle nedeni olmasa da en açık biçimde Kinkel olayıyla bağlantılı olarak görülebilir.

Marks ve Engels'in *Neue Rheinische Revue*'yü çıkarmak dışındaki iki en önemli etkinliği, iki arkadaşı diğer göçmenlere neyin yakınlaştırdığını ve kendilerini onlardan neyin ayırdığını bize gösterir. Bir yanda, İsviçre'deki otoritelerin kendilerine sınırlı bir özenle davranmaya başlamış olmaları nedeniyle daha rahat bir şekilde Londra'ya akın eden politik kaçaklara yardım etmek amacıyla Bauer, Pfander ve Willich ile birlikte kurdukları Mültecilere Yardım Komitesi ve diğer yanda zafere ulaşan karşı devrimin işçi sınıfını büyük oranda basın ve birleşme özgürlüğünden, aslında açık propagandanın tüm araçlarından mahrum etmesi nedeniyle gittikçe daha gerekli hale gelen bir görev olarak Komünistler Birliği'nin yeniden kurulması vardı. Durum, Marks ve Engels'in kaçaklarla politik olarak değil, kişisel olarak dayanışma içinde olduğu, kaçakların yanılgılarını değil, acılarını paylaştıklarını, son kuruşlarını kaçaklara yardım etmek amacıyla feda ettikleri; fakat politik görüşlerinin en küçük bir ayrıntısını *dahi* paylaşmadıkları şeklinde özetlenebilir.

Alman göçü ve daha çok uluslararası göç, çok çeşitli unsurların düzensiz bir karışımıyla sonuçlandı. Fakat hepsi vatanlarına dönmelerine izin verecek devrimin yeniden canlanmasını umuyordu ve hepsi ortak bir eylem için bir temel oluşturabilmek için çaba gösteriyordu; fakat uygulamada her somut çaba başarısız oldu. Ve en büyük başarıları bir gazete çıkarılması için gösterdikleri çabaydı ve ne kadar gösterişli konuşmalar yapılırsa, o kadar az anlaşıldılar. Hangi pratik eyleme geçildiyse o anda en uygunsuz tartışmalar başladı. Bu tartışmalar katılan kişilerden kaynaklanmıyordu ve yalnızca katılımcıların kendile-

rini bulduğu rahatsız edici durumla daha da şiddetleniyordu. Tartışmaların gerçek temeli devrimin gidişatını belirleyen ve def etmek için yapılan tüm iyi niyetli çabalara rağmen göç ile devam eden sınıf mücadelesiydi. Marks ve Engels tüm bu çabaların faydasızlığının farkına vardı ve başından beri katılmadı; bu da tüm fraksiyonları ve toplulukları en azından bir noktada bir araya getiren bir durumdu; Marks ve Engels'in gerçek ve iflah olmaz sorun çıkarıcılar olduğu.

Bir yandan devrimden bile önce başlatmış oldukları proletarya sınıf mücadelesini sürdürdüler. 1849 sonbaharından beri Komünist birliğin eski üyeleri, Murg çatışmasında ölen Murg, ancak 1840 yazında gelebilen Schapper, Londra'dan İsviçre'ye ancak bir yıl sonra gelebilen Wilhelm Wolff dışında neredeyse bütünüyle yeniden kurulmuştu. Bunun yanında yeni üyeler de kazanıldı. Bunların arasında eski bir Prusya devlet görevlisi olan ve emir subayı Engels tarafından kazanılan ve Baden ve Palatinate seferberliği sırasında birliğinin yetenekli bir lideri olduğunu gösteren August Willich vardı. Çok faydalı; fakat kuramsal olarak belirsiz bir adamdı. Bunun yanı sıra çok sayıda genç adam vardı: Tüccar Konrad Schramm, Öğretmen Wilhelm Pieper ve en önemlisi, Alman üniversitesinde okuyan; fakat final sınavlarına Baden'deki ayaklanmada ve İsviçre'deki sürgünlük döneminde giren Wilhelm Libknecht. Sonraki yıllarda bu adamların hepsi, kesinlikle en bağlısı Libknecht olmak üzere, Marks'la yakın bir ilişki içindeydi. Marks, kendisine oldukça sorun çıkaran diğer ikisinden çok olumlu bir şekilde söz etmedi; fakat kızgınlıkla sarf edilen her sözün görünürdeki haliyle değerlendirilmemesi gerekir. Schramm genç yaşta veremden öldü ve Marx onun partinin "Vurdumduymaz Percy'si olduğunu söyledi ve Pieper'den bahsederek "sonuçta o bir *bon garcon*'du" dedi. Göttingen Avukatı Johannes Miquel, Pieper sayesinde Marks'la yazışmaya başladı ve daha sonra Komünistler Birliği'ne katıldı ve Marks onu kesinlikle zeki bir adam olarak gördü. Miquel birkaç yıl boyunca bayrağa sadık kaldı; ama sonunda arkadaşı Pieper gibi kaçtı ve liberallerin saflarına döndü.

Mart 1850'de Komünistler Birliği'nin Merkez Komitesi, Marks ve Engels tarafından kaleme alınmış bir genelge çıkardı ve birliğin Almanya'da yeniden örgütlenmesiyle görevlendirilmiş olan temsilcisi Heinrich Bauer tarafından Almanya'ya götürüldü. Yeni bir devrimin

"belki Fransız proletaryasından bağımsız bir ayaklanmanın sonucunda veya Kutsal İttifak güçleri yoluyla devrimci Babel'in işgali sonucunda" yaklaşmakta olduğu inancına dayanıyordu. Mart Devrimi'nin burjuvaziyi zafere götürdüğü gibi, yaklaşan devrim de küçük burjuvaziyi zafere götürecek ve küçük burjuvazi yine proletaryaya ihanet edecekti.

Devrimci İşçiler Partisi'nin küçük burjuva demokratlarına yönelik tutumu şu şekilde özetleniyordu: "Devrimci İşçiler Partisi, iki tarafında devrilmesini istediği fraksiyona karşı küçük burjuva demokratlarıyla işbirliği yapacak; fakat kendi çıkarlarının başladığı tüm noktalarda onlara karşı koyacak." Küçük burjuvazi, yaşamı kendisi ve bir dereceye kadar işçiler için daha kolay ve rahat hale getirmek amacıyla kapitalist toplumu yeniden biçimlendirmek üzere başarılı bir devrimden yararlanacaktı. Fakat proletarya bununla yetinemezdi. Kendi sınırlı talepleri yerine getirildikten sonra, demokratik küçük-burjuvazi devrimi mümkün olduğunca kısa sürede bitirmeye çalışacaktır; diğer yandan az ya da çok tüm mülk sahibi sınıfların gücü ve devlet iktidarı proletarya tarafından devralınana ve işçilerin yalnızca bir ülkede değil, dünyadaki tüm en önemli ülkelerdeki işbirliği, bu ülkelerin işçileri arasındaki rekabeti sonlandıracak ve sonunda en önemli üretim araçları ellerine geçene kadar ilerleyip devrimi sürekli kılmak ise işçilerin görevidir.

Böylece genelge, işçileri, küçük-burjuva demokratlarının uzlaşmacı vaazlarına kanmamaları ya da burjuva demokrasisinin sempatizanları durumuna düşmelerine izin vermemeleri konusunda uyardı. Tam tersine, her zaman olduğu gibi onların güç ve cesaret sayesinde ulaşılan devrim zaferinden sonra, burjuva demokratlarının yönetiminin kendi çöküşlerinin kaynağında katlanmak zorunda olacakları ve böylece daha sonra proletarya yönetimiyle yer değiştirmesine olanak sağlayacakları koşulları zorla kabul ettirebilmeleri için mümkün olduğunca güçlü ve kapsamlı bir şekilde örgütlenmeleri gerekirdi.

"Mücadele sırasında ve hemen sonrasında, işçiler her şeyden önce ve mümkün olduğunca barışı sağlamaya yönelik burjuva girişimlerine karşı çıkmalı ve demokratları terörist söylemlerini uygulamaya geçirmeye zorlamalıdır. Bu sözüm ona aşırılıklara karşı çıkmak yerine, halkın nefret edilen kişilerden intikam almaları ya da kitlelerin kötü

anılar uyandıran binalara yaptıkları saldırılara hoşgörü göstermekle kalmayıp bu eylemlerde başı çekmeliyiz. Ulusal Meclis seçimleri sırasında, seçilme şanslarının olmaması durumunda bile işçiler her yerde kendi adaylarını çıkarmalı ve tüm demokrat söylemleri göz ardı etmelidir. Hareketin başlangıcında işçiler doğal olarak doğrudan doğruya komünist hiçbir öneri getiremezdi; ancak demokratları mümkün olduğunca ve olası her şekilde önceki toplumsal düzenin oluşturulmasına, sistemli çalışılmasına ve böylece ödün verilmesine ve ulaşım, fabrikalar, demiryolları vs. tüm üretim araçlarının devletin eline geçmesine engel olmaya zorlayabilirdi.

Her şeyden önemlisi, devrim, feodalizmi ortadan kaldırdığında işçiler; Büyük Fransız Devrimi'nden sonra yapıldığı gibi, büyük feodal mülklerin paylaştırılmasına, özel mülkiyet olarak işçiler arasında bölünmesine hoşgörü göstermemelidir; çünkü bu, Fransız köylülerinin tecrübe ettiğine benzer bir fakirleşme ve borçlanma döngüsüne yol açarak kırsal proletarya ve köylü toprak sahiplerinin küçük-burjuva sınıflarını sürdürebilir. Tam tersine işçiler, feodal mülklerin işçilere devredilmek ve geniş kapsamlı tarım arazileri üzerinde örgütlü toprak proletaryası tarafından işletilmek üzere devlet mülkü olarak kalmasını talep etmelidir. Böylelikle, sendeleyen burjuva, mülkiyet ilişkileri, ortak mülkiyet ilkesi sağlam temeline oturtulabilirdi.

Bu genelgeyle silahlı olarak, Bauer Almanya görevinde büyük bir başarıya ulaştı. Kopmuş bağlantıları yeniden kurdu ve yeni bağlantılar kurdu ve en önemlisi işçilerin dışında kalan köylüler; gündelikçi işçiler ve karşı devrimin terörizmine karşı varlığını sürdürmeyi başarmış, örnek, ticari kurumlar üzerinde büyük bir etki yaratmayı başardı. Stephan Born tarafından kurulmuş İşçiler Kardeşliği'nin en fazla sözü geçen üyeleri şimdi Komünistler Birliği'ne katılıyordu ve İsviçre'deki Mülteciler Derneği adına bir Almanya turuna çıkan Karl Schurz, Zürih'e birliğin "en yararlı bütün cevherleri" kazandığını rapor etti. 1859 Haziran'ında çıkarılan bir belge ile Merkez Komitesi, Birliğin çok sayıda Alman şehrinde sağlam bir temel kazandığını ve Schleswig-Holstein için Hamburg'da, Mecklenburg için Schwerin'de, Silesia için Breslau'da, Saksonya ve Berlin için Leipzig'de, Bavyera için Nuremberg'de, Ren Eyaleti ve Westphalia için Köln'de öncü komiteler kurulmuş olduğunu rapor edebildi.

Aynı belge ayrıca Londra'nın birliğin en güçlü bölgesi olduğu, neredeyse tek başına birliğin tüm para kaynağını sağladığını, Alman İşçileri Eğitim Derneği'nin *(Deutscher Arbeiterbildungsverein)* ve en önemli göçmen topluluklarının çalışmalarını yönlendirdiğini ve birliğin, İngiliz, Fransız ve Macar devrimci partilerle yakın ilişkilerini sürdürdüğünü belirtiyordu. Fakat başka bir açıdan bakıldığında, Londra yerel yönetimi, göçmenlerin şiddetli ve umutsuz mücadelelerini içinde barındırdığından birliğin en zayıf noktasıydı.

1850 yazında devrimin çok geçmeden yeniden canlanacağı umudu gözle görünür biçimde yok oldu. Fransa'da genel oy hakkı işçiler arasında bir ayaklanmaya neden olmadan ortadan kaldırıldı ve karar şimdi hak iddia eden Louis Bonaparte ve monarşist gerici Ulusal Meclis'e kalmıştı. Almanya'da demokratik küçük burjuvazi politik arenadan çekilirken, liberal burjuvazi, Prusya'nın çok geçmeden devrimin zararına başlattığı ceset hırsızlığı faaliyetlerine katıldı. Fakat Prusya, tümü Avusturya'nın buyruklarını yerine getiren diğer devletler tarafından kandırıldı; Tsar ise kamçısını tehditkâr bir biçimde tüm Almanya üzerinde savurdu. Devrimci düşüş kesinleştikçe, göçmenlerin yapay bir devrim yaratmak için çabaları daha da yoğunlaşıyordu. Bile bile tüm uyarı işaretlerini görmezden geliyor ve tek başına irade gücü ve kararlılıkla gerçekleştirmeye çalıştığı mucizelere bel bağlıyordu. Aynı zamanda ve aynı ölçüde, kendi saflarından çıkan özeleştirilere de güvensiz yaklaşmaya başladı ve bunun sonucunda, durumun açıkça farkına varan Marx ve Engels diğer göçmenlerle gittikçe derin bir açmaza girdi. Aklın ve mantığın sesi gittikçe daha da umutsuzlaşan insanların kalbinde gittikçe daha da yükselen tutku fırtınalarının üstesinden nasıl gelebilirdi. Umutsuz bir durumdu ve aslında genel hezeyan birliğin kendi içine de işlemeye ve Merkez Komite'nin cesaretini kırmaya başladı.

Merkezi Komite'nin 15 Eylül 1850'de gerçekleştirilen toplantısında altı üyenin bir tarafta, dört üyenin de diğer tarafta olduğu açık bir ayrılık meydana geldi. Eski kadronun saflarından gelen Marks, Engels, Bauer, Eccarius ve Pfander, eski kadrodan aralarında yalnızca Schapper'in bulunduğu Willich, Schapper, Frankel ve Lehmann'a karşı Konrad Schramm'ın yanında durdu. Bir keresinde Engels'in kendisini adlandırdığı gibi "müzmin bir devrimci" olan Schapper'in bir yıldan fazla

bir süre boyunca karşı devrimin zalimliklerine kendi gözleriyle şahit olduktan sonra devrimci öfkeyle ayakları yerden kesilmişti ve İngiltere'ye yeni gelmişti.

Bu belirleyici toplantıdaki tartışma Marks tarafından şöyle özetlendi: "Azınlık, eleştirel gözlemin yerine dogmatizmi, materyalist tutumun yerine idealist tutumu getiriyor. Durumun asıl gerçekleri yerine kendi isteklerini devrimin itici gücü olarak görüyor. Biz işçilere yalnızca mevcut koşulları değiştirmek için değil, ayrıca hatta kendilerini politik gücü ellerine geçirecek güce ulaşmaları için on beş, yirmi, hatta belki de elli yıllık bir savaşa katlanmaları gerektiğini söylüyoruz; siz ise tam tersine bir an önce politik gücü ele geçirmeleri ya da tüm umutlarını kaybetmelerini söylüyorsunuz. Biz Alman proletaryasının hâlâ ne kadar gelişmemiş olduğuna dikkat çekerken, siz Alman zanaatçılarının ulusalcılığını ve sanatçı önyargılarını göklere çıkartıyorsunuz, ve bu doğal olarak halka daha çok hitap eder. Demokratların, halk sözü üzerinde yarattığı bir tür kutsal mevcudiyeti, size aynı şekilde proletarya sözü üzerinde yapıyorsunuz."Şiddetli tartışmalar gerçekleşti ve hatta Schramm, Marks bu hareketi onaylamamasına rağmen, Willich'i bir düelloya davet etti. Düello Antwerp yakınlarında yapıldı ve Schrapp hafif bir yara aldı. Sonunda, iki topluluğu uzlaştırmanın imkânsız olduğu ortaya çıktı.

Çoğunluk merkezin liderliğini Köln'e taşıyarak birliği kurtarmaya çalıştı. Köln yerel yönetimi yeni Merkezi Komiteyi seçecek ve Londra yerel yönetimi birbirinden bağımsız ve sadece Köln'deki Merkezi Komiteye bağlı iki ayrı yönetime bölünecekti. Köln yerel yönetimi bu öneriyi kabul etti ve yeni bir Merkezi Komite seçti; fakat daha sonra azınlık bunu tanımadı. Azınlık, Londra yerel yönetiminde ve özellikle Marks ve en yakın arkadaşlarının görevi bıraktığı Alman İşçi Eğitimi Derneği'nde üstünlüğü ele geçirmişti. Willich ve Schapper kendilerine ait bir örgüt kurmaya başladı; fakat kısa sürede bütünüyle maceraperest bir yalancı devrimcilik hareketine dönüştü.

Marks ve Engels, bakış açılarını gazetenin ömrüne son vererek, *Neue Rheinische Revue*'nün 1859 Kasım'ında çift baskı olarak çıkan beşinci ve altıncı sayılarında açıkladı. Konumları, bölünmenin yaşandığı toplantıda olduğundan çok daha detaylı bir şekilde verilmişti. Çift baskı ayrıca Engels'in tarihsel materyalizmin bakış açısıyla yazdığı 1525

köylü savaşı üzerine bir yazıyı ve Eccarius'un Londra'daki terzilik ticareti üzerine yazdığı yazıyı içeriyordu. Bu ikinci yazı, hakkında şunları söyleyen Marks tarafından büyük bir coşkuyla karşılandı: "Proletarya barikatlar üzerine savaş vermeye başlamadan önce, bir dizi düşünsel zafer ile yaklaşan egemenliğini duyuruyor."

Eccarius'un kendisi Londra'daki dikiş atölyelerinden birinde çalışıyordu ve el sanatlarının geniş çaplı endüstri ile yer değiştirmesinin tarihi bir adım olduğunu fark etmişti. Aynı zamanda geniş çaplı endüstrinin sonuçları ve başarılarının, proleter devriminin koşullarını yarattığını ve günden güne yenilediğini gözlemledi. Bütünüyle materyalist bir bakış açısı benimsedi ve alışıldık duygusallıktan uzak bir şekilde burjuva toplumu ve onun güçlerine karşı çıktı ve bu nedenle Marks, yazısından, Weitling ve diğer işçi sınıfı yazarları tarafından uygulandığı biçimiyle mevcut koşulların duygusal, ahlaki ve psikolojik eleştirisinin ötesine atılmış büyük bir adım olarak övgüyle söz etti. Ayrıca Marks'ın bitmez tükenmez aydınlanma çalışmalarının meyvelerinden biriydi ve oldukça hoş karşılanan bir meyveydi.

Fakat bu son sayının en önemli yazısı, mayıstan eylüle kadar geçen dönemin genel bir politik-ekonomik değerlendirmesiydi. Marks ve Engels politik devrimin ve karşı devrimin ekonomik nedenlerini eksiksiz bir çözümlemeyle ele alıp ilkinin ekonomik krizden doğarken ikincisinin üretimdeki yeni bir ilerlemeden kaynaklandığını belirtti. Vardıkları sonuç şöyleydi: "Bugün geçerli olan ve burjuva toplumunun üretici güçlerinin burjuva toplumu çerçevesinde mümkün olduğunca hızlı bir şekilde gelişmesine izin veren genel zenginlik göz önüne alınacak olursa, gerçek bir devrim söz konusu edilemez. Böyle bir devrim ancak iki etkenin çarpıştığı bir dönemde, üretici güçler burjuva üretim biçimiyle çarpıştığında mümkün olabilir. Kıta Avrupa'sı düzeninin münferit fraksiyonlarının temsilcilerini memnun eden ve uzlaşmalarını sağlayan çeşitli kavgalar herhangi bir yeni devrime sebep olmayacaktır. Tam tersine sadece bunlar mümkündür; çünkü şimdilik mevcut ilişkilerin temeli güvence altındadır ve gericiliğin bihaber olduğu bir nokta olarak, burjuvadır. Burjuvanın gelişmesine engel olmaya yönelik tüm gerici eylemler, demokratların erdemli öfkeleri ve coşkulu bildirileri gibi umutsuz bir şekilde hezimete uğrayacaktır. Yeni bir devrim ancak yeni bir krizin sonucu olarak mümkün olabilir; bu, yaklaşan kriz kadar kesindir.

Mevcut durumun ve açık ve ikna edici tasviri o zaman Avrupa Merkez Komitesi tarafından yapılan ve Mazzini, Ledru-Rollin, Darasz ve Ruge tarafından imzalanan çağrı ile karşılaştırılıyordu. Bu, devrimin bireysel liderlerin tutkulu kıskançlıkları ve halkın çok sayıdaki temsilcisinin çelişkili öğretileri sonucunda başarısızlığa uğramasını açıklayarak mümkün olduğunca sınırlı bir alanda politik göçün tüm yanılgılarının bir derlemesini veren ve özgürlük, eşitlik ve kardeşlik, aile, toplum, devlet ve anavatan, kısacası, Tanrı ve onun ebedi yasalarının en üst noktada ve halkın tabanda olduğu bir toplumsal sisteme olan inancını ifade ederek sonlanan bir yazıydı.

Bu politik-ekonomik değerlendirme 1 Kasım 1850 tarihine aitti ve bu yazıyla birlikte yazarlarının dolaysız ve doğrudan doğruya işbirliği, Engels'in bir kez daha Ermen ve Engels için çalışmak üzere Manchester'a gitmesi ve Marks'ın tüm enerjisini bilimsel çalışmaya vermek üzere Londra'da kalması nedeniyle yirmi yıllığına sona erdi.

4. Sürgün Yaşamı

1850 yılının Kasım ayı neredeyse tam anlamıyla Marks'ın yaşamının ortasına düşmüştü ve yaşamında yalnızca yüzeysel olarak değil, bir önemli bir dönüm noktasını temsil eder. Marks'ın kendisi ve belki de ondan daha fazla Engels bunun oldukça farkındaydı.

1850 Kasım'ında Marks'a yazdığı bir mektupta şöyle der Engels: "Sürgünlüğün, kişi bundan tamamen feragat etmez ve şu sözüm ona devrimci parti ile ilgili kafasını yormayan bağımsız bir yazar olmakla yetinmezse, herkesin ister istemez bir aptal, ahmak ve aşağılık bir düzenbaz haline gelmesini gerektiren bir hapishane olduğu gittikçe daha fazla görülüyor." Ve Marks cevap verdi: "Biz, ikimizin kendimizi bulunduğu genel kesimden soyutlama hali oldukça hoşuma gidiyor. Tutum ve ilkelerimizle oldukça uyumlu. Karşılıklı imtiyazlar, sırf görüntü olsun diye hoş görülen, göz yumulan yarı önlemler ve tüm bu aptallarla birlikte tüm halkın gözü önünde birinin sorumluluk payını alma sistemi artık sona erdi." Ve yine Engels: "Yine, uzun zamandan sonra ilk defa, bir popülerliğe ve herhangi bir ülkedeki herhangi bir topluluğun desteğine ihtiyacımız olmadığını, konumumuzun tamamen bu tür önemsiz şeylerden bağımsız olduğunu gösterme fırsatına sahibiz. Bu andan itibaren sadece kendimize karşı sorumluyuz. Bu arada,

petits grands hommes'lar bizden uzak durduğu için neredeyse hiç şikâyet edemeyiz. Bir topluluğumuzun olmamasına ve bizim topluluğumuza ait olduğunu düşündüğümüz insanların bizim davamızın başlangıç ilkelerini bile anlayamamış olmasına rağmen, yıllarca ayak takımı bizim topluluğumuzmuş gibi hareket ettik.

"Aptallar," "ahmaklar," "düzenbazlar" ifadelerini çok fazla ciddiye almak doğru olmaz ve bu ateşli ifadelerden çok fazla şey çıkarılabilir; fakat bundan geriye kalan bize Marks ve Engels'in sürgünlerin sonuçsuz çekişmeleriyle ilişkilerini haklı olarak kurtuluşları olarak gördüklerini gösterir. Bu kişilerin davalarını daha iyi anlayabilecekleri bir zamana kadar bilimsel çalışmalarını sürdürmek üzere Engels'in dediği gibi, "kesin bir yalnızlığa" çekildiler.

Fakat ilişkilerini kesmeleri, geçmişe yönelik gözlemciye gözükebileceği kadar kapsamlı, çabuk ve derinlemesine olmadı. Sonraki yıllarda ikisinin birbirine yazdığı mektuplarda sürgünler arasındaki içsel mücadelelerin önemli bir rol oynadığını ve bunun da başka bir neden değilse, Komünistler Birliği'nin ayrıldığı iki fraksiyon arasında yaşanan bitmez tükenmez anlaşmazlıktan kaynaklandığını görürüz. Ve bunun ötesinde, Marks ve Engels göçmenlerin gürültülü ağız kavgalarında artık yer almamaya karar vermede, bu günün politik mücadelelerinde yer almayı bıraktıkları anlamına gelmiyordu kesinlikle. *Chartist* gazetelerde yazmaya devam ettiler ve *Neue Rheinische Revue*'nün nihai olarak yayınına son vermesini kabul etmediler.

Basel'de Schabelitz adlı bir yayıncı *Revue*'nün yayınını sürdürmesini üstlenmeyi önerdi; fakat sonunda bundan bir şey çıkmadı. Bunun üzerine Marks, Köln'de *Westdeutsche Zeitung*'un editörü olarak konumunu sürdürmeyi başarmış olan Hermann Becker ile görüşmeye başladı ve sonunda bu da önlenince, küçük bir yayınevini devraldı. Marks yapıtlarının toplu bir baskı halinde yayınlanmasını ve Liege'den üç ayda bir çıkan dergi çıkarmak istiyordu. Fakat, Toplu Yapıtlar'ın bir kitapçığı aslında çıksa da bu plan Becker'in 1851 Mayıs'ında tutuklanmasıyla altüst oldu. Her biri 400 sayfadan oluşan iki cildin daha yayınlanması gerekiyordu ve 15 Mayıs'tan önce bu girişime kim bağışta bulunursa on kitapçıktan oluşan ciltleri her biri için sekiz gümüş groschen'den alabilecekti ve bundan sonra satış fiyatı her bir cilt için bir taler ve on beş gümüş groschen olacaktı. İlk kitapçık hızla

satıldı; fakat Weydemeyer'in 15,000 kopyanın satıldığı ifadesi büyük olasılıkla yanlıştır; çünkü bu sayının onda biri bile o zamanlar için oldukça büyük bir başarıydı.

Bu planları yaparken, Marks "bir şekilde geçinmek zorundaydı." O ve ailesi büyük bir fakirlik içinde yaşıyorlardı. 1849 yılının Kasım ayında dördüncü çocuk, Guido adı verilen erkek çocuğu dünyaya geldi ve annesi şöyle yazdı: "Zavallı küçük melek o kadar çok itina ve kaygılı bir şekilde emzirildi ki hep hastaydı ve gece gündüz şiddetli acılar içindeydi. Dünyaya geldiğinden beri doğru düzgün tek bir gece ve bir seferde asla üç dört saatten fazla uyumadı." Bu çocuk doğumundan yaklaşık bir yıl sonra öldü.

Aile, kiranın emlakçıya ödenmiş olmasına rağmen emlakçı ev sahibine ödeme yapmadığından en acımasız ve gaddarca bir şekilde Chealsea'deki ilk evlerinden çıkarıldı. Çok sayıda güçlükten sonra Leicester Meydanı yakınlarındaki Leicister Caddesinde bir Alman otelinde geçici bir barınak buldu ve çok süre sonra 28, Dean Caddesi, Soho Meydanına taşındılar. Bir sonraki altı yıl boyunca Dean Caddesi'ndeki iki oda aileye kalıcı bir barınak oldu. Fakat bu, gittikçe artan mali sorunlarını çözmedi. 1850 yılı Ekim ayının sonlarına doğru Marks, Frankfurt'ta bulunan Weydemeyer'e bir mektup yazarak kendisinden aile gümüş eşyalarını rehinden kurtarmasını ve Küçük Jenny'ye ait olan küçük kaşık kutusunu vs. bırakarak mümkün olan en iyi fiyata satmasını istedi. "Şu anda durumum, çalışmayı sürdürebilmem için her koşulda elime para geçirmesini gerektiriyor." Yaklaşık aynı zamanda Engels, kendisini "lanet olası işe" vermek ve kesinlikle arkadaşına mali yardımda bulunmak amacıyla Manchester'a gitmek üzere ayrıldı.

Engels dışında, kötü gün dostlarının nadir olduğu ortaya çıktı ve 1850 yılında Bayan Marks, Weydemeyer'e şöyle yazdı: "Beni en çok sarsan ve kalbimi en çok kanatan şey, eşimi çok sayıda küçük sorunun endişelendirmesi. Çok küçük bir miktarla ona yardım edilebilirdi; fakat başkalarına seve seve yardım eden kendisi, şimdi çaresiz bırakıldı. Lütfen kimseden bir şey istediğimiz sanmayın Bay Weydemeyer; fakat en azından eşim düşünce ve destek almak için birçok kez kendisine başvuran kişilerden *Revue*'sünde biraz daha fazla iş enerjisi ve ilgi bekleyebilirdi. Bu kadarını ona borçlular ve her şeye rağ-

men bunu söylemekten utanmıyorum: Kimse bu konuda dolandırılmadı. Bu bana acı veriyor; fakat eşim farklı düşünüyor. Hiçbir zaman, en kötü zamanlarda bile, geleceğe yönelik güvenini kaybetmedi ve her zaman neşesini korudu ve bana karşı güler yüzlü ve sevgili çocuklarımız bana sorun çıkarırken o mutluydu." Ve kadının arkadaşlar suskunken ona sahip çıkması gibi, adam da düşmanlar saldırırken gereğinden fazla gürültülü olduklarında ona sahip çıktı.

1851 yılı Ağustos'unda Marks, Weydemeyer'e yeniden yazdı: "Durumumun iç karartıcı olduğunu tahmin edebilirsin. Bu daha da uzun sürerse karım artık pes edecek. Geçinmek için yaşadığımız sürekli sıkıntılar ve günlük sorunlar onu yıpratıyor. Ve bu da yetmezmiş gibi, beni objektif bir şekilde eleştirmeyip, acizliklerinin intikamını benim üzerimde şüphe yaratarak ve hakkımda en anlatılmaz dedikoduları çıkararak alan rakiplerimin alçaklıkları var. Bana gelince, tüm bu olup bitenlere gülüyorum ve bunun çalışmamı engellemesine izin vermiyorum; fakat tahmin edersin ki demokratik uşakların aptalca arabuluculukları hastalanmış, sinir sistemi bozulmuş ve sabahtan akşama kadar bu sefil fakirlikle mücadele etmek zorunda kalan eşimi son nefesine getiriyor. Bazı insanlar bu açıdan çoğunlukla çok düşüncesiz." Bundan birkaç ay önce (martta) Bayan Marks bir kız çocuğu dünyaya getirmişti ve sağlıklı bir doğum sonrası dönemi geçirmesine rağmen, "fiziksel nedenlerden çok, psikolojik nedenlerden" çok hastalanmıştı. Evde bir kuruş yoktu ve Marks'ın Engels'e acı bir ruh haliyle yazdığı gibi, "aynı zamanda işçileri kendi çıkarımıza kullanıyor ve bir diktatörlük için çalışıyorduk."

Marks'ın bilimsel çalışmaları onun için bitmez tükenmez bir teselli kaynağıydı. Sabah 7'den akşama kadar British Museum'da oturuyordu ve bir keresinde Kinkel ve Willich'in içi boş laf kalabalığına atıfta bulunarak şöyle dedi: "Doğal olarak, esinleri 'yukarıdan gelen' demokratik ahmakların böyle bir şey yapmalarına gerek yok. Aptallar neden ekonomi ve tarihle kafalarını yorsunlar ki? Değerli Willich'in bana bir keresinde söylediği gibi, her şey çok basit. Her şey çok basitmiş! Belki onların karışmış kafalarında, ahmaklar!" O sıralar Marks, "Politik Ekonominin Eleştirisi"ni birkaç hafta içinde tamamlamış olmayı umuyordu ve bir yayıncı aramaya başladı, bir kere daha ona ardı ardına hayal kırıklıkları yaşatacak bir arama.

1851 Mayıs'mda Marks'ın tamamen güvenebileceği sadık bir dost, Ferdinand Freiligrath Londra'ya geldi ve bundan sonraki birkaç hafta boyunca ikisi yakın temas halindeydi; fakat onun gelişiyle birlikte kötü haberler de geldi. 10 Mayıs'ta Terzi Nothjung, Komünistler Birliği'nin temsilcisi olarak çıktığı ajitasyon turu sırasında Leipzig'de tutuklandı. Yanında taşıdığı gazeteler birliğin varlığını polise ele verdi ve bundan kısa süre sonra Köln'deki Merkez Komitesinin üyeleri tutuklandı. Freiligrath, içinde bulunduğu tehlikeden haberdar olmaksızın kıl payı kurtuldu. Londra'ya geldiğinde Alman sürgünleri arasındaki farklı fraksiyonlar kısa sürede ünlü şairin kendilerine katılması ayrıcalığı için birbirine girdi; fakat o, Marks ve topluluğunun yanında olduğunu kendilerine bildirerek buna son verdi ve sürgünler arasındaki farklılıkları yatıştırmayı bir kez daha deneyerek, 14 Temmuz 1851'de gerçekleştirilen bir toplantıya katılmayı reddetti. Bu deneme daha önceki tüm denemeler gibi başarısız oldu ve sadece yeni farklılıklar yarattı. 20 Temmuz'da Ruge'un düşünsel önderliğinde "Ajitasyon Klübü" kuruldu ve bunu Kinkel'in düşünsel önderliğindeki "Göçmenler Klübü" takip etti; bu iki dernek kısa süre içinde özellikle Alman ve Amerikan basınlarında birbirleriyle şiddetli kavgalara girdi.

Elbette Marks bu "kurbağalar ve fareler" savaşını küçük görmekten başka bir şey yapmıyordu ve liderlerinin düşünsel konumu onun için aşağı yukarı aynı derecede nefret uyandırıcıydı. Ruge'un 1848 yılında "olayların asıl çözümünü" bir düzene sokma girişimi daha önce *Neue Rheinische Zeitung*'da daha hafif bir şekilde ele alınmıştı; ama aynı zamanda yazılar "Alman demokrasisinin tüm boş söylemlerinin ve çelişkilerinin aktığı bir dere" olan "Polonyalı Düşünür Arnold Winkelried Ruge"a karşı daha ağır bir top fırlatıldı. Bunave tüm politik kafa karışıklığına rağmen Ruge, Spandau hapishanesinden kaçtığı günden beri, Freiligrath'ın bir keresinde alay ettiği gibi "bir barda bir kulüpte" ilginç bir şekilde toplum tarafından ilgi gören biri rollerine girme çabalarına giren Kinkel'den farklı bir yeteneğe sahipti. Bununla birlikte, Marks o zamanlar Kinkel ile daha fazla ilgileniyordu; çünkü Willich büyük bir dümen çevirmek, daha az sorumluluk isteyen bir tür devrim yapmak üzere Kinkel ile ittifak kurmuştu. 14 Eylül 1851'de Kinkel, yaklaşan cumhuriyetçi devrime destek olmak üzere oluşturulacak iki milyon dolarlık bir Alman ulusal kredisinin garantörleri olarak

hatırı sayılır kaçakları kazanmak ve başlangıç fonu olarak 20,000 taler toplama görevi için New York'a geldi. Bu küçük havuzu para toplama kutusu ile büyütme zekice fikrini ilk olarak Kossuth'un aklına gelmişti; fakat küçük çaplı bir şekilde. Kinkel işleri ondan daha az bir azimle ve cesaretle yürütmedi ve tüm faaliyetleri boyunca hoca da öğrenci de Kuzey devletlerindeki köleliğe karşı ve Güney devletlerindeki köleliği destekleyen vaazlar verdi.

Bu kaba güldürü sürerken Marks Yeni Dünya ile ciddi ilişkiler kurdu. Büyüyen mali sıkıntılarıyla–31 Temmuz'da Engels'e, "Bu şekilde devam etmek nerdeyse imkânsız." diye yazdı– Amerikan gazetelerine mektuplarla muhabirlik yapma teklifi götürdü ve birkaç gün sonra Kuzey eyaletlerinde en fazla okunan gazete olan "New York Tribune"den düzenli yazar olma teklifi aldı. Teklif, Marks'ın Köln'de kaldığı günlerden tanıdığı, gazetenin yayımcısı Dana tarafından yapıldı. O zamanlar Marks İngiliz diline etkili bir şekilde hakim değildi ve bunun üzerine onun görevine Engels vekalet etti ve Almanya'daki devrim ve karşı devrim üzerine bir dizi makale yazdı ve kısa süre sonra Marks, kitaplarından birinin Amerika'da Almanca olarak yayınlanmasını güvenceye aldı.

5. On Sekizinci Brumaire

Devrim yılları sırasında Marks'ın Brüksel'den eski arkadaşı Josef Weydemeyer, Frankfurt-on-Main'deki demokratik bir gazetenin editörü olarak cesurca mücadele etti. Karşı devrim daha da kötüleşmiş hale gelince bu gazetenin de yayınına son verildi ve Weydemeyer'in de aktif üyelerinden biri olduğu Komünistler Birliği keşfedildikten sonra, polis ajanları onun da peşine düştü.

İlk başta, fırtınanın dinmesini umut ederek ve bu sırada politik ekonomi üzerine popüler bir kitap ile meşgul olarak Sachsenhausen'daki sakin küçük bir otele sığındı. Fakat, tam tersine ortam gittikçe daha baskıcı hale geldi ve Weydemeyer sonunda "Bu sonu gelmez gizlenerek amaçsız dolaşmaları şeytan alsın!" diyerek patladı. Bir eşti ve iki küçük çocuk babasıydı ve İsviçre ya da Londra'da hayatını kazanmasını pek mümkün görmedi, Amerika'ya göç etmeye karar verdi.

Marks da Engels de böyle sadık bir dostu kaybetmeyi hiç istemiyorlardı ve Marks ona mühendis, demiryolu etütçüsü ya da bunun gibi bir iş bulmak için kafa patlattı; fakat boşuna. "Oraya gittiğinde Uzak Batıda izini kaybettirmeyeceğinden nasıl emin olabiliriz? Çok az sayıda iyi adamımız var ve güçlerimizde tasarruflu olmalıyız." Buna rağmen, Weydemeyer'in ayrılması kaçınılmaz olunca, Yeni Dünya'da komünist davanın yetenekli bir temsilcisine sahip olmanın kötü bir şey olmadığını düşündüler. "New York'ta Weydemeyer gibi güvenilir birine ihtiyacımız var" dedi Engels. "Ne de olsa New York dünyanın dışında değil ve ona ihtiyacımız olduğunda Weydemeyer'e güvenilebileceğini biliyoruz." Böylece sonunda, ikisi ona onay verdiler ve Weydemeyer 29 Eylül'de Havre'den yola çıktı ve neredeyse kırk gün süren fırtınalı bir deniz yolculuğundan sonra sağ salim New York'a vardı.

31 Ekim'de Marks gidişinin ardından ona bir mektup gönderdi ve New York'ta kendisini bir kitap satıcısı ve yayıncı olarak tanıtmasını ve *Neue Rheinische Zeitung* ve *Neue Rheinische Revue* konusunda elinden gelenin en iyisini yapmasını ve bu ikisini ayrı olarak çıkarmasını öğütledi. Bunun üzerine Weydemeyer'den, kendi esnaf zihniyetine hiçbir yerde Amerika'da olduğu kadar utanmaz ve iğrenç bir şekilde suistimalin eşlik etmediği, ocak ayının başında *Die Revolution* adında bir haftalık gazete çıkarmayı umduğunu bildirdiği ve en kısa zamanda yazı gönderilmesini istediği bir mektup aldığında memnun oldu. Marks derhal en kısa sürede başta Engels olmak üzere tüm komünist kalemleri harekete geçirdi. Ayrıca, Weydemeyer'in kendisinden bir şiir istediği Freiligrath'ın, Eccarius'un, Weerth'in ve iki Wolff'un katkılarını güvenceye aldı. Weydemeyer'e yazdığı yanıtta, haftalık gazeteye yazacak kişileri sayarken Wilhelm Wolff'ten söz etmeyi atladığından şikâyet etti ve şöyle dedi: "Hiç birimizde onun popüler tutumu yok; fakat o çok alçakgönüllü ve bu yüzden onun yardımının gereksiz olduğu izleniminin oluşmasından kaçınmak en çok bizim görevimiz." Kendi payına Marks, Proudhon'ın yazdığı yeni bir yapıtın uzun bir tartışmasını yapmak yerine, "Louis Bonaparte'ın On Sekiz Brumaire'i" ya da o zaman Avrupa politikasının en önemli olayı olan ve pek çok yazılı tartışmaya neden olan 2 Aralık Bonapart Darbesi üzerine yazmaya karar verdi.

Bu konu üzerine başkaları tarafından yazılan yapıtlardan ikisi ünlü oldu ve yazarları bol bol ödüllendirildi. Daha sonraki bir tarihte Marks, bu iki yapıtla kendi yapıtı arasındaki farkı şöyle açıkladı: "Victor Hugo'nun *Napoleon le Petit*'si kendisini sorumlu yazarın hükümet darbesine yönelik acı ve zekice hakaretleriyle sınırlar. İhtilalin kendisi ona hiç beklenmedik bir olay ve yalnızca bir kişinin şiddeti sonucunda meydana gelmiş gibi gözükmektedir; fakat böylece ona dünya tarihinde örneği görülmemiş bir insiyatif gücü vererek onu küçültmekten çok büyüttüğünün farkına varamamaktadır. Diğer yandan, Proudhon'un *Coup d'Etat*'ı ihtilali daha önceki tarihsel gelişmeler dizisinin bir sonucu olarak göstermeyi denemiştir; fakat onun elinde ihtilalin tarihsel yapılanması, ihtilalin kahramanı için tarihi bir savunma yazısına dönüşür. Böylece, bizim, sözüm ona tarafsız tarihçilerimizin hatasına düşer. Kendi değerlendirmemde ise ben, Fransa'daki sınıf savaşımının bayağı ve gülünç bir kişinin bir kahraman rolünü oynamasını mümkün kılan koşulları ve ortamı nasıl yarattığını gösteriyorum." Marks'ın kitabı daha talihli kız kardeşlerinin yanında yazınsal bir Cinderella gibi boy gösterdi ve diğerleri uzun bir süre önce toz ve küller arasına karışmış olsa da onun yapıtı bugüne dek ölümsüz ışığını yaymaya hâlâ devam etmektedir.

Keskin bir zekâ ve mizah ile parlayan yapıtta Marks, materyalist tarih anlayışı sayesinde çağdaş bir tarih olayını özüne inerek analiz etmeyi başardı. Yapıtın biçimi, içeriği kadar dahicedir.İlk bölümünde yer alan fevkalade karşılaştırmadan: "On sekizinci yüzyıl devrimleri gibi, burjuva devrimleri; bir başarıdan başka bir başarıya hızla ilerleme kaydeder, dramatik etkileri birbirlerine üstün gelir, insanlar coşkulu bir ihtişamın etkisi altında gibidir ve günlük yaşama bir coşkunluk ruhu hakimdir; fakat bunlar kısa sürelidir. Çok geçmeden refah döneminin en üst noktasına ulaşır ve telaş ve stres döneminin sonuçlarını aklı başında bir şekilde hazmedemeden toplumun üzerine uzun bir bunalım dönemi hücum eder. Diğer yandan, XIX. yüzyıl devrimleri gibi, proleter devrimleri kendilerini durmaksızın eleştirir ve kendi akışları içinde birbirlerini sürekli sekteye uğratırlar. Yeniden başlamak ve ilk girişimlerinin gayretsizliği, zayıflığı ve perişanlığı ile acımasız bir gaddarlıkla alay etmek üzere, daha önce başarıyla sonlandırılmış gibi geri dönerler. Düşmanlarını, topraktan yeni bir güç alabilsinler ve karşılarına çok daha güçlü bir şekilde çıkabilsinler diye hafifçe yere serermiş gibi

gözükürler. Kendi amaçlarının belirsiz ve heybetli doğası karşısında durmaksızın gerilerler, ta ki geri çekiliş olanaksız hale gelene ve koşulların kendisi: "Hic rodus, hic salta!" diye bağırmaya başlayana kadar. Bu mükemmel başlangıçtan kahinlere özgü kapanışın kendinden emin sözleri: "İmparatorluk pelerinin en sonunda Louis Bonaparte'ın omuzlarından düştüğünde, Napolyon'un tunçtan heykeli, Vendome sütununun tepesinden gürültüyle inecektir."

Ve bu müthiş yapıt hangi koşullar altında yazılmıştı! En az önemli olan, Weydemeyer'in mali yetersizliklerden ilk sayıdan sonra yayını durdurmuş olmasıydı: "Sonbaharın başından beri burada hüküm süren benzeri olmayan işsizlik, yeni bir girişimi imkânsız hale getiriyor. Ve dahası, yakın zamanda işçiler de çeşitli yöntemlerle sömürüldü, önce Kinkel ve sonra Kossuth. Maalesef, büyük çoğunluğu kendi menfaatlerini savunmak adına bir metelik vermektense kendilerine düşman olan bir propagandaya bir dolar vermeyi tercih edebilirler. Amerika'daki koşulların olağanüstü yozlaştırıcı bir etkisi ve aynı zamanda Amerikalıların Eski Dünyadaki yoldaşlarından daha iyi olduğu fikrine alışıyorlar." Buna rağmen Weydemeyer gazetesini, bu kez aylık olarak, yeniden hayata döndürme umudunu kaybetmedi ve istediği 200 dolarcıktan fazlası değildi.

Bu sorunlardan çok daha önemlisi, Marks'ın Ocak ayında hastalanması ve ancak büyük güçlüklerle çalışabilmesiydi. "Yıllardır hiçbir şey beni bu kahrolası hemoroid belası kadar yıkmadı, en kötü Fransız başarısızlığı bile." Ve hepsinden önemlisi ona nefes aldırmayan "kirli para" ya da onun eksikliği yüzünden sıkıntı çekiyordu. 27 Şubat'ta yazdığı mektupta şöyle diyordu: "Gidişatım, kabul edilebilir bir şekilde, kıyafetlerim rehinde olduğundan dışarı çıkamayacağım ve tüm kredilerim tükendiğinden artık et yiyemeyeceğim bir noktaya ulaştı." Fakat sonunda, 25 Mart'ta Weydemeyer'in kendisini şu sözlerle bilgilendirdiği bir başka küçük devrimin doğuşuyla ilgili tebrikleriyle birlikte son el yazması balyasını Weydemeyer'e gönderebildi: "Dünyaya şu andan daha iyi bir zamanda gelmeyi seçmek imkansız olurdu. Yedi gün içinde Londra'dan Calcutta'ya gitmek mümkün olursa ya ikimizin de kafasını uçuracaklar ya da korkudan titriyor olacaklar. Avustralya, Kaliforniya ve Pasifik! Yeni dünya vatandaşları dünyamızın ne kadar küçük olduğunu anlayamayacaklar." Marks, en kötü

kişisel sorunlarında bile insan gelişmesinin ümit verici yönlerine dair iyimserliğini kaybetmedi. Ve hemen önünde üzücü günler vardı.

20 Mart'ta yazdığı bir mektupla Weydemeyer, yapıtının basılacağına dair tüm umutlarını elinden almış olmalıydı. Mektubun kendisi değil ortaya çıkardığı yankı, 16 Nisan'da, Marks'ın çocuklarından birinin gömüldüğü günde Wolff'un yazdığı şiddetli mektup günümüze kadar ulaşmıştır. Şöyle diyordu Wolff: "Neredeyse tüm arkadaşlarımız genel bir talihsizliğin acısından muzdarip ve korkunç bir baskı altında." Mektup, kendi yaşamı güllük gülistanlık olmayan ve elinden gelenin en iyisini yapan Weydemeyer'e yöneltik serzenişlerle doluydu.

Marks ve ailesi için korkunç bir paskalya oldu. Ölen çocuk, bir yıl önce doğan en küçük kız çocuklarıydı ve aşağıdaki dokunaklı açıklama Bayan Marks'ın günlüğünden alınmıştır: "1852 yılı Paskalyasında, zavallı küçük Franziska'mız şiddetli bir bronşitle yatağa düştü. Üç gün boyunca zavallı küçük melek ölüme karşı mücadele etti ve çok acı çekti. Hepimiz birlikte ön odaya geçerken küçük cansız bedeni küçük arka odamızda yatıyordu ve gece olduğunda yere yatak yaptık. Hayatta kalan üç çocuk bizimle yattı, yan odada soğuk ve cansız dinlenen zavallı küçük melek için ağladık. Zavallı çocuğun ölümü en acı fakirlik döneminde olmuştu. Yakınımızda oturan ve kısa süre önce bizi ziyaret eden bir Fransız kaçağa gittim. Beni güler yüz ve anlayışla karşıladı ve bana iki paund verdi; bu parayla çocuğumun içinde dinlenebileceği tabutun ücreti ödendi. Doğduğunda bir beşiği yoktu ve kendisinden uzun süre son küçük sığınağı bile esirgendi." Bu kara günde kötü haberleriyle Weydemeyer'in mektubu geldi ve Marks, geçen iki yılda elini sürdüğü her şeyin başarısızlığa uğramasına şahit olan karısı için feci halde üzülüyordu.

Bununla birlikte, bu mutsuz saatler sırasında şimdiden yeni bir mektup su üzerinde yol alıyordu 9 Nisan tarihliydi ve şunları söylüyordu: "Beklenmeyen yardım sonunda kitapçığın yayınlanmasına engel olan güçlükleri ortadan kaldırdı. Son mektubumu gönderdikten sonra Frankfurt'taki işçilerimizden biriyle, yazları da buraya gelen bir terziyle karşılaştım ve hiç düşünmeden tüm kazancı olan kırk doları bana verdi." Bu işçi olmasaydı "Onsekizinci Brumaire" yayınlanamazdı ve Weydemeyer adından bile söz etmiyor! Fakat adamın adının ne

olduğunun ne önemi var? Ona harekete geçiren, kurtuluşu için soylu fedakârlıklar yapmaktan asla yorulmayan proletaryanın sınıf bilinciydi.

"Onsekizinci Brumaire", Weydemeyer'in çıkarmaya başladığı aylık dergi *Revolution*'ın ilk sayısını oluşturdu. İkinci ve son sayı, Freiligrath'dan Weydemeyer'e yazılan mektuplar formunda, Amerika'daki Kinkel'in dilencilere özgü yolculuklarını zekice nükte ve mizahla cezalandırdığı iki şiirsel yazıyı içeriyordu. Ve bu girişimin sonuydu. Engels tarafından gönderilmiş çok sayıda yazı yolda kayboldu.

Weydemeyer, "Onsekizinci Brumaire"ın bin kopyasını bastı ve bu rakamın yaklaşık üçte ikisi Avrupa'ya gitti; fakat kitapçıların ellerine değil. İngiltere ve Ren eyaletindeki arkadaşlar ve sempatizanlar tarafından dağıtıldı; çünkü "radikal" kitapçılar bile bu kadar "yersiz bir çabaya" girmek istemiyordu ve Pieper'ın kabataslak yaptığı ve Engels'in düzenlediği İngilizce çeviri bir yayıncı bulamadı.

Marks'ın bir yayıncı bulmak konusunda yaşadığı sıkıntıları artırmak mümkünse bunu, Fransa'daki Bonapartist İhtilali Almanya'daki Köln Komünist Davası'nın takip etmesi koşulu gerçekleştirdi.

6. Köln'de Komünist Davası

1851 yılında gerçekleşen tutuklamalardan sonra Marks, ilk soruşturmaların seyrini yakından takip etti; fakat "dava açmak için nesnel bir sebep" olmadan tutuklu tutulduklarından, resmi savcının bile kabul etmek zorunda kaldığı gibi, yapılabilecek fazla bir şey yoktu. Tutuklanan adamlara karşı kanıtlanabilecek tek şey, gizli bir propaganda grubunun üyesi olduklarıydı ve Ceza Yasası bunun için bir ceza sunmuyordu.

Buna rağmen Kral, temsilcisi Stieber'a atılganlığını göstermesi ve Prusya halkına karşı bir komplonun ortaya çıkarılması ve komplocuların cezalandırılması olayını istendiği gibi tamamına erdirmeyi sağlama şansını verdi ve Stieber'in kendisi kalıtsal hükümdarı ve kralının iradesini uygulamamak için çok fazla iyi bir vatanseverdi. Görevine, uygun bir üslupla, bir hırsızlık eylemini kışkırtarak başladı. Kuklalarından biri, kapıyı kırarak Willich'in örgütünün sekreteri olan Oswald Dietz adlı bir adamın yazı masasını soydu. Kurnaz bir ajan provokatör olarak

Stieber, bu örgütün tedbirsizliğinin "Marks grubunun" asla sunamayacağı büyük bir başarı şansını kendisine vereceğinin farkına vardı.

Çalınan belgelerin aracılığı ve Bonapartist İhtilali arifesinde Fransız otoriteleri tarafından kendine verilen destek ile Stieber, Paris'te sözde "Fransız-Alman Senaryosunu" üretti ve bu, 1852 Şubat'ında çok sayıda Alman işçi kendilerine çok çeşitli koşullarda hapis cezası veren Paris mahkemeleri tarafından suçlandı. Fakat Stieber'in yapmayı başaramadığı şey, Paris senaryosu ile Köln'deki sanıklar arasında herhangi bir bağlantı kurmaktı. Tüm kurnazlığına rağmen "Fransız-Alman Senaryosu" kendisine Köln'de kullanabilecek tek bir kanıt izi bile sunamadı.

Aynı zamanda, "Marks Fraksiyonu" ve "Willich-Schapper Fraksiyonu" arasındaki farklar daha da keskinleşti. Willich hâlâ Kinkel ile ortak bir amaçla işbirliği yapıyordu ve Kinkel'in Amerika'dan dönüşü sürgünler arasındaki çekişmelerin yeniden alevlenmesine neden oldu ve böylece 1852 baharı ve yazında iki örgüt arasındaki gerginlik şiddetlendi. Kinkel, ulusal devrim kredisinin temeli olacak 20,000 talerin ancak yarısını elde edebilmişti ve şimdi bu para ile ne yapılacağı yalnız demokratik kaçakların üzerinde kafa patlattığı değil, aynı zamanda birbirlerinin kafasını da kırdıkları bir sorun haline geldi. Sonunda bin paund'luk İngiliz gümüşü ilk geçici hükümete bir avans olarak Wesminister Bankası'na yatırıldı, toplanan paranın kalanı yolculuk ve yönetim harcamaları için harcandı. Yatırılan para asla istenen amaca hizmet etmedi; fakat on beş yıl sonra, yaşadığı ilk güçlüklerde Alman Sosyal Demokrasi basınına yardım etmesiyle, aptallık oldukça tatmin edici bir şekilde sona erdi.

Bu Nibelung hazinesi etrafında kargaşa ve bağırtılar yükselirken, Marks ve Engels savaşın kahramanlarının bir eskizini çizdiler; fakat ne yazık ki bu eskizler bugüne kadar muhafaza edilemedi. Bunu yapmaya, Banya adındaki onlara kendisini Kossuth'tan Macar göçmenlerinin polis müdürü olarak görevlendirilen sahibinin el yazısını taşıyan bir yetkilendirme ile tanıtan bir Macar albayı tarafından ikna edildiler; fakat gerçekte bu adam genel bir ajandı ve daima en yüksek fiyatı verenin emrindeydi. Banya, el yazmasını düşünüldüğü gibi Berlin yayıncılarına vermek yerine Prusya polisine verdiği için Marx ve Engels tarafından ifşa edildi. Marks, *New York Kriminal Zeitung*'da

yayınlanan imzalı bir bildiri ile düzenbazın dolandırıcılığını garantiye aldı; fakat o günden sonra bulunamayan el yazmalarının geri gelmesini sağlayamadı. Prusya hükümeti bu yazıları Köln davasında malzeme olarak kullanmayı umduysa hayal kırıklığına uğramış olmalıdır.

Sanıklara karşı kanıt yetersizliğinin ümitsizliğiyle, böylece sabırsız halkın konser alanına merakını artırarak hükümet halka açık davayı bir jüri kararından diğerine ertelenmesine neden oluyordu; ta ki 1852 Ekim'inde perdeyi tamamen kaldırmak ve performansın başlamasına izin vermek zorunda kalana kadar. Polis ajanlarının tüm kararlı yalancı tanıklıkları sanıklarla "Fransız Alman Senaryosu", polis tarafından uydurulan ve onların üyeleri olmamanın yanında muhalifi de olduğu bir örgütle kurulan bir senaryo arasında herhangi bir bağlantı kuracak kadar yeterli değildi. Bu nedenle Stieber ümitsizlik içinde, Marks ve yoldaşlarının dünya devrimi için yaptıkları alçakça planları tartıştığı iddia edilen toplantıları açıklayan bir dizi tutanaktan oluşan Marks Fraksiyonun Orijinal Tutanak Defterini imal etti. Bu Tutanak Defteri, Greif adındaki bir polis memurunun yönetiminde Charles Fleury ve Wilhelm Hirsch adlarındaki iki ajan provokatör tarafından güçlükle bir araya getirilen utanç verici bir sahtekarlıktı. İlk bakışta kıymetli belge sahteciliğin tüm izlerini taşıyordu ve içeriği bütünüyle aptalcaydı; fakat Stieber dikkatle seçilmiş burjuva jüri üyelerine güvendi ve Londra'dan gelen açıklamaları ve bilgilendirmeyi engellemek amacıyla gözünü posta arabasının üstünde tuttu.

Buna rağmen Stieber'in menfur planı, bu uzun ve yorucu bir mücadeleye kötü hazırlanmış olmasına rağmen Marks'ın onun karşısına çıkardığı canlılık ve ihtiyatlılık dolayısıyla başarısızlığa uğradı. 8 Eylül' de Engels'e şöyle yazıyordu: "Eşim hasta. Küçük Jenny hasta. Lenchen bir tür tifo ateşine yakalandı ve verecek param olmadığı için doktoru çağıramıyorum. Sekiz on gündür ekmek ve patatesle besleniyoruz, bundan sonra bunları bulabileceğimiz de şüpheli. Dana için hiçbir şey yazmadım; çünkü malzeme almaya param olmadı. Şimdi olabilecek en iyi şey ev sahibi bayanın bizi evden kovması olurdu; çünkü böylece yirmi iki paundluk kiranın ağırlığını aklımdan atabilirim; fakat bu kadar düşünceli olacağından şüpheliyim. Ve sonra fırıncıya, sütçüye, bakkala, manava ve kasaba borçlarımız var. Bu berbat yığınaktan nasıl olur da çıkarım? Geçen hafta boyunca işçilerden birkaç şilin ve

hatta peni borç aldım. Korkunçtu; ancak kesinlikle gerekliydi yoksa açlıktan ölebilirdik." Bu, Marks'ın güçlü düşmanlarla girdiği mücadele sırasında içinde bulunduğu durumdu; fakat bu mücadelede o da karısı da aile içi sorunları unuttu.

Bayan Marks, Amerikalı bir arkadaşına mektup yazdığında zafer hâlâ iki taraf arasında dengedeydi: "Tüm sahtekârlık kanıtları buradan sağlanmak zorundaydı ve eşim tüm gün ve hatta geceyc kadar çalışmak zorunda kaldı. Ve her şeyi altı yedi kez kopya edip çeşitli yollarla Frankfurt, Paris vs. üzerinden Almanya'ya göndermek zorundaydık; çünkü eşime gelen tüm mektuplar ve onun gönderdiği tüm mektuplar açılıyor ve onlara el konuyor. Tüm olay, şimdi bir yanda polis ve diğer yanda eşim arasındaki bir mücadeleye indirgendi ve eşim her şeyden, davanın yürütülmesinden bile sorumlu tutuluyor. Şaşkınlığımı mazur görmelisiniz; fakat kumpasta ben de rol oynadım ve mektupları parmaklarım ağrıyana kadar çoğalttım. Weerth ve Engels'ten belgeleri güvenli bir şekilde gönderilebilmeleri için örtbas etmek üzere bir dizi iş yeri adresi ve sahte iş mektubu geldi. Evimiz devamlı bir ofis haline getirildi. İki üç kişi yazıyor, diğerleri mesajları iletiyor ve kalanlar, resmi dünyanın bugüne dek işlediği en utanç verici skandalla ilgili kanıt sağlamak üzere yaşamımızı sürdürebilelim diye penileri güçlükle bir araya getiriyor. Ve benim hayat dolu üç çocuğum, ara sıra babalarından ciddi bir azar işiterek durmadan şarkı söylüyor ve ıslık çalıyor. Ne hayat ama!"

Marks, zaferi kazandı ve Stieber'in sahtekârlığı yargı önünde açığa çıkarıldı ve böylece savcı "menfur kitaptan" vazgeçmek zorunda kaldı. Ancak, halk zaferi sanıkların kaderlerini belirledi. Beş haftalık dava, Prusya Devleti'ndeki en yüksek otoriteler tarafından işlenmiş o kadar fazla rezaleti açığa çıkardı ki sanıkların aklanması, devletin tüm dünyanın gözleri önünde hüküm giymesi anlamına gelecekti. Devleti bu aşağılanmadan kurtarmak amacıyla jüri üyeleri gururlarına leke sürmeye ve vicdanlarını kirletmeye hazırlardı ve bu nedenle on bir suçludan yedisini vatana ihanetten suçlu buldu. Puro Üreticisi Roser, Yazar Bürgers ve Günlük İşçi Terzi Lessner bir kalede beşer yıllık hapis cezasına mahkum edildiler. İşçi Reiff, Kimyager Otto ve eski Dava Vekili Becker beşer yıllık hapis cezası alırken, Günlük İşçi Terzi Lessner üç yıllık hapis cezası aldı. Yazman Ehrhardt, Doktor Daniels,

Jacoby ve Klein'in hepsi suçsuz bulundu. Fakat Daniels duruşmayı beklerken geçirdiği on sekiz aylık hapis dönemi sırasında hastalığa yakalanarak birkaç yıl sonra veremden öldü. Dokunaklı bir mektupta eşi, ölümünün derin bir şekilde yasını tutan Marks'a onun son selamlarını gönderdi.

Bu utanç verici davanın diğer kurbanları yaşamayı sürdürdü. Daniels birkaç yıl ve içlerinden bazıları hatta burjuva dünyasına doğru adım attı, örneğin, yenilikçi olarak Reichstag'a seçilen Burgers ve daha sonra Köln Belediye Başkanı ve Prusya senatosunun bir üyesi olan ve son derece vatansever tutumu ile hükümet ve sarayın takdirini kazanan Becker. Proletarya bayrağına sadık kalan mahkumlar arasında, yeni işçi sınıfı hareketinde her ikisi de aktif bir rol oynayan Nothjung ve Röser, Marks ve Engels ile birlikte hayatta kalan ve onların sürgündeki en sadık yoldaşlarından biri olan Lessner vardı.

Köln Komünist Davasından sonra Komünistler Birliği dağıldı ve onun örneğini Willich'in örgütü takip etti. Willich Amerika'ya göç etti ve İç Savaş sırasında Kuzey Ordusu'nda bir general olarak hak edilmiş bir ün kazandı. Schapper ise pişman bir şekilde eski yoldaşlarına döndü. Fakat Marks, Prusya hükümetinin Köln mahkeme kararında kazanmış olduğu zaferin tadını çıkarmasına izin vermeye gönüllü değildi ve dünyanın gözü önünde onu teşhir etmeye kararlıydı. Bu amaçla davada açığa çıkan gerçekleri İsviçre'de ve mümkün olursa Amerika'da yayınlanmaları için hazırladı. 7 Aralık'ta, Amerika'daki arkadaşlarına yazdığı bir mektupta şöyle diyordu: "Yazarının ayaklarını ve arkasını kaplayacak yeterlilikte bir kılıf yoksunluğu nedeniyle tutuklandığını ve ailesini korkunç bir sefaletle tehdit edildiğini ve hâlâ edilmekte olduğunu söylediğimde bu kitapçığın mizahını takdir edeceksiniz. Bu da kısmen geçinmeye çalışmak yerine tüm enerjimi hükümetin entrikalarına karşı partiyi savunmaya harcamak zorunda kaldığım duruşma haftalarının bir sonucu. Yalnızca bu değil, ayrıca dava nedeniyle Alman kitapçılarının bütünüyle benim aleyhime döndü ve politik ekonomi üzerine yazdığım kitabımın yayınlanmasını sağlamak için onlarla görüşmeyi ummuştum.

Fakat 11 Aralık'ta, kitabın yayınlanması sorumluluğunu üstüne alan Schabelitz Jr. şimdiden ilk hazırlıklara başladığı konusunda onu bilgilendirdi: "Bu kitabın büyük bir sansasyon yaratacağına emin oldum;

çünkü bu bir başyapıt." Schabelitz 2,000 kopya basmayı ve fiyatı kitap başına on gümüş groschen olarak belirlemeyi teklif etti; çünkü en azından baskının bir kısmına el koyulabileceğini düşünüyordu. Ne yazık ki baskının tamamına, yaklaşık altı haftadır muhafaza edildiği Bacn' deki küçük sınır kasabasından iç bölgelere gönderilecekken el kondu.

Kötü haber 10 Mart'ta Engels'e acı sözlerle geldi: "Bu tür talihsizlikler bundan sonraki tüm yazma cesaretimi benden çalmakla tehdit ediyor. Bundan sonra *pour le roi de Prusse* (*) çalışmak!" Bilginin nasıl sızdığını öğrenmenin imkânsızlığı anlaşıldı ve Marks'ın ilk başta yayıncı ile ilgili şüphelerin yersiz olduğu ortaya çıktı. Bundan bir şey ortaya çıkmamış gibi gözükse de, Schabelitz, İsviçre'de tuttuğu 500 kopyanın dağıtımını yapmayı bile önerdi. Schabelitz değil, ortağı Aberger 424 franklık baskı masrafının bedelini talep ettiğinde olay Marks için üzücü bir şekilde sonlandı.

Neyse ki İsviçre'deki başarısızlık, Amerika'da Köln davası ile ilgili açığa çıkarılanlar doğal olarak Prusya hükümeti için Avrupa'da olabileceği kadar rahatsız edici olmasa da, Amerika'daki başarı ile telafi edildi. Boston'da yayınlanan *New England Zeitung*, ifşa edilen gerçekleri yayınladı ve Engels kendi hesabına 440 özel kopya bastırdı. Lasalle'ın yardımıyla Ren eyaletinde dağıtımının yapılmasını tekli etti. Bayan Marks bu konuda Lasalle ile mektuplaştı ve Lasalle yeterince istekli olduğunu gösterdi: fakat mektuplar planın başarılı bir şekilde gerçekleştirilip gerçekleştirilmediği konusunda bir bilgi vermemektedir.

İfşa edilen gerçekler Alman-Amerikan basınında büyük bir yankı buldu ve özellikle Willick bu çalışmaya karşı çıktı. Bu, Marks'ın "Yüksek Ruhlu Vicdanın Şövalyesi" başlıklı kısa bir yanıt yazmasına neden oldu; fakat bugün bu yazı üstüne düşen ilgisizlik örtüsünü kaldırmak çok da gerekli değildir. Bu tür tartışmalarda hep olduğu gibi, iki tarafın da işlediği günahlar vardı ve muzaffer Marks bozguna uğramışlar üzerinde zafer kazanmaktan çekindi. Geçirdiği ilk sürgün yıllarında 1860 yılının kendi tarihi ve buna paralel olarak burjuva hükümetleri ve burjuva toplumunun tarihi arasındaki karşılaştırmanın mükemmel bir kanıtı olduğunu belirtti. Az sayıda istisna dışında, kaçaklar, günün koşulları tarafından az ya da çok haklı çıkarılan yanılgılara sığınmaları ve ister istemez göçmenlerin beklenmedik bir şekilde kendilerini bulduk-

(*) Prusya Kralı için. –Fr.

ları alışılmadık durumlardan kaynaklanan budalalıklar yapmalarından daha kötü bir şeyle suçlanamaz.

1875 yılında açığa çıkarılan bilgilerin ikinci baskısının yayınlanmasına hazırlandığında, ilk başta Willich-Schapper fraksiyonunu ele alan bölümleri çıkarıp çıkarmamak konusunda tereddüt etti; fakat metnin bütünlüğünün bozulmasının tarihi bir belgeye müdahele etmek gibi görüneceğini düşünerek bıraktı; fakat ekledi: "Devrimin şiddet olayları, bu olaylarda yer alanların, özellikle vatanlarından uzakta sürgüne gönderilenlerin akıllarında rahatsız edici hatıralar bırakıyor. Bu ruhsal bozukluk, yetenekli kişileri bile daha uzun ya da kısa bir dönem etkiliyor ve onları, deyim yerindeyse sorumsuz hale getiriyor. Olayların anlamını anlayamıyor ve hareketin biçiminin değiştiğini kabul etmiyorlar. Bunun sonucunda hem kendilerinden hem de kalplerindeki davadan ödün vermelerine neden olan komplolara ve romantik devrimciliğe düşüyorlar." Bu Schapper ve Willich'in hatalarının açıklamasıdır. Willich, Amerikan İç Savaşı'nda bir akıldışı projeler üreticisinden fazla olduğunu gösterirken, yaşamı boyunca işçi sınıfı hareketinin öncüğünü yapan Schapper, Köln'deki Komünist Davası'ndan sonra anlık hatalarını fark etti ve kabul etti. Yıllar sonra, ölmeden bir gün önce Schapper yakıcı bir ironiyle ilk göçmenlik günlerinin aptallıklarından bahsetti. Diğer yandan, ifşa edilen bilgilerin ilk yayınladığı koşullar, ortak düşmana istemeden destek verenlerin ne kadar sert bir şekilde eleştirildiğini açıklar. "Bir kriz anında kişinin aklının başından gitmesi partiye karşı bir suçtur ve kamu cezasını gerektirir." Bunlar, hâlâ ilkesel konularda bir açıklık oluşturmaktan çok, "iyi bir uyum sağlanmasının" çok daha önemli olduğunun düşünüldüğü zamanlarda dile getirilmiş bilgelik sözleriydi.

Verilen savaş ve sonrasında zaferin kazanılmasından sonra, Marks en ufak bir kin besleyecek son kişiydi. 1850 yılında Freiligrath'ın, birliğe girmenin bir yolunu bulmuş olan "kuşku uyandıran ve alçaltıcı" unsurlar hakkında yaptığı sert yorumlara cevap olarak Marks şunları söylediğinde gereğinden fazlasını kabul etmişti: "Fırtına her zaman belli bir miktar kir ve toz kaldırır ve bir devrimci dönem gül suyu kokmaz. Arada sırada insanın üstüne her tür çamur sıçratılabilir, bu şüphesiz. Böyle bir anda çok fazla titiz olmak imkânsız." Fakat şunları eklemekte haklıydı: "Fakat, resmi dünyanın bize karşı verdiği muazzam

mücadeleyi, Ceza Yasası'nın bize karşı didik didik edilmesi, kendisinden daha büyük bir zekâ ve çok daha güçlü bir kişilik gösterdiğimiz için bizi asla bağışlamayan 'aptallığın demokrasisi'nin iftira sözleri düşünüldüğünde, yaşadığımız XIX. yüzyılda bizim partimizin her şeyden önemlisi, saflığıyla ayırt edildiği sonucuna varılmalıdır.

Komünistler Birliği'nin varlığının son bulmasıyla birlikte Marks'ı Almanya'daki sosyal yaşama bağlayan son zincirler de koptu ve bundan sonra sürgünlük yaşamı "iyilerin vatanı" onun da vatanı oldu.

SEKİZİNCİ BÖLÜM
MARKS VE ENGELS

1. Deha ve Toplum

Marks İngiltere'de yeni bir mesken buldu; fakat kelimenin anlamı çok da açılmamalıdır. Aslına bakılırsa, bir şekilde İngiliz devletine de yönelik olmasına rağmen devrimci ajitasyonlarına İngiltere'de engel olunmadı. "Açgözlü ve kıskanç tüccarların" hükümeti, endişeli vicdanlarının, bir propaganda tartışmasından fazla bir suçları olmasa bile düşmanlarını her türlü polis baskısı tedbiriyle ele geçiren olduğu Avrupalı hükümetlerden daha fazla onurluluk ve saygınlık gösterdi.

Başka ve daha derin bir açıdan bakıldığında, keskin gözleri burjuva toplumunun sahtekârlıklarına nüfuz ettikten sonra Marks asla bir vatan bulamadı. Burjuva toplumunda dehanın kaderi üzerine yapılacak bir tartışma uzun bir bölümü doldururdu. Bu konuda, bütün dehalara son bir zafer öngören cahil güveninden, Faust'un hüzünlü sözlerine kadar, çeşitli görüşler ifade edilmiştir:

> Die Wenigen, die was davon erkannt,
> Die töricht gnug ihr volles Herz nicht wahrten,
> Dem Pöbel ihr Gefühl, ihr Schauen offenbarten.

Gören ve anlayan ve sonra
Akılsızca kalbini ardına kadar açan
Ve hislerini ayaktakımına gösteren
Az sayıda kişi
Hep ya kazıkta ya da çarmıhta öldü.

Marks'ın geliştirdiği tarihsel yöntem, mevcut olaylar arasındaki ilişkiye daha yakından bakmamızı da sağlar. Cahil, cahil olduğundan bütün dehalara son bir zaferi öngörür ve bir deha bir kere çarmıhtan ve son çare olarak kazıktan kaçmanın yolunu bulursa bu cahil olmayı kabullenmesindendir. Arkalarında sallanan pudralanmış domuz kuyrukları olmadan ne Goethe ne de Hegel, burjuva toplumunda deha olarak kabul edilemezdi.

Bu açıdan, açık olarak tanımlanmış tüm sınıf topluluklarından daha fazlası olmayan burjuva toplumu, siz isterseniz çok daha başka avantajlara sahip olabilir; fakat bir dehaya asla konuksever olmamıştır. Aslında konuksever de olamaz; çünkü dehanın özünde insan doğasının yaratıcı dürtülerini tüm geleneksel engellere karşı açığa çıkarmak ve bunlar olmaksızın sınıf toplumunun var olamayacağı engelleri sarsmak vardır. Deniz tarafından yıkanmış kimliği bilinmeyen bir ölüye son bir dinlenme yeri sunan Sylt adasındaki ıssız mezarlığın girişinde şu dini yazı bulunur: "Burası Golgotha Çarmıhı, Evsizlerin Evi." Fark etmeden; fakat yerinde bir şekilde bu yazı dehanın sınıf toplumundaki kaderini özetler. Sınıf toplumunda evsiz olarak deha ancak Golgotha'daki çarmıhta bir dinlenme yeri bulabilir.

Ancak, sınıf toplumuna göz yummayı kabul etmezse. Deha feodal toplumu devirmek amacıyla kendisini burjuva toplumunun hizmetine sunduğunda, görünürde büyük bir güç kazanır; fakat bunun hemen sonrasında kendi adına hareket ettiğinde bu güç kısa sürede erir ve deha ömrünün son günlerini St. Helena'nın kayalarında geçirmeye mahkum edilir. Ya da tam tersine, Cahillere özgü aklı başında uzlaşmayı seçerse "Devlet Bakanı ya da Weimar Grandükü ya da Berlin'de Prusya Krallık Profesörü" olmasına izin verilir. Fakat burjuva toplumuna karşı onurlu bağımsızlığını koruyan, kendi içsel çalışmalarından sağladığı veri ile burjuva toplumunun sonunu öngören ve burjuva toplumuna öldürücü darbeyi vuracak olan silahları güçlendiren dürüst dehanın başına gelenler ne kadar acıdır! Böyle bir deha için, dışarıdan

daha az acımasız gözüksc dc burjuva toplumu antik çağın cezalarından ya da ortaçağın kazığından daha acımasız acı ve işkencelerden başka bir şeye sahip değildir.

XIX. yüzyıl dehaları arasında hiçbiri, aralarındaki en büyük deha Karl Marks kadar bu yazgının acısını çekmemiştir. İlk halk eylemlerinde bile fakirlikle savaş vermek zorunda kaldı ve Londra'ya göç ettiğinde sürgün yaşamının tüm ağırlığını üstüne aldı. Ancak, onun yazgısını Prometheus'a özgü kılan acılar, insanlık gayesini ilerletmek amacıyla sarf ettiği yorucu çabalar sırasında, aynı zamanda gün bc gün yaşamın sefil ve önemsiz sıkıntılarıyla mücadele etmek, burjuva toplumunun sınırları içerisinde kendisi ve ailesine yalnızca yaşamlarını sürdürebilmeleri için gerekli araçları sağlamak için mücadele etmek zorunda kaldığında, erkekliğinin henüz başlangıcında başına gelmişti.

Ve bunun yanında, onun yaşamı sıradan cahilin alışıldık cehaletiyle bir dehaya özgü bulduğu yaşamla hiçbir benzerlik taşımıyordu. Onun muazzam çalışkanlığı muazzam güçleri ile eş düzeydeydi ve çok çalıştığı gece ve gündüzler çok geçmeden demirden bir yapılanmanın altını kazmaya başladı. Çalışma yeteneksizliğinin gerçekten hayvan olmayan her insana verilmiş bir ölüm cezası olduğunu söylediğinde bütünüyle ciddiydi. Haftalarca hasta yattığı bir keresinde Engels'e şunları yazdı: "Çalışmam oldukça imkânsız olsa da, Carpenter'ın *Physiology*'sini, Lord'un kopyasını, Kölliker'in *Gewebelehre*'sini, Spurzheim'ın *Anatomie der Hirns und Nervensystems*'ını ve Schwann ve Schleiden'ın *Ueber die Zellenschmiere*'sini okudum." Bilimsel çalışmaya olan doymak bilmez açlığında genç bir adamdan bir keresinde dile getirdiği sözleri asla unutmadı: Bir yazar yaşamını sürdürebilmek ve yazabilmek için kesinlikle para kazanmalıdır; fakat para kazanmak için varlığını sürdürmemeli ve yazmamalıdır. "Para kazanmanın kategorik gerekliliğinin" daima farkındaydı.

Fakat bu yöndeki çabaları, düşmanca bir dünyanın şüphesi ya da nefreti ya da en iyi haliyle korkusu karşısında sürekli başarısızlığa uğradı. Bağımsız olmakla gurur duymaya alışık yayıncıları bile adı çıkmış demagogun adını duydukları anda geri çekiliyordu. Almanya'daki tüm partiler kendisini aynı oranda karalamaya çalıştı ve dev figürünün açık hatlarının etrafındaki yapay bulutlar arasından seçilmeye

başladığı yerde, sistematik sessizliğin kötücül kurnazlığı utanç verici görevini yaptı. Hiçbir ulus en büyük düşünürünü ulusal yaşamından bu kadar kesin ve bu kadar uzun süre Almanya'nın yaptığı kadar mahrum etmemiştir.

Kendisine yarı güvenli bir dayanak bulduğu tek zaman, 1851 yılında başlayıp on yıl süren "New York Tribune"deki işiydi. O sıralar "New York Tribune"ün 20,000 okuyucusu vardı ve Birleşik Devletler'deki en güçlü ve popüler gazeteydi ve Amerikan marka bir Fourierciliğin ajitasyonunu yaparak en azından kendisini tamamen kapitalist bir işletmenin paragözlüğünün üstüne çıkarıyordu. Marks bu gazetede elverişsiz koşullar altında çalışmıyordu. Her hafta iki yazı yazması isteniyordu ve her bir yazı için iki paund alıyordu. Bu yılda 200 paund demek oluyordu ve başını suyun üstünde tutmasını sağlayabilirdi. Freiligrath'ın ticari faaliyetleri ona bundan fazlasını kazandırmadı, en azından başlangıçta ve Freiligrath daima asla "sürgünlüğün lezzetli bifteğinden" yoksun kalmamış olmasıyla övünmüştü.

Elbette, Amerikan gazeteleri tarafından Marks'a ödenen miktarın Marks'ın yazılarının yazınsal ve bilimsel değeriyle uygun olduğu şüphe götürmez; çünkü kapitalist bir gazete fiyatı piyasa değerine göre belirler ve burjuva toplumu bunu yapmakta tamamen haklıdır. Marks asla bundan daha iyi bir uygulama talep etmedi; fakat burjuva toplumunda bile talep etme hakkına sahip olduğu şey, anlaşmaya saygı duyulması ve yapıtının kendi değeriyle de ücretlendirilmesi gerektiğiydi. Fakat "New York Tribune"ün yayıncıları ne birini ne de diğerini yaptı. Kuramda Dana, bir Fourierciydi; fakat uygulamada kurnaz bir Amerikalı iş adamıydı. Bir sinir anında Engels, Dana'nın sosyalizminin en rezil küçük burjuva kalpazanlığına dönüştüğünü söyledi ve aslında Dana, Marks'ın bir yazar olarak değerinin oldukça farkında olmasına ve okurlara bu değerin reklamını yapmakta hiç de başarısız olmamasına rağmen, Marks'a kapitalist bir sömürücünün, varlığını sürdürebilmesi için kendisine bağımlı olan sömürülen emek gücüne göstermekte kendisini yetkili gördüğü tüm acımasızlığı gösterdi. Kesinlikle onun en büyük suçu, sıklıkla Marks'ın gönderdiği yazıları çalıp çarpıtarak editör yazıları olarak yayımlamasıydı; bu gerçek yazarında anlaşılabilir bir kızgınlığa yol açan bir hareketti.

Ve dahası, Dana satışların durgunlaşma işareti verdiği anda Marks'ı yarı ücrete tabi tutmakta kalmadı, yalnızca Marks'ın yapıtı olarak basılan yazılara ödeme yaptı ve genel çizgisi onun amacına uymayan bir yığın yazıyı reddetmekten de hiç çekinmedi. Marks'ın gönderdiği yazıların üç, hatta altı hafta boyunca üst üste çöp sepetinin yolunu bulduğu zamanlar oldu; Viyana'daki "Die Presse" gibi, yazılarını gönderebildiği Alman gazeteleri de daha nazik olmadıklarını gösterdi. Acı bir şekilde, satır başına bir kuruş alsaydı daha iyi olacağını söylediğinde, bu tamamen doğruydu.

1853 yılında bilimsel çalışmalarına rahatsız edilmeden devam edebilmek amacıyla birkaç aylık huzura özlem duyduğunu görürüz: "Görünen o ki, bunu elde edemeyeceğim. Gazeteler için yaptığım bu seri üretim işi beni sıkıyor. Dilediğin kadar bağımsız olabilirsin; ama eninde sonunda, özellikle benim gibi peşin para esasına göre ödeme alıyorsan, gazete ve okuyucularına bağlısın. Tamamen bilimsel çalışmak bundan tamamen farklı." Dana'nın despotik egemenliği altında birkaç yıl çalıştıktan sonra, tutumu çok daha sert olmaya başladı: "Bunun gibi bir gazete bozuntusu kibarca birine yardım etmeye razı olduğunda minnettar olmak zorunda kalmak iğrenç bir şey. Düşkünler evindeki yoksullar gibi kemikleri ufalamak ve bundan çorba yapmak, böyle bir gazetenin politik çalışması aynen bunun gibi, yine de bunu tam ölçüde yapmak zorundayım." Marks, yalnızca geçim parasının yetersizliğiyle değil, bütünüyle güvensiz bir durumda olmasıyla da modern proletaryanın kaderini paylaştı.

Engels'e yazdığı mektuplar, korkunç ve etkileyici detaylarla, durumu hakkında sadece genel olarak bilinenleri doğrular. Bir keresinde, dışarı çıkmak için ne paltosu ne de ayakkabısı olduğu için evde kalmak zorunda kaldı ve bir başka sefer yazı kâğıdı ya da gazete alacak parası yoktu ve bir keresinde de bir el yazmasını yayıncıya gönderebilmek için eş dosttan borç almak amacıyla koşturduğunu görürüz. Ve bir de yaşam için en zaruri ihtiyaçların bile parasını zamanında ödeyemediği için bakkal ve diğer küçük esnafla yaşadığı sürekli tartışmalar vardı; ayrıca kendisini durmadan icra memuruyla tehdit eden ev sahibi bayan ve vurgunculuğu açlıktan gelen ölümün gölgesini kapılarından güçlükle de olsa uzak tutabilecek çok az parayı bile yutan tefeciye yapılan bitmez ziyaretler vardı.

Ve bu gölge çoğu kez sadece eşiğe düşmedi, masanın üstünde de kendini gösterdi. Çocukluğunun ilk günlerinden beri gamsız bir yaşama alışık olan asil ruhlu eşi, bazen gerçekten de acımasız bir kaderin sapanları ve okları altında bocaladı, kendisi ve çocuklarının ölse daha iyi olacağını düşündü. Marks'ın bazı mektuplarında ev yaşamının izleri bulunabilir ve bir keresinde insanlığın genel amaçlarının peşinde koşan insanların evlenmekten daha büyük bir aptallık yapamayacaklarını; çünkü böylece özel yaşamın sıkıntıları ve küçük sorunları içinde kendilerine ihanet ettikleri görüşünü dile getirdiğini görürüz. Buna rağmen, eşinin şikâyetleri kimi zaman sabrını taşırmış olsa da, kendisini defalarca kurtaran bilimin dehlizlerine sığınma ve dinlenme şansından mahrum bırakıldığı için, kendi konumundaki insanların katlanmak zorunda olduğu anlatılmaz aşağılamalar, dert ve tasalardan kıyaslanamaz bir biçimde daha fazla acı çektiğini belirterek, ona her zaman hak verdi ve onu mazur gördü. Ve çocukluğun masum zevklerinin kendi çocukları için bu kadar kısa olmasını görmek, her ikisinin de üstüne eşit bir ağırlık yüklüyordu.

Dehasının yazgısı kuşkusuz yeterince üzücüydü; ama on yıllar boyunca çok sayıda işkenceyi ve acıyı omuzlamış olması ve haysiyetsiz bir şekilde bunu yapabilecek olmasına rağmen kendisini bir burjuva kariyerinin huzurlu limanında kurtarmaya yönelik bütün ayartmaları kararlı bir şekilde reddetmesi nedeniyle trajik boyutlara ulaşmıştı. Tutumunu gösterişsiz bir dille ve basit sözlerle açıklar: İyi günde de kötü günde de amacımı takip etmeliyim ve burjuva toplumunun beni bir para makinesine dönüştürmesine izin vermeyeceğim." Bu kez Prometeus'u bağlayan Hephaistos'un zincirleri değil, mıknatıslı bir pusulanın kesinliğiyle hedefini sapmaz bir şekilde insanlık için en büyük iyiliğe doğru yönelten boyun eğmez iradesiydi. Karakteri esnek bir çelik gibiydi. Aynı mektupta görünüşte küçük acılar altında ne kadar ezildiğini ve daha sonra bir anda değişerek, yaşadığı günün sıkıntılarının yüzünü kırıştırmasına izin vermeyen bir bilim adamının sakin sağgörülülüğüyle en karmaşık problemleri tartışırken görmek olağanüstü bir deneyimdir.

Buna rağmen Marks, burjuva toplumunun kendisine indirdiği darbeleri derinden hissetti. "Ne olursa olsun gelecek nesillerin verdiği hükümle haklı çıkacağına güvenen bir deha için bu acıların bir önemi

var mıdır?" diye sormak aptalca Stoacılık olurdu. Adını mümkün olan her gün gazetelerde görmeyi arzulayan kibirli yazınsal ihtiras yeterince aptalcadır; fakat her şeye karşın yaratıcı güçler gelişimleri için bir hareket alanına sahip olmalıdır ve yaratılarının uyandırdığı yankıdan yeni bir güç alır. Marks, kötü oyun ve romanlarda bulunabilecek türden erdemli ve yapmacık bir laf ebcsi değil, Lessing gibi hayattan ve dünyadan zevk almaktan hoşlanan bir adamdı ve ölmekte olan Lessing'in en eski arkadaşlarından birine yazarken içinde bulunduğu ruh hali, Marks'a yabancı değildi: "Eminim beni övgüye aç bir adam olarak görmüyorsunuz; fakat dünyanın bazı insanlara, yaptığı hiçbir şeyin doğru olmadığını gösteren kayıtsızlığı, insanı öldürmese de felç ediyor." Marks'ın ellinci doğum gününün akşamında yazdığına benzer bir ruh haliydi: "Ardımda yarım yüzyıl ve ben hâlâ yoksulum!" Bir keresinde, ot gibi yaşamaktansa denizin yüzlerce kulaç altında olmayı diledi ve başka bir seferde umutsuzca, en kötü düşmanının bile onun sekiz haftadır yaşadıklarını yaşamasını isteyemeyeceğini söyledi. Zekâsının ve çalışma yeteneklerinin önemsiz şeyler yüzünden önünün kesildiği için kalbi kızgınlıkta doldu.

Fakat her şeye rağmen, bir keresinde kendisini tanımlamak için kullandığı bir ifade gibi, asla "kahrolası üzgün bir köpek" olmadı ve bu anlamda Engels, dostunun asla umudunu yitirmediğini söylediğinde haklıydı. Çoğu kez Marks'ın sert bir karaktere sahip olduğu düşünülmüştür; fakat kötü talihin örsünde aldığı darbeler sağanağı onu daha da sertleştirdi. İlk gençliğinin üstünde asılı duran mavi gökyüzü, zamanla düşüncelerinin şimşek gibi çaktığı ağır fırtına bulutlarıyla kaplandı. Düşmanları ve çoğu kez arkadaşları hakkında verdiği hükümler, gereğinden fazla duyarlı olmayanları bile yaralayan yakıcı bir keskinlik kazanmıştı. Bu nedenle kendisine buz gibi bir demagog diye hakaret edenler, büyük bir savaşçıyı ve büyük bir insanı tören alanındaki doldurulmuş bir kukla olarak gören değerli alçak ruhlardan ne daha az ne de daha fazla yanılmaktadır.

2. Benzersiz Bir İttifak

Marks, hayatının zaferi için, kendi muazzam güçlerinden daha fazlasına teşekkür borçluydu. İnsanı yargılarla anlama çabamızda şu veya bu fikre saplanabiliriz; fakat dostu olan Engels'in fedakârca bağlığını, iki arkadaş arasındaki mektuplaşmaların yayınlanmasıyla birlikte anlamaya başlıyoruz.

Dostlukları, çok sayıda ünlü dostluk örneği, yaşamlarının yapıtı "onun" ya da "benim" şeklinde ayrılamayacak kadar birbirleri ile bağlantılı olan ve Alman tarihinde de örnekleri görülen başka bir eşine rastlanmaz. Fakat geride daima bir inatçılık ve dik başlılık ya da şairin sözleriyle "bu dünyanın çocuklarının en büyük ödülü" olan birey benliğinden tamamen vazgeçmeye gizli bir karşı çıkış kalmıştır. Ne olursa olsun Luther, Manchton'u cesaretsiz bir bilgin olarak görürken Melanchton da Luther'i kaba bir köylü olarak görüyordu ve Goethe ile Schiller arasında geçen mektuplardan büyük devlet bakanı ve küçük meclis üyesi arasındaki gizli anlaşmazlığı sezmemek için aptallığın kurbanı olmak gerekir. Marks ve Engels'i birbirine bağlayan dostlukta insani küçüklüklerin izine rastlanmaz. Düşünceleri ve gelişimleri bir bütün olmaya başladıkça birbirinden daha da ayrı varoluşlar ve kişiler olarak kaldılar.

Dış görünüş açısından birbirlerinden farklılardı. Bir gözlemcinin anlattığına göre; uzun boylu ve sarışın bir Cermen olan Engels, İngiliz tavırlarıyla, kışla ve ofisteki disiplinin bir sonucu olarak her zaman özenli giyinen ve dik duran biriydi. Altı büro elemanıyla, diyordu, okunaklı bile yazamayan ve kayıtları daha sonra hiç kimsenin işin içinden çıkamayacağı derecede birbirine karıştıran altmış özel meclis üyesinden daha basit ve etkili bir yönetim oluşturabilirdi. Manchester Borsasının oldukça saygı duyulan bir üyesiydi ve İngiliz burjuvazisinin hem iş alanında hem de eğlence dünyasında, tilki avı ve yılbaşı partilerinde önde gelen kimselerdendi; fakat düşünsel lider ve savaşçı şehrin diğer tarafında uzaktaki küçük evinde bir hazineye, arasında yaşamak zorunda kaldığı burjuva sürüsünden bıktığında kollarında ruhunu iyileştirdiği bir İrlanda çocuğuna sahipti.

Buna karşılık Marks kısa boylu ve gürbüz, güçlü yapılı, siyah parlak gözlüydü ve Sami kökeninin göstergesi olan aslan yelesine benze-

yen simsiyah saçlara sahipti. Davranışları dikkatsizdi, bir ailenin sorunlu babası olarak, büyük kentin iş hayatından uzak durdu. Kendisine yemeklerini yutacak zamanı bile güçlükle bırakan, gecelere kadar sürerek bünyesini zayıflatan düşünsel çabalarla bitkin düştü. Düşüncenin kendisi için en büyük mutluluk kaynağı olduğu yorulmak bilmez bir düşünürdü. Kant, Fichte ve sözlerini büyük bir keyifle tekrarladığı Hegel'in önemli bir takipçisiydi: "Alçak herifin suçla ilgili düşüncesi bile cennetin tüm harikalarından daha azametli ve görkemli."

Üslubun insanın kişiliğini ele verdiği söylenir ve ayrıca birbirinden farklı yazarlardı. Her biri kendi yöntemiyle dilin ustasıydı ve her biri çok sayıda dile ve hatta lehçeye hakim olan yetenekli dilbilimcilerdi. Bu açıdan Engels, Marks'tan bile daha çok başarı elde etti; fakat ana dilini kullanırken, kitapları bir yana mektuplarında bile dizginleri sıkı tuttu ve yabancı dil tuzaklarında sağa ya da sola bocalamasına izin vermedi ve aynı zamanda Fötonik özleştirmeci ve dil reformcularının çukurlarından kaçındı. Kolaylıkla ve hafif bir dokunuşla yazıyordu ve düzyazısı o kadar berrak ve açıktır ki kelimelerinin suyunun akışı dibine kadar görülebilirdi.

Buna karşılık Marks daha az dikkatle ve daha büyük bir güçlükle yazıyordu. İlk mektuplarında, Heine'de olduğu gibi, dile hakim olma mücadelesi hissedilebilir ve daha sonraki yıllarda yazdığı, özellikle İngiltere'ye gittikten sonra yazdığı mektuplarda, Almanca, İngilizce ve Fransızca ifadelerin korkunç bir karmaşasını kullanır. Resmi yazıları bile kesinlikle gereğinden fazla yabancı sözcük içeriyordu. İngilizce deyim ve Fransızca kökenli sözcüklerle doluydu; fakat bütün bunlara rağmen, Alman dilini o kadar büyük bir ustalıkla kullanıyordu ki, eserleri ağır kayıplar verilmeden tercüme edilemiyordu. Marks'ın eserlerinden birinin Fransızca çevirisinin bir bölümünü okuduktan sonra Engels, çeviriyi Marks'ın kendisi büyük bir özenle düzeltmiş olsa da özgün eserin gücü, enerjisi ve canlılığının cehennem olduğunu söyledi. Goethe bir keresinde Bayan von Stein'e şöyle yazmıştı: "Benzetmelerde Sancho Panza'nın atasözleriyle yarışıyorum." Ve dilinin çarpıcı imgelemiyle Marks, dilin büyük ustaları Lessing, Goethe ve Hegel ile yarışabilirdi. Lessing'in dili, biçim ve içeriğin mutlu bir evlilikteki karı koca gibi anlaşmaları gerektiği ilkesini iyice öğrenmişti ve bu nedenle kendisini ancak belirsiz bir şekilde ve uydurma benzetmelerle anla-

şılmayı başardığı kırıcı suçlamasıyla bunalttan, kıdemli Wilhelm Roscher'den en genç üniversite okutmanına kadar bütün üniversite kodamanları tarafından eleştiriye maruz kaldı. Marks sorunları daima okuyucusuna verimli düşünce için besin bırakacak bir üslupla ele aldı ve onun dili okyanusun eflatun derinliklerindeki dalgaların serpilişi gibiydi.

Engels daima Marks'taki üstün yeteneğin farkındaydı ve diğerinin liderliğinde geri planda kalmanın ötesinde bir arzusu olmadı. Buna rağmen Engels asla Marks'ın yalnızca tercümanı ya da asistanı olmadı. O bağımsız bir iş arkadaşı, Marks'tan ayrı bir entelektüel güç; fakat onun ortağıydı. Arkadaşlıklarının başlangıcında Engels etkinliklerinin önemli bir alanında aldığından daha fazlasını verdi ve yirmi yıl sonra Marks ona şöyle yazdı: "Biliyorsun ki öncelikle, ben bir şeylere ağır ağır ulaşıyorum ve ikincisi, her zaman senin adımlarını takip ediyorum." Engels daha hafif bir zırh taşıyor ve böylece daha hızlı hareket edebiliyordu. Herhangi bir sorun ya da durumun belirleyici noktasını anında görebilecek kadar keskin gözleri vardı; fakat sorunun olumlu ve olumsuz noktalarına bir çırpıda yeterince derin nüfus etmedi. Bir eylem adamı için böyle bir yetenek büyük avantajdı ve Marks ilk başta her zaman hedefi on ikiden vuran Engels'e danışmadan asla hiçbir politik karar vermedi.

Bu iki adam arasındaki ilişki gereğince, Marks'ın teorik konularda Engels'ten beklediği ve aldığı tavsiyeler politik konularda aldığı tavsiyeler kadar verimli değildi; çünkü Marks çoğunlukla teorik konularda arkadaşının ilerisindeydi. Ve Marks'ın özellikle her zaman kulaklarını tıkadığı bir tane tavsiye vardı. Engels'in kendisini bilimsel çalışmasını bir an önce bitirmesine ikna ettiği zamanlar: "Eserinde bu kadar da çok titiz olma. Her durumda halk için gereğinden fazla iyi olacak. Önemli olan en sonunda bitirmen ve yayınlatman. Senin görebildiğin zayıf noktalar ne olursa olsun aptallar tarafından keşfedilemeyecektir." Bu tavsiye, buna uymayı reddetmenin Marks'a özgü olduğu gibi, Engels'e de özgü olduğunun göstergesiydi.

Tüm bunlardan Engels'in günlük gazetecilik işleri ile bir keresinde arkadaşını, "Ansiklopedi, sarhoş ya da ayık, günün her saatinde çalışmaya hazır, yazıda hızlı ve şeytan kadar aktif bir faydalı ansiklopedi." olarak tanımlayan Marks'tan daha iyi başa çıkabildiğini açıkça

görebiliriz. 1850 yılının sonbaharında *Neue Rheinische Revue* yayınına son verdikten sonra iki arkadaşın Londra'da yeni bir ortak projeye niyetlendikleri görülebilir. Bu sırada Marks 1853 Aralık'ında Engels'e şöyle yazıyordu: "Londra'daki İngilizce muhabirlik işine iyi bir zamanda başlasaydık, şimdi sen Manchester'da iş sıkıntılarıyla bunalmış, ben de burada borçlarla bunalmış olmazdım." Engels'in "muhabirlik işine" bel bağlamak yerine babasının firmasında işe başlaması büyük olasılıkla kendisini sürekli olarak "lanet olası ticaret işlerine" adama isteğinden değil, Marks'ın o sıralarda kendisini bulduğu sıkıntılı durumdan ve işlerin daha iyiye gideceği umudundan kaynaklanıyordu. 1854 baharında Engels, bir kere daha, fakat son kez, ticareti bırakmayı ve yazı çalışmalarına başlamak üzere Londra'ya gitmeyi düşündü. Ve yaklaşık bu zamanda arkadaşına yardım etmek ve aynı zamanda partinin en büyük entelektüel gücünü korumak amacıyla nefretlik boyunduruğa katlanmaya karar vermiş olmalıdır. Engels ancak bu şartlar altında fedakârlık yapmış ve işi kabul etmiş olabilir. Teklifde teklifin kabul edilmesi de aynı derecede soylu bir kendini düşünmeme durumunu yansıtmaktadır.

Vakti gelince Engels firmanın ortaklığına yükseldi; fakat bu gerçekleşene kadar, kendi finansal durumu, şirketin bir çalışanından öteye geçmedi. Buna rağmen, Manchester'da kaldığı günlerde elinden gelen en iyi şekilde Marks'a yardım etti ve yardım etmekten asla bıkmadı. Manchester'dan Londra'ya beş paundluk, on paundluk ve hatta daha sonra yüz paundluk banknotlar gitti. Bir hanenin nasıl işletilmesi gerektiği konusundaki düşünceleri oldukça mütevazi olan Marks ve eşi için gerekenden daha fazla sıkıntıya maruz kaldığı zamanlarda bile asla sabrı taşmadı. Bir keresinde Marks tüm borçlarını unuttuğunda ve arttıklarında oldukça ve fena halde şaşırdığında bile, Engels arkadaşının pratik olmayan kişiliğinden neredeyse hiç umutsuzluk duymamıştı. Ya da başka bir keresinde Marks bir kere daha ailenin finansını yeni bir temele oturttuğunda ve Bayan Marks onu yanlış anlayarak, ev parasından biriktirdiği paralarla ödeyebilmek amacıyla ödenecek tüm borçları gizlediğinde, aslında bunun sonucunda tüm eski yoksunluklar ve sıkıntılar yeniden başladığında. Besbelli ki her zaman öncü yaylı çalgıları çalma ihtiyacı duyan "kadınların akılsızlıkları" hakkında şikâyet etme keyfini yaşamayı arkadaşına bıraktı ve şu neşeli tavsiye ile yetindi: "Bunun bir daha olmamasına bak."

Engels arkadaşı için sadece borsa ofisinde geçen gününde zor ve ağır işler yapmıyor, çoğunlukla gecelere kadar çalışarak akşamları boş vaktini de feda ediyordu. İlk başlarda, bu amaç için Marks İngilizceye yeterince hakim olmadığından *New York Tribune*'e yazdığı mektupların taslağını yazmak ya da tercüme etmek amacıyla bunu yapıyordu; fakat bunun için artık bir neden kalmadığında yine de sessiz işbirliğini sürdürdü. Fakat muazzam çalışma kabiliyeti ve verimli yeteneklerinin bir ödülü olarak kendisinin olabilecek bir bilimsel başarıyı elde etme umudunu bir yana bırakma fedakarlığıyla karşılaştırıldığında, tüm bunlar önemsizleşir. Bu durumda da Engels'in yalnızca dil ve kısmen "kendi isteğinden" kısmen proletarya kurtuluş mücadelesinin pratik ihtiyaçlarından dolayı askeri araştırmalar yürüttüğünü düşünsek bile, durum hakkında gerçek bir fikre ancak iki arkadaş arasındaki mektuplaşmalardan ulaşabiliriz. Oto didaktiklikten nefret etmesine –Aşağılayıcı bir biçimde "bütünüyle saçmalık" diye yazıyordu.– ve bilimsel çalışma yöntemi eksiksiz olmasına rağmen, Marks'a sadece akıl veren bir bilim adamından fazlası değildi ve proletaryanın zincirlerinin kırmak için verilen mücadelede derhal kullanılabilen her bir bilgi kırıntısı iki kat değerliydi.

Bu nedenle, politik eylem vakti geldiğinde "en azından ikisinden birinin" ihtilafa düşebilecekleri bu ülkelerin dili, tarihi, edebiyatı ve toplumsal kurumları hakkında bir şeyler bilmeleri gerektiğini belirterek Slav dilleri üzerinde çalışmaya başladı. Aynı şekilde Uzak Doğu'daki karışıklıklar doğu dilleri üzerinde çalışmasına neden oldu. Dört yüz kökeni olan Arapça onu korkuttu; fakat Farsça'yı öğrenmeyi "çocuk oyunu" olarak gördü ve üç hafta içinde bu dile hakim olmayı umdu. Ve daha sonra ilgisini Alman dillerine yöneltti: "Bu Ulfilas işine fena halde bulaşmış durumdayım. Bu kahrolası Gotik yazıyı önceden bitirmiş olmalıydım; fakat çok dağınık çalışıyorum. Beni şaşırtan, düşündüğümden çok daha fazlasını bildiğimi fark etmem oldu. İyi bir sözlükle yaklaşık on beş gün içinde bitirmiş olabilirim ve daha sonra da çok az bilgi sahibi olduğum Eski Nordik ve Eski Sakson dilleriyle devam edebilirim. Şu ana kadar sözlüksüz çalıştım, sadece bir metin ve Grimm, yaşlı adam gerçekten de olağanüstü." Altmışlı yıllarda Schleswig Holstein sorunu şiddetlendiğinde, Frizye-İngiliz-Jutish-İskandinavya dilbilimi ve arkeolojisi ile ilgilendi ve İrlanda sorunu tek-

rar alevlendiğinde ilgisi yeniden "biraz Galce'ye" yöneltti ve bu şekilde, sonraki yıllarda çok sayıda dile muazzam bir şekilde hakim olması Genel Enternasyonel Kurultayı'nda çok işine yaradı. Birisi "Engels yirmi dilde kekeliyor." demişti; çünkü Engels'in heyecanlığında kekelemeye biraz yatkınlığı vardı.

Askeri bilimler üzerine yaptığı çok daha hararetli ve ayrıntılı çalışmalardan dolayı "General" lakabını kazandı. Bu durumda "eski bir eğilim" devrimci politikanın pratik gereklilikleri tarafından desteklendi. "Partie Militaire'nin -parti ordusu- yaklaşan harekette sahip olduğu önemi" dikkate aldı. Devrim yıllarında halkın yanına geçen subayların o kadar da yeterli olmadıkları görülmüştü. Bir keresinde "Bu ordu mensubu ayaktakımının akıl almaz derece iğrenç bir teşkilat ruhu var. Birbirlerini günahı kadar sevmiyorlar ve birbirlerini okul çocuklarından neredeyse farksız bir biçimde kıskanıyorlar; fakat sivillere karşı tek bir kişiymiş gibi birlik oluyorlar." Amacı, aptal durumuna düşmeden teorik askeri meselelerde bir iki söz söyleyebilecek kadar askeri bilimler hakkında bilgi sahibi olmaktı. Askeri okul öğrencileri ve astların sınavlarında gerekli olan en basit ve sıradan, bu nedenle çoğunlukla çantada keklik görülen konulardan başlayarak "askeriye konusunda ter dökmeye" başladı. Tüm teknik detaylarıyla askeri düzen konusunda çalışmalar yaptı: Temel taktikler, Vauban' dan en modern bağımsız kale sitemlerine dek istihkam sistemleri, köprü kurma ve siper kazma, silah kullanımı, çeşitli top arabaları ve mevzilenme, ikmal sistemi, hastane sistemi ve çok sayıda başka detay. Ve son olarak ilgisini genel askeri tarihe yöneltti ve büyük bir coşkuyla İngiliz Napier, Fransız Tomini ve Alman Clausewitz üzerine çalışmalar yaptı.

Engels, asla savaşın manevi akıl dışılığı ile ilgili basmakalıp bilgilerle okurlarının vaktini harcamadı, bunun yerine savaşın tarihi nedenlerini açığa çıkarmaya çalıştı ve bu çabalar çoğu kez demokratik demagogların ateşli öfkesini üstüne çekti. Bir keresinde Byron, feodal Avrupa'nın değişmez hamilleri olduklarını belirterek Waterloo'da savaşan iki ordunun liderlerini ağır bir şekilde yermiş ve Fransız Devrimi'nin varisine öldürücü darbeyi vurmuştu. Mutlu bir tesadüf Engels'in Marks'a yazdığı mektuplardan birinde Wellington ve Blücher'in tarihi hakkında genel bir bilgi vermişti. Dile getirdikleri sınırlı olsa da

verilen genel bilgiler o kadar açık ve özlüdür ki askeri bilimdeki büyük ilerlemeleri dikkate aldığımızda bile bugün bir satırını bile değiştirmek neredeyse gereksizdir. Engels ayrıca üçüncü bir alanda, doğa bilimleri üzerine çalışmalar yaptı; fakat burada da çok daha büyük bir adamın düşünsel çalışmalarının önünü açma görevini yerine getirdiği on yıllar boyunca bu araştırmalara bitirici dokunuşu koyma şansına asla sahip olamadı.

Bu trajik bir sondu; ama o asla halinden şikâyet etmedi; çünkü bu arkadaşına olduğu kadar kendisine de uzak olan tavırdı. O, kendisinden daha büyük bir kişiliğin gölgesinde kalma pahasına da olsa, kırk yıl boyunca Marks'la omuz omuza vermeyi büyük bir şans olarak gördü ve dostunun ölümünden sonra on yıldan fazla bir süre uluslararası işçi hareketinin liderliğini yaptığında ve otoritesi tartışılmaz olduğunda, bu ona gecikmiş bir doyum gibi gözükmedi.

Her iki adam da kendilerini ortak davaya verdi ve ikisi de, benzer değil, eşit oranda kendi menfaatlerinden bir memnuniyetsizlik şikâyeti ve övünmenin izi olmaksızın fedakârlık etti ve bu nedenlerden dolayı dostlukları, tarihte ikinci bir örneğine rastlanmayacak eşsiz bir ittifaktı.

İLYA İZMİR YAYINEVİNDEN ÇIKAN YAYINLAR

FELSEFE DİZİSİ

Ontoloji'de Yeni Yollar ..... *Nicolai Hartmann*
Felsefi İnanç ..... *Karl Jaspers*
Descartes ve Felsefe ..... *Karl Jaspers*
George Lukacs ..... *Georg Lichtheim*
Gerçekçilik ve Bilim ..... *Rudolf Steiner*
İnsan Doğası ..... *Wilhelm Keller*
Bilim'in Toplum Üzerine Etkileri ..... *Bertrand Russell*
İktidar ..... *Bertrand Russell*
Eğitim Üzerine ..... *Bertrand Russell*
Politik İdealler ..... *Bertrand Russell*
Bilimin Toplum Üzerindeki Etkileri ..... *Bertrand Russell*
Özgürlük Yolu ..... *Bertrand Russell*
20. Yüzyıl Filozofları ..... *Margot Fleischer*
Prens ..... *Niccolo Machiavelli*
Felsefenin Temel İlkeleri ..... *Georges Politzer*
Böyle Dedi Zerdüşt ..... *Friedrich Nietzsche*
Putların Alacakaranlığı ..... *Friedrich Nietzsche*
Ecce Homo ..... *Friedrich Nietzsche*
Deccal - Hıristiyan Karşıtı ..... *Friedrich Nietzsche*
İyinin ve Kötünün Ötesinde ..... *Friedrich Nietzsche*
Ahlakın Soykütüğü Üstüne ..... *Friedrich Nietzsche*
Nietzsche Wagner'e Karşı - Wagner Olayı ..... *Friedrich Nietzsche*
Felsefe Tarihinde İnsan Sorunu ..... *Mustafa Günay*
İnsan Hakları ve Eğitimi ..... *G.Gündoğan - M.Günay*
J. Stuart Mill'in Ahlak Anlayışı ..... *Sibel Öztürk Güntöre*

PSİKOLOJİ DİZİSİ

Korkuyu Yenmek ..... *Gerd Hennenhofer-Klaus D. Heil*
Özgüven Öğrenilebilir ..... *Peter Lauster*
Yenilgilerle Başarı (Fönix Faktörü) ..... *Karl Slaikeu - Steve Lawhead*
Sevme Sanatı ..... *Erich Fromm*
Yanılsama Zinciri ..... *Erich Fromm*
Kendini Savunan İnsan ..... *Erich Fromm*
Eğitim Üzerine ..... *Bertrand Russell*
Sevgi ve Cinsellik Üzerine ..... *Sigmund Freud*
Totem ve Tabu ..... *Sigmund Freud*
Rüya Yorumu (2 Cilt) ..... *Sigmund Freud*
İnsan Doğasını Anlamak ..... *Alfred Adler*
Ruhsal Çözümleme ve Bilinçdışı –Bilinçdışının Doğaçlaması ..... *D.H. Lawrence*
Anasoyluluktan Günümüze Kadın ..... *Hüseyin Kızılkaya*
Eğitim Üzerine ..... *Bertrand Russell*
İyi Mükemmelden Daha İyidir ..... *Doris Martin*
Yaşamın 16 Temel Gücü ..... *Helmuth Fuchs-Andreas Huber*
Hayatı Ölçülü Yaşamak ..... *Peter Uffelmann-Tobias v. Ecke*
Sağlık, Mutluluk ve İnanç ..... *Helmuth Kolitzus*
Kendini Affet ..... *Peter Uffelmann*
Deli Kanlı ..... *Taner Güvenir*
Sınav Kaygısı ..... *Tezan Bildik*

Karl Marks

Yaşam Öyküsü

1. Cilt

Franz Mehring

Karl Marks...

Onun yaşamı 1800'lü yılların önde gelen bilim insanlarının da tanıdığı Engels, Proudhon, Bakunin ve işçi sınıfı hareketinin önde gelenlerinin yaşamlarıyla birlikte paylaşılır. Onu diğerlerinden ayıran ve günümüze kadar ölümsüz kılan, birçok kitabının yanında, kapitalist sistemin analizi ve zenginliklerin esas kaynağının nedenini açıkladığı DAS KAPITAL'dir.

Karl Marks'ı bu kadar önemli yapan nedir? Hangi düşünür Karl Marks kadar sevilmiş, eleştirilmiş ve karalanmıştır? Bu soruların yanıtlarını, ölümü için yapılan konuşmada Engels yanıtlıyor

Çünkü Marks, her şeyden önce devrimciydi. Hayattaki en büyük amacını, ister tek başına ya da böyle, kapitalist toplumun ve onun yarattığı devlet kurumlarının yıkılmasında ve çağdaş proletaryanın sınıf bilinci kazanmasında gerekli şartların ortaya çıkması için çalışmaktı..."

İlk olarak 1842'de Rheinische Zeitung, 1844'te Paris'te Vorwarts, 1847'de Brüsseler Deutsche Zeitung, 1848'den 1849'a kadar Neue Rheinische Zeitung, 1852'den 1861'e kadar New York Tribune'de yöneticilik ve yazarlık, onlarca kitap ve bunların yanı sıra Uluslararası İşçi Derneği, Komünistler Birliği ve Paris Komünü çalışmaları

Amerika ve Avrupa'nın yukarısından Kaliforniya sahillerine kadar, madenlerde çalışan milyonlarca Sibiryalı devrimci maden işçileri tarafından saygı duyularak, sevilerek ve yas tutularak öldü ve altını çizerek söylüyorum ki birçok muhalifi olmasına rağmen neredeyse hiç düşmanı yoktu

Onun adı yüzyıllarca yaşamaya devam edecek ve aynı şekilde eserleri de

F. Engels

www.dyayinevi.com.tr
TK 978-9944-260-57-2
ISBN 978-9944-260-57-9
KDV DAHİL 17 TL 9 789944 260572

...ak Tasarımı: Gökhan Yılmaz